

IACOBI PRIMIROSI,
DOCTORIS
MEDICI,
DE VULGI FN
Medicinâ Erroribus
Libri quatuor.

- LIB. I. *De Erroribus circa Medicos,*
LIB. II. *De Erroribus circa Morbos*
quosdam & eorum curationem.
LIB. III. *De Erroribus circa Victûs*
rationem sanorum, & aegrorum.
LIB. IV. *De Erroribus circa Reme-*
diorum usum.
-

[◆◆◆◆◆◆◆◆]

LONDINI.
pud B. A. & T. F. pro H. Robinsono,
ad insigne trium Columbarum in
Cœmeterio S. Pauli. 1638.

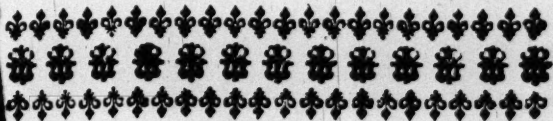

SIM: FOX.
Præfident. Collegii Medicorum
Londin.

Mart. 24.
1637.

liu
Et,
ilita
it,

ibrun
dignū
blicus
O X.
Colle
icornu

IN LIBRUM
DE
Vulgi Erroribus.

P R A E F A T I O .

REcè scripsit HIP-
POCRATES *Libro*
de Lege, Medici-
nam omnium arti-
um esse præstantis-
simam, Id enim
hinc antiquitas, necessitas, & ubi-
et, corporis scilicet humani no-
tilitas, satis indicant. Verum ad-
it, Propter eorum qui tam exercent,

PRÆFATIO

Et eorum qui temerè de illis judicant, ignorantiam, reliquis artibus inferiorem videri. Quibus verbis, duas videtur innuere causas errorum omnium qui in medendo contingunt. *Prima* Medicos ipsos spectat, *secunda* verò reliquos omnes qui de Medicis & Medicinâ judicant. Medicos quidem quod spectat, plurimos ait esse histrionibus ὑποκριταῖς similes, qui personam repræsentant quam tamen non sustinent, Ita Medici εἶμι μὲν πολλοί, ἔργω δὲ παρ' ἑχθροῖς. Quod sicut HIPPOCRATIS temporibus; Ita & nostro seculo verum esse ostendit experientia. *Secunda* causâ eos spectat qui de Medicis malè judicant, optimos quidem semper quisq; sibi optat, Verum quis ille est, qui bonos a malis probè distinguere nôrit, quâ multis sæpe utantur, quos vel audacia vel amici cujusdam favor, vel petulantia

PRÆFATIO.

lantis linguæ jactantia, non solida, Medicinæ cognitio extulit, quod vitium etiam PLINII tempore fuit familiare. *Cuiuslibet, inquit, Medicum se dicenti statim creditur.* Cum tamen nullâ in re peccatum sit gravius, majus enim sæpe a Medico, quam ab ipso morbo impendet periculum. Ex duabus hisce causis omnes populi errores proficisci diximus. Nam plurimi Medicinam facientes, parcè tamen ac tenuiter Medicinæ præceptis imbuti, plurima populo persuaserunt, quæ altè adeo animo infixæ hærent, ut vix ullis rationum momentis inde possint evelli, & eradicari. Paucissimi enim grassantur errores, quib⁹ olim Medicus quispiam non dederit originem, ex malè intellectis quibusdam Medicinæ theorematibus, & præceptionibus. Neq; id mirum esse debet, cum etiam inter ipsos Me-

P R Æ F A T I O.

dicos doctos, & probè institutos
maxima opinionum dissensio, non-
dumq; plenè composita varietas re-
periatur. Verùm hoc libro non
de Medicorum controversiis agere
propositum mihi est, sed populo tan-
tum errores quosdam indicare, qui
veram medendi rationem intertur-
bant. Scripserunt de hoc argumen-
to pauci, LAURENTIUS quidem
LOUBERTUS apud Gallos, simile
quid meditatus erat; sed opus im-
perfectum reliquit, paucos tantum
errores explicavit, nec illos admo-
dum graves, parumq; ad populum
meo judicio spectantes. Cum igitur
quosdam hic errores observavis-
sem, etiam satis notabiles, de illis
sententiam meam placuit breviter
exponere. Occasionem huic operi
dederat olim familiaris illa consue-
tudo vaticinandi ex urinis, quam
etiam hodie Medicorum plurimi
fovent,

PRÆFATIO.

fovent, & sequuntur, de quâ cum
opinionem meam quidem jam pri-
dem a me postulasset, eam scripto
ipsi indicavi. Postea verò animad-
versis etiam aliis erroribus, de iis
aliquid in usum primum meum de-
scripsi. Tandem cum centuriam
perfecissem, atq; liber hic in aliquâ
molem excrevisset, finem imposui,
forfitan olim ut sese occasio offeret,
plures annotaturus, maximè si tra-
ctatio hæc probis doctisq; Medicis
grata utilisq; videatur; Illorum e-
nim judicio hæc omnia submitto.
Non unius tantum regionis, sed &
plurium errores hoc libro comple-
xus sum, ut quæ in genere hic scri-
buntur, quisq; sibi adaptet, si in suâ
regione eosdem inveniat. Erit au-
tem istius scriptionis hic ordo, ut
liber primus errores circa Medicos
complectatur, id est circa omnes eos
qui falcem suam in hanc messem in-
jiciunt.

P R Æ F A T I O.

---

jiciunt. Secundus verò circa morborum quorundam naturam, & signa versabitur. Tertius verò circa victus rationem tam sanorum quam ægrorum. Quartus & ultimus de morborum quibusdam remediis a populo malè intellectis tractabit. Sed jam opus hoc aggrediamur.

INDEX

INDEX CAPITVM
LIBRI PRIMI.

	Cap.
D E Medicis in genere.	I
De doctoribus Medicis,	2
De Medicorum famulis, & Pharmaco- pæis Medicinam facientibus,	3
De Theologis Medicinam facientibus,	4
De mulieribus Medicinam, & Chirur- giam facientibus,	5
De Agyrtis.	6
De Antidoto Agyrtarum,	7
De Balsamo, & unguento Agyrta- rum,	8
De iis qui se Professores vocant artis Paracelsicæ,	9
Medicum debere esse Chirurgiæ peri- tum,	10
Medico licere sua medicamenta compo- nere,	11
De iis qui Secreta habere dicuntur,	12
De iis qui creduntur esse fortunari,	13
De	

INDEX.

<i>De iis qui credantur experti.</i>	14
<i>De multis qui Urinas inspiciunt, pulsus tangunt, cathartica prescribunt.</i>	15
<i>De iis qui facilem luis Venerea curatio- nem pollicentur.</i>	16

LIBER, II.

	Cap.
D E fallaci urinarym iudicio.	1
Sexum & graviditatem ex urinâ non posse cognosci.	2
Solutio rationum, Herculis Saxonie, qua Ouroscopia favere videntur.	3
Urinam in morbis turbari, quod Angli dicunt, non semper esse bonum sig- num.	4
Consumptionem ex urinâ non posse cog- nosci.	5
De Consumptione.	6
De Peste An sit contagiosa.	7
An liceat tempore Pestis fugere.	8
Quodnam mortis genus artis Medica ope possit praeaveri.	9
An possint febres intermittentes, quas Agnes populus vocat, curari.	10
Ex calore vola manuum hepatis calorem non	

INDEX.

4	non posse cognosci.	11
5	De iis qui jecur calidum, ventriculū	
10	frigidum accusant.	12
16	Maritam loco uxoris gravida non agro-	
	tare.	13
	An Medici peregrini incolarum alteri-	
	us regionis temperiem cognoscere	
	possint.	14
cap. I	De iis qui morbos ferme omnes ad refri-	
inā	gerati nem referunt.	15

LIBER, III.

3	De bonitate Aquarum.	Cap. 1
ngiū	De agrorum linca sapius esse per-	
fig.	mutanda.	2
4	De libro diatetico Lessii.	3
cog-	Agris non plenam, sed tenuem victum	
5	convenire.	4
6	De qualitate Ciborum in agris.	5
7	De tempore utendi cibis.	6
8	De potu dicto Posseto.	7
dica	Insculum galli veteris ad nutritionem	
9	male prescribi.	8
quas	Aurum frustra incoqui insculis tabido-	
10	rum.	9
orem		Lac
non		

INDEX.

<i>Lac cum aquâ permistum tabidis conve-</i> <i>nire,</i>	Cap. 10
<i>Falsum esse illud proverbium, Lac a je-</i> <i>core esse abluendum,</i>	11
<i>Cerevisiam fortiozem non esse manè a</i> <i>jejunis bibendam,</i>	12
<i>Malè ad coctionem promovendam post</i> <i>crassiores cibos aquas stillatitias as-</i> <i>sumi,</i>	13
<i>Obstetrices malè puerperis nil nisi cali-</i> <i>dos potus dare,</i>	14
<i>Pueris generosos potus malè concedi,</i>	15
<i>Pueris cibos solidos ante dentium eru-</i> <i>ptionem non esse dandos,</i>	16
<i>Licere sanitatis causâ largiùs bibere,</i>	17
<i>Pannos rubicundi coloris ad variola-</i> <i>rum excretionem non esse aliis prae-</i> <i>rendos,</i>	18
<i>Quod malè plurimi laboribus incipien-</i> <i>tem morbum abigere student,</i>	19

LIBER, IIII.

D E iis qui remedia Chymica con-	
temnunt,	Cap. 1
<i>Metallorum usum non esse imbroban-</i> <i>dum,</i>	

INDEX.

ve.	dum,	Cap. 2
10	De iis qui remediis Chymicis nimium	
je.	tribuunt,	3
11	Non esse mutanda remedia etiamsi cura-	
ne a	tio statim non succedat,	4
12	De iis qui remedia omnia rejiciunt, si	
post	statim non curentur,	5
af-	Remedia ob ingratitudinem non esse sta-	
13	tim rejicienda,	6
cali.	An domi nata remedia cuilibet regioni	
14	sufficere possint,	7
15	De iis qui vena sectionem, & purgatio-	
ern.	nem reformidant, ne assuescant,	8
16	Ad vena Sectionem & purgationem A-	
e, 17	strorum rationem non esse habendam,	9
iola.	De ridiculis Calendariographorum ob-	
rase.	servationibus Medicinam spectanti-	
18	bis,	10
ipien.	Diebus Canicularibus purgationem esse	
19	licitam,	11
	Purgationes saepius esse repetendas,	12
	Non esse Pilulis purgantibus utendum	
	statim a cœnâ,	13
con.	Medicas Potiones non solum calidas, sed	
ap. 1	etiam frigidas sumi posse,	14
oban-	Die Purgationis non esse piaculum fri-	
dum.	gido potu uti,	15
	De	

INDEX.

De iis qui in solo veris principio purgari volunt. Cap. 16

Purgationem non esse rejiciendam, etiam si ager cibos non sumat. 17

Non esse malè sentiendum de purgatione, etiam si vomitu interdum rejiciatur. 18

Etiam si alvus fluat, non esse formidandam purgationem. 19

Clysterum usum esse innoxium. 20

Clysteres minùs commodè infundi per vesicas. 21

Post vomitoria non esse statim posset utendum. 22

Venam in senibus secari posse. 23

Venarum in brachio delectum esse inutilem. 24

Minùs commodè sanguinis quantitatem ponderibus potiùs quàm mensuris aestimari. 25

Post vena Sectionem malè somnum & potum prohiberi. 26

Gravidis vena sectionem & purgationem non esse noxiam. 27

Puerperis etiam remedia convenire. 28

Mercurium innoxie assumi posse. 29

Mer

INDEX.

	<i>Mercurium etiam absq. preparatione esse innoxium.</i>	Cap. 30
ari	<i>De suffitu Tabaci.</i>	31
16	<i>De recto usu Tabaci.</i>	32
eti.	<i>Fumum Tabaci, non pervadere ad Cerebrum.</i>	33
17	<i>An fumus Tabaci praeservet a Peste.</i>	34
tio.	<i>De Importuno Cardiacorum usu.</i>	35
cia.	<i>De lapide Bezaar.</i>	36
18	<i>De temperie & dosi lapidis Bezaar.</i>	37
dan.	<i>De Cornu Unicornis.</i>	38
19	<i>De quibusdam aquis distillatis ad febres curandas male institutis.</i>	39
20	<i>Iulepos magnâ dosi esse exhibendos.</i>	40
i per	<i>Calculus Vesicae remediis ore sumptis non posse dissolvi.</i>	41
21	<i>Lumbricos in febris non esse statim occidendos.</i>	42
ssetu	<i>Ad sistendos mulierum fluxus Cinnamonum malè praescribi.</i>	43
22	<i>Opium rectè preparatum non esse formidandum.</i>	44
23	<i>De Somniferis capiti applicatis,</i>	45
inuti	<i>Foci per vesicas esse minùs efficaces.</i>	46
24	<i>De applicatione Catulorum & Columbarum</i>	
tatem		
aris a		
25		
um &		
26		
tionem		
27		
enire.		
28		
29		
Mer		

INDEX.

<i>barum plantis pedum.</i>	Cap. 47
<i>De unguento Armario.</i>	48
<i>De curatione Strumarum qua dicitur fieri per contactum septimi foetus.</i>	49

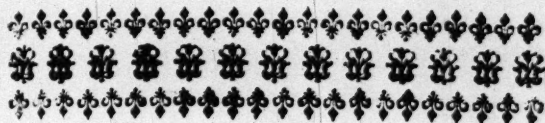
FINIS.

LIBER, I.

---

creat.
dem
fri,
æ c

De vulgi Erroribus.

LIBER PRIMVS,

Qui Medicos spectat.

CAP. I.

De Medicis in genere.

Um igitur (ut in Præ-
fatione diximus) tan-
tus sit Medicorum
numerus, explican-
dum primùm est, qui-
bus Medicinam pro-
priè loquendo, facere
possunt. Eam enim faciunt Medici in A-
cademiis instituti, ipsorum famuli, Mi-
nistri, Agyræ, circumforanei, mulieres
et chirurgiam facere dicuntur; de

B

quorum

quorum singulis quædam dicenda sunt.

Medicum vult *Hippocrates* esse virum probum, solertem, ingeniosum, & *Libro de Arte* vult esse a pueritiâ institutum, in loco Idoneo, & convenienti, laboris amantem, *Galenus* peculiari libro docuit debere esse Philosophum, scribitq; *Hippocrat. ιατρος φιλόσοφος, ισθόςος*. Scribit *Aristoteles* non debere in Geometriâ desiderari cognitionem alterius disciplinæ quæ aliena est a Geometriâ. Sic pariter a Medico tantum debet expectari exquisita artis suæ cognitio. Unde multiplex populi error deprehenditur. Primo quod Medicum vocent interdum Medicum doctum & eruditum,

*A great
Scholler*

* scilicet cum qui forsân latinè loqui, aut Græcè quædam intelligere potest, non autem eum qui probe arte suâ instructus est, atque id etiam sufficere quidam putant ad iustinendam Medici personam. Et novi nuper quendam, qui cum se Medicum profiteretur, quamvis levissimè eâ disciplina tinctus foret, talis tamen habitus est ob quædam latinæ linguæ cognitionem. Verum inter hæc maxima est differentia

Morbo

Morbos enim rectè dixit Celsus Latino-
rum Medicorum princeps, eloquentiâ
non curari. Quamvis igitur linguarum
cognitio, cujus ambitu pars maxima
vulgi totam complectitur eruditionem,
adytum faciat ad disciplinas omnes per-
cipiendas, illæ tamen non nisi novo la-
bore, curâ & industriâ acquiruntur.
Propterea doctum Medicum illum deinceps
populus censeat, non qui prædic-
ta, aut aliam a Medicinâ disciplinam
quandam noverit, sed qui benè præcep-
tis Medicis institutus, probè in Galeni,
& Hippocratis lectione versatus, mor-
borum diagnosin, prognosin, & thera-
piam probè callet. Nam qui hæc aut
omnino non novit, aut parcè tantùm ac-
tenuiter, probus Medicus vix haberi po-
test. At quotus quisq; illè est qui de his
iudicabit? Non pauci namq; sunt famam
inter populum aliquam adepti, & quo-
dam eruditionis nomine insignes, qui
Galenum & Hippocratem legerunt nun-
quam, parum admodum student, nec e-
iam quando maximè licet, novit
quosdam scriptores vix lectione dig-
sectantur. Sed quoniam plurimi et

sunt probi Medici diligentes, docti, laboriosi, plura non addemus. Recté igitur scribit Aeschylus Poeta ὁ χήσιμ' ἐρδὰς, ἢ ὁ πολλ' ἐρδὰς σόφος. Qui utilia, non qui multa novit, sapit.

CAP. II.

De doctoribus Medicis.

Galenus duplex facit Medicorum ignorantium genus, unum illorum qui merè empirici sunt, aliud eorum qui famam aliquam sapientiæ habere volunt, & tamen eâ probè non sunt instructi: Tales sunt quam plurimi, qui ut majorem sibi auctoritatem conciliant, honores Academiarum, quos gradus vocant, levî pretio redimunt, nihilò tamen inde redeunt doctiores. Universitatum autem approbationes sapienter a majoribus institutæ; elegantes sunt quidem & necessariae, sed deberent diligentius observari. At jam omnia negliguntur, nam quibuslibet quantumvis sciolis gradus exhibetur doctoratus, de fit ut ex quibusdam Academiis redeant

deant doctores parū docti, nihil minū
quam apti ad medicinam aut docen-
dam, aut faciendam. Paucaq; supersunt
Academiae quas abusus ille non occu-
pavit. Unde in Italiā & Galliā magnam
authoritatem non conciliat Doctoratus,
nec licet in splendidis civitatibus cui-
quam Medicinam facere, quantumvis
doctori, qui non iterum prius fuerit a
Civitatis Magistratibus approbatus, ex-
aminantibus Medicis, quorum etiam
quidam forsan non sunt doctores. Pari-
ter qui in unā Academiā Doctor est, in
aliā Medicinam facere nequit, nisi ite-
rum in eādem doctoratum adipiscatur.
Vnde rectē & prudenter fuit idem con-
stitutum Londini, ne ullus Academia-
rum Doctor illic artem suam exerceat,
antequam a Societate Medicorum novis
examinibus approbetur. In plurimis e-
nim Academiis etsi Medicina satis dili-
genter doceatur, in gradibus tamen istis
conferendis sunt negligentiores, & ne-
mini fermē eos denegant. Unde opti-
mum foret si nemini extra propriam
regionem hos gradus & honores asse-
quuliceret, ut eruditionis suae testes ha-
bere

bere possit populares suos, quos forsan
 postea curaturus est, sicut & idem fit in
 Galliâ. Andreas Laurentius insignis ille
 & elegans Anatomæ interpres, cum re-
 gio diplomate Monspeliæ Medicinam
 docendi munus obtinuisset, admitti ta-
 men non potuit donec iterum factus fu-
 isset primum Medicinæ Baccalaureus,
 dein Licentiatus, postmodum Doctor,
 & toties iterum de Medicinâ respondisset,
 quoties ex Academia illius instituto
 opus fuit. Pariter Burdigalæ, ubi educa-
 tus fuit, non licuit *Julio Casari Scalige-
 re* viro tam docto & erudito, commo-
 rari, quod nollet ab illius urbis Medicis
 examinari. Noluît autem, non quòd ur-
 bis institutum improbaret, quale in to-
 tâ Galliâ observatur, sed quia famam su-
 am quodlibetariæ quæstioni Junioris
 forsitan Medici, noluit exponere, quâ
 de re mutuas inter ipsum & Manialdum
 doctissimum Medicum Burdigalensem
 epistolas habebat Manialdus filius ejus-
 dem urbis Medicus senior. Hæc sunt
 quæ quoniam plurimi non observant
 statim cuilibet se doctorem profitenti
 tam leviter & facile credunt. Viro qui
 dem

dem docto ejusmodi honores gratiam
quandam addunt, doctrinam tamen
non tribuunt. Non solet enim qui ho-
die Doctor non est, cras scilicet futu-
rus repente propterea fieri doctior,
neq; si eo gradu abstineat, fiet doctore
quodam indoctior. Sicut igitur istas A-
cademiarum constitutiones non im-
probo, sed veneror, abusus tamen tam
multos probare nemo potest.

Plurimi enim medicaſtri hujus
artis ignari aut eâ levissimè imbuti,
empto in Peregrinis Academiis Docto-
ris titulo, aut saltem se emisse simulan-
tes, & sic ementito honore superbi-
tissimi redeunt ut civium sanguine, &
vivitiis saginentur. In genere autem
notandum erit, majus impendere ægro-
tantibus periculum, ab omnibus Me-
dicinam profitentibus, qui eâ levi-
ter sunt imbuti, quam ab iis qui nihil
minimo nôrunt. Fiunt enim audaces,
arruli, melioribus obganniunt, re-
stunt, atq; illis sese præferre, aut
altum æquare gestiunt. Observavi
quibusdam hanc malam consuetu-
dinem,

dinem, ut quicquid probè Medicus quispiam dixerit, contradicant, ut famam aliquam ex alieni nominis ruinâ possint aucupari.

C A P. III.

De Medicorum famulis, & Pharmacopœis Medicinam facientibus.

FRequens satis hic est error, ut qui Medicorum fuerunt famuli, quamvis nullis disciplinis imbuti, post mortem Domini, aut etiam antea sese accingant ad Medicinæ praxin, quales ego non paucos novi, & aliquid etiam nôsse creduntur, quia per annos plures Medicis inserviêrunt, præscriptiones illius, quas notas & receptas vocant, descripserunt, successum observâunt. Idem dicendum est de quibusdam Pharmacopœis, quibus Medicus aliquis diu usus est, verum hæc non sufficiunt ad medendum, neq; potest ars Medica tam facili labore addisci. Nam *Hippocrates* in e

qui medicus esse cupit, requirit præter promptum ingenium, institutionem a puero, locum studiis aptum, laborem, disciplinam, & tempus idoneum, & alia quæ istis defunt, tum quasi medicum sectari sufficiat ad discendam Medicinam, aut quasi medici illi quibus famulantur sint præstantiores aliis, qui scriptis suam eruditionem, & experientiam posteritati commendarunt. Non quod absurdum putem pauperem studiosum Medico famulari, & ab eo discere quicquid potest, sed quod absurdum sit nebulones quosdam & mancipia temerè & audacter Dominos suos imitari : nam eum nemo adeo exactus Medicus sit, cui plurima non desint ad eam perfectionem, quæ Medico necessaria foret, qui poterunt prædicti tam faciliè fieri Medici? Enamen, sicut alii, plurimi feruntur a populo.

CAP. III.

De ministris Medicinam facientibus.

INter Ecclesiastici ordinis homines, qui se totos Deo & Ecclesiæ utilitati consecrarunt, sat multi reper iuntur, qui satis serio, & avidè, & cum maximo lucro, non solum animarum, sed etiam corporum curam habent, & quantum possunt corporeis morbis medentur, etiam ubi Medici sunt quam plurimi. Scio id factum non probari a quam plurimis Medicorum, præsertim illis qui omnes lucro inhiant, sed cum plurimi levioris notæ Medici vix alios se meliores patienter ferant, non mirum quoque si minus probent istud religiosorum virorum institutum. Verum tamen illud non est novum, siquidem Marsilius Ficinus, magnus ille Platonis interpres, Medicus simul fuit & Sacerdos, atq; id licere probat, quia ad pium Sacerdotem pertinent singularis charitatis officia: Quare qui sacerdotio jungit Medicinam efficit ut mens sana in corpore sa-

no stabuletur. Quod si in Sacerdote requiritur hodiè, non solum Theologia, sed & aliarum disciplinarum cognitio, cur excipietur Medicina? Quot sunt qui spinosas legum questiones probè norunt, quid ni etiam Medicinam? Objiciet quispiam *τις εἰς ταῦτα ἱκανός*; Videtur enim ars medica tam salubrosa, tam difficilis, & longa, ut non possit ab ullo homine ita probè addisci, quin totum illum postulet, & rapiat ad sese: Quare dammandus videtur Theologus qui relictâ & neglectâ nobiliori disciplina, cui nomen dedit, & indelebilem adeptus est characterem, sese alteri addicit tam lubricæ, tam difficili, tam inconstanti: Necessè enim est ut alterutrius disciplinæ sufficiens ipsis cognitio desit. Verum plurima habent illi quibus eximiam illam erga proximos charitatē, siquam habent, tueri possunt. Et primò sanatio & morborum depulsio cōtraria nō est, nec adversa studio Theologico, & prædicationi verbi divini; Nam & Apostoli, & primi Christiani morbos sanabant, & etiam concionabantur. Quamvis enim miraculosa fue-

rit ejusmodi sanandi ratio, tamen colligere possumus morborum depulsionem ex se & naturâ sua non repugnare officio Ecclesiastico, sed probè & amicè cum eo consentire. Si ergo finem assequi licet, licebit pariter & mediis ad finem tendentibus uti, qualia sunt remedia, quæ Deus ad hunc usum creavit. Sed forsitan dicet quispiam sanationem ipsam ex parte rei non repugnare officio Theologorum, sed tantùm quoniam supponit cognitionem alterius disciplinæ, cui simul & Theologiæ incumbere non est facile. Verum respondere poterunt non esse eadem omnium ingenia, nec eadem Dei dona. Quosdam forsitan ingenio promptos, memoriâ valentes, & laborum amantes, utrique arti posse cum fructu maximo animum adhibere. Imò hodie pauci sunt qui Theologiæ studio alteram quandam non addiderint disciplinam, ad quam ipsorum genius inclinabat. Quosdam detinet Mathematicæ studium, aut Astrologiæ, aut legum, aut aliud simile, neque unquam quisquam id in illis reprehendit. Possibilemque esse utriusque discipli-

na cognitionem ostendit ipsorum Medicorum exemplum, quorum plurimi parum student, & tamen eo ipso quod Medici creduntur, studioso Theologo præferri cupiunt, sed quâ ratione ignotum est: nam si tempus illud quod Medicaster forsan quidam miserè prodigit, aut nihil agendo, aut malè agendo, aut ludendo, Presbyter in studio Medicinæ impendit, quid prohibet illum tandem futurum Medicinæ peritum? Nec est novum quosdam Medicos etiam Theologiæ studio delectari, et sanè rationem non video quare nostro hoc seculo, ubi omnia fermè corrupti abusus, non possint quidam Theologi quibusdam Medicis esse doctiores, cum plurimi Medicorum, aut saltem qui tales haberi volunt, adeo leviter studio Medico incumbant, ut facile sit levi labore plura Medicina nosse, quam ipsi norunt. Refert Volaterranus, Trusianum dictum Plusquam commentatorem, cujus admirabile & ingeniosissimum extat in artem Galeni commentum, factum fuisse Monachum Ordinis Carthusianorum; Si igitur quispiam Theologus laboris

boris patiens, & ingeniosus tantam sibi Medicinæ cognitionem comparavit, ut eâ possit uti, quare ipsam bonâ conscientiâ non exercebit? Relinquendum igitur est ipsorum conscientiæ num artem hanc probè calleant, Ipsi viderint. Benedictus Arrias Montanus referente Arceo Chirurgiam docebat in Hispaniâ: Verum paucos Arriæ Montano similes fert hæc regio. Neq; hætenus ullum Ministrum, multos autem novi, Medicinam facientem videre mihi contigit, qui eam probè nosset, vixque etiam forsan decimam partem, ne gravius quid dicam, eorum quæ Medicum scire necesse est.

Quamvis igitur possibilis sit utriusq; disciplinæ cognitio, rarò tamen ea contingit, & Medicinæ praxis a studio Theologico animû prorsus avertit, studium pariter Theologicum præsertim in prædicaturis, medicinæ exercitium interturbat, unde probabilius multò est non posse salvâ conscientiâ exerceri Medicinam ab ullo Theologo, qui curam habet animarum, Neque exempla citata commovent. Marsilius quidem Ficinus

vir magis ingeniosus fuit, quam doctus,
 & πολυπράγμων, neq; ipsius libelli de
 medicinâ, magnam in eâ disciplinâ cog-
 nitionem arguunt, magisque circa nu-
 gas & somnia Platoniorum occupatus
 fuisse videtur, quam circa seria: Trusi-
 anum autem rædium cœpit Medicæ
 praxeos, eamq; prorsus abiecit, & cu-
 cullum induit. Sic & Chirurgiam reli-
 quit, nec eam fecit amplius Arrias Mon-
 tanus: Et data est hac & re decreti con-
 stitutio variis in locis; Secundâ parte,
 causa 21. Quest. 3. & dist. 88. In genere
 omnia negotia prohibet Ecclesiasticis,
 maximè lucri causâ, quæ a sacris officiis
 avertunt. *Hi qui in Ecclesiâ Domini ad*
ordinationem clericam promoventur, in
nullo ab administratione divinâ avocen-
tur, nec molestiis, & negotiis secularibus
avocentur, sed die & nocte cœlestibus re-
bus, & spiritualibus inserviant, & ratio-
nē paulò ante reddit, quia nemo militans
Deo, implicat & negotiis secularibus. Et
alibi, ista opera exhibeant sibi invicē va-
câtes Laici. Sed pariter quod medici nam
spectat. Ext. tit. 50. lib. 3. Decr. c. 3. Non
magnopere antiqui hostis Invidiâ, &c.
Inde

Inde nimirū est, quod in angelum lucis se solito more transfigurans, sub obtentu languentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fidelius pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges, & confectioes Physicales ponderandas, & claustris suis educit. Vnde ne occasione scientiæ, spirituales viri, mundanis rursus actionibus involuantur, statuimus, ut nulli omnino post votum religionis, & post factam in aliquo loco religiosam professionem, ad physicam, legesve mundanas legendas exire permittantur. Si verò exierint, & ad claustrum suum infra duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati ab omnibus euitenter. &c. Vbi docet non esse sub obtentu charitatis & pietatis legendam a religiosis Medicinam, tum ab hoste generis humani, scilicet a Diabolo proficisci, si quando religiosi operam dant medicinæ. Clarius est decretum Concilii Turonensis, relatum eodem loco Cap. 10. Contra religiosas personas de claustris exeuntes ad audiendum leges, vel physicam, Alexander prædecessor noster olim statuit in Concilio

lio Turonensi, ut nisi intra duorum mensium spatium ad claustrum redierint, sicut excommunicati ab omnibus evitentur, & in nullâ causâ, si patrocinium prestare voluerint, audiantur. Reversi autem, in choro, & mensâ, & capitulo & ceteris, ultimi fratrum existant, & nisi fortè ex misericordiâ sedis Apostolicæ, totius spem promotionis amittant. Verum quia nonnulli ex talibus, propter quorundam opiniones diversas, excusationis aliquid assumebant. Nos volentes ut de cetero ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, districtè precipiendo mandamus, quatenus tam a Diocesanis, & capitulis ipsorum, quam a ceteris Episcopis, in quorum diocesibus ejusmodi student, tales excommunicati, prædictis pœnis obnoxii publicè pronuntiëntur. Quia verò Theologia studium cupimus ampliari, ut dilatato sicut tentorii loco, funiculos suos faciat longiores, ut sit fides catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex adverso, ad Archidiaconos, decanos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos

ricos personatus habentes, necnon presbyteros (nisi ab his infra spatium prescriptum destiterint) hoc extendi volumus, & mandamus, & appellatione postpositâ firmiter observari : Et cap. 9. Prohibetur. Ne ullam Chirurgia artem subdiaconus, Diaconus, vel sacerdos exercent, quæ ad ustionem, vel incisionem inducit, quæ tamen facillima pars est Chirurgiæ, ut venam secare &c. Quod si hæc facilia prohibet, multo difficiliora haud dubiè complectitur. Sed nostri Ministri Medicinam audaciùs quàm par est facientes, & sub fucatæ pietatis lenocinio populo imponentes, negligent forsitan veteris Ecclesiæ censuram : Quapropter Dei iudicio illos relinquo, cui de omnibus perperam dictis factisque & rationem olim sunt reddituri.

C A P. V.

De mulieribus Medicinam & Chirurgiam facientibus.

POpuli, vel saltem ordinarios plurimorum errores explicaturus, lubenter ecclesiasticis quàm potui favi maximè

nè, sic etiam mulieribus, idem faciendum putari. Nec res est adeo magni momenti : Nec enim Medicus quispian alicujus notæ aut Chirurgus pejus de feminas sentire debet, quæ ad curam & virorum obsequium natae sunt, si omnem suam in generis humani subsidium operam impendant, namque & lectum probè sternere, jussula, colatitia, hordeata, amygdalata probè decoquere sciunt, & plurima ad varios morbos remedia norunt. Sed maximè circa Chirurgiam sunt occupatae, illamq; chirurgiæ partem, quæ tumores, & ulcera curat. Verum tamen curatio ulcerum, & vulnerum maximam artem requirit, ut prius cognoscantur omnes eorum differentiae, an scilicet simplex sit vulnus, corrodens, contusum, cum ossis carie, sordidum, nomodes, fistulosum, &c. Deinde remediorum & circumstantiarum in curando varietas, artem reddit fallacem, incertam, & conjecturalem; Quæ omnia cum non nisi a perito Medico cognosci possint, non debent mulieres temerè & audacter hisce rebus & immiscere. Demum remedia solent ex
libris

libris quibusdam vernaculè scriptis depromere, aut etiam ab aliis communicatis uti, & tunc se rara ad omnes morbos remedia habere putant. Docet tamen *Galenus in libris methodi*, varianda esse remedia ratione personarum, loci, partis affectæ, & aliarum circumstantiarum: nam in quibusdam remedium detergens erit suppuratorium, ut thus, in aliis idem remedium carnem generabit, & dat *Galenus* exemplum chirurgi qui in ulcere quodam, cum magnam putrefactionem videret, quotidie applicabat valentius detergens, ut æruginem, & quò sæpius id faciebat, eò major putrefactio succedebat, quia fortius erat morbo remedium. Idem ulcus in crure, aliud remedium postulat quam in pectore, aut aliâ parte, ob variam partium naturam. Si ergo omnes ulcerum differentias & causas probè norunt, tum etiam rectam methodum, & rectum usum suppurantium, detergentium, farcoticorum & epuloticorum, & variandi rationem secundum naturam partium, ætatum, temperamentorum, & reliquarum circumstantiarum, concedam facile

facile, & credam hosse illas hanc artem exercere. Uerum cum prædicta non nisi labore magno & studio addiscantur, vix adduci possum ut credam posse illas aut intelligere, aut præstare quod pollicentur. Sed quoniam parum sollicitus esse debet Medicus quinam & quot sint qui Medicinam faciunt, de mulieribus nihil amplius dicemus, sufficit populo errores suos iudicasse, Ideo pauca tantum de reliquis dicemus.

---

*C A P. VI.**De Agyrtis.*

Est aliud hominum genus ad ludibrium artis natum, qui sese empiricos vocant, Angli & Itali Montinbancos, Galli charlatanos, aut cæretanos, quorum unus Angliam nutricem optimam nuncupabat. Et mirum est cum plurimi in Medicorum electione admodum cauti sint, ut si Medicus quispiam alicubi sedem fixerit, non nisi post longum tempus ipsi sese credere audeant,

ant, accedenti tamen Mountinbanco per aliquot hebdomades commoraturus, ita-
tim confidunt, & quod sæpe observavi
infimæ notæ viri qui paupertatem su-
am, & rei familiaris tenuitatem medi-
cis obijciunt, pecuniæ interdum satis
magnam quantitatem illis Agyrtis ob-
trudunt. Notandum *primò* in reliquis
orbis terrarum partibus, esse viros nul-
lius notæ, & quantumvis ditescant
nullius in Republicâ honoris esse capa-
ces. Hic autem dum peragrant regio-
nem, in satis magno sunt honore, Me-
dicis ipsis interdum æquantur, & quod-
dam genus Medicorum esse creduntur.
Secundò notandum vocare sese Empi-
ricos, quod tamen falsum est. Empirici
olim erant viri valdè docti, & remedi-
orum periti, quos *Galenus* noster ali-
cubi præceptores suos agnoscit, & non
tantum remedia, sed etiam præcepta
medica probè norant, morborum signa
diagnostica, & prognostica, methodum
quandam aut potius ordinem in meden-
do sequebantur, sed nec causas morbo-
rum, nec præceptionum Medicarum ra-
tionem inquirebant. Sufficiebat illis e-
fuisse

fuisse olim aut a majoribus, aut a seipsis
 observata. Tales Empiricos si habere-
 mus ferri illi possent. Nec enim Me-
 dici empiriam averfantur, (cum Medi-
 cina dogmatica illam complectatur.)
 Sed præterea addiderunt rationem, &
 causarum cognitionem, non ut absolute
 mederi, sed ut certius mederi possint
 Nostri autem Agyrtæ nunc faciunt his-
 trioniam, & multum abest ut sint Empi-
 rici, cum præter tria quatuorve reme-
 dia, nihil norint. Si autem ad lepram,
 podagram, quartanam febrem, aliosve
 graves affectus remedia haberent, viso
 successu, experimenta laudaremus. Ve-
 rum omnes ad vnum in Italiâ, Galliâ,
 Angliâ, tria tantum habent remedio-
 rum genera, Antidotum ad venena, bal-
 samum ad vulnera, vnguentum ad am-
 busta, quibus interdum addunt globulum
 odoratum. Domi autem enapta a Phar-
 macopœis vulgaria remedia purgantia,
 satis magno pretio vendunt. De istis
 autem remediis quædam dicemus, si pri-
 us monuero, me ab illorum numero exi-
 mere chirurgos operarios, qui calculum
 secant, quos *Hippocrat.* vocat *εργαται*
 tum

rum qui cataractam deprimunt, tum qui herniam secant, sunt enim legitimi artifices, quamvis Agyrtarum qui Angliam circumeunt, quidam hæc etiam audiant.

C A P. VII.

De Antidoto Agyrtarum.

PRæcipuum & laudatissimum illorum remedium est ad venena, de quo mira pollicentur. Uerum illius remedii primò inutilitatem demonstramus, secundò abusum, tertiò facilitatem.

Inutilitas in eo consistit, quod omnium morborum qui humano corpori accidunt, rarissimi apud nos sunt morbi ex veneno aut admoto, aut assumpto geniti, unde minor illius remedii necessitas adest, nam si ad magis familiares morbos haberent pharmaca, ut lepram & arthritidem, tolerari possent. Deinde nulla est Medicinæ pars, quæ remediis magis abundet, quam hæc quæ de venenis agit. Si quis enim libros legerit eorum qui remediorum descriptiones
colleget.

collegerunt, quantam illorum copiam
& varietatem inveniet, apud Wekerum,
Andernacum, & alios, qui de venenis
tractatus ediderunt. Sed præterea nul-
lum est remedium quod possit omnibus
venenis adversari. Imò dico haustum
lactis vaccini adversus arsenicum, &
sublimatum quæ sunt venena nobis ma-
gis formidanda, plus præstare quàm
omnia Agyrtarum antidota. Prostant e-
tiam in Officinis Pharmacopolarum
multò præstantiora, ut antiquissima illa
& omnibus seculis probatissima theri-
aca Andromachi, tum mithridatium
Damocratis, antidotus Matthioli, quæ
omnia ferè simplicia complectitur,
quæ huic usui inserviunt. Demum fa-
cile est Medico cuilibet materiam Medi-
cam, & artem componendi medicamen-
ta probè cognoscenti, similia statim
præscribere. Nam notandum non desu-
perari ea medicamenta ex iis, quæ singulo-
rum venenorum generibus adversantur,
nam neq; lac, nec butyrum, nec oleum,
ut alia quæ arsenico & septicis adver-
santur, subeunt illorum antidoton, sed
ex materiâ medicâ cordialium desu-
muntur,

muntur, scilicet volunt solum modo con-
tueri adversus malignitatem pharmaci.
Non autem ipsius pharmaci vim restin-
guere. Sicut pestis venenum scribunt
doctissimi quidam Medici ejus esse na-
turæ, ut illius proprium antidoton non-
dum fuerit cognitum. Unde quæcunq;
adversus pestilens istud venenum præ-
scribuntur, solum cor roborant adver-
sus causæ morbificæ vim. Unde falsitas
antidoti Agyrtarum deprehendi potest,
& non posse esse vniuersalem, ut ipsi
prædicant. Idem ex pretio quispiam
suspiciari posset, Quomodo enim im-
pensas comitum suorum, & Itineris,
quæ sunt satis grandes, possent illi susti-
nere si Antidotus esset alicujus pretii,
quam cum unguento, & balsamo, duo-
decim tantum denariis vendunt ut
sæpius vidi. Ut autem remedii efficaciam
probetur, (hic enim fraus maxima est
possunt enim sese adversus veneni vim
antidotis officinarum præmunire) ista
cautio foret notanda. Servetur canis
absque cibo & potu per noctem, neque
hic ipsi manè aut quidquam pingue of-
feratur, quod veneni vim frangat, sed

decu

detur arsenicum, eoque sumpto, antidoti quantum libuerit Agyrtæ, sumat, sic probabitur remedii efficacia. Idem de hominibus dicendum, nam in seipsis experiuntur venena, eaque coram populo assumunt. Si autem cum prædictis cautionibus sumpserint, tunc laudabimus effecta viso remedium. Verum in scenam prodeunt, ut plurimum post meridiem, post cibum, & usum pinguium, lenientium, lactis, & forsan etiam antidotorum. Omnis enim usus ciborum, & præcipuè pinguium, & lactis, roborat stomachum, venenum debilitat, unde non mirum si tunc audacius illud assumant, quod post parvam temporis moram domi evomunt. Sic omnia redeunt ad nihilum.

Est aliud ipsorum experimentum, quod populus valdè admiratur. Viperam Agyrta pectori circa mammam sinistram applicabit, sumptâ antidoto nihil mali sentiet. Ad id stupet populus, sola narratio mira est. Fraus autem hic varia est. *Primò* quia ut docet Matthiolus, habent isti homines varias artes cicurandi aspides & serpentes suos.

Secundo sunt in Angliâ viperæ ob temperi in æris, minus venenatæ quàm in calidis regionibus. Vnde Galenus valde curat in compositione theriacæ, ne summâ æstate quæ apud illos calidissima est, sumantur viperæ, sunt enim tunc venenatissimæ & dipsades multo minus venenatæ erunt apud nos, quibus summa æstas verno tempore Italorum non respondet. *Tertiò* male creditur populus veneni vim citius communicari cordi, si pectori venenatum animal applicetur, ob cordis viciniam. Verum id falsum est, nam venenum communicatur per venas, & arterias, ut patet quod eorum qui a viperâ demorsifuerunt, sanguis totus in virorem commutatur. Cum igitur mammarum venæ sint admodum exiles, & non nisi per varios amfractus longissimos ad cor pervenire possint, Dico, etiam; probabilius, si pedibus qui a corde remotissimi sunt, viperæ applicetur, citius inficiet cor quam si mammis, citius autem si brachiis. Mihi nunc in mentem venit historia Cleopatæ. *Petrus Victorinus, lib. 4. variar. Lætion. reprehendit.*

dit pictores, qui pingunt Cleopatram
apponentem aspidem mammis, cum
constet ex Plutarcho in vitâ Antonii, &
Plinio apposuisse brachiis. Refert Zo-
naras nullum mortis signum apparuisse
præter vibices duas in brachio. Cæsar
quoq; in ipsius statuâ quam in trium-
pho ducebat, apposuit aspidem brachio.
Illic enim sunt venæ & arteriæ magnæ
quæ cordi venenum citò & rectâ viâ
communicant, cum in mammis sint va-
sa exilia, quæ tantùm per varias amba-
ges ad cor ducunt. Ideo in D. Paulo mi-
raculum paulò majus fuit, quod nihil
mali senserit ex viperâ quæ brachium
invasit, quam si invasisset pectus, de-
disset enim inducias satis longas ad su-
mendam antidotam quandam, quod in
brachio non potuisset.

CAP. VIII.

*De Balsamo & Unguento
Agyrtarum.*

Videntur etiam mira præstare in curandis vulneribus, ope balsami sui; Ubi notandum, vulnera illos curare simplicia, quibus sola unio sufficit absq; futurâ, unde in vetustis vulneribus irritum est ejusmodi balsamum. Cura autem hæc non est valdè difficilis; Sæpe enim ad ejusmodi simplicia & recentia vulnera, sola deligatura sufficit, naturâ, sanguine intermedio, tanquam balsamo, partes divisas uniente. Plura quoq; sunt apud authores remedia illius naturæ; quorum duo valdè bona describuntur a Riolano. Idem describitur etiam a Fabricio ab Aquapendente, quæ apud illos videri possunt. Ut sciat populus nihil esse in ejusmodi remediis admirabile, nihil quod Medici & Chirurghi multò melius facere non possint.

Unguentum præterea ipsi habent ad ambusta, ut plurimum ex pomatâ, aut
butyro

butyro loto in aceto cum sale Saturni. Sed quoniam aliqui eo usq; procedunt, ut fervente oleo aut plumbo liquefacto manus suas abluant, de eo aliquid dicendum, ne populus credat Medicis hæc etiam ignota esse. Albertus Magnus varios id faciendi modos tradit; *Primò* sumit glutinis piscis, & alumin. Ana partes aequales, fundantur super acetum vini, line, inquit, cum hoc linimento, & non comburetur igne. *Secundo*, Sume calcem dissolutam cum aqua fabar. Et aliquantulum Mandrag & Althea. Misce benè, unge palmam tuam, & exsicceetur, adeo valet ut quis tangere ignem possit. *Tertiò*. Recipe succum althea, album ovi, semen psyllii, calcem, & succum raphani, Misce cum albo ovi, & hac confectio illine manum tuam, non nocebit ignis ullo modo, non etiamsi sulphur vivum super manum tuam accendas. Cardanus refert, Si quispiam urinam propriam lavet manus ignis non nocebit. Multaq; sunt alia ad id remedia, quæ substantiâ lentâ & frigidâ perfundunt manus, ut non possit oleum aut plumbum, aut aliquid ardens

ardens facere impressionem, sed statim delabitur, aliàs si permaneret, hand dubiè tandem combureret. Addamus hic *Andræ Laurentii Medici insignis authoritatem, Lib. 1. de strumis cap. 4.* Qui carbones ignitos, inquit, innoxie tangunt manus primum succis quibusdam illinunt, quibus ab igne per aliquod tempus se tuentur. *Ovicandido, ait Plinius, vis tanta est ut lignum ovo perfusum non ardeat; ligna alumine illita invicta ignibus manent, cujus rei experimentum dedit Archelaus Mithridatis præfectus, in lignea turri contra Syllam, quam frustra comburere conatus est. Succum mucilagenosum altheæ, malvæ, portulacæ, mercurialis, contra ignem valent. Propterea scripsit Albertus, si quis succo altheæ, albumine ovi, alumine ex aceto oblinat manus, posse ignem sine læsione pertractare. Argento vivo aceto albumine ovi restincto, si quis manus abluerit, ab igne non lædetur. Qui verò venena in conspectu, & oculis plebecula hauriunt, oleo prius & butyro interiores ventriculi tunicas incrustant, aut Alexiteriis utuntur. Ità impostores hi rudioribus*

ribus imponunt. Hæc Laurent. Verum quia Agyrta isti sua remedia vili pretio vendunt, nec fermè unquam veniunt in usum, etsi emantur, & parum Medicis nocent, de ipsis plura non dicemus.

C A P. IX.

De iis qui se Professores vocant artis Paracelsica.

PRædicta revocant mihi in memori-
am me vidisse Londini programma-
ta quorundam, qui profitentur artem
Paracelsicam, & multa mira pollicentur
quæ perigrinando didicerant, cum tam-
men industrius & studiosus vir possit
domi plura ex sedulâ librorum lectione
expiscari. Isti autem homines technas
suas Paracelsi nomine tegunt, cujus for-
sitan libros legerunt nunquam, multò
minùs, quod certissimè credo, intellex-
erunt. Post Paracelsum siquidè nemo fuit
absolutè ipsius sectator. Tandem res eò
redit quòd isti homines sunt, aut volunt
haberi chymistæ. Igitur quæ differentia
sit inter Paracelsistâ & chymicû aperi-
am paucis. Chymia non est ars sui generis,

C 5

sed

sed est præparatio medicamentorum, & propterea propriè loquendo pertinet ad artem pharmaceuticam, nec nisi in Pharmaciâ de eâ tractari debet. Non fuit inventa a Paracelfo, sed pluribus ante illum natum seculis, exculta a Raimundo Lullio, Villanovano, & aliis quamplurimis, quorum habemus multa laudanda remedia chymica, aquas, quietas essentias, stillatitia balsama, & alia ejusmodi, qui tamen eandem cum Galenicis profitebantur Medicinam. Unde præparationem istam remediorum chymicam Medici non improbant, quamvis sub eo nomine multæ fiant fraudes, & fermè omnes Impostores hoc pallio technas suas occultent & tegant. Paracelsica autem hæresis, quamvis maximè utatur remediis chymicis, vulgari tamen modo præparata, quæ Galenica vocantur, non respuit, ut videre licet in multis apud Paracelsum locis, & conciliis in quibus sæpe remediis utitur chymicè non præparatis, imò integris tantummodo inter se variè permittis. Itaut quoad hanc Medicinæ partem, quæ medicamentorum præparationem spec-

tat,

rat, non magis unam quam aliam affectasse videatur Paracelsus. Nihilominus tamen omnem Galeni Medicinam evertere conatur, novam Physiologiam inducit, multa portenta dicit de rerum principiis, hominis generatione, novas morborum causas adducit, quæ est ipsius pathologia, & novam medendi methodum, in quâ non parcat nec spiritibus, nec verbis, nec Magicis actionibus, nam morbos qualibet arte curari debere docet, sive Dæmonum, sive naturalium agentium ope, sive remedia chymicè præparentur, sive non. Nam reverâ Paracelsus fuit magus, ut ex multis illius operibus patet. Cum autem ars ejusmodi longa sit, & intellectu difficilis, vix mihi persuadebunt se esse Paracelsistas. Quæ autem Petrus Severinus Danus, Quercetanus, aliiq; de hâc disciplinâ scripserunt, non sunt Paracelsica, sed propria Ineptorum hominum commenta. Sed de his satis.

CAP. X.

Medicum debere esse Chirurgiæ peritum.

Nescio quâ ratione, quave de causâ faci ius credatur **Chirurgo** Medicinam, quàm Medico chirurgiam facienti. Solent enim plurimis in locis Chirurgi Medicorum munus & officium sibi arrogare. Medicum autem debere esse Chirurgiæ peritum faciliè ostendam; Sed primùm distinguenda res hæc est, qualis est in sese, ab usu vel potius abusu nostri seculi. Medicinæ curatricis partes tres statuuntur, una est quæ victus, altera quæ medicamētis, tertia quæ manu curat, diætā, Pharmaciā, & Chirurgiā vocant. Singuli morbi ut plurimùm tribus hisce opus habent. In febre ardenti, quæ omnium consensu ad medicorum artem spectat, potissimū remedium est venæ sectio, est tamen chirurgicum. Idem de aliis morbis dicendum; In tumoribus præter naturam, & ulceribus, quæ ad Chirurgos pertinere creduntur, purgatio, & victus ratio, sine quibus curari nequeunt, spectant pharmaciā & diæteticen, & sic pertinent ad

m.e.

medicum, non ad Chirurgum. Sic nullus
fermè morbus est internus externusve,
qui chirurgicam artem non desideret, &
simul Medicam. Hic autem loquor ex
vulgi opinione qui medicinā a Chirur-
giā distinguit, cum tamen reverā chi-
rurgia sit pars medicina. Quicquid ma-
nu sit chirurgicum est, unde propriè lo-
quendo solæ operationes chirurgicæ cō-
stituunt chirurgum. Et sic olim erat.
Nunc autem usus nostri seculi longè di-
versus est. Hodie enim Chirurgia quinque
genera morborum sibi arrogat, tumores
præter naturam, vulnera, ulcera, luxati-
ones & fracturas, quorum tria priora
proprio jure sunt Medicæ consideratio-
nis, in iisq; rationalis medendi metho-
dus maximè relucet. Unde *Gal.* metho-
dum suam medendi ab ulcerū curatione
auspicatur, eandē finit in tumorū curati-
one. Et quamvis olim chirurgi distincti
forent a Medicis, has tamen Medicinæ
partes sibi non vendicabant. Esse autem
Medicæ contemplationis apparebit, si
cōsideremus ejusmodi morbos non tan-
tū externis, sed etiam internis parti-
bus accidere. Tumores præter naturam
omnis

omnis generis in partibus internis fieri possunt, phrenitis est phlegmone, vel erisipelas cerebri, pleuritis phlegmone aut erisipelas pleuræ, Iecur & splen affici possunt phlegmone, erisipelate, scyrrho. Pariter in omnibus partibus internis ulcera pullulant omnis generis, inter quæ maximè notabile est illud in thorace, quod phtisin vocamus. Qui autem tractatus chirurgicos descripserunt, ulcera & tumores explicant absq; ullius partis determinatione. Quod si Medicus generalem ulcera, & tumores curandi rationem non novit, nec eorum differentias, causas, signa, prognostica, quomodo ea in partibus interioribus genita curare poterit? Necessè est igitur ut hæc norit. Si novit autem, idque præstantiùs quàm sæpe chirurgus ipse ob eruditionem & doctrinam, quæ in chirurgo hodie non desiderantur, cur non exercebit, eodem modo quo Medicinam facit, scilicet remedia præscribendo, non autem adhibendo? Hinc fit ut quicunq; aliquid laude dignum de Chirurgiâ scripserunt ab Hippocratis temporibus ad nostra hæc secula semper

per Medici fuerint, præter paucos quosdam recentissimos scriptores, qui nisi nisi recoctam crambem nobis obtulerunt. Imò tractatus illius qui operationes chirurgicas complectitur, Medicus debet esse peritus, quoniam absque Medici consilio operationes illas Chirurgus exercere non deberet, quod in multis regionibus ultramarinis observari solet. In aliis quibusdam nullus chirurgiam exercet, nisi qui Medicinæ doctor est, quæ optima & laudabilis est consuetudo.

CAP. XI.

An Liceat Medico sua medicamenta componere.

DEbet præterea Medicus maximè peritus esse artis pharmaceuticæ, quæ consistit in electione, præparatione & compositione medicamentorum simplicium, Sunt enim hodie plurimi Pharmacopœi satis ignari artis istius, & operationum quæ ad eam pertinent, & tamen audaces satis ut Medicinam faciant,

ant, quoniam ubi fecerint tyrocinia sua, forsitan sub Magistro satis imperito, sibi videntur esse aliquid, & si aliquas Medicorum præscriptiones asservarunt, nimis audacter iis utuntur. Putant autem quidam indignum esse Medici majestate medicamenta præparare, Ideo Pharmacopœos esse publico Iure constitutos, ut Medicis laborem hunc adimant. Ejusmodi consuetudo jam a Galeni temporibus invaluit, qui *septimo de medic. Secundum locos, cap. 3º*. Meminit Phamphyli Pharmacopolæ & Horat. in satyris. Idem *Galenus 6º Epidem.* Medicum separat ab herbariis, venam incidentibus, unguentariis, & aliis quos Medici ministros vocat. Verum tamen olim Medicos composuisse sua medicamenta ostendit historia Philippi Medici Regis Alexandri: *Galenus* ipse theriacam componebat; *Pachius* hieram. *Horatius Augenus* valdè laudat Medicum qui sua componit medicamenta. *Plantius* in vitâ *Fernelii* refert magnum illum Medicum Lutetiæ propriâ manu sua remedia componere solitum. Ideo credo distinguenda esse tempora & lo-

cos, nam Galenus Romæ non componebat, quia distincti erant artifices, sed tantum Pergami. Cum enim primum olim utrumq; medici præstarent, tandem ob ægrorum multitudinem, eam curam famulis suis relinquebant, sicut hodie ipsi Pharmacopœi servis suis & pueris eam committunt, sic sensu neglecta est professio sui generis. Nihil tamen obstat quin Medici possint quando libuerit, etiam sua parare. Neque id Medico indignum esse non solum prædicta exempla ostendunt, sed etiam ratio. Remedia siquidem absq; Medico curant, non autem Medicus absq; remediis. Præstantior igitur Medico erit remedium naturæ. Quare ea præparare & componere medicum non dedecet, qui Naturæ tantum minister est. At quoniam dandum est aliquid loco, & consuetudini, quæ Pharmacopœos a Medicis sejunxit, venalia quidem Medicus non habebit, sed quædam sibi particularia componere potest, reliqua Pharmacopœi viri boni, & diligentis curæ committenda.

CAP. XII.

De iis qui Secreta habere creduntur.

QUoniam autem nihil est ex omni parte beatum, fieri potest, ut vulgariora remedia, & forsitan inepta, pro magnis secretis a multis prædicentur, quæ nemini revelare volunt, prudenti sane consilio, quia nihil habent quod secretum dici debeat. Igitur dicamus aliquid de ejusmodi arcanis, nam qui eas se habere profitentur, facile populo imponere possunt, & si quispiam vulgare remedium omnibus cognitum, tanquam sibi proprium vendicat, vix poterit argui mendacii. Considerandum igitur primò, ad curationem necessariam esse morbi cognitionem, medendi methodum, & usum indicationum, sine quibus nullum remedium convenienter adhiberi potest. Sunt enim remedia manus Dei, & gladius in manu furiosi, bona scilicet benè utenti, periculosa verò ab illo administrata, qui nec morbum, nec curandi methodum probè novit.

Secundo

Secundo morbo cognito materiam remedium, & methodum componendi cognoscere debet Medicus, ut Indicationibus satisfacere possit. Hæc quatuor si bene noverit, morbum, methodum medendi, materiam remedium, & componendi rationem, istis secretis non eget, nam remedia non minus bona præscribere poterit, forsan etiam meliora quam sunt ista secreta, tam magnificè jactata. Legi alicubi historiam Capivaccii, In Epist. Scholtzii, qui a Germanis rogatus ut sua secreta communicaret, apertissimè respondisse fertur, Legite meam praxim, & Invenietis mea secreta; In quo libro nihil secretum, nihil arcanum est. Memini me audivisse Varandæum in Academiâ Monspeliensi Professore Regium, dicentem remedia esse optima quæ minimè sunt secreta, sed notissima, ut pote certiori experientia confirmata, & rectè sanè. Sed jam videamus secretorum naturam. Sunt ea vel simplicia, vel composita. Fateor quidem simplicium vires omnes nondum integrè notas esse, plurimæ adhuc ignotæ latent: Si quispiam igitur simplicis

simplicis cujusdam medicamenti vires,
nondum cognitâs experientiâ adinve-
nit, laudandum illud erat artis incre-
mentum, & meritò secretum dicendum,
ut qui primus viam Antimonij vomiti-
vam, qui pulveris pyrii compositionem
& efficaciam invenit, qui Ialapam pri-
mus in usum intulit, secreta valde lau-
danda habuit, qualia si quis habet, laude
dignus est, nec alia ego secreta admit-
tenda puto. Quæ enim composita sunt
ex ordinariâ simplicium materiâ, ut plu-
rima solent, ea quantumvis sibi servet
Medicus, nec nota esset cupit, secreta
tamen dicenda non sunt, Quilibet enim
Medicus doctus & peritus, similia ad li-
bitum ex re presenti componere potest.
Ideo observavi nihil esse infelicius illis
Medicis, qui ex libris describunt medi-
camenta, multosq; ignaros valde astutè
sua occultare, ne si aliis Medicis inno-
tescerent, risum moverent. Hinc patet
quantum fallantur multi tam viri, tum
mulieres hic in Angliâ, ubi toti sunt
in colligendis receptis ut vocant, quia
sæpe ejusmodi remedia sunt nullius
pretii, sæpe etiam a Medico primùm
pro-

profecta, qui ipse secretum nihil habebat; Quod si bona sint, tamen secreta nec sunt, nec dici debent. Talia enim & sæpe meliora a Medico docto & perito, ex materiâ medicâ variè inter se compositâ, possunt concinnari, sicut ex litteris variè coalecētibz voces diversæ fiunt. Habebat quidâ descriptionem purgationis cujusdam, quam, ut aiebat, Medicus quidam valde doctus, sed jam mortuus ipsi dederat, non potui continere risum ob ineptiam compositionis; Eam tamen pro uxore suâ ipse composuit, sed irritò conatu; Suasi ut Pharmacopœo traderet, & tertiam demum partem daret, quâ sufficienter & abundè purgata fuit. Sic alios vidi qui cerevisiarum purgantium sibi communicant descriptiones, quas meliores sæpe esse credunt, quam quæ a Medicis præscribuntur, quamvis res non ita sese habeat.

CAP. XIII.

De Medicis qui creduntur esse fortunati.

PLurimi eorum qui faciunt Medicinam, etiam si interdum non adeo docti esse credantur, tamen a populo censentur fortunati. Sanè quidam valde fortunati sunt, qui opes & divitias congerunt ex arte quam probè non intelligunt. Sed tamen infortunati sunt qui illis confidunt; Arte enim non fortunâ morbi curantur, cum ad curationem præcedere debeat morborum cognitio, & certa prognosis, quâ fieri potest, ut qui hæc parè tantum, & leviter novit, probè unquam curet, nisi Andabatarum more cum morbis pagnet. Fieri quidem potest ut morbi sese offerant curatu facillimi, quos natura sola vincere potest, quorum si spectator tantum sit Medicus, nihil minùs tamen curabuntur, & tunc fortunatus ille Medicus est, cui tale quippiam contingit. Fieri quoq; potest ut in declinatione morbi accersatur, aut postquam præ-

cipua

cipua jam remedia ab alio prudentiori
 fuerunt administrata. Fortunam cau-
 sam per accideas eorum quæ sunt, vo-
 cat Aristoteles, Morbi autem curantur
 legitimâ administratione remediorum,
 quæ legitima administratio non a fortu-
 nâ pendet, sed doctrinæ & iudicio Me-
 dici innititur. Aliter qui remedium ad-
 hibet, artis tamen sufficientem cogniti-
 onem non habet, is haud dubiè tanquam
 cæcus collimat ad scopum, quem si at-
 tingit, id sanè planè fortuitum est, unde
 sæpe fit ut huiusmodi homines morbos
 aliàs curatu faciles, indoctâ medicati-
 one reddant deteriores. Rectè scribit
 Hippo. lib. de loc. in hom. *Si morbo-
 rum medicamenta certa sunt, quorsum
 fortunâ opus, aliàs tam medicamenta,
 quam non medicamenta cum fortunâ ex-
 hibita præderunt.* Verum dicet quispi-
 am, Id quod fortunam vocamus Deï
 esse providentiam, qui ad salutem homi-
 num dirigit Medici quamvis non adeo
 docti remedia. Sed id non sufficit.
 Quamvis enim singula a benedictione
 divinâ pendeant, & sint expectanda,
 non solet tamen immediatè operari, sed
 per

per usum remediorum. Creavit enim altissimus de cœlo Medicinam, & medicum probum doctum, & fidelem honorandum esse ait. Unde non solet benedicere remediis pravis, ignoranter & intempestivè adhibitis. Sed contra si Medicus quilibet, sive bonus vir, sive malus, probè remediorum & morborum naturam cognitam habeat, & singula probè, id est loco, tempore, ordine, & secundum artis legem administret, fœlix eventus expectandus est, soletq; Deus ejusmodi mediis benedicere, ex pacto quod inivit cum naturâ. Aliâ etiam si malè quis mederetur, successus tamen fœlix a Dei benedictione esset expectandus, quod miraculum foret, si mala media quæ naturaliter fieri propositum affeque non possunt, præter ordinem a Deo in naturâ constitutum, ex ipsius immediatâ benedictione, ad scopum tamen dirigerentur. Id quavis Deus possit quando lubet, non solet tamen nisi rarò ejusmodi miracula facere, ad majorem sui gloriam. Igitur concludendum fortunam potius ex hominum & vulgi opinione æstimari, & sapere
 continet

contingere, vel quia morbi sunt natura sua salutare, etiam si forsan interdum primâ facie videantur periculosi, solentq; ejusmodi homines morbos interdum dicere graviores quam sunt, ut curatio majorem ipsis famam conciliet, aut si mors succedat, etiam etiam illos prævidisse notum sit, ægrumque non Medici errore, sed morbi magnitudine victum occubuisse rumor spargatur. Sæpe quoq; ad curationem levissimi morbi remedia multa præscribunt inutilia, quasi gravissimus ille foret, cum noxâ ægrotantis, cui sæpè melius foret morbum pati, quam remedium.

CAP. XIII.

*De Medicis qui creduntur
experti.*

Sunt etiam alii, qui etiam si non adeo docti esse credantur, quia tamen diutius hanc artem professi sunt, censentur experientiæ plurimum acquisivisse, ideoque lubentius quàm aliis populus interdum credit, etiam si Chirurgi tantum sint, aut Pharmacopœi. Experientia quidem valdè laudabilis est, & omnibus Medicinam facientibus utilissima. Verumtamen nisi quispiam doctus sit eruditus, & judiciosus, eam acquirere admodum difficile est. Undè videre licet ejusmodi homines, qui per aliquot lustra Medicinam fecerunt, nullius tamen rei certam habere experientiam. Est autem experientia ejus quod sæpe eodemque modo fieri visum est, memoria & observatio. Ità deprehensæ sunt medicamentorum facultates, sicut agaricum pituitam, rhabarbarum vacuabilem sola experientia notum fecit. At hoc non sufficit ad medendum, nam
præ-

præterea experientia versatur circa morborum naturas, signa, & curandi ordinem. Propterea sola experientia abiq; doctrinâ & ratione incerta est, & conjecturalis; Qui enim novit rhabarbarum purgare bilem, nescit tamen quando, quibus, & cui morbo profit, nisi sit Medicus doctus & peritus. Unde rectè scribebat Hippocr. experimentum esse periculosum, ob subjecti, humani scilicet corporis dignitatem. Thus carnem generare docent omnes qui de materiâ medicâ scribunt; At docet Galenus pro naturâ partium diversas esse illius facultates, In unâ parte esse suppuratorium, in aliâ detergens. Idem scribit empiricum quendam cum haberet detergens emplastrum quod ulceri admovebat, cumq; magis in dies sordidum ulcus fieret, valentiori semper utebatur, sicq; sordidius semper ulcus evadebat, cujus rei rationem cum ignoraret & solam remedii vim cognitam haberet, non mirum si sine sua tribuatur. Non est igitur fideendum iis medicis q̃ n̄ a principio malè instituti, circa remedia tantum sunt occupati,

D 2

reliquas

reliquas Medicinæ partes negligunt, & certum est eos nunquam expertos fore, cum medici experientia non solum ad remedia, sed ad alia omnia quæ illorum rectam administrationem spectant, extendatur. Certum quoque est Medicum doctum & eruditum cum ad artis usum se accingit, plus experientiæ uno anno comparaturum, quàm indoctus quispiam integro sæculo. Quod ut facilius etiam populus cognoscat, scilicet experientiam non nisi a perito & docto acquiri posse. Sciendum est fieri eam duplici modo, vel per historiam, quando aliorum experientiæ credimus, ea sequentes quæ ipsi probarunt, eamq; studendo quilibet acquirere potest, vel per autopsiam, quando propriâ nostrâ observatione rerum cognitionem quandam acquirimus. Prior autem absq; hac nihil certi habet. Ut autem experiamur aliquid, multæ requiruntur conditiones. *Primò* res eadem non in uno tantum, sed in pluribus debet observari, una siquidem hirundo non facit

ver

ver, sicut de thure suprâ diximus, quod in omnibus non est sarcoticum, sed pro varietate partium, temperamentorumque, varias vires possidet. *Secundô* distinguenda sunt ea quæ sunt actu talia, ab iis quæ sunt potentiâ talia, tum quæ agunt per se, ab iis quæ agunt per accidens. *Tertiô* applicatio remedii fieri debet in certo individuo cujusdam speciei, quia quod uni speciei venenum est, potest alteri esse alimentum, propterea quia hic loquor de experienciâ quæ fit in corpore humano, illi soli remedia applicari suppono. Debent igitur primò temperato, dein intemperato, deum ægrotanti applicari. Idcò cognoscere temperiem debet, qui experitur. *Quartô* in ægrotante morbus considerari debet, sit ne simplex, vel compositus, nam experientia fieri debet in affectu simplici, non composito, ideoq; exacta morborum cognitio necessaria est. Nam si febris adsit cum obstructione viscerum, eaq; medicamentis cesset, calida sint, an frigida nondum constar,

an obstructionem, an febrem primò curarint. *Quinto* medicamentum cujus vires experimur solum est exhibendum, nam compositione vires alterantur. Spiritus Vitrioli calidissimus est, quo tamen ad refrigerationem febrium utimur, sed aliis admisto, unde fit ut qui ex aliorum libris composita remedia describunt, nullius rei experientiam consequantur. *Sextò* in remediis considerari debent, substantia, quantitas, qualitas, ætas, locus natalis, remedii bonitas, & tempus actionis, hæc enim omnia medicamentorum vires alterant. Ex quibus patet non nisi a docto, perite, & judicioso viro certam experientiam acquirere posse.

CAP. XV.

*De multis qui Urinas Inspiciunt,
pulsus tangunt, cathartica
prescribunt.*

QUoniam jam loquuti sumus de variis hominum generibus qui Medicinam faciunt, operæpretium est errorem omnibus communem hic indicare, nam arteriarum pulsationes observant, urinas inspiciunt, cathartica præscribunt. Idem etiam mulierculæ faciunt. Quis risum continere potest, cum mulieres pulsum tangentes videt. Ubi notandam ejusmodi observatores unicam tantum pulsus differentiam observare, celeritatem scilicet, & tarditatem. Sed tamen plurimæ sunt aliæ pulsus differentiæ Medico necessario considerandæ, simplices, compositæ, absolutæ, relativæ, in unicâ pulsatione & in pluribus. Quæ omnes si ad Galeni & antiquorum mentem considerarentur, plusquam bis mille differentiæ forent. Nobis autem qui superflua plurima rejecimus, plusquam centum supersunt

D 4

obser-

observandæ, Sed nec sufficit differentias cognovisse, singularum præterea causæ sunt cognitu necessariæ, ut certū de morbis iudicium fiat. Sed & demum cognoscendi modus difficilis est, nam singulæ differentię peculiarem habent cognoscendi modū, quem qui ignorat, pulsus nunquā probè investigabit. Sola nomina pulsū si multi audiūēt, sponte ab arteriarū contactu abstinerent, terrorem enim ignaris, sicut & magica verba inferre possent, ut pulsus arhythmos, erythmos, pararythmos, mejouros in unā vel pluribus pulsationibus, caprifans, imparcitus, æqualis inæqualiter, æqualiter inæqualis, aliæq; sunt differentię hoc loco non recensendæ, ex quibus morborum cognitionem, & prognostica desumimus. Idem de urinis dicendum, quarum plurimæ sunt differentię, simplices, compositæ, in colore, consistentiâ, contentis, & earum causæ pariter sunt cognoscendæ, vix autem res adeo difficiles a quolibet imperito, aut mulierculâ possunt tractari. Præterea solent cathartica & purgantia remedia administrare. Sciendum autem
facil-

facillimum esse ventrem solvere, multa enim simplicia & composita id præstant, verum id secundum regulas artis facere solus potest, qui artem probè novit. Sunt enim purgantia ut plurimum naturæ adversa, & propterea nunquā nisi magnā cum cautione & prudētiā debent administrari. Propterea malè faciunt quā indiscriminatim modo alvus ipsis abunde, liberaliterq; solvatur, quocunq; demū remedio id fiat, illud laudant. Idem pariter de aliis remediis dicendum, quorum magna supellex ubiq; descripta est. Non remediorū copia, sed utendi ratio Medicum facit, quæ supponit Medicum in morbis cognoscendis exercitatū, naturæ corporum, & methodi medendi peritissimum, quod plurimi de seipsis, nec alii de iisdem possunt polliceri. Utinam quoq; quidam quos Academiæ comprobarunt, in eundem errorem non inciderent, & temerè remedia ex ineptis libellis non describerent. Non improbo tamen lectionem plurimorum librorum, qui nobis ingenia recentiorum exprimunt, eorumq; in medendo artificium, maximè eorum qui observationes suas

D 5

suas scriptis mandarunt, Sed omnia Medici docti iudicio relinquo, Ignavum fucos pecus a præsepibus arceo, & tantum de Medicastris quibusdam hic ago, qui per mortes agunt experimenta, & Medicos bonos ac peritos imitari quidem voluat, assequi autem non possunt.

C A P. XVI.

*De iis qui luis Venereæ facilem
curationem pollicentur.*

VLtimum istius libri caput, illi morbo dicabimus, quem aliis semper tribuunt, etiam qui illo tentantur, & affliguntur maximè, luem veneream vulgari nomine vocabimus. Morbus quidem fœdissimus, variis horrendisque symptomatis stipatus, de quo varii extant Dectissimorum Medicorum tractatus, quibus veram, tutam, & citam morbi curationem investigant. Sed erupit hominum quoddam genus, quod difficillimum omnibus Medicis hætenus visum fuit, facillimum prædi-

canis

cant, & methodum quandam program-
matis suis se habere profitentur, quâ in-
tra dies paucos decem, duodecimve
morbum hunc quantumvis invetera-
tum, radicitus se extirpare posse profi-
tentur, nec victus rationem ullam curi-
osè observant, sed ægrum sibi ipsi re-
linquunt, facilis scilicet & grata hæc
est medicandi ratio. At quot hodie cre-
duntur Medici minùs apti ad hujus
morbi curationem, quæ Chirurgorum
& Agyrtarum munus esse creditur,
quum tamen hujus morbi curandi ratio
a Medicis profecta sit, & magnam in-
dustriam postulet, tam circa sudorifica
quàm circa inunctiones, suffumigia, &
alia hujus morbi alexipharmaca. Cujus
curationem etsi non negem a Chirur-
gis peritis & doctis perfici posse, in eâ
tamen arte plurimi imperiti, ægrotan-
tibus multa mala, forsan etiam inviti, sed
inscii moliantur. Imò certò scio quos-
dam, quasi lue hac laborantes multis re-
mediis exagitatos fuisse, qui tamen ejus-
modi morbo nunquam laborarunt,
quavis enim non adeo difficilis sit
ejusmodi morbi cognitio, tamen pluri-

mos artuum, capitis aliarumq; partium dolores, venereos sed perperam fuisse creditos a quibusdam imperitis certò scio. Hic monendi sunt omnes ut a scortis primùm, dein ab ejusmodi impostoribus sibi caveant. Non est enim hic morbus adeo curatu facilis, & relictus in corpore, diutiusq; hærens, viscera adeo labefactat, & corrumpit, ut alios morbos incurabiles accersat, etiam elephantiasin. Hujus quidem morbi non nego facilem satis in principio esse curationem, sed quæ tamen medentis curam, ægrotantis obedientiam & patientiam, in victu sedulam diligentiam postulat; Morbus sanè levissimus ille esse debet, quem brevi tempore curare quispiam potest, nullâ observatâ vivendi ratione, liberè & hilariter convivendo, deambulando, aliisq; animi recreationibus utendo. Attamen remedia quæ huic morbo debentur, non quamlibet vivendi rationem sustinent. Talis enim esse potest quæ remediis adversatur, & eorum vim frangit. Deinde sicut in aliis morbis temperatura-rum diversitas spectanda est: Ita & in
hoc

hoc morbo, & sic remediorum delectus
est faciendus, quæ si quis non confide-
ret, non mirum si plurimos ægros pes-
fundet. Quare qui hoc morbo labo-
rat, non nisi Medico artis perito con-
fidat, nisi & operam, nummosq; per-
dere cupit, quos sæpe nebulonibus istis
plures promittunt & largiuntur, quam
Medico docto & fideli. Sed de his sa-
tis, nam morbum hunc aliumve quem-
libet curandi rationem hoc libro trade-
re non mihi fuit consilium, sed solum-
modo populo errores suos ita indicare,
ut semper Medico opus habeat, si æ-
grotet. Quamvis sæpe majus ex Medi-
co quam ex morbo periculum impen-
deat, & cuilibet se Medicum profidenti
statim credatur. Ipse ego qui hæc scri-
bo nihil curo nec qui, nec quot sint qui
Medicinam faciant, docti, an indocti,
perinde enim est ægrotantibus, modo
quendam nomine tenus Medicum con-
sulant, quisnam demum ille sit, modo
aliquid Latine blaterare sciat, & se Me-
dicinæ doctorem etiam falso profitea-
tur, principia Medicinæ ignoret, Gale-
num, Hippocratemq; nunquam lege-
rit,

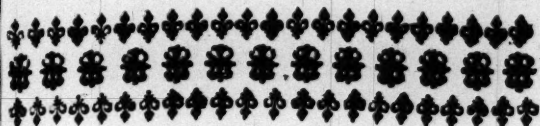

rit. Si igitur quorum maximè interest, scilicet ipsi ægrotantes, Medicorum non faciunt delectum, quare id Medici curabunt, ideo pauca tantùm de Medicis hoc libro scripsi. Quibus relictis ad magis seria progrediamur.

LIBER, II

urini
digno
Medi

De vulgi Erroribus.

LIBER SECVNDVS,

De erroribus circa morbos,
quosdam & eorum cog-
nitionem.

CAP. I.

De fallaci Urinarum Iudicio.

IAm convellendus est error
maximè familiaris, qui huic
tractationi primum occa-
sionem dedit, Vix enim Me-
dicus esse is creditur qui ex
urinæ morbos, eorumq; circumstantias
dignoscere nequit, quem etiam errorem
Medici nimis patientur foveant. Fami-
liare

liare olim id erat Arabū sectatoribus, eratq; hæc consuetudo Valesci, & Gordoni temporib' etiam in Galliâ vulgaris. Refert *Plantius* in vitâ *Fernelii* excellentissimū illum Medicum Parisiis urinas aliunde allatas inspicere solitum, quem tamen abusum ipse non probat, eosq; reprehendit qui tanquā Arioli multa de absente ægroto ex solâ urina inspectione vaticinātur. Fraudemq; adfuisse maximam, ostendunt libri de cautelis urinarū, quos *Gordonius* aliq; descripserunt, in quibus docetur Medicus, quomodo populo fraudē facere possit, & ab illius astutiis sibi cavere. Hodie adhuc inter *Germanos* obtinet hæc consuetudo, etiam Medicis invitis, quorum plurimi acriter hunc morem. reprehendunt, *Heurnius*, *Forestus*, *Sennertus*, aliq; sed elegantissimè *Fuchsius* in principio capitis de urinis, Medicos urinae inspectores, asinos vocat, impostores, *ἄποπλάς*, indignos quibuscum rixentur boni viri, quum plaris quæstum urinarium quam veritatem ipsam faciant. Hodie autem in Galliâ & Italiâ abiecerunt a se Medici importunū hunc vaticinandi morem. Primò urina serum est eo-

rum qui in venis sunt humorū. Sunt autem humores plurimorum morborū causæ; Illos igitur *urina* indicabit. Sed morbi non sunt in venis, omnes sunt in substantiâ partium. Non igitur morbos, sed saltē causas tantum indicabit. At ab eadem causâ plures morbi. Febris ardens, phrenitis, Icterus, erysipelatū & horpeliū omne genus a bile fiunt. Oblatâ urina valde biliosâ, quisnam horum morborū fatiget, an dicere poterit uromantis, forsitan conjiciet bilem prædominari. *Secundo* sicut in diversis morbis, ut jam diximus, & diversis ægris, eadem urina apparere potest, ita in uno eodemq; ægro varia est, & singulis diebus immutatur, ut si hodie urina ægri Medico offeratur, iterumq; die sequenti, nisi aliunde morbum cognoscat, vix ejusdem morbi urinam esse pronuntiabit. Imò alia est in principio paroxysmi, alia in augmento, alia in statu. *Tertiò* eadē urina in contrariis morbis apparere potest, quamvis a contrariis diversisq; omnino causis pendeat. Exempli gratiâ, dicat uromantis, si offeratur urina alba & limpida, scilicet ne, an æger est qui urinā reddidit? Potest vir sanus qui vini vel cerevisiæ plu-

plurimum hauserit, talem reddere urinam, sicut quotidie fieri solet. Potest æger laborare ardentissimâ febre cum phrenitide, bile sursum raptâ in caput; Potest laborare diabete, vel obstructione, viscerum, vel jecoris, aut ventriculi imbecillitate, vel calculo, vel aliis morbis; At quem nam horum morborum adesse suspicabitur? An judicabit phrenitidem esse intemperiem frigidam? Pariter biliosa vrina potest fieri in morbis pituitosis, ex obstructione meatus deferentis bilem in Intestina. *Quarto* morbi quorum causa non continetur venis, non possunt cognosci ex urinis, nam multi morbi urinam ipsam non alterant. Tales sunt externi, luxationes, partium asperitates, lævitates, ipsa febris quartana quæ morbus internus est, etiam si sit humoris melancholici soboles, nulla tamen ejus indicia in urinis exhibet, nec in paroxysmo, nec extra paroxysmum. *Gilbertus Anglicus* in suâ praxi capite de febre quartanâ, & *Richardus* quidam vir doctissimus, referente *Aviculano*, commentariis in *Avicenna*

quarri

quarti Canonis sen primam tract. 2º.
ap. 65. Sancte professi sunt se nun-
quam potuisse ex urinis quartanam cog-
noscere, nec epilepsiam, nec mulieris
aviditatem: Utinam nostro tempo-
re tam ingenui forent Medici. Verba
hec sunt Arculani Medici doctissimi
ius tempore maximè vigebat hæc per
urnas divinandi consuetudo. Non cre-
de, inquit per urinam solam posse com-
prehendi quartanam, propter convenien-
tiam magnam quartana cum phlegmati-
bus, in urinâ, & maximè in principio;
hujus opinionis maximè fuit Gilbertus
Anglicus primò practica, capite de quar-
ana, reprehendens quosdam inscios, lo-
quaces, qui se profitentur cognoscere om-
nes agritudines per urinam, sicut multi
Medici Lombardi hoc tempore hominum
usores, qui ut aiunt, omnes agritudi-
nes cognoscunt per urinam, etiam putri-
am, qui tamen cum sunt presentes, &
omnia signa considerant, pauca cognos-
cunt, nam ut dicit Magister Richardus
animum doctorum doctissimus, & exper-
issimus, aspiciens garrulos, & in lu-
cio urinarum gloriosos, in multilo-
quio

quo facundos, in ratione exiles & multos, in urinarum suo excellentissimo tractatu, cujus doctrinam singularem & nulli comparabilem in plerisque, dicit se sequutum, his verbis redarguit. Quidam garruli & arrogantes ultra metam debitam excedunt, variantque doctrinam cum regulis propria authoritate inventis; Sed Deus testor, & numina Cæli, quia nec curâ, nec arte, de conceptione mulierum, nec de epilepsiâ, nec de quartanâ, potius invenire cognitionem certam per urinam solam, est enim fallax nuncius, & equivocus. Quæ lanè nostris temporibus maximè conveniunt. Vidi interdum, idque non raro viso agro mutatam fuisse sententiam quam ex urinâ Medicus tulerat, & quod magis est, plurimos nebulones qui Medicinam impudenter faciunt, accersitos ad ægrum, ex cuius urinâ morbum antea plenè explicaverant, non solum sententiam mutasse, sed nec amplius morbum dinoscere potuisse, etsi & ægrum & urinam haberent præ manibus. Quin-

urinae ipsae ex cibis, potibus, exercitiis, aëre, somno, vigiliâ, aliisque variis de causis alterantur, & magnos reddunt conjecturalem un-
de post sex horas *Avicenna*, post du-
as autem alii urinam nolunt esse inspi-
ciendam; Quantopere errant qui de
urinis per plura milliaria allatis temere
judicant, Hinc fit ut qui Medici
non sunt quamplurimi, ad fallendum
populum compositi, plura pollice-
antur, quam Medici ingenui præ-
stare possunt. Nec Ministros Medi-
cinam facientes, qui omnium sanctis-
simi esse deberent, excipere possum.
exto, *Galenus* 2°. *Prorhet. textu* 2°. *exto*
et docet in urinis nulla esse sig-
na quae phrenitidem capitisque affec-
tiones certò portendant, nam hæc
signa, hepatis, renum & vesicæ af-
fectiones significant, affectionum verò
cerebri, alia sunt signa & sympto-
mata. *Idem* tamen cerebri, hepa-
tis, colli, pectoris, imo & artuum mor-
bos ex urinis dignosci posse tradit, &
applicat. urinas quales sunt jumento-
rum, dolorem capitis ostendere scribit.

Pariter

Pariter totius corporis excrementa ad alvum & urinam confluere docent Medici, a quibus immutari potest, sic pituita ex capite defluens spumosas urinas reddit, & tormina intestinorum & hypochondriorum urinâ multa soluta posse existimat *Hippocrates, 4°. aphor. 73*. Verum hæc prognosin tantum spectant, nam ipsa tormina ex urinâ cognosci non possunt. *Actuarium* autem merito ridet ingeniosissimus *Argentarius*, qui cerebri, thoracis, & artuum laborantium signa in urinâ ostendere conabatur. Quamvis enim totius corporis excrementa per urinas vacuari possint, id tamen semper non contingit, sed plurimæ partes valde affectæ urinas non alterant; Quin etiam excrementa sunt tantum causæ morborum non morbi ipsi. Quod igitur de dolore capitis, & phrenitide dici potest, solus *Galenus ad text. 4. Sect. 1. Prophet.* Ubi ait phrenitica signa esse, quæ perpetuò & solis insunt, tum quæ perpetuò quædam, sed non solis, tum quæ nec perpetuò, nec solis, sed interdum adsunt, interdum non, sed superveniunt; Unde

demon

demonstratum est, inquit, nec in urinis,
 nec in dejectionibus, nec in sputis, nec
 in vomitibus, phrenitica signa esse: Nec
 enim turbatae urinae, nec enazorema ha-
 rentes, nec spumosa, perpetuò præ-
 dictos affectus indicant, sed etiam ex a-
 liis causis oriuntur, & si quando aliquid
 eorum indicat, id cum aliis signis faciunt,
 nam prædicti affectus sine huiusmodi u-
 rinis esse possunt: Unde concludi potest
 signa quae nec perpetuò morbo adsunt,
 nec soli, non posse morbum ullum in-
 dicare: Tales autem sunt urinae. Nam
 docet *Galenus* eas delirium casu demon-
 strare, quod flatuosiores sanguinem in-
 dicant, sed non per se & propriè. Itaque
 inquit, loco citato, quae de urinis dicta
 sunt, a phrenitide separata sunt, sed ad
 inspicendum utrum salubriter, an peri-
 culosè æger habuerit, conducunt. Itaque
 in omnibus morbis urinam considerare
 utile est, ut periculum dignoscatur. Do-
 cet *Galenus* multis in locis, excremen-
 ta esse indicia partis affectae, & affectus,
 dejectiones quidem alui, sputa thora-
 cis, mucum narium cerebri, urinas je-
 curis & venarum indicia esse, scilicet
 costio-

coctionis quæ in illis partibus sit, raro autem affectuum ipsorum. Omnes igitur morbos urina indicare nequit; Verbi gratiâ pleuritis cognoscitur ex dolore lateris, febre, pulsu duro, spirandi difficultate, tussi, sine urinis & sputis, nam si hæc accedant, causam, & prognostica indicant morbi jam per alia signa cogniti. Etsi igitur pleuritis & phrenitis ex urina dignosci non possint, tamen si valdè mutata appareat, malum est, ostendit enim non tantum partes vitales, & animales, sed etiam naturales laborare; Quando autem plures partes sunt in vitio, èo periculosius aeger decumbit. Præterea urina interdum ostendit num affectus feбри sit conjunctus an non; Docet siquidem *Galenus de crisib. cap. 7.* In affectibus ventris absq; febre fuerint, sola alui excrementa inspicienda, si cum febre etiam urinas, sed non ut ipsum affectum dignoscamus, verum ut cogniti jam morbi eventum judicemus.

C A P. II.

*Sexum & graviditatem ex Urina
dignosci non posse, ubi de fa-
bula quâdam.*

Qui urinas afferunt sæpe Medicos
rogant, sitne viri, an mulieris,
an gravida mulier sit. Mirum est
quam cautè hoc in casu a quibusdam
populo imponatur. Sed neq; sexum,
neq; graviditatem dignosci posse cla-
rissimum faciam; Etsi enim alia sit Ju-
venis, alia senis, alia viri, alia mulieris
urina, id tantum in colore est & consi-
stentiâ, quæ cum a variis aliis causis
possint etiam immutari, non propriè
indicabit, an viri sit, an mulieris, nam
mulier biliosa, post exercitia, & calido-
rum, ciborum usum urinam reddet colo-
rationem, quam vir pituitosus; Pariter
quæ febricitat, aliove morbo laborat,
lubum non est quin pro morbi naturâ
urinam immutet. Qui ergo quamlibet
urinam temerè inspicit, quomodo sexum
dignoscet, cum temperiem non nove-
rit illorum qui urinam reddiderunt. I-

E

gitur

gitur si sanus cum sanâ, biliosus cum biliosâ æger cum ægrâ comparentur, nihilq; externum accesserit, quod urinam immutet, forsitan urina mulieris ab urinâ viri discerni quodammodo poterit, aliàs nequaquam, cum unde urinâ ad Medicum afferatur, sæpe ignotum sit. Et sic intelligendum est quod scribunt Medici quidam de discrimine urine muliebris, & virilis, quia enim viri dicuntur calidiores, exercitiis sunt dediti, urinas reddunt tenuiores, coloratiores, cum paucioribus contentis. Mulieres verò, quia sunt frigidiores, eas reddunt pallidiores, cum copiosiore hypostasi. *Color*, inquit Fernelius, *ex albo lutescens non solum cruditatis, sed etiam sexus est index.* Sed potest in viro etiam calidissimo talis fieri, ex causis urinam alterantibus. Quare nihil hæc in re certi est, & tale quid ex urinâ pronuntiare temerarium est.

De gravidis majus dubium est, solentq; sæpe mulieres hac solum de causâ urinam Medico inspiciendas offerre. *Avicenna* ex sedimento gossipio carminato simili, aliisq; conditionibus id dignoscere docet.

cer. Sed cum id experientiae non respondeat, meritò reprobandus est. Non est necesse quamlibet mulieris urinam habere sedimentum, sed tantum eam quæ probè cocta est, *Primò* Hippocrates qui conceptionis signa exactè perscrutatus est, nunquam meminit urinarum. *Secundò* urina non ex ipsâ gravitate permutatur, sed tantum ex suppressione menstruorum, quæ fatendum est urinas posse alterare, ex sanguinis & excrementorum in venas refluxu. Sed urinarum illa mutatio etiam in virginibus ex suppresso sanguine menstruo apparere potest, imo etiam in omnibus morbis ex ejusmodi suppressione natis, tum etiam in aliorum viscerum obstructionibus. Sic urina nihil proprium & peculiare hic indicabit. Videmus urinas interdum decolores, ut in obstructionibus frequenter contingit, interdum valde coloratas, interdum sanis similes, cum gravida ipsa sana est, interdum tenues, interdum crassiores, quales etiam in aliis affectibus cernere licet. Quod si mulier ægrotet, vi morbi adeò permutatur urina, ut omnia gra-

viditatis signa, si quæ adsunt, oblitterentur. *Tertio* non adeo facilem esse graviditatis cognitionem ostendit Hippocrates, qui postquam plurima probabilia illius signa attulisset, tanquam illa minus certa sint, ad empirica quædam confugit, *Aphorif. 41 lib. 5. Si scire velis, an mulier conceperit, cum dormitura est aquam mulsam potandam dato, si alui tormina patiatur, concepit, sin minus non.* Et libro de Sterilibus, mel & anisum tenuissimè terito, aquâ dilue, exhibe, dormiat, si tormina sentiat circa umbilicum prægnans est, sin minus non. Ut hinc pateat quàm difficile sit cognoscere prænantem ante motum infantis, cum præter signa alia quam plurima, ad ejusmodi empirica recurrat Hippocrates; Quàm ineptiunt qui id ex urinis tam facile divinare se posse profitentur. Refert *Avenzoar* inter Arabes primariæ notæ Medicus, se in propriâ uxore deceptum fuisse, etsi illius urinam videre potuisset, haberetque alia signa quibus graviditatem cognoscere poterat, si tam facilis fuisset illius cognitio. Refert *Saxonia* se a Medicis

pro

pro molâ judicatum fuisse, matremq;
ejus multis agitatum medicamentis, non
potuisse tamen foetum corrumpere. Et
huic opinioni assentiuntur recentiores
omnes Medici qui de mulierum morbis
scripserunt.

Hic addenda est fabula quædam, quæ
mihi tanquàm historia a viris etiam bo-
næ notæ relata fuit. Ea autem ejusmo-
di est, Ancilla quædam Dominæ suæ u-
rinam ad Medicum deferebat, cumq;
forte spargeretur, ignara demum quid
factura esset, vaccæ quæ tunc forte
mingebat, urinam vase exceptam de-
fert ad Medicum; Respondet ille ægro-
tantem nimium vesci herbis & grami-
nibus. Laude dignissima sane Medici
solertia, qui id potuit divinare. Fabu-
lam hanc esse dico, quia eandem va-
riis in locis de diversis Medicis au-
divi, tum quia semper defuncto cui-
dam Medico, cui similis, si Diis
placet, superstes non extat, nun-
quam vivo ascribitur. Et rectè sanè,
nemo hodie superstes est, nec fuit olim,
qui jumentorum urinam ab humanâ
certò dignoscere possit. Si urina sit

quasi subjugalis, dolor capitis vel adest, vel aderit, inquit *Hippocrates aphor. 70 lib. 4.* Innuens urinam ab homine reddi posse brutorum urinæ in colore, & consistentiâ similem. Unde hæterus dubitatum fuit quibus modis urina humana ab aliis liquoribus dignosci possit. Scio regulas quasdam & notas, ab *Avicennâ* & aliis constitui, quibus ab invicem, discernantur, sed omnes falsæ sunt & incertæ, Nihilque facilius est quam Medicum quantumlibet cautum ostensis aliis liquoribus & urinis decipere; Quod si igitur homo urinâ similem Iumentorum urinæ reddere potest, qui poterit Medicus ignarus unde urina accedat, unam ab aliâ internoscere?

CAP. III.

Solutio rationum qua Ouroscopia favere videntur.

Quidam qui Ouroscopiam istam nimium probant, autoritate utuntur, & rationibus *Herculis* saxoniz Medici olim apud Italos doctissimi, qui videtur voluisse aliquantulum ouroscopiz

roscopiæ patrocinari. Vult enim non tantum morborum causas, sed & illorum ideas, magnitudinem, mores ex urinis posse cognosci, non in genere tantum, sed etiam in specie, cujus sententiam breviter complectemur. *Primò*, inquit, urinae demonstrant morbos in intemperie sine materiâ, & cum materiâ. Calida intemperies immaterialis, vel est universalis, vel partis determinatæ, quæ interdum est sine febre, interdum cum febre; Intemperiem calidam communem ostendunt urinae rufæ, crocæ, virides, atræ, pingues, sedimenta atomosa, fur furea, squamosa, urinae acres. Verum tamen hæc non ostendunt intemperiem absq; materiâ, sed cum materiâ, nam hos colores urina non habet, nisi humorum permissione, hinc in ipsâ ephemerâ 1°. *ad Glaucon. cap. 2°. & 3° methodi cap. 2°, & 10 de crissibm cap. 12.* Urinas subrufas reddi scribit Galenus ob bilis permissionem. Præterea hæc tantum ostendunt calidam intemperiem, non autem ullam illius speciem, nam calida intemperies potest esse synochus, ardens, tertiana,

potest esse phlegmone, erespelas alicujus partis, Idem confitetur intemperiem partium calidam ex iisdem urinis cognosci ; Quid igitur prædicet Vaticinator, si urinæ tantum morbum in genere, non autem in specie indicant, cur potius renum quam jecoris, aut totius corporis calorem ex urina cognoscet ? *Secundo* obiicit, urinam esse serum humorum, qui in partium substantiam sunt distributi, unde cum recedit serum, secum deferret excrementa earum partium, ideo illarum affectus poterit ostendere. Sed alteratio seris est tam varia, ut dignosci non possit, quæ nam pars illud præcipuè alteraverit. Deinde plurimum partium excrementa sunt eadem, & nisi extraordinaria sint urinæ contenta, ut pus, sanies, partiumve quarundam substantia, serum nihil peculiare demonstrabit, neq; etiam quando hæc adsunt, nisi alia signa adjungantur, cognoscere vix poterimus, unde defluant, nisi ex vesicâ ipsâ, sicut furfures vesicam affectam arguunt. *Tertiò* docet meo Iudicio rem valde vanam, scilicet quomodo distingui debeat serum jecoris a

sero

sero
re
nar
con
ex
nar
rum
pia
mit
ven
to p
adm
num
& al
Sed
bis
inter
rie f
pos
in sp
acce
thar
næ p
tame
quan
frigi
Guia

sero venarum, quasi Iecur ullum haberet serum sibi proprium, aut quasi venarum serum non primum in Iecore conficiatur. Dignoscere autem id docet ex copiâ, & substantiâ, quia serum venarum copiosius est & crassius quam serum Iecoris, quod est falsum, nam copia seri est a materiâ humidâ quæ assumitur, quæ prius ad jecur, quam ad venas pertransit; Quod si urina assumpto potu copiosior sit, aliquid aliud ipsi admisceri necesse est. *Quarta ait Galenum* velle ut urinæ etiam in pleuritide, & affectibus pulmonum inspiciantur. Sed diximus supra, in ejusmodi morbis non diagnosi, sed prognosi urinas intervire. Idem dicendum de Intemperie frigidâ, quam in genere dignosci posse ex urinâ fatemur, nunquam autem in specie, nam in diabete, in principiis accessionum, in cachexiâ, hydrope, lethargo, aliisque affectibus, quamvis urinæ possint esse crudæ, non demonstrant tamen affectus harum partium potius quam aliarum. Vnde malè addit utrum frigidum ex urinâ deprehendi posse, quia ob viciniam intemperiem communicat

ricat lotio. Verum tamen urina cruda
cur potius uterum quàm Iecur ostendit?
Deinde si urina in vesicam descendat
colorata a causâ quapiam calefaciente,
uterus quantumvis frigidus illi non
adimet colorem, quem a bilis permissione
habet, & quamvis uterus fervidior
urinæ colorem aliquem tribuere forsitan
possit, frigidus tamen colorem tollere
non potest, quem aliunde serum contraxit.
Quintò ait, humores a singulis
partibus redire posse in vesicam, Ergo
illarum affectus urina demonstrabit.
Respondeo primò humores secundarios
dictos non redire, nisi fiat corporis
colliquatio. *Secundò* humores semel
elapsi e vasis, rarò iterum redeunt in
venas, sed expurgantur per habitum
corporis. Verum, inquit ille, sudoris
& urinæ eadem est materia, sudoris
autem materia extra venas est. Unde
cum defectu sudoris multa fit urina,
redit serum in venas. Sed tamen
falsum est sudoris materiam esse
extra venas, nisi cum actu sudamus.
non autem cum tantùm sudaturi
sumus. At nemo ponte sudat, nisi
male habeat. Deinde quamvis humores

in v
liar
uria
pur
aliã
alia
Den
qui
dan
dol
est,
rest

N
spe
pid
qu
qui
po
gi

in venas redeant, partium tamen peculi-
liares affectus non ostendent, sicut si
urina effluat purulenta, pus quidem ex-
purgari ostendet, sed an ex thorace,
aliâve parte promanet, non urina, sed
alia partis affectæ signa demonstrabunt.
Demum utitur autoritate *Avicenna*,
qui scribit urinas quæ crassam & visci-
dam obtinent materiam, esse indicia
doloris articularis, quod tamen falsum
est, nam crassus humor aliunde esse po-
test. Et de hoc satis.

C A P. IIIL.

*Urinam in morbis turbari, non
semper esse bonum
signum.*

Nihil est magis ordinarium, quam
audire populum de ægris benè
sperantem, cum videt urinam quæ lim-
pida & clara mingitur, postea turbari,
quod tamen non est perpetuò verum,
quin potius contra malum signum esse
potest. Ubi notandum urinas vel mingi
claras, & tales permanere, vel mingi
claras

claras, & postea turbari, vel turbidas mingi, & tales permanere, aut postea clarescere, vel igni admotas, vel deponendo aliquid crassum, quod in fundo subsidet, de quarum urinarum causis multa dici possunt, quæ non sunt hujus loci; Urina quæ optima est, mediocris est colore & consistentiâ, quæ ab hæc recedit, mala est. Igitur si naturali tenuior sit, cruditatem indicat; Quæ verò clara mingitur, & post turbatur, in sanis metum facit futuri morbi, quia humorem crudum indicat quem Natura aggreditur uade clara mingitur, sed amisso calore suo & spiritu turbatur, nam calor æquat omnia. In ægris autem significat morbi incrementum, maxime si substantia, quantitas, color, cæteraque signa male sese habeant, si in sanis ejusmodi urina morbi metum facit, quomodo in ægris ostendet coctionem? Quam sanus quispiam in morbum incidit, non necessario ipsius urina evadit naturali tenuior, dein crassior, & turbata, sed potius a principio turbatur, & morbum futurum ostendit. Perturbatio igitur urinae nunquam est bona; nam ab urina

tem

tem
no
nim
ad c
is,
coct
put
vert
qui
sign
nes
ari
culo
med
mor
dum
hum
nam
Sed
min
man
& n
mer
bus
vult
Poly
te n
Epi

tenui ad mediocrem quæ naturalis est, non fit transitus per turbidam, magis enim accedit tenuis ad mediocrē, quàm ad crassam. Si igitur urina flava & tenuis, fiat flava & crassa, ac turbida, non coctionem, sed periculum ostendit, ob putredinis incrementum, ut rectè advertit *Montanus*. Ideo damnandi sunt qui urinas turbatas & crassas pro bono signo habent, quia videntur obstructions operiri, & humor morbosus vacuari; Id sanè interdum contingit in calculo, in criticis vacationibus, & vi medicamentorum; Sed quando absque morbi imminutione excernuntur, crudum & pertinacem morbum arguunt, humorumq; fervorem & cruditatem, nam coctio omnis claras urinas facit. Sed omnium pessimæ sunt quæ turbatæ minguntur, & tales manent, ob maximam humorum in venis agitationem, & magnam naturæ cum morbo certamen, & in Hippocratis observationibus, capitis dolorem, delirium, convulsionem, & mortem prænuntiant. Polyphantus cum ejusmodi urinis mente motus est, & convulsus interiit. 7.
Epidem. CAP. 5.

CAP. V.

*Consumptionem ex Urina non
posse cognosci.*

FAmiliare est etiam plurimis, quum
urinas ad Medicos ferunt, eos in-
terrogare, nam credant ægrotantem la-
borare consumptione. In quo errant
dupliciter, *Primò* quod veram con-
sumptionem ab aliis affectibus non dis-
tinguant, sed quamlibet corporis con-
tabescentiam, quâcunq; demum de cau-
sâ fiat, consumptionem vocent, ut di-
cemus sequenti capite. *Secundò* quia
nec ulcus pulmonis, nec febris hectica;
quæ propriè consumptiones sunt, pos-
sunt ex urinis cognosci. Nec *Galenus*
& *Hippocrates*, ullum ab urinâ de his
morbis signum desumpserunt. Ratio
est quia nullum, nec proprium, nec
inseparabile signum consumptionis, vel
ex substantiâ, vel ex colore, vel ex con-
tentis desumi potest, quia urina serum
est humorum in venis contentorum, unde
ab humorû diversitate urinæ permuta-
tio dependet. In phtificis autem pul-
mones primò n, dein totum corpus si-
cut

cut in hecticis afficitur. Diximus autem supra, affectus pulmonum ex sputis, non ex urinis dignosci, & quamvis urinas inspicere utile sit, non tamen ad cognitionem morbi, sed tantum ad prognosin, nam si pravae apparent augent periculum; Sed *Arabes* dixerunt urinas esse pingues & oleaginosas, quos etiam recentiorum plurimi sequuntur, quamvis inter se non consentiant, ut plurimum autem fatentur in principio hecticæ, nihil certi ex urinis cognosci, sed succedente tempore cum adiposa humiditas consumitur, apparere urinas quales jam supra diximus. Verum *Alexander Trallianus*, non urinas pingues proponit, sed tenues flammeas, & crudas, cum enim coctiones fiant a partibus solidis, si hæ malè se habent, urinae non possunt esse probè concoctæ, sed tenues flammeæ, crudiores, quales in sicca & calidâ intemperie. Verumtamen inde concludi non potest, posse Medicum ex urinis ægro non viso cognoscere febrem hecticam, nam ejusmodi urinae apparent in aliis affectibus, & variis de causis contingere possunt, &

prop-

propterea nisi alia signa accesserint, nihil certum indicant. Idem dicendum est de urinis quas vocant oleaginosas, de quibus multa dici possent, cum hujus nominis varia apud Galenum, aliosq; Medicos sit acceptio. Hoc tamen loco intelliguntur illæ in quibus pinguedo supernatat, quas Hippocrates malas esse pronuntiat 2. Prognost. textu 35. Si pinguedo aranearum telis similis supernatet, damnandum est, colliquationem enim significat. Has autem urinas consumptionem non indicare inde patet, quod in sanis sæpe videntur ejusmodi urinæ, ut docet Galenus 4. de sanit. tuenda. Cum enim adeps & pinguedo ex sanguine probè cocto fiant, non mirum est si portio quædam illius, urinæ innatet, qualis in jussulis refrigeratis reperiri solet. Præterea fieri potest ex supino in dorsum decubitu, pinguedine renum incalescente, & hi casus duo valde sunt ordinarii, pauciq; sunt qui ejusmodi urinas in seipsis non possint observare; Quæ autem fiunt a causis præter naturalibus in malignis & ardentibus febribus, quas syntecticas vocamus, apparent,

rent, ratio in consumptione & hectica, in quibus non apparet ejusmodi colliquatio, sed absumentur humores per insensilem transpirationem. Hinc *Gal. 10. methodi cap. ultimo*, hanc inter synecticas, & hecticas ponit differentiam, quod in his quod colliquatur, vaporis specie digeritur, in illis vero defluit in ventrem, nam calor hecticæ exiguus est & mitis, adeo ut se febricitare ægri non sentiant. Ideo nec *Hippocrates*, nec *Galenus*, nec Antiquiores Medici qui ejusmodi urinas observarunt, eas unquam hecticis attribuerunt, sed ardentibus & pestilentibus tantum. Quod si ulla in hecticis cum urinâ defluit pinguedo, alia febris hecticæ conjungitur, maligna scilicet, vel ardens, qui casus valde est perniciosus. Habeo ego nunc cum hæc scribo hecticum quendam curandum, in quo nunquam ejusmodi urina apparuit, quam in aliis sæpe vidi nequaquam ægrotantibus. Et quamvis concederemus in consumptis ejusmodi urinas apparere, tamen quia aliis etiâ ex causis proficisci possunt quomodo Medicus, qui solam urinâ inspicit, ægro-

ægotantem ipsum forsan non cognoscit, poterit certò morbum investigare. Sed de fallaci urinarum iudicio sat multa diximus. Addam hic tantùm, prudenter a Collegio Medicorum Londinensium prohibitum fuisse, nequis Medicorum fallacem istam divinationem profiteatur. Verba constitutionis illius hæc sunt. *Ridiculum quidem est & insulsum ex urinarum solummodo inspectione sive de morborum genere atq; naturâ, sive de agrotantium statu ac conditione aruspicum & conjectorum more velle quicquam certi solidiq; divinare. Monemus Itaq; omnes Medicos ut hæc in re multò cautius post-hac se gerant, quam antehac solitum est a plerisq; facitari; Et hanc ob causam omnibus Medicinam exercentibus interdictũ volumus, ut Idiotis istis & mulierculis agrotantium matulas circumportantibus, ne quicquã in Medicinã prescribant, nisi aut ipsum agrotum benè prius noverint, aut viderint, aut saltem ab illis qui consilium petunt, de toto illo morbo quo laborat ager, morbiq; circumstantiis, & planè, & plenè, & sufficienter instructi fuerint.*

Hac

Hac enim ratione, & dignitatem Medi-
ci melius tuebimur, & multò etiam ap-
tius & scientius excogitabimus ea re-
media qua sint homini periclitanti maxi-
me profutura.

C A P. VI.

De Consumptione.

QUoniam in hac regione familiare
nimis & formidabile malum est
còlumptio dicta, de eà paucis agemus, a
multis enim non satis benè intelligitur.
Nam populus eo nomine quamlibet cor-
poris extabescentiam comprehendit;
Hic igitur notandum est, si generalem
hujus vocabuli significationem retinea-
mus, nullum fermè morbum esse, cui
consumptio dicta succedere non possit:
Errat siquidem populus quando de
consumptione loquitur, tanquam de
morbo ab aliis distincto: Non est enim
morbus, sed accidens aliis variisq; mor-
bis quamplurimis succedens, præfer-
tim si longi sint. Cum enim corporis
nostri

nostri substantia assidue depereat, nisi alimento reparetur, per morbos labefactatâ caloris nativi, & viscerum coctioni dicatorum virtute, corpus probè nutrirî nequit, unde ipsius moles necessariò concidit. Contingit igitur ejusmodi consumptio, *Primò* ex causis externis ut aëre æstuoso, inedia, curis, sollicitudinibus, vigiliis, nimis vacuationibus, aliisq; causis vacuantibus. *Secundò* contingit ætatis decursu in marasmo dicto senectutis; Calor enim natus in senibus hebetatur, humidum primigenium absûmitur, cujus jactura est irreparabilis. *Tertiò* quibusdam naturalis est corporis macies, ut in corporibus calidis siccis, qui facile ex causis solventibus extenuantur, & ejusmodi corpora crassis diutius vivunt. 2. Aphor. 44. *Qui naturâ crassi sunt, citius moriuntur, quam qui graciles, quod tamen intelligendum est de immodicè crassis, quorum venæ sunt exiles, sanguisq; pauc⁹. Quartò* sequitur febres ardentes, quæ alimentarios humores, corporisq; substantiam calore suo absûmunt. Scribit Hippocrates lib. I de morbis, *Qui*

ex febre ardente moriuntur, omnes ex
siccitate moriuntur. *Extrema*, manus
pedesq; primum ipsis resiccantur, deinde
verò partes sicciore; Et referunt au-
thores quidam sanguinem totum fuisse
absumptum, ut scribit *Argenterius*, ad
caput 2 lib. primi ad *Glaucón*. De mu-
tio *Medices*, arcis *Pisanæ* præfecto, in
cujus cadavere ne gutta quidem sangui-
nis reperta est. Et quamvis æger non
intereat, corpus tamen a vehementi
febre solet extenuari, unde passio cali-
da sicca dicitur, ideoq; *Hippocrates*
victum humectantem præscribit apho-
rismo decimo sexto libri primi, ut pro-
hibeat exsiccationem illam quam febris
inducit. Huc quoq; referri debent fe-
bres quæ dicuntur colliquativæ. *Quin-*
to sequi potest affectus lienis, & tu-
mores; *Hippocrates* lib. de locis in
homine, & *Galenus* 2. de facultat.
natur. cap. ultimo, & *Averrhoes* 4.
Colliget. 56. Dicunt, ubi lien floret cor-
pus emaciari, unde lienem fisco Impera-
tor comparabat, nam sicut populi divi-
tias fiscus exhaurit, ita & lien cor-
poris substantiam. Idem dicendum
foret

foret de jecore, & aliis visceribus, quorum mali affectus corpus absument. Indurato spleni sæpe succedit hydrops ascites, aut tympanites, in quo affectu familiare est, videre abdomen turgidum, cum tamen partes superiores summâ extenuatione laborent, ex penuriâ prohi sanguinis, tabemq; amulatur, sic vidi ægrotantes hydropicos, quos consumptione laborare populus iudicabat, & reverâ facile ut us affectus alium inducit, nam, ut diximus, macilentia, & corporis extenuatio, non est morbus sui generis, sed accidens a plurimis tum internis, tum externis causis profectum. Non omnis igitur corporis extenuatio consumptio dici debet. Igitur ad rem propius accedentes dicimus Sextò consumptionem sumi propriè pro febre hecticâ, in quâ corporis substantia sensim & sine sensu absumentur, nam in hac febre calor blandus & mitis primo tactu videtur, postea sentitur acer & mordax, æger nec febrem, nec alium affectum percipit, sensim tamen sibi vires imminui sentit. Septimò illud nomen atrophie convenit, quæ

quæ pariter est variorum morborum
toboles, & in genere etiam per atrophiam
intelligi potest quæcunq; corporis
contabescencia; Verum magis propriè
illa est, quando nec alimenti penuriâ,
nec vacuatione immoderatâ, nec alia-
rum causarum evidentium vi, nec acu-
to morbo, nec febre hecticâ, nec phthi-
si corpus emarcere, sed quando lentè ac
pedetentim corpus etiam sumpto ali-
mèto non alitur, vel quia alimentum malè
trahitur vel male retinetur, vel malè cõ-
equitur, vel demum superflua malè ex-
pelluntur, quamvis plurimi qui de atro-
phia scripserunt, omnes causas quæ corp^o
macilentum reddunt, adduxerint. *Octavò*
demum maximè propriè consumptio-
nis nomine intelligi debet phthisis, quæ
est ulcus pulmonum corporis substan-
tiam cum febre lentâ, & continuâ de-
vascens, Estq; affectus valde deploran-
dus & curata difficilis, forsan etiam im-
possibilis, ut tres causas a *Galeno* alla-
tas 3. *Meth.* & 4. de locis affectis. Pri-
mo quia curatur ulcus excretionem puris,
excernitur autem tussiendo, at tussis ul-
cus amplificatur. *Secundò* quia reme-
diorum

diorum vis vix ad pulmonem, nisi multum hebetata pertingit, perit enim virtus illorum in ventriculo, hepate, venâ cavâ, & aliis viarum ambagibus. *Tertio* quia ad curationem opus est quiete at pulmonem assidue moveri necesse est: Adde quod ulceri conjuncta est febris quæ refrigerantia & humectantia postulat, ulcus autem exciccantia, omnis enim ulceris curatio exsiccatio est. Præterea notandum est hunc affectum esse contagiosum, ut Hippocrat. 3. Epid. & Galenus 1. de differ. Febr. cap. 2. aliiq; authores observarunt, & id auget periculum. Ne autem populus multum decipiatur, scire debet non esse adeo reformidandum hunc morbum in pueris & in senibus, nam secundum regulam Hippocratis aphorismo nono libri quinti, *Phthisis iis maximè etatibus fit, quæ sunt a decimo octavo ad tricesimum quintum.* & 3. Aphorif. 29. *Juvenibus,* inquit, *accidunt sanguinis sputa, tabes,* quoniam cum Juvenes & adolescentes copiam sanguinis fervidi, & biliosi abundant, minusq; tunc sit corporis incrementum, fit ut & copia & caliditate sanguis

sanguinis fervidi, & pituitâ falsâ ex bile ortâ, corrodantur & frangantur vasa, tum etiam ob immoderata exercitia, & alia in victu errata. Rarò autem pueris & senibus hæc contingunt, illis ob blandum, halituosumq; calorem, nisi naturalis corporis conformatio ad hunc morbum inclinet, vel alterius phtisici contagium morbum acceleret, his verò quia minor est in corpore senili humorum copia & caliditas. Unde erravit *Celsus*, qui hunc aphorismum latinum faciens pro decimo octavo duodecimum posuit, forsan mendosè pro duodevigesimo, ut advertit *Mercurialis*. Erravit quoq; *Avicennas*, qui senibus maximè fieri phtisin voluit, nisi intelligatur de marasmo senectutis, qui omnibus fermè ratione ætatis contingit, non de vero ulcere pulmonis. Quamvis enim senibus & branchi & coryzæ in emendabiles contingant, humor tamen adeo acris non est, ut pulmonem ulcerare possit, Ideo qui in juventute malum hoc non contraxit, in senectute ratione proprii temperamenti illud formidare non debet, quamvis

F

non

non negem posse aliunde accidere, ex pleuritide, peripneumoniâ, empyemate, aliisq; morbis, non autem ratione propriæ constitutionis senum. Quæ addenda putavi, ut si quando e populo quispiam Medicum roget, an æger consumptione laboret, sciat varias consumptionis acceptiones distinguere, nec præcipuam illius differentiam in senibus & Iuvenibus reformidet. Scio *Cornelium Celsum* inter tabis species referre cachexiam, in quâ habitus corporis potius intumescit, quàm concidit, & credo, si ipsam rei naturam spectemus id verum esse, tamen quia visui contrarium potius apparet, propterea hæc etiam significationem omittere volui. Horum autem omnium affectuum causas, signa diagnostica, prognostica, & curandi rationem si addidissem, quod semel mihi exat constitutum, excrevisset liber in nimis magnam molem, nec id necessarium esse puto, quia errores solummodo indicare, Medicinam autem docere non constitui; Potest populus medicos doctos & probos consultare. Ad alia properemus.

CAP. VII.

De Peste an sit contagiosa.

Quidam sunt morosi, & plane Stoi-
ci homines, ac obstinati; quorum
nonnulli a Peste omne contagium, om-
nemq; infectionem adimere cupiunt;
Alii etsi contagium admittant, nefas ta-
men esse putant homini Christiano, ma-
lum metuere, aut fugere. Primos quod
attinet, ostendit experientia, magno-
rumq; virorum autoritas confirmat,
pestem esse contagiosam. Imo illa ve-
ra non est pestis quæ contagio caret,
nam etsi quidam morbi more pestis in-
terficiant, si absit contagium, pestis ta-
men non sunt, sed maligni morbi & pes-
tilentes sine peste. Scabies morbus a-
liàs levissimus, tinea, lepra, rabies, phthi-
sis, ophtalmia, lues venerea, vicinos in-
ficiunt, quidni pestis? Et nisi esset con-
tagiosa, ex unâ civitate in aliam deferri
non posset, quod tamen sæpe contin-
git, absq; ullo præcedente aëris vitio.
Galenus quidem, *Hippocrates*, & vete-
res apertè contagii non meminerunt;

F 2

Refert

Refert tamen *Thucydides* pestem illam quam descripsit, fuisse maximè contagiosam, unde & fugam maturam, tardumque reditum suadet, cujus consilii memor *Galenus*, Romam se subduxit, nec tutam esse cum infectis conversationem, 1 de diff. Feb. 2. observavit. Cum enim invitis nobis aer hauriendus sit, nulla illius evitandi ratio est, nisi procul ab infectis in locum aliquem, ubi optatus ille fuerit, concesserimus, a quo non nisi tardissimè redeundum. Nil refert igitur, quod *Petrus Salius Medicus*, aliàs doctissimus, affert ad prohibendum non semper in peste adesse contagium. Primò quod *Hippocrates*, *Galenus*, & veteres, nec illius meminerunt, nec illud reformidarunt. Secundò quod Turcæ aliæq; gentes nefas esse putant vitare consuetudinem peste laborantium. Tertio quia plurimi inter magros versantes peste tamen non inficiuntur. Nam *Galenum*, *Thucydidem* cognovisse vim illam inficiendi, patet ex superioribus. Sed sanè fatendum illos non adeo exactè illius naturam modoq; investigasse; nam *Aristot.*

proble

problematis pauca quædam & satis ob-
 scura dixit. *Galenus* quoq; 1 de diff.
Feb. loquutus quidem est de illo, sed
 non clare, & apertè. Sed veteres om-
 nia non cognoverunt : reliquerunt pos-
 teris plurima addenda, plurima immu-
 tanda, plurima clarius explicanda. Nec
 pariter exemplum *Turcarum* nos com-
 movere debet, *felices* sunt illi errore
 suo, quos ille malorum *Maximus* haud
 urget lethi metus. Unde quoties inter
 illos vagatur pestilentia, tam immani-
 ter sævit, ut unicâ in urbe hominum in-
 terdum centena millia perimar. Paulò
 majus est quod sequitur : nam videmus
 plurimos superstites, qui sine noxâ cum
 infectis conversati sunt, qui haud dubiè
 periissent, si contagii vis ulla fuisset.
 Verum tamen si tot hominum millia
 quos communicata hæc labes abstulit,
 & familiæ in integrum deletæ quasi
 ostliminio redirent, quam facilè pau-
 corum superstitem sententiam refelle-
 rent; Ad imprimendam actionem tria
 requirantur, dominium agentis supra
 patientem, ipsius patientis præparatio,
 & debita mora, siquidem nihil agit in
 instanti.

instanti. Ad dominium agentis non solum efficax illius virtus, sed etiam quantitas debita requiritur. Nam in minimâ quantitate deleteria parum agunt, ignis scintilla parum urit. Patientis præparatio vel manifesta est, vel occulta, ex innatâ naturæ proprietate. Hinc Marfi & Psylli a serpentibus non lædebantur, digitus Pyrrhi non fuit ab igne crematus. Hinc quoq; est quod quidam etiam in sævissimâ peste ob omni læsione manent immunes, alii ex levissimâ occasione inficiuntur. Ex eadem occulta vi contingit ut venenum unius sit alteri salutare, & medicamentum, ac etiam interdum alimentum. Cum igitur corporum naturæ dissimiles sint, ac multiformes, quidam facile vincuntur, & statim patiuntur, alii autem non nisi difficulter. Nulla enim causâ absq; patientis dispositione agere potest, aliter omnes sub eodem sole commorantes pariter febricitarent, aut aliter afficerentur. Differt, inquit *Hipp. lib. de flat.* corpus a corpore, natura a naturâ, temperamentum a temperamento. Propterea omnibus eadem non sunt commoda,

SE
pe
vis P
ut res
Medi
quon
dum l
fugere
pericu
quæ v
queru

moda, aut noxia. Accedit ad hæc moderata diæta, corpus sanum, & humorum corruptione vacans, benè spirabile, temperatum, siccum potius quàm humidum, frigidum potius quam calidum; Ideo senes rarius quàm pueros hoc morbo laborare observavit *Plinius lib. 7. cap. 50.* ob corporis frigiditatem, maximè si moderatis tum cibis tum laboribus utantur.

CAP. VIII.

An liceat tempore Pestis fugere.

SECUNDUM erat, an liceat fugere, & periculo sese subducere, quantumvis Pestis contagiosa statuatur. Turcæ, ut refert *Prosper Alpinus, lib. primo de Medicinis Egypt.* Pestem negligunt, quoniam unicuiq; suum pereundi modum Deum destinasse credunt, quem efugere nemo potest, ita ut qui in bello periturus est, à peste interimi nequeat, quæ vana opinio etiam Christianorum quorundam animos obsidet. Theologorum

gorum est in id diligentius inquire
An Magistratui, an Patrifamilias, an li-
beris, & illis qui aliis vel naturali, vel
civili jure sunt devincti, id liceat, &
quatenus. Id tantum addam, videri
sanctos homines mortem reformidasse,
quia nemo unquam carnem suam odio
habuit: Nam & Elias, & Moses fuge-
re, Abraham maluit uxoris pudicitiam,
quam vitam suam periculo exponere.
Imo & pericula omnia licet evitare.
Famem licet Deus immittat in facino-
rum nostrorum supplicium, eam tamen
fugere licet, imo necesse est; propri-
et enim necis conscius censeretur debet,
qui sese presenti periculo objicit. Quis
savientes hostes, quis flagrantem
ignem non devitabit, quis ille qui natati-
one a presenti submersione, si possit, si-
bi non precavebit? An etiam frigora,
quia Dei supplicia, nemo vestibus, &
loco arcere debet, aut vulneratus, vel
ager Medici opem implorare? Vitam
quam longissimam Deus nobis in bene-
dictionem pollicetur. Licebit igitur
eam omni arte ab imminente periculo
preservare. Ideo ratio homini data est

ut

ut non immediatum Dei auxilium sibi polliceatur, sed mediis quæ constituit, & creavit, prudenter, e cum ratione utatur. Quis prudens vagienti Leoni sese objiciet, nec sibi fugâ, aut alio modo consulat? At pestis, ut docet *Galenus lib. de Theriacâ ad Pisonem*, immanis quasi fera est, civitates interdum totas depascens. Quare si commodè per officia licet, nemo se induci patiatur, ut inter peste affectos moretur, Quod consilium video plurimos prudenter sequi, neglectâ quorundam temerariâ pietate. Nam quod mortem Christiani reformidare non debeant, intelligendum est, non esse despondendum mortis metu animum, neq; ut mors evitetur peccata admittenda, & demum in morte, si declinari ullo modo nequit, non esse desperandum. Ideo *Hippocrates* tuissimum remedium esse ait, *cito & procul fugere, tardè redire*. Non tamen expedit omnes abire, quidam enim constituendi qui ægrotantium curam habeant, Verum quibus fugere non est datum, alteratione aëris, & antidotis sibi præcaveant.

CAP. IX.

*Quodnam mortis genus ope artis
Medica possit prae-
veri.*

TIrca, ut jam supra diximus ex *Al-*
pino, audaces in omnia ruunt peri-
cula, quod certò persuasum habeant,
certum singulis destinatum esse pereun-
di modum, aut fame, aut bello, aut a-
quis, aut suspendio, aut morbo, aut æ-
tate. Sunt etiam inter nos quidam su-
perstitiosi, talesq; audiui plurimos, qui
singulis certum dierum numerum ita
præscriptum volunt, ut ulterius vita
prorogari non posset, & si quispiam e-
etiam forsā Medicorum, aut adstantium
errore periērit, illos excusant, quod im-
possibile sit hominem servare quem
Deus ad se vocat, Itā fermè ad verbum
sententia ipsorum exprimitur. Quæ
absurda sententia favet plurimum Me-
dicastriis quibusdam, qui susq; deq; abs-
que ullâ arte curationem morborum
aggrediuntur. Sic enim & Medicorum,
& medicamentorum delectus tollitur,

nec

nec refert cuinam Docto an indocto, experto an rudi, vita hominis committatur, cum moriendum necessario illi fuerit, quem Medicorum, aut adstantium temeritas, vel ignorantia, aliufve casus sustulit. Potest Deus quicquid ipsi lubitum est. At quoniam causarum secundarum ope & mediis solet operari, nisi illis quispiam utatur, prematuram sibi mortem accersit, sicut qui sese suspendio, veneno, aliterve peremit, vitam sibi fecit breviorē, quæ diuturnior esse potuerat. Non pollicetur ars Medica perennem vitam, tandem enim fatis cedendum est, ita volente Naturæ ipsius conditore, qui ideo corporis nostri principia fecit patibilia, ut tandem vincatur a causis internis, & externis: Nec tamen excusat Medicum, cujus culpâ æger interit. Sed imminentes vitæ nostræ casus avertit, ne ante tempus, & maturam senectutem pereat; Quis nescit morborum efficaciam corpus concuti, quassari, & elanguescere, idem remediis refarciri, remedium neglectu, vel eorundem importuno usu tandem succumbere? Quis nescit

nescit posse hominem casu, ictu, aliove modo vulnerari, eundemq; nisi probè curetur interire, qui aliàs vixisset diutius? Naturalis quædam mors est ab exhaustis vitæ principiis in ultimo senio succedens, quam Deus omnibus constituit, quam ideo prohibere nulla ars potest. Suntq; ejusmodi termini vitæ varii, propter temperamentorum & aliarum causarum diversitatem; unde quidam longius, quidam diutius vivunt, quidam tardius, quidam citius senescunt, singuli tamen absumpto calido innato, suo tempore a naturâ præstitato moriuntur, sicut absumpto oleo ellychnii flamma extinguitur. Omnium enim naturâ constantim ordo est, & omne tempus ac vita circuitu mensuratur, ex *Aristotele 2. de gener. & corrupt. cap. 10*, cui omnes tum Philosophi tum Medici consentiunt. Alia mors est violenta, & præmatura, quam febres, morbi innumerari, aliq; casus accersunt, & huic prudens Medicus, peritus & fidelis vadit obviam, & salutaribus præsidiis legitime adhibitis, vitam jam fermè abeuntem revocat in præcordia. Quid enim

nim aliud est ad pernicioso morbo a-
grum liberari, quam differri mortem.
Nam angina, apoplexia, pleuritis, fe-
bris pestilens, & alii ejusmodi acuti
morbi, mortem naturâ suâ inferre pos-
sunt, nisi remediis arceantur? Quid
aliud est morbos præcavere, quam se-
nectutem, & mortem quæ in eâ contin-
git retardare? Quam variæ causæ calo-
rem nostrum labefactant, ut prava vi-
vendi ratio, crapulæ, inediæ, vigiliæ,
solicitudines, curæ, quæ præmaturam
senectutem accersunt? At his proba
vivendi ratio ex arte Medicorum insti-
tuta succurrit, ne nimium citò corporis
substantia dissoluatur, sed ut ad extre-
mam usq; senectutem perveniat, quæ
senectus suos habet in naturâ definitos
terminos, soli Deo cognitos, qui an-
ticipari quidem variis de causis possunt,
sed tamen semotis omnibus causis calo-
rem alterantibus, ulterius non possunt
prorogari, talisq; mors in extremo se-
nectutis gradu contingens rarissima est.
Quis enim unquam ita exactè vivendi
habuit occasionem, ut nunquam sex re-
rum, quas Medici vocant non natura-
les,

le usus, sibi noxam non intulerit? Nam qui salubrem vitæ rationem non servant, citius quam pro naturæ lege moriuntur, ut dicit. *Galen. 6. de San. tuendâ.*

CAP. X.

*An possint febres intermittentes,
quas Agues Angli vocant,
curari.*

PUtant etiam plurimi adversus febres intermittentes, quas *Agues* vocant, nullum esse remedium, easque artis Medicæ vim superare. Illud autem cum experientia falsum esse ostendat, quandoquidem eas sæpius a Medicis curatas videre licet, multa hâc de re dicere non oportet. Pendent autem illæ ex variis humoribus, biliosis, pituitosis, melancholicis; Biliosæ autem si sint exquisitæ facile curantur, nam ex aphor. 59 lib. 4. *Tertiana exquisita in septem periodicis indicatur longissima, multò igitur brevior futura est, si remediis tempestivè*

pestivè adhibitis juvetur. Et ratio suffragatur. Cum enim alii morbi ab iisdem humoribus geniti curentur, quidni & intermittentes febres? Id tantum vulgo imponit, quod quædam admodum chronica & valde longæ permanant, ut sunt tertianæ quædam nothæ, & quartanæ. Attamen id non tollit curandi possibilitatem, cum sæpe ejusmodi morbi curati fuerint, quamvis non semper in omnibus ægris; alias dicendum foret etiam febres continuas omnes esse exitiales, quoniam quidam ex iis perierunt; Morbi a quibusdam Medicis rectè dividuntur in *Salutares*, qui naturâ suâ ad salutem terminantur, qualis est febris ephemera, In *perpetuos* & *incurabiles*, qualis est, verbi gratiâ, elephantiasis, & in *incipites*, qui interdum curantur, interdum occidunt, quales sunt plurimi alii, inter quos etiam febres intermittentes reponi debent, quas in quibusdam brevi curari contingit, in aliis verò diutius permanere; Non enim omnes ejusdem speciëi morbi, eadem semper habent tempora, eundemq; exitum, sed quidam citius, alii

alii tardius terminantur, quidam curantur, quidam occidunt, pro varia humoris peccantis dispositione, in copiâ, crassitie, tenacitate, acrimoniâ, malignitate, pro ægrotantis habitu, viribus, anni tempore, regione, cœli statu, victus ratione, partium nobilium constitutione, ipsorum medentium solertiâ, aliisque circumstantiis, quas explicare huius loci non est. Scribit Hippocrates 4 aphor. 43. *Febres quocunq; modo intermiserint minimè esse periculosas.* Sunt igitur a prudenti & docto Medico curabiles, quamvis forsitan inepti medicantes præposterâ medicatione illas reddant incurabiles. Sic æstivæ quartanæ dicuntur breves, Autumnales verò longa, maximè quæ hyemem attingunt, aphor. 25 lib. 2. Quod igitur in quibusdam multi morbi manent incurabiles ob varias causas, non est tamen credendum tales esse naturâ suâ, nec in Medicinæ dedecus concludendum, non posse ab arte vinci & superari. Non tamen fidendum gloriosis quorundam Medicastrorum verbis, qui nil metuentes, nihil promittere parcent,

paucæ

pauca tamen præstant. Si fortè difficilem morbum ab ipsis non probè cognitum ancipiti remedio profligârint, quo sermone tantimiraculi gloria prædicari, quo munere compensari poterit? Sin minus successerit curatio, culpam non in se sed ægrotantis, adstantiumve incuriam, aut ægri contumaciam rejiciunt.

C A P. XI.

Ex calore vole manus, hepatis calorem non posse cognosci.

F Amiliare est quamplurimis cum manuum vola incalescit, credere se hepatis calore præternaturali affici. Quod tamen non est valde certum, quamvis etiam Medici quidam id crediderint. Quis enim major est consensus hepatis cum manibus, quàm cum quâlibet aliâ parte? Scribit *Galenus in arte parvâ* totum corporis habitum incalescere si jecur sit calidius, nisi cor obstiterit, & pariter totum calefieri a corde

corde nisi Iecur ostiterit, Non igitur manibus solis id debet attribui; Deinde calor ille insuetus manuum potius erit à corde, qui spiritus calidiores, sanguinemque fervidiorem toti corpori communiat, quam Iecur. Præterea probat *Galenus libro adversus Lycum* nullum esse inter ventriculum & manus consensum, quoniam triplex est sympathiæ ratio, prima vicinitatis, secunda familiaritatis operis, tertia per communionem vasorum. Quod jecori & manibus possumus applicare. Inter has enim partes nulla est vicinitas, nulla operis familiaritas. Siqua igitur sympathia est, ea erit tertii generis, per communionem scilicet vasorum, At vasa quæ à jecore proveniunt, non ad solas manus, sed ad totum corpus deferuntur. In manibus ipsis præter venas sunt arteriæ quæ a corde majorem calorem deferunt. Non igitur ex manibus calidis potius jecoris quam cordis calor inferri debet. Insuper jecoris calor est perpetuus, aut saltem diutissimè perdurans, sed manuum ille ardor fugax est, sæpius abit, reditq; Demum lieni id attribuant

tribuunt alii authores, si scilicet lien sit
 ἀναπύριος, nam si sit ἀναπύριος infe-
 riores partes calere dicuntur, 6. *Epid.*
Sect. 2. textu 32. Avicenna quidem
Fen 13. lib. 3. tract. 1 cap. 3. vult longi-
 tudinem digitorum indicare magnitu-
 dinem hepatis, & ejus calorem. Sed
 rectè illum ridet *Averrh. 4. Colliget.*
cap. 4. Et homo quem tu scis, dicit quod
 brevitatem digitorum significat parvita-
 tem hepatis, & hic apparet quod nesci-
 vit benè ubi esset virtus informativa,
 & non consideravit nisi in materiebus,
 & dimittamus istum cum aliis, quæ sunt
 verba *Averrhois*, qui non credidit ex
 manibus signa temperiei, aut confir-
 mationis hepatis desumi posse, cum nul-
 lus sit inter has partes major quàm in-
 ter alias consensus peculiaris. Unde e-
 tiam *Galeus* in arte parvâ cum signa
 decoris calidi explicat, Istud de calore
 manuum signum omisit, sicut & *Græci*
reliqui Aëtius, Egineta, & alii. Argen-
terius com. ad prædictum locum artis
Medicæ, Galenum reprehendit, quod
 hoc signum omiserit. Sed rectius alii
Galenum tuentur, quia signum istud va-
 nissimum

nissimum est populi commentum, nam non solum manus, sed & totum corpus necessario redditur calidum, nec calor ille manuum *mutuus* est, sed instabilis, & incertus.

CAP. XII.

De iis qui lecor calidum, Ventriculum autem Frigidum accusant.

Vulgare quoque est, & valde ordinarium, quam plurimos de lecoris calore & ventriculi frigiditate conqueri, quoniam in ventriculo cruditates flatusque persentiunt, interdum simul quosdam in corpore ardores fugaces, in facie, manibus, pedibusque. Sunt autem hi de quibusdam monendi. *Primo* certum est ventriculum quia pars est spermatica, membranosa, exanguis, alba, temperamenti esse frigidi, sed credere hepatis calorem ipsi nocere absurdum est; Docet enim *Galenus* eum undique calidis visceribus a natura fuisse

fuisse munitum, ut felicius suas obiret
functiones, medius inter Iecur, lienem,
omentum, colon intestinum consistit
iisq; vndiq; cingitur, ut instar lebetis
instar plurimos focos ab his incalescat,
unde non putat esse probabile *Riolanus*
in Anthropog. Iecoris calorem ventri-
culi calorem imminuere, cum potius il-
lum augeat. *Secundò* observari debet
prædicta symptomata sæpe contingere
infantis, viscerum calidiori temperie
præditis, sed pravâ victus ratione u-
tentibus. Ex crapula enim sive illa
vini fuerit, sive cerevisiæ, cruditatum
in ventre maxima copia succrescit, fluc-
tuationes fiunt, ructus, inflationes, spu-
tationes; nam familiare admodum est e-
tiam ex calidis potibus nimîa copiâ
haustis, frigidus affectus proficisci, qui
non ex partis intemperie, sed ex sumen-
tis vitio contingunt. Interea jecur cali-
dius primum spiritus horû potuum te-
nuiore allicit, unde inflânatur, sangui-
nemq; fervidiorem toti corpori suppe-
ditat. Inde simul percipere sibi videntur
in corpore fervorẽ, in ventriculo crudi-
tatem, Et sic malè partiû cõtra vias intẽ-
peries

peries, non autem sua errata accusant. Quod si sobriè viverent, aut temperatis potibus uterentur, illud non experirentur. Tertiò quibusdam id consuetum est etiam si sobriè vivant, & tales sunt hypochondriaci quib⁹ hypochondria fervida sunt, sicca, & obstructa, quod malū in hac regione frequentissimū est, & sæpissimè ex supradictā causā, Inordinatā scilicet vivendi ratione, proficiscitur; In his autem non fit ventriculus frigidior ex viciniā ferventium hypochondriorū, sed quia multus humor melancholicus & flatuosus in stomachū mittitur, qui coctionem vitiat, unde ventriculum sibi videntur habere frigidiorē, quam habent. Inde querunt Medici, unde fiat, quod hypochondriaci, quum affectu calido tententur, tamen cruditatibus & flatibus abundant. Cujus rei causam quamvis etiam quidam Medici referant ad ventriculum frigidum, satius tamen est, ut diximus, referre ad humores pravorum ventriculi tonum labefactantes, unde cruditates non tantū acidæ, quæ fiunt a frigore, sed etiam nidorosæ calores soboles proveniunt, maximè si alimenta nidorosa

nid
tur
in h
frig

IN
ri
cred
mat
sole
plur
febr
cens
null
ris s
quan
me a
tum
mati
onis
quæ
ro.

nidorosa ut ova frixa, & similia assumā-
tur. Hinc recté ait quidam symptomata
in hypochondriaco affectu multa sunt
frigida, sed causa calida.

C A P. XIII.

*Maritum loco Vxoris gravida
non agrotare.*

INter errores quamplurimos maximè
irridendus hic esse videtur, quod vir
credatur ægrotare, iisq; affici sympto-
matis, quibus ipsa mulier prægnans
solet, illudq; experienciâ confirmatum
plurimi esse volunt. Habebam ægrum
febre laborantem cum urinâ valde ac-
censâ & turbidâ, qui ægrotationis suæ
nullam causam agnoscebat, quam ux-
oris suæ graviditatem. Nullibi terrarum
quam in Angliâ id observatum memini
me audivisse, aut legisse unquam. Cer-
tum autem est plurimis variisq; sympto-
matis, gravidæ mulieres primis gestati-
onis mensibus affici solere, maximè
quæ corpore sunt cacochymo, & impu-
ro. Solent autem oriri ex retentione
men-

menstruorum. Cum enim ejusmodi fluore soleat natura uti, non tantum ad sanguinem superfluum, sed etiam ad vitiosos humores expurgandos, retento & cohibito ejusmodi sanguine, illi etiam retinentur; Sanguis ipse retentus, quia ob foetus paruitatem, principio impagnationis, in nutritionem totus non abiunitur, putrescit, & vel ad nobiles partes confluit, vel saltem tetros ad illas vapores transmittit, unde praedicta symptomata in ventriculo, visceribus abdomine, capite, totoq; corpore emergunt, vomitus, cibi fastidia, piea, malacia, tormina, capitis vertigo, & similia. Cum igitur vir causas ejusmodi affectuum in seipso non habeat, sed sola uxor, ipsam solam aegrotare rationi conveniens est. Nec si quis maritus, cum uxor gravida est, aegrotat, ab uxore infectus fuit, sed potest ex peculiari proprii corporis vitio id pati. Sicut dum haec scribo pluit, non est tamen pluvia aut causa scriptiois, aut scripturae pluviae. Res nova non est viros & mulieres etiam simul aegrotare. At mirum est, haecenusq; ignotum graviditatem

tatem affectum esse contagiosum, & non alias mulieres, sed viros, quos Natura immunes ab hoc labore fecit, solos infici. Præterea observatum est non omnibus mulieribus ejusmodi symptemata, aut saltem non omnia singulis contingere, & tamen accidit sæpe ut cum mulier benè valet, ægrotet maritus, etiam absens per aliquot milliaria. At si ex graviditate uxoris id patitur, cur ipsa eodem tempore simul incolumis permanet? Causæ enim naturales prius agunt in proximum, quam in remotum. Et propterea quum noxios ejusmodi humores mulier secum ferat, prius ipsa & gravius ægrotabit. Scio quædam dici posse de sympathiâ, antipathiâ, contagio, fascinatione, aliisq; nugis. At si hæc ita se habent, cur virgines, viduæq;, quæ sæpissimè ex suppressione menstruorum ejusmodi symptematis infestantur, contubernales familiaresq; suos suasq; non inficiunt, cum eadem causa sit, & haud dubiè cum quibusdam sympathiam habere possunt. Ad inferendum contagium non solum agentis efficacia, sed etiam in patiente

G

dispo-

dispositio requiritur, & analogia. At quis non credat, aliam mulierem ad ferenda & suscipienda graviditatis symptomata esse viro aptiorem, cum ad prolis generationem creatæ fuerint omnes, & propterea una mulier ab aliâ sibi maximè cavere deberet. Præterea contingere potest mulierem pallidis coloribus laborantem, graviterq; afflictam, viro nubere, quem tamen, etiam si suppressi sint menses, nunquam inficiet. Cur igitur cum eadem gravida sit, nec nova ulla ægrotandi ratio præter mensium suppressionem accedit, maritus ægrotabit? Malè cum viris ageretur, si quoties uxoribus supprimuntur menses, toties non ipsæ sed illi laborarent. Sed quoniam ex solâ relatione absurditas hujus erroris patet, plura non addam. Jupiter Bacchum in fœmore, Palladem in cerebro gestavit. Sed hoc illi esto proprium.

C A P. XIII.

*An Medici extranei & Peregrini,
agrotantium alterius regionis
temperiem cognoscere
possint.*

COgnoscere agrotantium tempera-
turam maximè confert ad morbo-
rum cognitionem, & curationem, resq;
hæc longam & difficilem postulat tracta-
tionem. Id tantùm addam, quorun-
dam hanc esse opinionem non posse
peregrinos cognoscere temperaturam
hominum alterius regionis, ut Gallos,
Anglorum; Verùm id repugnat natu-
ræ artis Medicæ, cujus præcepta gene-
ralia sunt, & facilè applicari possunt cui-
libet regioni. Ars enim omnis est uni-
versalium, non singularium, unde hic
in Angliâ secundum Galeni & Hippo-
cratis præcepta, Medicinam omnes
qui benè medentur faciunt, quæ si quis
robè intellexerit, potest hominum
diversitatem secundum ætates, regio-
nes, variamq; cœli faciem dignoscere,
& quænam illis medicamenta conveni-
ant.

ant. Eâ de re scripsit Hippocrates *librum de aere, Aquis, & locis*, valde elegantem; Docet enim ars Medica ubique; deceatur, signa quæ petuntur a regionibus, ad morborum tum diagnosis, tum prognosin, & indicationes quas ad victus rationem instituendam, venæ sectionem & purgationem faciendam, aliaq; remedia administranda regionum diversitas suppeditat. Aliter ars non foret, si tantum loco cuidam præcepta sua accomodaret. Galenus in Græciâ natus, & educatus, Romæ faciebat Medicinam, unde Hippocrates 3. prognost. ait suam doctrinam posse applicari cuilibet regioni, tam calidæ quam frigidæ, Libyæ, Delo, Scythiæ, aliisque. Arabes quoq; a Græcis mutuati sunt sua medendi præcepta, quæ eadem sunt cum Galenicis, quæ nos promiscuè sequimur. Ideo prudentissimè factum est, quod Legi institutum fuisse ab Hispanis & Lusitanis, ut Medicina apud Indos, ubi ipsi dominantur, fieret eodem prorsus modo quo in Europâ secundum Galeni & Hippocratis doctrinam. Scio multa dici posse de varietate illâ temperie

periei quam regiones dant incolis, nam
etiam in uno eodemq; regno diversitas
magna est incolarum, pro vario regi-
onum situ, soli naturâ, ventorum per-
flatu, aliisq; de causis quas omnes ex-
plorandi rationem ars Medica tradit. Et
tamen quæcunq; demum illa regio sit,
etiam in maximè borealibus, sunt om-
nis temperiei homines, calidi, frigidi,
biliosi, pituitosi, sanguinei, melanchol-
lici. Quidam qui sine licentiâ Medi-
cinam exercebat, Chirurgus professi-
one, nec tamen valde peritus, ut mihi
invidiam faceret, sæpe id dicere sole-
bat, non posse Gallos Anglorum natu-
ram, & constitutionem intelligere. Ro-
gatus semel a me fuit, quænam esset illa
Angli constitutio quâ differt a Gallo,
quibus signis illam cognosceret, cum
ubiq; omnis temperiei homines repe-
riantur. Quæ cum non nisi a docto
Medico cognosci possint, non mirum
est si quilibet de trivio Medicaster ea
ignoret. Est enim res difficillima cog-
nitu. Ideo dicebat Galenus si ægrorum
temperiem perfectè cognoscere posset,
se Æsculapio parem fore. Id nunc ad-
dam

dam quod vulgo fertur de temperamento variorum populorum, a paucis probè intelligi, nam singuli homines propria sua habent, & ab invicem discrepantia temperamenta, a principis generationis innata, Non possunt igitur commune aliquod habere, in quo omnes conveniant. Illud igitur est tantum assuetudo quædam, & naturæ inclinatio ad aërem patrium, & victus consuetudinem, quæ sine mutatione proprii temperamenti, & ingeniti, quod a parentibus habemus, a nobis sensim acquiritur, unde fit ut quidam in aëre patrio, quantumvis insalubri, melius degant quàm in alieno. Scribit *Avicenna* ægiotaturum Indum, si esset in regione Sclavi. Quamvis etiam id non sit perpetuum, sed fieri possit ut quidam Anglus salubrius etiam in Hispaniâ, quam in aëre patrio degat.

CAP. XV.

De iis qui morbos ferre omnes ad refrigerationem referunt.

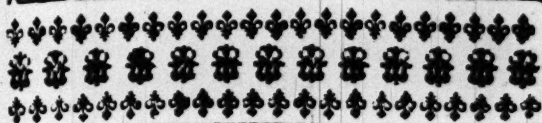
Res est satis frequens & ordinaria, ubi in morbos quispiam incidit, aut non satis bene valet, accusare frigus externum, a quo non satis curiosè sese tutatus est. Et sanè sapissimè hæc potest esse multorum malorum causa, Aër enim a nobis continuò inspiratione & transpiratione attrahitur, suasq; nobis qualitates impertitur, qualescunq; tandem illæ sint. Nocet autem maxime quando apertis calore poris repente frigidus accedit, eos enim statim obstruit, unde retentis fuliginibus in corporibus cacochymis febres facillè succedunt, aliis autem dolores, lassitudines, spirandi difficultates, Inspiratus aër frigidus, pulmonum bronchia rigida facit unde vix potest pulmo dilatari. Sæpissimè inde rumpuntur vasa pulmonum, aliarumq; partium, sanguis in capacitatem quandam defluit, putrescit, & corrumpitur, & prava suscitât symptomata.

tomata. Verum circa rem hanc quædam monere oportet. *Primò* non omnes qui hanc causam accusant, inde tamen ægrotare, aliæ enim sunt & variæ morborum causæ externæ. Unde sæpissimè in aëre frigido degentes, nihil inde mali patiuntur; Iidem verò etiam æstate mediâ, pannisq; benè cooperti, ab eo tamen se affectos & læsos fuisse queruntur. Idem de reliquis externis morborum causis est sentiendum. In unâ eademq; civitate plurimi sunt qui eodem utuntur aëre, iisdem exercitiis, eademq; victus ratione, tamen cum in morbos incidunt, variis omnino, discrepantibusq; morbis afficiuntur. Si horum quispiam ex crapulâ, aut cibo pleniori ægrotare sese dixerit, At forsitan centies antea eodem modo, & innoxie largiùs sese invitârat: quod pariter de aëre frigido, & nimio labore dicendum, cum sæpiùs frigidiorẽ aërem, sine noxâ pertulerit, & eundem laborem perfecerit, mirum quomodo inde jam ægotârit. Sic videmus sæpe ultimum cibũ, aut exercitium illud quo quispiam ante morbum usus est, aut ultimum frigus

gus quod perpeſſus eſt, accuſari, ſicut
& ultimum remedium creditur etiam
ſanitatē attuliſſe. Ubi notandum eſt,
has cauſas dici externas, nec ſemper &
quolibet tempore corpus afficere, ſed
tantum quando interna in corpore latet
diſpoſitio, & morboſus apparatus quem
ejuſmodi cauſæ ſuſcitant. *Secundò* mo-
nendum, ejusmodi cauſas abire, nec re-
manere, ipſarum tamen affectus, mor-
bos ſcilicet ab internis cauſis ſuſcitatos
in corpore permanere, unde cauſarum
externarum contemplatio non ſemper
ad morborum cognitionem, aut cura-
tionem neceſſaria eſt, ſed ſolum inter-
narum quæ morbum concitant & fo-
vent. Nam videmus ab aëre frigido in-
choaſſe morbum, nec, etiamſi temperies
aëris mutetur, illum curari, ſed ſæpe
perſiſtere curatu difficilem. Unde eti-
am *Tertiò* monendum eſt non eſſe re-
media ex cauſarum externarum naturâ
metienda, nihil enim indicant. Nam
ſi iis quibus frigus initium morbi attu-
lit, convenirent ſemper caleſcientia,
quod tamen non eſt perpetuò verum,
nam ſæpe refrigerantia proſſunt; Ex

aëre frigido, ut diximus, sæpè febres, etq; ardentissimæ oriuntur, sicut et ex balneis nimium frigidis, stipatis scilicet corporis poris, & retentis fuliginibus, a quibus sanguis accenditur. Hic si populus, ut solet, calefacientibus pugnet adversus morbum, tantum abest ut illum profliget, quin potius augebit maximè. Conveniunt in hoc casu interna refrigerantia, &, ut sæpe docet *Galenus*, maximum remedium est venæ sectio, 8. *Methodi* in diariâ ab obstructione cutis genitâ sanguinem mittit, ne putredo sequatur. Etsi enim externa causa frigida sit, interna tamen cui soli curatio debetur, sæpe calida est, & retentis fuliginibus talis evadit.

De vulgi Erroribus.

LIBER TERTIVS,

De erroribus circa victûs rationem tam sanorum, quam ægrorum.

CAP. I.

De bonitate Aquarum.

Quæ potum in morbis adeo cōmendant Hippocrates, Galenus, Avicennas, aliq; Medicorum principes, ut maximas post venæ sectionem in febribus ardentibus curandis,

dis, partes illi tribuant, estq; etiam plurimarum gentium potus ordinarius. Verumtamen quidam hodie ab ejus usu ita abhorrent, ut præsentaneum ferme venenum esse putent. Credunt autem illi ob regionis frigus, aquas in Angliâ crudiores esse, minusq; tenues & salubres, quam in Galliâ, Hispaniâ, & regionibus fervidis. Et sanè de bonitate aquarum maximè sollicitus debet esse quilibet; Dignoscitur autem optima odore, colore, sapore, hypochondriorum levitate, facili caloris & frigoris receptione; Ita ut optima illa sit, quæ visui limpida, & pellucida, nullius rei saporem, vel odorem refert, tum quæ levissima est, tenuissima, hypochondria celeriter pertransit. Talem aquam cum reperire ubiq; liceat, in regionibus etiam gelu adstrictis, talemq; sæpe in hac regione invenerim, plurimum errare illos conjicere licet, qui generaliter aquas patrias damnant. Error autem hic est, quod ex regionis frigore, aquæ bonitatem, vel insalubritatem æstimant, nam immoderatè frigidam eam esse credunt, & propterea crudam, coctamq;

diffici-

difficilem, quam ἀτέγνωτον vocat Hippocrates. Quod tamen non est admit-
tendum, nam bonitatem suam, aut cru-
ditatem, aqua a sole non mutuatur,
quia ejus calor aquam calefacere non
potest in terræ visceribus, etenim co-
usq; non penetrat, qui vix ad nos per
ædium tecta pervadit. Id docent cellæ
subterraneæ, quæ summâ æstate frigi-
diores sunt. Quod si Sol hujus rei cau-
sa non est, pariter nec Mundi partes
causa esse possunt, quæ tantum ob Solis
propinquitatem, vel remotiorem situm
calidæ sunt. Rectius igitur alii subter-
raneum frigus, vel calorem accusant,
nam si niatis est terræ calor, cocta est
aqua, si verò adsint incendia, aut cali-
da, aut tepida erumpit, itaut omnis
generis aquæ in quasilibet Mundi partes
effluere possint, quod maximè verum
est, si de ipso fonte hauriantur, ante-
quam ab aëre frigidiori fuerint altera-
tæ. Adde transcolationis modum: Ea
liquidem purior est, non quæ solem
aut aversum habet, aut spectat ori-
entem, sed quæ magis percolata est.
Est enim corpus naturâ suâ simplex,
quod

quod nisi alienæ cujuscpiam rei permisione inquinetur, æqualis semper erit bonitatis, ubiq; terrarum. Propterea quæ magis percolata, sicq; defæcator reddita est, melior erit, quantum ad naturæ suæ integritatem magis accedit, & ab alienæ rei permissione libera est. Ideo cum percolatio rem hanc totam perficiat, dubium non est ubiq; posse & bonas, & malas aquas scaturire, prout percolatio aut melius, aut pejùs fit. Hoc autem opus ex naturâ terræ dependet. Ex hoc errore dependet alter, quod ex aquâ satis impurâ cerevisiam tenuem, leviter tantum decoquunt, nam levi coctione non potest emendari, nec cruditas tolli, hinc contingunt mala quæ aquis crudioribus attribuunt authores, quod crassæ sint, ventri graves, diutius hæreant in præcordiis, fluctuationes efficiant, faciliè corrumpantur, nec alimentum probè distribuunt, oportet enim potum esse levissimum, & faciliè meabilem; Pejùs faciunt, qui eam bibunt recentissimam, ut multi solent, præsertim in Borealibus Angliæ regionibus, sic enim nec pa-
lato

lato
grav
mult
Opt
coct

L
quid
ores
runt
bre
noch
lube
lince
illor
gris
tio
indu
tore

lato sapit, nec corpori salubris est, nam
gravis hypochondriis est, ob sæcum
multitudinem, & obstructions parit.
Optima igitur erit mediocris, bene deco-
cta, probè defæcata.

C A P. II.

*Ægrorum lintea sæpius esse
permutanda.*

LIntea sæpius ægris permutare pia-
culum plebi esse videtur. Inde si-
quidem credunt ægros reddi imbecilli-
ores, Hunc errorem apud suos indicâ-
runt, & reprobârunt, *Holler. cap. de Fe-
bre ardente. Rondelet. cap. de febre Sy-
nocho*, sed rationem non reddiderunt.
Iubent autem ut sæpius ægrotantibus
lintea permutentur. Nam ex diutinâ
illorum retentione tria incommoda æ-
gris contingunt, corporis transpira-
tio impeditur, sudores & sordes in
indusiis retinentur, putrescunt, fœ-
torem contrahunt, sordes & sudores
corpus

corpus obstruunt, sicq; calorem ingeminant, quæ tria quantum ægris, sanisq; incommoda sint Medici omnes nōrunt. Iubet *Hippocrates* circa ægros omnia munda esse debere, & *Galenus* omnibus modis transpirationem liberam servare studet, ut aër frigidus attrahatur, & fuligines excludantur, maximè in febribus continuis, in quibus ut plurimum ex pororum cutis obstructione febris contingit. Itaque iis obstructis tum a sordibus, tum a sudoribus, vaporum & fuliginum retentio consequitur, inde febris, quæ prius erat, augeatur, aut nova accenditur. Contrà; vix fieri potest, ut ille cui corpus optimè transpirat, liberum ac patens est, in morbos incurrat graves & periculosos. Veteres qui linteis non utebantur, frequentem habebant tum balneorum, tum frictionum usum, quibus corpus aperiebatur, & mundabatur. Adde quod retenta putrescunt excrementa, sudores malè olent, unde febrilis caloris succedit incrementum, nec vacuatio ista per poros cutis commodè sequitur. Optimum est igitur frequentissimè

mè
cum
gere

L
dian
ctus
lueri
se un
tuor
lum
pulu
pleth
perq
præd
briet
enim
impig
Sect.
potu
Medi
Quar
bus

mè lintea agrotantibus permutare, & cum sudârint, corpus diligentur abstergere.

C A P. III.

De libro diatetico Lessii.

L Essius Societatis Iesu Theologus, vir doctissimus, eleganti sanè libro diatetico, ita singulorum hominum victus rationem conatus est metiri, ut voluerit sufficientem cibi quantitatem esse unciarum duodecim, potûs verò quatuordecim, quam qui observabit, nullum cibi genus recusare debet quo populus utitur, nec facile in morbos explethorâ, vel cacochymiâ incidet, semperq; corpore vegeto & animo alacri præditus erit. Quæ sanè omnia de sobrietate in genere vera sunt, *Sanitatis enim studium est, non satiari cibis, & impigrum esse ad labores. 6. Epidem. Sect. 4. aph. 20.* Sed quantitas illa cibi potusq; non mihi videtur admodum Medicorum placitis consentanea; Quantitas enim alimentorum omnibus hominibus eadem esse nequit, sed

sed diversa pro temporum & locorum ratione, ciborum genere, exercitationibus, laboribus, & naturâ sumentis. Videtur autem præcipuè religiosis viris accommodâsse illud vitæ institutum; Aestate minor, hyeme major cibi quantitas convenit, quoniam *ventres hyeme sunt calidiores, somniq; longiores, ex Hippocra. 1. Aphorism. 15.* Quoniam igitur differt corpus a corpore, natura a naturâ, & differunt regiones, anni tempora, ætates, variæq; sunt alimentorum naturæ, certa mensura præscribi nequit. Quædam alimenta sunt polytropa, quorum exigua sufficit quantitas, quædam oligotropa, quæ majore copiâ debent exhiberi. Unde *libro de veteri Medicinâ, rectè scripsit Hippocrates, nec modum, nec pondus, nec numerum cognosci posse, nec aliam certitudinem reperiri, quàm corporis sensum. sic docet Galenus 2. aphor. 27.* Eam quantitatem esse exhibendam, quæ ventriculum non gravet; Et manifestè scribit Hippoc. 1. aphorism. 5. *Sanis periculosiorem esse tenuem victus rationem, quam plenior.* Cui assenti-

tur

tur *Celsus cap. 1. libri primi*, qui suadet bis die, potius quàm semel, & semper quàm plurimum assumere, dummodo hunc concoquat. *Idem* scribit hominem sanum, & qui suæ spontis est, nullis obligare se legibus debere, modo etiam largius sese invitare. Victus indicatur a viribus, vires autem indicant sui conservationem; At victus ejusmodi vires non conservat, sed imminuit, calorem nativum exhaurit. Victus rationem triplicem faciunt Medici, tenuem quæ vires imminuit, mediocrem quæ conservat, plenam quæ easdem augeat. Tenuis autem nunquam sanis, sed agris tantum competit, nam sicut *cibus sano robur est, ita agrotanti morbus. aphor. 63. libri 7.* & *impura corpora quò plus nutries eo magis lades, aphor. 10. lib. 2.* In sanis verò servandum semper est nature robur, aut augendum alimentis, non frangendum; At vires quidem augeat cibus plenior, tuetur & conservat moderatus, imminuit tenuis, hunc igitur in secundâ valetudine semper frangere oportet; At reliquorum alterutro sive sit plenior, sive reficiendis, tuendisq, viribus

viribus respondeat, uti conveniet, prout
 praesens status postulare videbitur, ut
 docet Galenus comment. Ad aphorif-
 mum 4. lib. primi. Quod si reperti sint
 inter sanctos Patres qui ad centesimum
 ætatis annum continuis jeuniis & ex-
 tremâ cibi potusq; abstinentiâ perve-
 nerint, id potius tribuendum est mira-
 culo, quàm ulli causæ naturali, inquit
 Mercurialis, ad aphor. 4. lib. 2. Ipse
 tamen Lessius rectè docet, non fuisse
 rem hanc miraculosam, sed naturæ pos-
 sibilem. In genere victûs ejusmodi
 spiritus paucos, minusq; vivaces & agi-
 les reddit, corpusq; ad externas aëris
 injurias ferendas, & labores minus ap-
 tum facit, nam ubi fames, laborandum
 non est, aphor. 16. lib. 2. Potest forsân
 corporibus humidis, assuetis, seniori-
 bus, vitam contemplativam agentibus
 convenire, nam fames corpora siccant, 7.
 Aphor. 59. & senes facile ieiunium se-
 runt. aphor. 13. libri primi. Quamvis
 igitur librum hunc doctissimi Lessii
 maximè probem, & religiosis contem-
 plativam vitam degentibus commodis-
 simum censeam, minùs tamen aliis con-
 venit

venit, aliud vitæ genus sectantibus; in genere tantum ex eo quilibet discere potest, sobrietatem virtutem esse maxime laudandam, & corpori admodum proficuum ad sanitatem corporis & animi tuendam, morbosq; præcavendos.

C A P. III.

*Agris non pleniorum, sed tenuem
Victum convenire.*

RECTÈ scripsit Hippocrates, *Primo Aphorismo*, non solum Medicum, sed & adstantes, & ægrum officio suo fungi debere, aliàs remedia commodè nequeunt administrari, si quæ rectè Medicus præscripsit, adstantes aut omitunt, aut intempestivè adhibent, aut inconsulto Medico aliquid circa ægrum moliantur, quod postea ipsi futurum est necivum. Ideo capite hoc loquemur de adstantibus. Solent enim mulieres illæ quæ ægrotantibus interviunt, tum etiam affines, & amici ægrum invisentes, cibos obtrudere quam-

quamplurimos & sapiùs, ad vires ut aiunt sustinendas, veriti semper ne ægrifame pereant. Optima sane illis mens est, virium siquidem integritas totius animantis conservatio est. Victus autem ratio omnium maximè virium incolunitatem spectat, per accidens verò curationem, quatenùs morbo illiusq; causæ resistere debet. Solent autem potissimùm peccare in quantitate, qualitate, & tempore, quibus non solum ciborum, sed & omnium remediorum circumstantiæ concludi solent. Quantitatem quod spectat, nam ab eâ faciemus exordium, notandum est, ægrotantes habere latitantes intus causas morbificas, quæ viribus vim inferunt, cibus autem etsi vires naturâ suâ conservare soleat, causas tamen morbificas non debellat, unde fit ut cibum morbus sæpe respuat, quem vires postulant, *Vnde corpora impura quò plus nutries, ò magis lades, scribit Hippoc. aphor. X. lib. 2.* Quod observare deberent omnes qui dum ægris opem ferre gestiunt, in certam perniciem illos detrudunt, & sive Medicus quippiam aut imperarit, aut
pro.

prohibuerit, ex arbitrio tamen faciunt
quicquid lubet; Familiare autem est æ-
gris præsertim febricitantibus, quibus
potissimum custodes adhibentur, cibos
averfari ob humores pravos ventricu-
lum obsidentes, a quibus, ut docet Ga-
lenus in comment. corrumpitur cibus,
sicq; augentur humores pravi, nec eo-
rum qualitas emendatur, hinc tantum
abest ut augeantur vires, quin potius
magis labefactentur, nam ut rectè
idem Galenus alibi scripsit, non nutri-
tur corpus ab iis quæ ingeruntur, sed ab
iis quæ ingesta probè coquantur, & di-
geuntur, quod in ægrotantibus fieri
non solet. Ventriculus enim languidior
cibum probè non concoquit, sed potius
ab humorum vitiosorum copia & con-
tagione corrumpitur, sicq; morbificæ
causæ fomentum præbet; Unde rectè
scripsit idem Hippocrates 7. aphor. 65.
*Si quis cibum febricitanti dederit, ut
sano robur, sic laboranti morbus.* Hip-
pocratis temporibus sicut & nostro se-
culo in victus ratione peccabatur, ut li-
bro de victu Acutorum conqueritur.
Ex ipsius igitur consilio tenui victu uti
fatius

fatius est, qui si sanis sufficere potest, ut
superiori capite diximus, multò magis
ægris; His igitur non plus dandum est,
quàm vires sustinere possunt. Obser-
vanda quoq; hic est morborum natura,
quidam enim sunt diuturni, in quibus
pleniùs nutrire licet, alii acuti, quibus
tenuior victùs ratio prodest, ut 1. aphor.
7. Ubi morbus peracutus est statim ex-
tremos labores habet, & extremè tenu-
issimo victù utendum est, ubi verò non,
sed pleniorẽ victum contingit adhibere,
tantùm cibi indulgendum est, quantum
morbus extremis est mollior, & sequen-
te aphorismo, quando morbus in suo vi-
gore constiterit, tunc victu tenuissimo
est utendum, quia ut dicit Galenus in
comment. Non est natura ab humorum
coctione ad cibi coctionem distrahen-
da. Cum igitur ex virium robore &
naturâ morbi, victùs quantitas æsti-
manda sit, sicq; in alimento tempestivè
exhibito magnum remedium, non de-
bent adstantes importunè illud admini-
strare, præsertim mulieres, quæ verentur
semper ne ægri fame pereant. Ci-
bum tamen omnino non improbo, eo
liqui-

liqui
qua
pus
arbi
infi

FA
Fq
pecc
gris
quos
ovis,
mo d
minib
dum
hæc
dem p
gris e
tricul
quæ s
cuntur
bus p

Siquidem solo vires conservantur, sed
quantitatem, qualitatem, utendi tem-
pus, non nisi ex Medicorum consilio &
arbitrio præscribi debere hoc capite
insinuavi.

C A P. V.

De qualitate ciborum in agris.

FAMILIARE est pariter non solum in
quantitate, sed etiam in qualitate
peccare. Offerre enim sæpe solent æ-
gris etiam febricitantibus cibos varios
quos roborantes vocant, ut alam cum
ovis, macere, nuce moscatâ, cinnamo-
mo decoctum, aliosq; quos variis no-
minibus appellant, Imò & urgent inter-
dum ad solidos cibos sumendos: Sed
hæc omnia satis imprudenter. Et qui-
dem primò certum est solidos cibos æ-
gris esse valde importunos, cum a Ven-
triculo probè concoqui nequeant. At
quæ sorbentur a ventriculo faciliùs vin-
cuntur, & citius alunt, unde sorbitioni-
bus potiùs quam cibis solidis alendos

H

agro-

ægotantes suadet *Hippocrates* variis in locis. Ejusmodi enim diætâ natura citius roboratur, nec revocatur a pugna quam inivit cum morbo, *Facilius est repleri potu quam cibo.* Aphorismo 11. l. 6. 2. ubi per potum quicquid sorbendo sumitur intelligit, ut advertunt interpretes. *Secundò* observandum est in sanis quidem similes debere esse cibos, quia servari naturalis status postulat, Unumquodq; autem servatur similibus: In ægris verò ciborum qualitas morbo debet adversari, ut sit in cibo medicamentum, unicuiq; enim morbo suum contrarium adhibeatur, *Calide nature refrigeratio, aqua potus, quies,* 6. *Epid. sect. 6.* Unde contingit, ut qui ægrum roborare ejusmodi victûs ratione cupiunt, sæpe magis lædant, causamq; morbificam magis augeant, & sic vires magis affligantur. Igitur semper Medici prudentia adhibenda est, nec debent temere adstantes qualibet exhibere quæ aliàs sanis proficua sunt, eadem enim ægris maximè nocere solent; Et hæc hoc loco monuisse satis est, nam doctrinam hanc fusi-

us explicare pertinet ad Scriptores rei Medicæ. Hic autem non Medicinam docere, sed errores suos populo indicare constitui, ut alibi dixi.

C A P. VI.

De tempore utendi cibis.

ETiam quo tempore commodè cibi possint exhiberi, consuli debet Medicus, alia error ægro perniciosus contingere potest, estq; hodie error hic nimium familiaris: Solent enim adstantes, & præsertim mulierculæ, cibos ægris offerre quando minimè oportet. Ubi sciendum in morborum accessionibus a cibo esse prorsus abstinendum, ut docet Hippoc. aphorif. II. lib. I. *In accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est, Et quibus per circuitum sunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet. Et 19. ejusdem libri, His qui per circuitus accessionem habent nil dare oportet, neq; cogere, sed subtrahere adjectioni ante judicationes.* Quâ in re forsan tempore Hippocratis non parum peccabatur, sicut & hoc no-

nostro, in quo pauci sunt qui indiscrimi-
natim non alant ægrofantes, nullâ ob-
servatâ temporum ratione. Hic autem
non solum prohibet cibum dare in ac-
cessione, sed & ægrum cogere, ut su-
mat, solent enim multi urgere ægro-
tantes ad cibum capiendum, Natura au-
tem dum in accessione adversus mor-
bum decertat, conficiendo alimento mi-
nus intenta est, quo fit ut ille incoctus
morbum ejusque symptomata augeat.
Quæ autem damna ex importunâ cibi
oblatione succedant docet idem *Hippo-
crat. 4. de acut.* Primum est caloris suf-
focatio, redit enim in paroxysmo mor-
bificus humor in præcordia, calorem
gravat, multò magis si cibus accesserit :
secundum est paroxysmorum morbiq;
incrementum & productio, non possunt
enim simul materia morbifica & cibus
probè concoqui, & evinci, proinde ex-
crementa necessariò cumulantur, quæ
inflammationes, æstus, aliaque sym-
ptomata, morbumque postmodum au-
gent. At quoniam casus quidam est in
quo ægros alere in paroxysmo non so-
lum

lum licet, sed necessarium est, quando scilicet æger calidæ admodum est, & siccæ naturæ os ventriculi habet imbecillum, & sensus exquisitissimi, ut aut a quolibet humore faciliè offendantur, & syncopes periculum afferat, tunc nutrire iis rebus quæ ventriculum reborant, utilissimum esse judicat *Galenus*, 10 *methodi. cap. 3.* ubi historiam narrat juvenis cujusdam, qui æstate, tertianâ laborans nisi in accessione cibum capiebat, incidebat in syncopen. Verum casus ejusmodi rarus est, & non exiguam in Medico solertiam judiciumque expostulat, & vulgi captum superat, ideo non sine consilio prudentis Medici factum hoc licet imitari. Quæ a me dicta sicut ut seriò cogitent omnes, non esse temerè utendum iis remediis quæ aliàs naturæ maximè familiaria esse videntur, nam in singulorum exhibitione plurima considerata sunt, quæ solus peritus Medicus novit; Eas autem plurimi qui temere Medicinam faciunt, ignorant, qui tantùm id curant ut popularem captent aulam,

auram, & populo placeant, & videantur esse de viribus ægrotantis esse solliciti, quarum tamen conservatio non ex verbis, sed commodâ remedium ad-
 ministratione dependet ; Meminerint ergo omnes non semper ægris esse obtemperandum, ut si noceat id quod æger expetit. *In his autem agris obtemperandum est*, Inquit Hippocrat. 6. Epid. sect. 4. textu 7. *Ut scilicet cibus & potus purè conficiantur, grata etiam sint qua viderint, & mollia qua attingunt, sed non admodum ledant, & facile reparabilia sint, veluti frigida exhibitio ubi eâ opus fuerit, & alia.* Sic rectè vult Avicennas sen. tertiâ primi, quæ expetuntur ab ægris concedi posse, modo detrimentum corpori non accedat, & Hippocrates aphor. 38. lib. 2. *Parum deterior cibus & potus, suavior autem, melioribus quidem, sed minùs suavibus est preferendus.* Ubi non pravos cibos, sed tantum paulò deteriores concedit, modò æger admodum iis delectetur, & præfert illos quos æger omnino abhorret, quales nunquam ægris sunt concedendi, sic Galenus 1. ad Glancon. concedebat

cedebat febricitantibus ut fructus gustarent. Sicut igitur nimis austeros Medicos non probo, peiores tamen sunt nimium indulgentes, qualis olim erat Romæ Asclepiades, qui agris concedebat balnea, vinum, carnes, & quicquid agris gratum erat, & optatum, sicque mentes hominum mirabili artificio ad se trahebat, haud dubie non sine insigni multorum pernicië.

Ex prædictis error alter observari potest, In febribus enim intermittentibus, quando toto corpore frigescunt ægotantes, potus & actu calidos, & multum calefacientes propinant, ut molestum illud frigus abigant, quod repugnat Hippocratis, veterum & recentiorum Medicorum authoritati, qui in accessionibus nihil præbere jubent, suadent potius demere de cibo & potu, Hinc jubet Hippocrates I acut. cum frigidi pedes fuerint, tum a sorbitione tum a potu abstinendum, potus enim præsertim calidus facilius corrumpitur, & febrilem æstum exasperat, in principio igitur nihil omnino dare satius est, sed cum calor ad pedes descenderit,

ut idem ait *Hippocrates*, aliquid dare licet, sed tale quod morbo non sit noxium, quales calidi isti potus esse solent.

C A P. VII.

De potu dicto posseto

FAmiliare est ægris in potu possetum dictum præscribere, est autem ex lacte concreto factum, quod non improbo, habet enim vim feri quæ aperiens est. Sed tantum abusus hic aliquos notare volo; Primò malè interdum coagulari lac admistione cerevisiæ fortioris, aut vini sive Gallici, sive Hispanici, tunc sanè sicut commodè, utiliter, & cum voluptate sanis præberi potest, ita ægris febricitantibus, & in quolibet morbo bilioso nocet, nam corpus calefacit, causas febriles auget, jecur inflamat, ob dulcedinem, & magnam penetrandi vim, caput tentat, & eadem mala infert, quæ vini potus febricitantibus inferre dicitur. Secundò potus hic
ægris

ægris semper calidus præbetur, attamen febricitantibus frigidi potus magis placere solent, & prodesse, sitientibus enim calidos & calefacientes potus addere non est adeo consentaneum, unde etiam Galenus aquam frigidissimam præscribit ad ardorem temperandum. Sicut igitur in quibusdam hunc potum non improbo, ita in febribus acutis & biliosis minus idoneum sentio. Si quando igitur ejusmodi ægris præbere illud volunt adstantes, aut si ægri ipsi illud postulent, coaguletur lac fervens, vel cum succo limonum, aut paucio aceto, addendo aliquid sacchari; Quod concretum est rejiciatur, sic solum remanet serum succis acidis admistum, ad refrigerandas febres, & obstructions solvendas optimum remedium. Sani autem possunt quolibet modo præparato uti ad libitum. Quod si ex tenuiori cerevisiâ lac coaguletur etiam proderit ægrotantibus, nam refrigerat, aperit, & plurima corpori bona afferre potest, ejusmodi enim cerevisia vires habet aquæ hordei affines, quam tantopere laudant Avicennas & alii. Invenio apud

Dioscoridem adumbratam posseti conficiendi rationem, sub nomine lactis scissilis, *Lac scissili novo*, inquit, *feruet, ramq; ficulneo recenti movetur, insper-*
lis, postquam bis aut ter effervuerit, toti-
dem aceti mulsi cyathis, quot sunt hemi-
ne lactis, ita enim serefcens liquidum ab
eo dividitur, quod in caseum concrevit.
 Quamvis enim nunc tantum non adhibeatur artificium, tamen eadem est parandi ratio, lac enim primum efferves-
 cit semel aut bis, dein vel vini vel cere-
 visie affusione fit separatio feri a crassi-
 ori substantiâ, & hunc potum probat
Dioscorides, cui assentitur Paulus A-
ginetar libro primo cap. 88. & Aëtius
cap. 96. lib. 2. tetrabib. primæ. Sed
 clarius *Galenus comment. 4. de rat. vi-*
us in acutis meminit feri per oxymel
 præparati, quod febricitantibus ad ejici-
 endam bilem, & alvum solvendam
 præfert, illiusq; conficiendi rationem
 docet; Melius igitur foret si Dioscori-
 dis, Galeni, & veterum imitatione,
 potus hic hodie in Angliâ omnibus fa-
 miliaris, ope succorum acidorum, aut
 etiam oxymelitis præpararetur, sic e-
 nim

enim febricitantibus & biliosis magis.
conveniret.

CAP. VIII.

Decoctum & juscum Galli veteris ad nutritionem male præscribi.

Æ Grotantibus alimenta & concoc-
tu facilia, & boni succi, facile-
que nutrientia præscribi debere omni-
bus est in confesso, unde rectè gelatinæ,
jacula consummata, & restaurantia
dicta illis præparantur. Sed sæpe car-
nes minus aptæ & convenientes eli-
guntur; Inter alias familiare est usur-
pare gallum pinguem & annosum, ex
cujus decocto ejusmodi jacula parare
solent. Id ex male intellectis Medico-
rum placitis primum profectum est, a-
pud quos celebratum est decoctum gal-
li veteris. Ejus enim antiquissimus
scriptor Dioscorides meminit, & in or-
dinario apud recentiores Medicinæ
scriptores usu est. Verum non ad nu-
triendum;

triendum; Carnes enim omnes vetustiores concoctu difficiles sunt, crassum succum gignunt probi succi & alimentalis minimum possident, ideo ægrotantibus nequaquam conveniunt, quibus nil nisi eupepton, & euchymon offerri debet. Id docet Dioscorides lib. 2. cap. 43. *Ius*, inquit, *e vetere gallo alvum deiecit, crudos humores, crassosq; atram bilem, & strigmenta elicit, prodest longis febribus, suspiriis, articularibus morbis, & inflationibus stomachi, modumq; præparandi docet, & Galenus xj simpl.* scribit jus gallinarum habere vim alvum retinendi, velut gallorum veterum subducendi, ubi pariter obiter monendum est ne juscula gallinæ iis qui purgationem sumpserunt, ante completam vacuationem præbeantur, quamvis enim nutriant, alvum tamen remorantur. Iunioris autem galli jusculum nutrit optimè, humores contemperat, & propterea ægrotantibus optimè convenit. Legitur in antiquis Dioscoridis exemplaribus, & aliis præter Ruellii versionem, referente Matthiolo, *jus galli junioris maximè datur ad contemperandos*

perandos humores vitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Sed Mesues rem istam optimè declarat cap. 23. de simplic. purgant. ubi, postquam gallorum & gallinarum juvenum carnem inter optima alimenta numerasset, addit, interprete Sylvio. *Decrepitorum autem præcipuè gallorum caro nitrosa, & salsa, cibo inepta, medicamentosa est, jure suo maximè, potissimùm verò gallorum ruforum qui ad motum sunt alacres, ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, obesorum & macrorum mediique, vetustiores eò magis sunt medicamentosi Galeno. Id jure ob nitrosam, & salam substantiam calidum est, lavat, terget, tenuat, flatus dissipat, cum semine anethi, vel dauci, & polypodi, & sale gemma coctum, & dolorem ventriculi, coli, ilium, renum, a flatibus ortum sedat, obstructa aperit, purgat pituitam cum turbith & Cnico, ob id confert arthriticis doloribus ex hac natis, &c. Ex quibus patet non ad nutriendum, sed ad medicamentosas vires veterem gallum usurpari; Quare in posterum melius facient, qui ægris ad alendum, juniorum*

rum juscula præbunt. Constans enim est Hippocratis, Galeni, omniumq; medicorum sententia, carnes omnes vetustiores minùs esse ad alendum idoneas, propterea ægrotantibus minùs conuenire concludendum est.

CAP. IX.

*Aurum frustra incoqui jusculis
tabidorum.*

FAmiliare etiam est quibusdam, jusculis ægrotantium maximè tabidorum & consumptorum aurum addere, quod etsi noxium & perniciosum esse non credo, puto tamen esse inutile. De virtutibus quidem auri inter Medicos non parua est altercatio. Multi siquidem præstantissimi Medici cordis affectibus inservire statuant, visum recreare, palpitacionem, syncopen, lepram, epilepsiam curare, vino extinctum splenis doloribus mederi, melancholicis conferre, putredinem cohibere. *Avicen. sen. 5. cap. 7.* In auro inquit naturæ suæ absconditæ

ditæ quæ profunt veneno, si puer nas-
cens teneat in ore, non timebit Dæ-
monem, si prægnans biberit abortum
non faciet. At *libro de Medic. cordiali-*
bus aurum ponit inter argentum & hya-
cinthum, vultq; esse argento præstanti-
us, sed inferius hyacintho. Limatura
ejus ingreditur medicinas melancholi-
cas. Addit autem; argentum aliquantul-
um est frigidum & siccum, & ejus af-
fectus est similis hyacintho, nisi quod
debilius est. Hyacintho autem tribuit
vim cor lætificandi & roborandi ac ve-
neno resistendi, quas vires ait ab hya-
cintho manare, ut a magnete virtutem
trahendi ferrum, nec dissolvi & supera-
ri a calore nostro, sicut vegetabilia so-
lent, id enim, inquit, substantia ejus
non patitur, sed tantum calor naturalis
ipsius penetrationem juvat. *Fernelius*
ipse maximè commendat quod non sit
malignitatis metallicæ particeps; *Pa-*
racelsus quoq; omnes morbos, lepram
etiam, & podagram illius usu sanari
posse contendit. Eosq; plurimi recen-
tiores sequuntur, aurumq; variis medi-
camentis admiscunt; Verum hæc om-

nia

nia alii negant. *Antonius Musa Brasavolus*, *Andreas Baccius de thermis, Fallop.* *Eraſtus Rondeletius, Duretus*, aliiq; gravissimi viri : Præfert Savanarola aquam vitæ omni auro, quod ex vegetabili, cardiaco humanæ naturæ familiari eliciatur. Hanc ego litem hoc loco meam non faciam, quamvis enim cardiacum excellens, roboransq; medicamentum aurum esse videatur, illud jusculis incoquere etsi innoxium, inutile tamen est, ab eo enim nihil dissolvitur, nec transit in liquorem, præter sordes quasdam ob substantiam plurimum compactam, quæ nullis ignibus, nullâ coctione dissolvi potest; Deinde non est nobis *εὐπόρευτος* a calore nostro superari nequit, nec facessit in sanguinem, nec spirituum jacturam reparare potest, cum sit a naturâ nostrâ alienum, nec in eam converti possit, est enim metallorum substantia adeo aliena ab humanâ naturâ, ut quovis modo præparata nunquam possint fieri alimenta, propterea aurum nec lepram, nec hæticam, nec tabem, aut morbos ab inanitione curare unquam poterit, qui
non

non merâ alteratione, sed substantiæ alicujus repositione indigent, qualem suppeditare nullum metallum potest. Cum igitur hectici non roborari qualitate solâ, sed reparari humido substantifico postulent, frustra aurum illorum jussulis incoquetur, siquidem humidi radicalis jacturam resarcire nequit, cum non vertatur in alimentum, & quale assumptum aut decoctum fuit, nullâ ponderis imminutione excernatur. Hæc tamen non adimunt ipsi vim cardiacam, quæ forsan ipsi adest, ad venena morbosq; melancholicos edomandos, sed nulla ad nutritionem. Non ita pridem vir bonus *Daniel Sennertus* præfatione libri de consensu Chymicorum, deceptus a sycophantâ Germano scripserat gallinam per mensem auri foliis saginatam itâ perfectè aurum in suam substantiam convertere, ut in pectore tres lineæ purè aureæ quasi ab artifice inductæ cerni possint, quæ sanè extraordinaria est nutriendi ratio, scilicet assumptum alimentum, etiam ad tertiam usque coctionem ita naturam suam

suam retinere, ut prorsus immutatum, hoc est omnino a naturâ nutriti alie-
num, in ipsius tamen substantiam con-
vertatur. Sed hoc experimentum etiam
falsum fuisse qui periculum fecere te-
stari possunt, ut de seipso profitetur vir
doctissimus, & olim mihi notissimus
Montalbani Petrus Laurenbergius (sub
quo Philosophiæ tunc operam dabam)
in examine aphorismorum Angeli Sa-
læ. Sed hæc non est unica fraus Chy-
micorum Impositorum, qui uni vero
experimento, falsissima multa addere
solent, & vires extollere rerum que
nuspiam comparent.

CAP. X.

*Lac cum aquâ permixtum tabidum
convenire.*

QUoniam inter tabidorum, de qui-
bus superiori capite diximus, re-
media non postremum, sed præcipuum
locum lac obtinet, de eo pauca dicemus,
est enim ad hoc opus auro multò præ-
stantius

stantius, nutrit enim, refrigerat, ulcera consolidat; & ad alia plurima utile est. In illius tamen exhibitione variaz cautiones sunt observandæ, quas Medicus considerare debet, ne potius noceat, quàm prosit, nam facilè in stomacho corrumpitur. Quibusdam enim vertitur in nidorem, interdum acescit, vel concrevit in stomacho. Quum acescit incoqui potest aliquid mellis, vel sacchari, Aciditatis enim ventriculi frigiditas causâ est, sed si vertatur in nidorem a calore corrumpitur, tum aquam etiam satis multam admiscere utile est. At populus hanc mistionem aquæ non probat. Præstantissimi tamen Medici eam comprobârunt, nam fervorem temperat, lacti ipsi non nocet, hæcticis & tabidis refrigerando & humectando prodest, maximè si bubulum lac sit, quod hodie est omnium maximè familiare. Hippocrates 7. Epid. lac. exhibet bubulum cum aquæ sextâ parte, tum quia ejusmodi lac naturâ suâ crassius est, tum quia facilè vertitur in nidorem. Et 5. Epid. textu 56. recenset historiam Pythoclis qui lac multâ aquâ permistum

mistum ægrotantibus exhibebat. *Ποθε
κλῆς τοῖς κάρμυσι γαλὰ πολλὰ ὕδατι μίγνῃ
ἔδιδε.* Et sanè eadem ratio est cur *Avi-
cennas*, aliiq; lac detracto butyro exhi-
bent, quia tunc magis aquosum reddi-
tur, ideoq; magis refrigerat, sic pariter
Galenus Asininum lac commendat, quia
tenuissimum est, sero abundat, coaguli
minimum habet, unde ad ficcitatem e-
mendandam, caloremq; temperandum
maximè est idoneum. Verum si ejus-
modi lac desit, commodum erit bubu-
lum ad Asinini temperiem & consisten-
tiam deducere, quod commodissimè a-
quæ permistio præstat. Id non tantum
veteres, sed etiam recentiores adver-
tunt, *Gordonius*, *Joubertus*, *Hollerius*
aliiq; . Scribit *Hollerius* cap. de *Phthisi*
& febre hec̃tica, Si ructus sit nidorosus
parum aqua incoqui debet cum lacte.
Quod consilium si plurimi sequerentur,
majus ex lactis usu emolumentum per-
sentirent, quam solent.

CAP. XI.

*Falsum esse illud vulgare prover-
bium, Lac a jecore esse ab-
luendum.*

PROVERBIUM hoc multis valde fami-
liare & ordinarium, quia non est,
magni momenti, de eo pauca tantum
dicemus. Plurimi cum lacte vescuntur
cerevisiam statim, vel vinum potant,
dicuntque, lac a jecore esse abluendum,
cujus dicti nulla est ratio, nam tunc
nondum ad jecur lac pervenit, sed ad-
huc in stomacho continetur, quare non
est, cur a jecore abluatur. Potius ergo
expectandæ forent horæ tres quatuor-
ve a lactis sumptione, tunc enim pri-
mâ ventriculi coctione peractâ, lac in
jecore continetur ut vertatur in sangui-
nem. *Secundò* lac potius quàm alios ci-
bos a jecore abluere nulla ratio, cogit
eadem enim est omnium ciborû ratio,
quos aliquamdiu in jecore contineri ut
in sanguinem mutantur, necesse est. *Ter-
tiò* certum est hoc modo lac in stoma-
cho coagulari, & sic facilius postea
corrumpi, tardiùs concoqui, stoma-
chum

chum gravare, Lac enim in stomacho concretum inter venena recensetur, & hominem novi qui hoc modo subito interiit. Observent igitur qui lacte utuntur, ne temere vinum aut potus alios lac dissolventes assumant; facile siquidem illorum usu lac in ventriculo corrumpitur, acescit, & noxium evadit.

CAP. XII.

*Cerevisiam fortiozem non esse manè
a jejunis bibendam.*

Hæc est usitatissima omnium ferme consuetudo, ut manè, postquam surrexerint, haustus habeant suos, ut vocant, matutinos, ex cerevisiâ fortiori, interdum quoq; etiam ex vino. Scio a quamplurimis Medicis nullo modo probari morem illum manè bibendi quemlibet potum, quia humectatio illa ventriculi robur dissolvit, laxum facit, & enervat, unde cruditatibus postea cor-
pus

pus repletur, Sed hæc absolutè a me non probantur, nam potus ille matutinus modo cerevisia fortior non bibatur cibi distributionem promovet, ventriculum expurgat, & ut rectè dicunt, abluit, calorem nativum temperat, corpus humectat, & quod credo verissimum, calculi generationem impedit, renes siquidem temperat & humectat, sicut veteres recentioresq; plurimi juscula ex butyro, malvâ aliisq; ejusmodi præscribunt ad renum temperationem, quidni pari ratione imbecilliorẽ cerevisiam, quæ refrigerat, humectat, & diuretica est. Sed tamen unicè cavendum est, ne manè ventriculo jejuno & vacuo cerevisia generosior, aut alii ejusmodi potus ingerantur, nam nervosis partibus nocent, unde podagra, arthritides, viscerum inflammationes, aliiq; maximi morbi oriri possunt, nam propter subtilitatem, & vim magnam spirituum, ejusmodi potus sese insinuant in nervosas partes, unde arthritici fieri solent qui ejusmodi potibus impensè delectantur, & vino podagricis seriò interdicatur. Sed tamen etiam hic
confide-

consideranda est naturarum diversitas, nam qui temperamēto sunt humidiori, quoniam exiguo potu egent, ne manē quidem jejuni bibere debent; Qui autem sunt sicciore^s jejuni quidem possunt & debent, sed non generosos potus, citius enim illis nervosæ partes offenduntur, & exsiccantur. Id confirmat *Gal. com. ad aphor. 21. lib. 2.* ubi docet si ante ciborum usum liberaliore vini potu quispiam usus fuerit, illum maxime offendi, convulsionibus ac deliriis corripī, & *com. ad aphor. 28. lib. 6.* Inter causas quare plurimi podagrā & arthritide laborant, eam refert, quod nullo præsumpto cibo vina fortia possent, *hec enim nervorum substantiam promptissime offendunt sicut & coitus.* Plutarchus quoq; in symposiacis disputans, an novi morbi oriri queant, hanc novorum causam affert, quod vina generosa nullo præmisso cibo potare soleant. Eadem de cerevisia fortiori ratio est, quæ eadem & majora mala inferre potest. Itaq; sicut tenuioris cerevisiæ potum non improbo, quamvis etiam omnibus non conveniat, ita a fortiori cen-

seo abstinendum, metu quamplurimo-
rum morborum.

CAP. XIII.

*Malè ad coctionem promovendam
post crassiores cibos aquas
stillatitias assumi.*

Hic pariter mos est quamplurimo-
rum, ut si quando cibis utuntur dif-
ficilis coctionis, quales sunt carnes fe-
rinae, bubulae, pisces falsi, aut facile
corruptibiles, ut sunt fructus aestivi, ho-
ræi dicti, statim superbibant aquas ge-
nerosiores stillatitias, ut aquam vitæ,
cinnam. rosam solis dictam, aliasq; ejus-
modi, ad coctionem scilicet juvandam.
Sed id non sine periculo sanitatis fieri
solet. Cum enim prædicti cibi non nisi
longiori in stomacho morâ concoqui
soleant, aquæ ejusmodi penetrante &
permeabili virtute præditæ, cibos hos
nondum probè concoctos in venas de-
ducunt, unde cruditatum & obstructio-
num proventus. Sic rectè vetant Me-

dici ne diureticis simul cum cibus, aut statim post cibos utamur ne ad vias urinæ stomachi cruditatem vehant, malumq; pejus reddant; Sic quoq; iisdem uti vetant quando humor vitiosus aut copiosus est, aut in primis viis stabulatur, antequam purgatio præmittatur, alioqui metus est ne obstructions in urinæ meatibus, aut in visceribus, vel fiant, vel augeantur. Eademq; est ratio aquarum, quæ ad concoctionem promovendam assumuntur, ob magnam quâ pollent aperiendi vim. Idq; plurimi authores Medici observant. Rondelet. cap. de Paralyfi describit aquam ad Paralyfin quam vult sumi vacuo ventriculo. *Quæ multum calida, inquit, & tenuantia sunt, debent sumi vacuo & prius purgato ventriculo, nec commiscenda sunt cibus, nam cogerent cibos nondum concoctos secum descendere, & sic parerent obstructions.* Et cap. 31. recenset historias duorum Medicorum, quorum primus cum vellet provocare menses usu aperientium & attenuantium (sympliciorum), deduxit mulierem ad paralyfin, quia crudi humores & glu-

tinofsi, qui erant in viis ductuum, & i ejus-
modi medicamentorum deducti sunt ad
partes, & nervis impacti paralyfin con-
citarunt. Alter cum vellet cura-
re pallidos colores, eadem ratione de-
duxit puellam ad paralyfin crurum. Sed
clarissimè capite de palpitat. Ad intra
inquit, dentur illa quæ calefaciunt ven-
triculum, & flatus discutiant. Cui rei
est animadvertendum. Nam tribus aut
quatuor horis ante pastum dare possumus
quæ fortiter calefaciunt, & flatus dis-
cutiunt, modo jecur non sit præcalidum
qualia sunt diatrionpip. diacym. dianis
aromat. ros. diagalanga & similia. Hæc
non debent dari immediate post, nec an-
te pastum, quia suâ caliditate & te-
nuitate secum statim ad primas vias ali-
mentum semicrudum raperent; Hinc
patet illos errare, qui pulveres maximè
calidos a pastu exhibent, qui debent esse
mediocriter calidi. Quod consilium e-
tiam ab aliis probatur, ut quæ digestio-
nem promovent cibos præcedant, non
sequantur, ut docet Riolanus. Gordo-
nius in praxi, Fuchsius cap. de
cruditate Videntur aquæ prædictæ pri-

num valde calefacere, sed tamen postea, præsertim si familiaris illarum usus est, multum nocent. Savanarola Medicus suo tempore insignis refert historiam Francisci Gonzagæ Marchionis Mantuæ, qui cum ad stomachi imbecillitatem curandam, aquâ vitæ ex consilio Medicorum uteretur, in tantam venit debilitatem, ut omne alimentum in ventrum verteret, & nisi optimâ victûs ratione in sex rebus non naturalibus usus fuisset, citius periisset, et recte advertit *Rubeus cap. 2. sect. 2.* pejus facere illos qui cum sibi ab hesternâ crapulâ stomachum gravari sentiunt, æquas ejusmodi potant, hinc enim paralytes, tremores aliq; mala pullulant, cum enim tenuis sint substantiæ, & facile penetrent, leviores humorum partes statim in caput rapiunt, & in principium nervorum insinuant, unde paralytes, tremores, interdumq; apoplexiæ, unde rectè consultis, ut quum assumentur, nequaquam multâ cruditate stomachus refertus sit, tribus; saltem horis earum potus cibum præcedat, quod aliis etiam ad coctionem juvandam remediis convenire potest.

Ejus.

Eiusdem opinionis est Aetius, lib. 3. Sermon. 1. cap. 24. in quo describit remedia ad cruditatem. *A cibo*, inquit, *nunquam neq; hoc, neq; aliud quoddam pharmacum quod vehementem penetrationem facit, accipiatur. Distribuitur enim ac digeritur cum ipso aliquid crudorum ciborum, & obturationem facit; Usus ejus convenit post matutinam frictionem, duabus ante exercitium balneumq; horis. Hæc Aetius. Quod de dyspeptis diximus, convenit etiam iis quæ facile corrumpuntur, ut sunt fructus horæi dicti, malè enim ejusmodi calida & aperientia post assumuntur, ut rectè explicat vir Doctissimus Valleriola locor. comm. lib. 2. cap. 7. Nec post fructuum esum, malorumve ciborum ingerendus potus, præsertim multus, & generosi vini. Efficit enim ut præcipiti lapsu vitiosus succus in vasa permeet, & incitatus putredinem & malum morem recipiat; Dein addit, si a cibo malo, fructibus præsertim bibendum sit, aquâ quam vino uti salubrius duxerim, ne vini potus fervor & ebullitio accedat, præcoxq; cibi in viscera transitus, & putredo, obstructio,*

struētio, cruditas & corruptela sequantur, quod facere vinum haustum solet. Pariter errant illi qui cum in ventriculo flatus, ciuiditatesq; persentiunt, ejusmodi aquas bibere solent ad ventrem calefaciendum & roborandum. Hi sane videntur inde aliquid percipere emolumenti, quamdiu ejusmodi aquae officium ventriculi calefaciunt; Verum tenuitate suae substantiae facile penetrant in viscera, eorum intemperiem augent, unde postea affectus increscit, et quò saepius ac copiosius ejusmodi aquas bibunt, videtur magis magisque venter refrigerari, & debilitari. Nam quae nimium calefaciunt tantum abest ut ventriculum calefaciant & robovent, ut potius refrigerent rarefaciendo, vel ex alto trahendo calorem internum ad circumferentiam, ut vult Rondelet. cap. de palpitatione. Propterea rectè monet Mercatus maximâ cum cautione utendum esse praesidiis quae coctionem augent, aut flatus discutiunt. Fallimur enim, inquit, non rarò ob flatus nimis turgentes, & cogimur ipsos discutere non sine magno laborantium malo. Et

hac

hæc præcipuè observanda sunt iis qui hypochondriacis flatibus abundant, quorum viscera æstuant, ventriculus autem videtur frigidior. Forsan dicet quispiam Medicos præscribere piper crasso modo contusum, *Ætium* commendare utrum absynthii ad ejusmodi flatus hypochondriacos. Verum ut observat *Amatus Lusitanus Medic peritissimus*, piper crasso modo contusum prodest, quia ad viscera non pervadit, sed solum ventrem roborat, jecur ideo non calefacit. Deinde ipsius calor in primis viis extinguitur & cito dissipatur. Demum humores acres deterget & educit. Absynthium quoq; prodest, quia docente Galeno ventriculum adstringit, non pituitosis, sed biliosis humoribus qui huic morbo fomentum præbent, deterfione suâ opitulatur, eosq; per alvum & urinam educit.

CAP. XIII.

*Obstetrices malè puerperis nil nisi
calidos potus dare.*

AUdivi sæpe puerperas conquerentes de insigni siti & ardore, quoniam ex malâ observatione receptum est, ut nihil refrigerans assumant, sed tantum calidos potus & calefacientes, ut vinum cum aromatibus coctum actu calens (qui potus in Anglia est nimium familiaris) aquam cinnamomi, & similes, scilicet ut roborentur, nam semper adstantes de ejusmodi roborantibus solliciti sunt, tum ne frigus ipsas lædat, vi enim frigoris sæpissimè tormina in alvo contingunt, præpuè a partu. At sanè gravis hic error est, & puerperis sæpe perniciosus, semper autem valde tædiosus. Puerperarum autem variae sunt sortes, quædam enim morbosum in seipsis habent apparatus, & partus laboribus agitati humores morbifici varios in illis morbos procreant, aliae autem inculpatâ sanitate fruentes statim ad sese redeunt, & sensim absq; ullo gravi

sym-

symptomate convalescunt ; Prioribus
ejusmodi generosi potus & calidi valde
noxii sunt, nam viscera cōlescunt, hu-
mores morbificos non emendant, sed
augent, magis accendunt ac corrumpunt;
Posterioribus autem quæ aliàs be-
ne valerent, febres ejusmodiq; mor-
bos alios accerere possunt. Quamvis
autem valde frigidos potus non pro-
bem, sed potius quodammodo tepidos,
calidos tamen probare non possum, ob
rationes dictas. Et quidem si febris ad-
fuerit, Medici alterantes & refrigeran-
tes syrupos præscribunt, quidni etiam
potus? Sæpe ideo puerperis hac de causâ
æstuantibus & supra modum sitienti-
bus concessi potus non adeo generosos,
& subfrigidos, a quibus multum recrea-
tas se senserunt, multo magis potus illi
convenient si febricitare illas contin-
gat. Pariter malè faciunt, quæ pluribus
cibis & polytrophis illas nutriunt, nam
in principio tenuis victus esse debet &
parcus, ut in illis qui magna vulnera
passi sunt, natura enim infirmior ma-
gnam cibi quantitatem conficere nequit,
& ut docet *Hipp. 2. acut. a* confertâ va-
cuatione

cuatione ad pleniorē victum non est
 statim preperandum, hinc metus est ne
 humores excrementitii multiplicentur,
 febris accedat, aliaq; symptomata con-
 tingant. Parcè ergo nutriantur, ut ius-
 culis, donec metus febris, aliorumq;
 symptomatum abierit, & probè fuerit
 a lochiis repurgata, tunc sensim ad ple-
 niorē victum transeundum est, & sic
 absq; ullo periculo vires in ipsis redin-
 tegrantur. Hunc errorem animadver-
 tunt fermè omnes qui muliebres mor-
 bos descriperunt. Rodericus a Castro
 cap. 1. lib. 4. *Molestum inquit, semper
 fuit tolerare fœminas, quibus enixam
 moderari cura est, nisi enim epulis & vi-
 no liberalius indulgeant, nihil boni pra-
 stare existimant, habent enim nescio quas
 leges, & statuta misericulis vehementer
 noxia, ipsis verò sacra, quibus neglectis
 prudens Medicus ea providere jubeat,
 qua necessaria fore judicabit.* Petrus Sa-
 lius diversus eundem errorum apud ita-
 los maximè reprehendit. *Quod ad vi-
 ctus rationem, inquit, sciendum est com-
 muniem esse serè omnium mulierum erro-
 rem, existimantium a partu statim opti-*

mis alimentis reficiendas, & nutriendas esse puerperas, unde ad jura caponum, ad eorundem carnes, ad aromata, ad vina vinosa statim deveniendum esse opinantur, nisi prudens assistat mulier, vel diligens advocetur Medicus, qui talia errata animadvertat. Iubet igitur, ut abstineant a carnibus, vino, aromatibus, & cæteris, quæ febrem vel inducere, vel augere apta sunt.

C A P. X V.

*Pueris fortes & generosos potus
malè concedi.*

Multa circa puerorum educationem peccari certum est, unde tam multis gravibusq; malis afficiuntur, & tam multi moriuntur, quorum non minima causa est prava victus ratio, Vidi autem sæpe & vinum & cerevisiam fortorem quosdam pueris indulgere, quod tamen valde noxium est, & repugnat placitis veterum Medicorum. *Galenus 1. & 5. de sanit. tuenda vinum ante annum*

nam 14. pueris non concedit, quia nimium calefacit, & humectat, caput vaporibus replet, unde non corpori modo, sed etiam animo damnum accedit. Paulus quoque; ante 21. ætatis annum denegat, quia calefacit, exsiccat, ad iram & libidinem citius excitat, caput vaporibus replet, nervorum genus debilitat, unde facilius postea tentantur convulsionibus, podagrâ, aliisque ejusmodi nervorum affectionibus, interna viscera præcipuè jecur labefactat, cerebri bonam constitutionem evertit, nervorum imbecillitatem inducit, frigida vitia accersit, & hæc omnia facilius in pueris, quibus nervi sunt naturâ imbecilliores. Platonis porro decreto 2. de legibus vinum illis non competit, quia furiosos eos reddit, mentem hebetem turbidamque facit. Cum enim pueri temperamento calidiori sint, humida victus ratio & temperatio illis convenit, ne exsiccante ejusmodi potu præmatura senectus accersatur, & plurimis acerbis in cerebrum sublatis vaporibus convulsionibus, & prævi cerebri, nervorumque affectus contingant. Qued si n. con-

tas quædam illud præbendi sese offerat, non nisi paucum & dilatum præbeatur, cōsilio Hippocratis *lib. de victu idiotar. textu 23*. Idem quoq; dicendum est de cerevisiâ fortiori, eadem enim & graviora ex illius usu quam ex vino mala proveniunt, ob liquoris crassitiem, spiritusq; impuriore. Sed tenuior & imbecillior cerevisiâ probè cocta & defæcata illis convenit.

CAP. XVI.

Cibos solidos infantibus ante dentitionem eruptionem non esse dandos.

Observavi etiam sæpe, infantibus ante dentitionem, offerri carnes comedendas, aliosq; ejusmodi cibos solidiores, quod tamen pariter noxium est; rectè siquidem docet *Galenus cap. 7. lib. 15. de usu part.* naturam tunc primores dente pueris dare, cum ipsis cibo solidiori opus est, quod pariter eleganter explicat *1. de sanit. tuenda, cap.*

cap. 10. pueros non esse nisi lacte alendos, antequam primores dentes emittant, & reverâ cibi solidiores in ipsorum ventriculis pravè concoquantur, stomachum gravant, lac nutricis mistione suâ corrumpunt, gingivis tenellulis nocent, unde clamant pueri, & inquieti redduntur. Et ratio favet, naturâ enim nunquam deficit in necessariis, Quare si ejusmodi cibi pueris essent utiles, non denegasset ipsis dentes ad masticandum. Quia autem per aliquot menses dentes denegavit, indicio est ipsis non nisi sordides cibos, convenire, & præcipuè lac, quod omnibus animalibus tanquam familiarissimum alimentum natura suppeditavit. Primis igitur mensibus solo lacte utatur infans, post paulo grandior factus etiam pulticulâ, cujus tamen in Angliâ non est familiaris usus, quæ tamen ab aliis nationibus, tanquam solum & utilissimum puero-
rum alimentum usurpatur. Emissis autem primoribus dentibus sensim masticationi assuescat, & carnibus minutissimè concisis, & pane utatur, quæ sensim masticando leviter deglutiât. Observandum

dum
fucto
hora
ant,
misti
tur.
rulo
qua
men
rum

N
briet
lauda
ebriet
Nec
suetu
ari, u
tant
in q

dum hic est, quando infantes cibis as-
suescere incipiunt, optimum esse ut per
horam unam a suctione lactis abstine-
ant, ne lac in ventriculo aliis cibis per-
mixtum, diutiusq; retentum corrumpa-
tur. Advertunt plurimi authores pue-
rulos vix unquam lumbricis tentari,
quandiu solo lacte utuntur, quod ta-
men non credo esse perpetuò ve-
rum.

C A P. XVII.

*Licere largius sese invitare sa-
nitatis causâ.*

Non cupio hic cenferi patronus e-
brietatis quam odi maximè, so-
brietatem dignam homine virtutem
laudo & probo. Scio enim quot mala
ebrietas corpori & animo afferre soleat.
Nec veterum quorundam probo con-
suetudinem, qui semel in mense inebri-
ari, utile corpori esse censuerunt. Sed
tantum id monebo dari quosdam casus
in quibus largius sese invitare, & copio-
sius

sius merum bibere, ex Medicorum sententiâ, summè prodest. Ebrietas quidem ordinaria, quæ multis nimium est familiaris, et si ab antiquis laudetur, Græcis scilicet, qui amabât compotationes, periculosa tamen est, & inter morbificas causas non immeritò recessetur, de eâ hic non loquimur, sed de vini usu extraordinario ad morborum curationem utili. Quærit *Aristoteles* 1. *Problem.* 2. cur morbi curentur ubi quis abundè excessit, & rationem loco citato reddit, unde putant scribuntq; plurimi meracioris vini potu sanari posse quartanam, quod verum esse interdum confirmat experientia, quia causæ morborum & remedia inter se contraria sunt, hinc fit ut per unius excessum alterum reduci possit ad temperiem. Causam præterea reddit *Amatus Lusitanus* quia naturâ excitatur, & materiam jam coctam, per vomitum, sudorem, alvum ejicit. Sed præterea scribit *Hipp. aph* 21. *lib. 2. famem caninam meri potione solvi*, *Diogenes* vocat, quo nomine significatur interdum sola vini generosi potio, tum etiam copiosior ad ebrietatem atq;

& G
bum
rali
cem
incal
ni C
Arg
vitar
mem
di ad
lexa
nis v
dant
igitur
res ge
fiore
mem
spirite
lib. 7
guriar
sedio
intem
liquâ
piofan
bos co
probat
prom

& *Galenus in comment.* ejusmodi morbum se curasse scribit, propinato liberalius vino, voluntq; hinc deduci vocem hanc, quod vino liberalius sumpto incalescit pectus, sicut dicitur & magni Catonis sæpe mero caluisse virtus. *Axēdāexes* illi sunt qui largius sese invitavunt, nondum tamen sunt ebrii, sed memoriam, rationem, vimq; discernendi adhuc liberam habent. *Clemens Alexandrinus 2. Pedag.* Senibus christianis vinum indulget, modo non excedant terminos *axēdāpaxur*. Prædicto igitur aphorismo præscribit *Hippocrates* generosi & meraci vini paulo copiosorem potum, quia calefaciendo, famem a frigida causâ profectam curat, spiritus viresq; reficit, *Et aphor. 48. lib. 7.* idem de stranguriâ scribit, *stranguriam & dyscuriam thorexis & vena lectio solvit*, quando scilicet a flatu, aut intemperie frigida, aut obstructione aliqua generatur. Et pluribus in locis copiosam vini potionem ad varios morbos commendat. *Paulus Aegineta* eam probat, quoniam urinam & sudores promovet, *lib. 1. cap. 95.* Sed dicit *Moralis*

ralis Philosophus id bonis moribus ad-
versari, & esse contra leges Christianas.
Verum hic temulentiam non commen-
do, quæ si sequatur, id erit per accidens
ob variam naturam fumentis. Si enim
duobus ægris eodem morbo laboranti-
bus amphoram vini Medicus præscribit,
unus forsan ebrius fiet, alter minime,
nam ebrietas sequitur per accidens ra-
tione Medici, cum inter homines qui-
dam uno aut altero haustu inebrientur,
alii verò non nisi pluribus repetitis.
Ebrietatem igitur Medicus non impe-
rat, quamvis vini liberaliorem potum
interdum suadeat. Sed præterea ejus-
dem artificis est præscribere remedium
illiusq; quantitatem, quod si remedium
legitimè & sine peccato potest usurpa-
ri, pariter illius quantitas erit sine pec-
cato, aliàs remedium irritum foret, nec
proficuum, Demum qui non animo pec-
candi, nec voluptatis, sed sanitatis tan-
tum causâ, ejusmodi remedio utitur,
vix peccatum admisisse videtur.

CAP. XVIII.

Pannos rubicundi coloris ad excrescitionem variolarum aliis non esse praefereandos.

IN variolis & morbillis naturæ conatum humores in habitum corporis excernentis, adjuvandum esse, constans est Medicorum sententia, & docente naturâ etiam quilibet ex plebe indoctissimus novit. Propterea diligenter ambientis frigus evitandus est, ne a corporis habitu ad interiora humor noxius retrocedat. Ideo plurimi ægros pannis rubicundi coloris operiunt, affinitate siquidem coloris sanguinem allicere creduntur, aut saltem vi phantasie id fieri quidam existimant. Nec tantum populus, sed etiam plurimi Medicorum illis utuntur. Verum superstitiosus mihi videtur esse color ille pannorum, Color etenim non operatur nisi per accidens, quatenus visum & phantasiam movet, quæ postea similitudine coloris concitata, sanguinem ad exteriora impellit. At si scilicet colorem ejusmodi oculis

lis objicere, nam cum corpori adherent, & noctu, & sub lecti linteaminibus non videntur. *Secundò* panni non educunt humores, nisi quatenus corpus calefaciunt, poros aperiunt, ab externo aëre tuentur, quod non solum rubri, sed & omnes panni cujuscunque coloris præstare possunt, omnium optimè albi. *Tertiò Amatus Lusitanus, Valerius*, alique qui ejusmodi pannos ex vulgari consuetudine probant, id sedulo monent, ne corpus ipsum contingant, quia ex tincturâ & aluminis admixtione aliquam habent adstringendi vim. Ideo quamvis eos non improbem, frustra tamen puto fieri colorum discrimen. Imò potius candidissimos probarem, quia color ille visum disgregat, spiritus evocat ad exteriora, & consequentiâ quâdam humorum in cute efflorescentiam promovet.

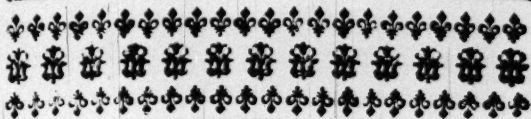
CAP. XIX.

Quod malè plurimi laboribus incipientem morbum abigere student.

Plurimis est in more positum, quando se minùs benè valere sentiunt, ut ambulatiōibus, exercitiis, laboribusq; morbum excutere conentur. *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito*, Idque interdum ipsis bene succedit, sed non semper, nisi levissima sit causā morbi, Nam ægris molesta est & noxiā exercitatio ob humorum morbificorum agitationem. *Prodicus 6. Epid. sect. 3. textu 23. febricitantes multos ambulationibus, meissōn, luctā, & siccis fomentis conficiebat*: Sed reprehenditur ab Hippocrate, *Nam febris fami, luctu, obambulationibus, cursibus, frictionibus est inimica. Inde venarum rubor, pallor, laterum dolores molles contingebant. Hunc ambulandi morem per periodos tribuit Plato Herodico in principio Phædri, sic Asclepiades*

piades in recenti & ardenti febris gestatione utendum esse voluit, qui reprehenditur a *Celso lib. 2. cap. 4. & 15.* Convellendas, inquit ægri vires putavit labore, luce, vigiliâ, siti ingenti, sic ut ne os quidem primis diebus elui sineret. Non est igitur semper tutum ejusmodi exercitiis adversus morbum decertare, sæpe enim postea deterius solent agrotare.

De vulgi Erroribus.

LIBER QVARTVS, .

De erroribus Populi cir-
ca remediorum
usum.

CAP. I.

*De iis qui remedia Chymicè præ-
parata contemnunt.*

 Ræcipua Medicinæ pars u-
sum remediorum spectat,
est enim ars ad morbos pro-
fligandos comparata, Pel-
luntur autem morbi, commodâ remedi-
orum administratione, Ideo hoc libro
quidam populi errores notabimus cir-
ca

ca remediorum quorundam administrationem, & usum. Et primò duplex est hominum opinio circa remedia. Quidam remedia omnia chymicè præparata negligunt, & reformidant. Alii contra ea supra modum extollunt, Galenica autem quæ vocant, id est vulgari, & jampridem recepto modo præparata vilipendunt, & contemnunt. De utrisq; autem agemus, medium siquidem tenuere beati. Et sicut ferme quicunq; inter populum grassantur errores, a Medicis olim primùm profecti sunt, quorum placita populus non probè intellexit, ita & de hoc sentiendum. Itaque de prædictis pauca dicenda sunt. Ostendam igitur hoc capite non esse negligenda remedia chymica, a prudenti Medico, & viro bono administrata. Hæc enim medicamenta præparandi ratio, non a Paracelsio inventa est, ut alibi diximus, sed multis ante Paracelsum natum seculis exculpta fuit, ab iis etiam Medicis qui Galeni doctrinam sectabantur, ut Raimundo Lullio, Villanovano, aliisque quamplurimis, qui remedia quædam laudatissima nobis reliquerunt chymicè præ-

præparata. Et post Paracelsum natum plurimi inter Medicos doctissimi chymicam medicamentorum præparationem a Paracelsi doctrinâ judiciosè distinguentes, illam sequuti sunt, hanc autem improbârunt. *Fernelius* recentiorum Medicorum princeps artem istam excoluit maximè. Spiritu vitrioli & antimonio chymicè præparato *Mathiolus* utebatur, & Epistolâ ad *Andream & Blaw* quæ ultima est lib. 4. Epistolarum, non solum hanc artem probat, & opera ipsius mirifica celebrat, sed censet neminem absolutum Medicum esse posse, & ne mediocre quidem, qui in hac nobilissimâ scientiâ non sit exercitatus. *Crato* trium imperatorum Medicus in consiliis a *Scholtzio* editis, chymica admodum commendat, iisq; se uti profitetur. Ipse *Erastus Paracelsica* hæreseos debellator, in præfatione operum *Antiparacelsicorum*, fatetur se non improbare chymicam hanc præparationem, quam laudat & probat maximè. *Johannes Riolanus* Medicinæ elegantissimus interpres, dum Paracelsistarum machinas omnes jussu scholæ Parisien-

sis delevisset, rectè scribit, scholam hanc quæ præstantissimos Europæ Medicos habet, liberum relinquere usum chymicorum, modo vetus medendi ratio secundum Galeni & Hippocratis præcepta, maneat. Erat quidem ars ista temporibus Galeni ignota & inculta, non reipienda tamen. Licuit enim posteris & licebit, arti jam probè constitutæ, addere quædam ad usum & ornatum. Sic remediis multis utimur, quæ ignorabat majorum ætas, ut sennâ, rhab. cassiâ, tamarindis, aliisq; peplic, colocyntidi, similibusq; præferendis. Sed præterea in vulgari medicamentorum præparatione apparent chymicæ artis rudimenta; Præparantur autem secundum illos omnia medicamenta, vel additione, vel detractiōe, vel immutatione. Desiderantur enim medicamentorum vel materies, vel facultas & virtus a materiâ secreta, Materies quidem in medicamentis incrassantibus, adstringentibus, siccantibus. Virtus sola in attenuantibus, diaphoreticis, purgantibus, quoniam illorum efficaciæ materiæ crassities obstat. Ad id *Mesnes* quatuor facit opo-

op
ne
est
qui
pri
hac
ban
runt
mod
med
aper
calor
ut p
Præ
atten
nasq;
virtu
effic
synco
regro
stilla
caci
aut ca
quib
ma na
effic
lem co

operationum genera, coctionem, lotionem, infusionem, triturationem. Quid est infusio, quam extractum inchoatum, quid coctio, præcipuè afflatio quam principium calcinationis? Verum in hac separandi ratione quam exoptabant, necessariamq; veteres existimarent, ars chymica excellit, nam variis modis pura ab impuris separat, sicq; medicamentorum varias vires elicit, & aperit, quæ aliàs sopitæ fuissent, nec a calore naturali unquam educi potuisset, ut præcipuè apparet in mineralibus. Præterea substantias terrestres coquit, attenuat, malignas, & venenatas alienasq; qualitates alterat, aut prorsus tollit virtutes auget, plus enim virium est & efficaciam in aqua cinnamomi adversus syncopen, aliosq; affectus, quàm in integro cinnamomo. Idem de oleis distillatis, & extractis censendum est, efficacius est oleum thymi, aut sulphuris, aut caryophyllorum, simplicibus iis ex quibus extractum fuit. Demum plurima naturæ magis familiaria, & amica efficit, variasq; vires in exigua molem contrahit; ut in extractis, aquis,

oleis distillatis, salis variis generibus & aliis. Cum igitur Medici officium sit ut citò, tutò & jucundè curet, haud dubiè id melius faciet instructus chymicis medicamentis, quorum efficacia major, citiùs operatur, quantitas minor, & præparationis elegantia ad jucunditatem faciunt. Sed dicet forsan quispiam, Caruit Majorum ætas chymicis medicamentis, qui meliùs quàm nos medebantur, & contingit adhuc quotidie, ut absque illorum usu mira plurima Medici perficiant. Id quidem non est negandum, sic vesciebantur olim homines glandibus, & diu vivebant, inventis tamen frugibus glandes contemnimus, & porcis relinquimus. Quod si veteres ipsi (quorum antiquissimus suo tempore novus fuit) nihil majorum suorum inventis addidissent, inchoatas tantùm haberemus artes singulas. Deinde si eas perfecerunt curas tardius tamen & minùs jucundè. Additæ igitur fuerunt operationes chymicæ, ad ægrorum solatium, artis decus & ornatum, non quidem ut absolutè, sed ut meliùs & commodius Medici mederentur.

Quædam

Quædam tamen deterrent plurimos æ-
grotantes ab horum remediorum usu.
Primum est quod putent omnia Chy-
micorum remedia esse valentissima, cu-
rare statim, vel occidere, & esse reme-
dia, ut vocant, desperata, citò quidem &
jucundè opus suum perficere, sed minùs
tuto, & quandam post sese labem in
visceribus relinquere, quæ nunquam,
aut vix postea eluatur. Satiùs autem
esse putant, tardiùs curari, modo tuta,
& secura sanitas succedat, *sat citò*, in-
quit vulgare proverbium, *si sat benè*.
Verùm hæc ex ignorantia istius artis
originem habent, & quorundam nebu-
lonum audacia, qui solum vehemen-
tissimis utuntur, & præposterâ operati-
one præparatis, non enim quælibet chy-
mica præparatio cuilibet medicamento
convenit, Mercurio dulci utimur in-
noxie, eodem sublimato, aut præcipita-
to, non nisi cum vitæ discrimine. Plu-
rima enim habent chymici medicamen-
ta valde benigna, minimumq; violenta
Eadem siquidem est materia medica
pharmacopœi chymici & vulgaris, ex
vegetabilibus, animalibus, mineralibus,

& omnibus tam benignis quam violentis, quæ in usum medicum venire solent. Præparatio autem chymica in violentis quæ noxia sunt, emendat, aut tollit, securiora ea gratioraq; efficit. Quin etiam cardiaca & roborantia habent chymici quamplurima, vulgaribus sæpe elegantiora. Sed sæpissimè plurimi morbi vehementiora postulant, qui imbecilliorum vim contemnunt, & eludunt, validioribusq; utebantur, *Hipp. Galenus, Actius*, aliiq; veteres, quam plurimi Chymici solent, *Extremis enim morbis, extrema exquisitè remedia conveniunt ex Decreto Hippocratis, aphorism. 6. lib. primi. Et Galenus ipse 3. meth. cap. 15. reprehendit Erasistratum*, qui levioribus solùm utebatur, quod noxium esse in gravibus & periculosis morbis contendit, in quibus si occasio quæ præceps est elabatur, vel pereunt ægri, vel inemendabiles ægritudines fiunt. Magis igitur familiare est Medicis, qui Galenici dicuntur, id est veterem sequuntur disciplinam, validissimis uti medicamentis, quæ Chymici aut rarò in usum adhibent, aut saltem

tem melius præparata. Nec verum est a Chymicis omnia valentissimo ignis calore præparari, sapissimè mitissimus calor adhibetur; Sed præterea ipse Galenus docet, igne valido pharmaca plurima acrimoniam, & mordacitatem omnem deponere. Et certum est arte hæc spagiricâ dictâ, ferocissima medicamenta edomari, & plurima aliàs venenata, ademptis deleteriis partibus, evadere cardiaca.

CAP. II.

*Metallicorum usus non esse
reprobandum.*

CAusa etiam altera est, cur plurimi Chymica hæc reformident, quia creduntur scilicet uti metallicis. Et sanè certum est plurimos nebulones, qui hoc pallio technas suas tegunt, metallicis sæpe, & malè præparatis, & malè adhibitis uti. Verum, ut jam supra diximus, eadem est materia & subjectum operationis, Pharmacopœi utriusq; tam

chymici, quàm vulgaris, nec minùs vegetabilibus utitur Chymicus, quàm qui dicitur Galenicus, facileq; erit illi ægris suis, si mineralia nimium adversantur, sola vegetabilia adhibere. Sed tamen magis erat familiaris usus metalicorum veteribus Medicis, ante Chymix inventionem, quam nunc est. Plurimos enim chymicos novi qui rarò iis utuntur, sola vegetabilia fermè in usum revocant. Fidem siquidem faciunt veterum libri, illos uti solitos *chalybe*, *ærusto*, *æris squamâ*, aliisq; ejusmodi, aut nullo modo, aut leviter saltem præparatis. Squama æris integra purgat vehementissimè. *Farinâ subactam*, inquit Dioscorides, *quidam dant in cataposis. Aes rustum*, inquit, *vomitum ciet cum bydromelite potum*, *flos æris quatuor obolorum pondere datus crassum humorem extrahit. lib. 5.* Armeno lapide utuntur quamplurimi minimè præparato. Nonne maximè probanda est ars illa quæ si quando iis utitur, variè & eleganter præparata, non integra exhibet. Dioscorides argentum adversus venenum aconiti conferre scribit. Avicennas

nas verò vult cordis tremori adversari. Si igitur veterum authoritas apud nos alicujus est pretii, non est Chymicis vitio dandum, quod interdum metallicis utantur, cum idem vitium, si ullum est, Galenici dicti admittant, in eo autem superentur a Chymicis, quod eadem elegantius ita præparent, ut minori cum noxâ possint exhiberi. *Matthiolus Epistola citatâ*, rectè scribit, graves chronicosq; morbos, vix absq; metallicis superari posse & evinci, eadem autem absque Chymicæ cognitione non esse administranda. Et familiaris est usus aquarum thermalium, quæ omnes vim metallicam in sese possident. Sed objiciet forsan quispiam, metallica esse omnino venenata, & inimica naturæ, & in actum non posse deduci; Etsi autem hæc quodammodo de pluribus mineralibus vera fiat, non obstat tamen quin eadem bona fieri possint remedia, in conuulsiuibus morbis, qui valentiora perfidia postulant, estq; hæc omnium medicamentorum natura, ut nostrum corpus alterent, nam ut diximus, *extremis morbis extrema remedia competunt*, Hinc

contingit interdum, ut Empirici quidam temeritate suâ morbos ab aliis relictos, cum Medicorum dedecore current. Si igitur minùs scrupulosè veteres iis integris utebantur, quàm felicia sunt nostra tempora quibus eadem tam eleganter præparare, solvere solemus, unde faciliùs a calore nostro in actum deduci possunt, quamvis, ut verum fatear, plurima sunt, quæ non magnam postulant deductionem ad actum, ut squama æris integra, sicut eam veteres præscribebant, a calore nostro indomita, purgat tamen vehementer. *Avicenna* ubi aurum statuit mediam inter argentum, & hyacinthum, illis tribuit virtutem corroborandi, lætificandi, & veneno resistendi, quas vires ait ab hyacintho promanare, sicut a magnete vim trahendi ferrum, nec dissolvi ac superari a calore nostro, sicut solent vegetabilia, id enim, inquit, substantia ejus non patitur, sed tantùm calor naturalis illius penetrationem juvat. Non videtur igitur ex sententiâ *Avicenna* in actum reduci hyacinthus, nec aurum nec Argentum, & a calore nostro nec transmutari,

mutari, nec dissolvi. Multa quoq; sunt similia quæ etiam solo contactu juvant, ut pœoniam *Galenus* commendat collo appensam, lapidem nephriticum *Monnardes* etiam brachio alligatum, sola scilicet qualitatis diffusionem luminis instar, plurimaq; ejusmodi a variis observata fuerunt, quæ recensere foret tædiosum. Præterea non sola metallica, sed etiam vegetabilia quædam venenata existunt, quæ salutariter tamen exhibentur, saltem dosi cui natura resistere potest. Cum igitur certum sit a Chymicis præparari mineralia, eorumque olea, essentias, tincturasq; extrahi, certum quoq; esse debet posse commodè, & sine periculo a calore nostro edomari, & intus assumi.

CAP. III.

*De illis qui remediis Chymicis
nimium tribuunt.*

Quamvis supra in genere probave-
rim chymicam remediorum præ-
parationem, sciendum tamen, non qua-
libet quovis chymico artificio permu-
tata, esse bona, & salutaria, nam pluri-
ma haud dubie præparantur pessimè,
quæ forsân aliud genus præparationis
postulabant, illam igitur philautiam
quâ sua innumeris prædicant encomiis
& omnibus aliis præferunt, retundere
oportet. Non sunt enim in promitten-
do parci, miracula se edituros nobis
perluadere cupiunt, remedia obtrudunt,
quæ, si fides illis habenda est, ad omnis
generis febres, ad varios morbos, quos
etiam omnino contrariæ causæ produ-
xerunt debellandos; Quis illorum non
prædicat auri solutionem, quam potabi-
le aurum vocant, varias conficiendi ra-
tiones, docet, extollit, admiratur? Sanè
si omnes hoc unicum remedium præpa-
randi rationes simul describerentur,
justum fieret, integrumq; volumen, &
sunt

sunt tamen falsissimæ, omnesq; meræ imposturæ, & tamen audacter remedii nondum inventi efficaciam prædicant, idemq; de aliis multò facilioribus sentiendum, multa enim obtrudunt pro tincturis, oleis, sale quæ tamen aliud quippiam sunt, quam id quod esse dicuntur, ut de plurimis in specie ostendi posset, sed foret hæc tractatio nimis longa, & tædiosa. Rationes tamen illorum audiamus, quas primo capite tetigimus, eas hic breviter repetemus. Vulgaria, inquit, venenata esse solent, ut cathartica fere omnia, & alterantia quamplurima, crocus, cicuta, coriandrum, si quantitate nimia assumantur. Chymica autem a veneno sunt omnino libera, & ab impuritate omni, quæ vim remedii frangere potest. In vulgaribus autem manet hæc eadem impuritas, quæ aliorum permixtione non magis emendatur, quam si aves cum nidis, intestinis stercoreibus, sed adjecto cinnamomo. vel saccharo coquerentur. Sic pilulæ, electuaria, tabellæ, opiatæ, omnem tum noxiam, tum utilem vim remediorum habent, quæ ideo commodè a calore in actum deduci

duci nequeunt. In chymicis contr a pugnantes rerū vires noxiæ ab utilibus separantur, facilius ad actum deducuntur, majoris sunt efficacix, & certitudinis. Mel & saccharū, quæ variis adduntur remediis, quia spiritus acutos continent, acres, retrosq; foetores, malè admisceri videtur. Coctionem pariter improbant, quia sic plurimæ vires pereunt, saporis ingrati remanent, & vires alieni humoris permissione retunduntur. Sua igitur commendant ob puritatem, securitatem, efficaciam, saporis gratiam, minoremq; dosin. Et sanè in plurimorum, maximè mineraliū, præparatione hæc omnia locū habent, & sunt verissima. Non tamen semper in omnibus. Et primò, falsò supponunt omnia venenata esse, malè enim quicquid crassius est, venenum vocant, Vix enim ullum corpus mistum est, quod non sit heterogeneum, variisq; constet partibus, quarum singulæ seorsim varias obtinent facultates salutare, & utilissimas, ut ipsa resolutio chymica demonstrat. Fatendum quidem est, multa venenata chymico artificio fieri innoxia. At quicquid impurū est, aut videtur, statim vocare noxium, & venenū temeritas est,

est, cum non absq; summâ naturæ providentiâ ejusmodi variarum rerum permistio facta sit. Id docent cibi & potus, quibus non sine causâ Deus partem utilem inutili admiscuit, ad usum humani corporis. Annon commodiùs vino utimur, quam spiritu ejus, cujus potus ordinarius nocet potiùs quàm juvat, ac vinum integrum utilem, jucundum, roborantemq; potum corpori suppeditat. Igitur, ut rectè dicebat quispiam, quibus partes terrestres adeo suspectæ sunt, spiritibus alendi forent, spiritu vini, oleo frumenti, carniùm extractis. Non quòd præparationem necessariam esse negem, sed saltem non semper eam quæ chymica est. Sic triticum ad panis confectionem præparamus molendo, furfures secernendo, pinsendo, coquendo, sic & carnes lavando, coquendo, quæ si chymicè præpararentur evaderent noxia, & funditus perderentur. Cur enim data est corpori secretrix facultas, nisi ad secretionem inutilium? Unde mihi recentior quidam scriptor *Faber*, Chymico more magnus pollicitator, Injurius in naturæ authorem esse vide-

videtur qui & puri & impuri hoc est
variarum partium permissionem, in uno
eodemq; misto, ex Creatoris maledicti-
one profectam scribit, propter pecca-
tum. Quasi si nunquam homo peccas-
set, solos spiritus Deus creasset, non
corporea crassamenta, oleum cinnamo-
mi, non autem cinamomum, quod ab-
surdum est. Unde pessimè idem
medicamentum definit purum Na-
turæ, quod naturam nostram læsam
& morbo afflictam alterando *succurrit*,
& juvat, & vult solum purum esse me-
dicamentum, quod solum sit actionis
capax, & virtutis. O lepidum capitu-
lum! Annon in face rerum, in excre-
mentis, in carie, in rebus minimis,
obsoletis, ac propè nullis, remedia con-
dita sunt? Quis denegavit excremen-
titiis etiam illis partibus vim agendi &
corpus alterandi? Quis Chymicorum
non utitur excrementis ad Medicinam?
Nulla sanè pars est medicamentorum
quæ vires aliquas non possideat huma-
no corpori salutares, sive ad internos,
sive ad externos usus. Sed ad pensum
nostram redeamus. Non solum alimen-
tis

us utilis est mistio hæc crassiorum partium, & subtiliorum, sed etiam medicamentis. Rhabarbarum sæpe damus integrum innoxie ad purgandum, sed pulverizatum, & hæc est preparatio quædam, sæpius infusum, ubi crassiore parte non egemus, siquidem in infusione servatur virtus ejus. In extracto autem, quod chymicum est inventum, & in multis rebus utilissimum, virtutis portio exhalavit. Infusio ergo Galenicorum, extracto chymichorum præstantior est. Idem rhabarbarum præparato chymicè, distillando, sal educendo, spiritus eliciendo, nihil inde boni succedet, purgandi virtus omnino peribit, etiamsi eam in sale Chymici collocent. Præterea, ut primo capite diximus, in medicamentis incrassantibus, adstringentibus, roborantibus, siccantibus, materia & substantia medicamento desideratur, sic ostendit experientia, tutius sæpe dari conservas, condita, pulveres Galenicorum, quam olea & spiritus chymicorum, nam sæpe integris medicamentis opus est, nec debent omnia chymicè præparari. Unde sæpe
co-

coguntur Chymici medicamenta hæc sua quæ a proprio ante corpore separaverant, alieno induere, quis enim ausit oleum origani, sulphuris, vitrioli, per se absq; alterius liquoris permistione degustare, unde opiatis, tabellis, julepis, apozematis, minimâ dosi hæc eadem addunt, aliàs vix innoxie operarentur, sed solum partem illam quam primùm tangerent, non sine insigni damno alterarent. Non quælibet ergo secretio partium crassiorum a tenuioribus corpori salutaris est, sed sæpe perniciofa. Non est igitur quod hæc ratione sua præferant Chymici, præterquam in quibusdam medicamentis, nec est eadem virtus in integris quæ est in solutis.

Secundo, non solum populo, sed etiam forsan sibi ipsis imponunt, dum adeo commendant partium crassiorum a tenuioribus separationem, suorumq; remediorum securitatem, non enim semper Chymicâ præparatione pars noxia secernitur, sed augetur sæpissimè, dum tota in parvam molem contracta fortius operatur. Conside
rentur

rentur quæso extracta omnia purgantia, & reliquæ catharticoꝝ præparationes Chymicæ, an ullæ sunt innoxia, Imò sæpe peiores, quamvis etiam ejusmodi præparationibus vires suas sæpe amiserint, Virtus enim noxia non semper est in crassamento, sed etiam sæpe in tenuiori illa substantia, quæ extrahitur. Trochisci alaudal commodè purgant, Extractum non minùs noxium est, magma autem quod ab extracto superest, maleficam colocyntidis vim totam fermè amisit, quoniam vis hæc noxia simul cum purgante tota abiit in illum liquorem, quo virtus extrahitur, quem menstruum inepto, ut solent in cæteris, vocabulo appellant, unde Chymici extractis ejusmodi non minùs corrigentia & roborantia admiscunt, quam Galenici. Nobile apud illos extractum est laudanum dictum, ex opio, sed variorum admixtione præparato, ad correctionem opii, quod postquam omni arte immutârunt, non audent tamen exhibere absque correctivis, ut vocant. An igitur præ-

præparatio hæc Chymica vim a purgantibus, aut opio noxiam separavit?

Quantitatem autem quod spectat, & saporis suavitatem, non semper Chymicis hæc succedunt. Exempla dabimus in extractis purgantibus, aliisq; quæ majori dosi exhibentur, & non minùs sunt ingrata, vis enim purgatrix aliquantulum exhalavit. Si quædam quantitate nimia noxia sunt, id habent cum omnibus alimentis & medicamentis etiam chymicè præparatis commune, nec si cathartica vehementiora noxia sunt, ideo prorsus rejicienda, cum omnia remedia malè adhibita nocere possint. Iucundiora igitur non semper sunt Chymica, extracta colocyntidis, rhabarbari, aloes, non minùs amara sunt & ingrata, quàm integra esse solent, & majori tamen dosi exhibentur, vixq; si ingratum saporem habet medicamentum, chymicâ ullâ operatione tolli poterit sapor, absq; virium jacturâ. Tolle amarorem ab aloe, & absynthio perierit simul vis illorum. Quid quæso est extractum rhabarbari, quàm infusio ejusdem corrupta, quoniam quando infusio

fusio coctione quantumvis lentâ ad extracti consistentiam reducitur, tenuiores partes quibus vis dejectoria inest, exhalant, unde melius evacuabit infusio drachmarum duarum rhabarb. quam extractum drachmarum quatuor. Sic succus rosarum purgat eleganter, aqua distillata nequaquam. Extractum colocyntidis amarissimum est, quamvis sit hæc præparatio chymica, & tamen majori dosi exhibetur, quàm solent trochisci ex colocyntide dicti alhandal. Et sanè quatenus vegetabilia cathartica spectat, chymica præparatio ordinariæ & vulgari cedere debet, sed in purgantibus mineralibus, præcipuè vomitivis, superior est Chymica. Sola autem dosis parvitas, quâ gloriantur chymici, sæpe suspecta esse debet, cum semper non requiratur, & venenatam quandam arguat qualitatem, aut saltem non adeo beneficam, ut apparet in oleis prædictis vitrioli, sulphuris, caryophyllorum, organi, & aliis ejusmodi, quæ an sola innoxie assumi possint, testari poterunt qui stultè volent experiri, unde guttulas tantum aliquot aliorum permissio-
ne

ne dilutas exhibent. Satius igitur est quaedam copiosiori mole cum tota substantia præbere, quàm minima dosi eorundem spiritus, quamvis in multis rebus non improbemus contractionem bonarum virtutum in exiguam molem, modo cum recta ratione veniat in usum, observatis scilicet iis quæ ars Medica Galeni & Hippocratis observare docet.

Coctionem autem illi temere improbant, quia scilicet plurimæ vires pereunt, ingrati saporis remanent, viresq; alieni humoris missione retunduntur. Verùm evitabitur primum incommodum, si fiat coctio in duplici vase, ne spiritus evanescant, sapor autem illi non magis corriguntur quàm Galenici, & pariter etiam aquis utuntur ad spirituum vehiculum. Certum autem est decocta aquis stillatitiis & extractis sæpe esse præstantiora, quoniam virtus simplicium absq; ulla temperiei destructione transit in liquorem. Sic observat *Heurnius* decocto anisi se feliciùs colicos dolores sanasse, quàm ejus spiritu, vel oleo.

oleo. Idem quoq; saepe observavi, quoniam decoctum vires anisi omni sui parte imbibit, olei autem guttulae tres vel quatuor partem quam primum tangunt afficiunt potentissime, sed vires suas ulterius non diffundunt, nec si in iuscule, aliove liquore exhibeantur, illi omnifariam possunt admisceri. Distillatione solet plurimarum rerum crasis amitti, & saepe Paracelsus ipse id fatetur, quadam scilicet distillando noxia evadere, mellis exemplo, quod ter distillatum ait fieri venenum. Medicamenta infunduntur, quando tenuiorum virtutum ope indigemus, si iis non sit opus, tunc aut integra, aut alio modo preparata exhibentur, nec in aqua solum, sed etiam in variis liquoribus fiunt infusiones. Nimis quoq; vereri videntur sacchari & mellis permissionem, quia spiritus inquirunt habent venenatos. Id Paracelsus de melle ter sublimatoprodidit. At integra haec assumpta spiritus non exhibent adeo noxios, unde cognoscimus non esse similes naturae & Chymicorum separationes, Quis crederet ferventissimum

tissimum tritici spiritum elici à calore, sicut & ab atte. Natura ex cibis chylum, sanguinem, bilem generat, ars vero spiritus, olea, & essentias, quæ a naturâ, crasq; materiæ suæ longissimè recesserunt. Quamvis igitur non credam similes esse naturæ & chymicæ operationes; sufficit tamen si quæ ex operatione chymicâ resultant, corpori humano reddantur idonea, ad morbos ejus propulsandos, & laudabilis ars meo judicio censeri debet, quæ naturæ imitatione corpora tam variè immutat in usum hominum. Ex prædictis ergo patet, non semper chymica esse reliquis præferenda. Galenici igitur etsi Paracelsi doctrinam jure merito repudient, chymica tamen remedia non improbant, iis suum in Medicina locum relinquunt, Chymici ipsi vulgari modo præparatis carere nequeunt, ut patet ex Quercetano, & aliis, ipsoq; Paracelso, qui multa præseribunt decocta, infusa, multis utuntur integris nullo chymico artificio corruptis. Urisq; ergo ista laus debetur, quod interdum Chymicis uti necesse sit, interdum & sæpius aliis. Ideo

Ideo exquisitissimi sunt Galenici, qui chymica non repudiant, sed reprehendendi chymici qui nunquam aliis quàm suis utuntur, unde contingit, ut mira sæpe polliceantur, quæ falsa esse ostendit experientia. Imperiti est semper essentiis uti velle. Thus integrum vulnera curat, quæ ipsius oleo nequeunt curari. Conserva rosarum id præstat in roborando, & adstringendo, quod spiritus, aqua, vel sal ipsius nunquam præstiterit, solentq; olea distillata & spiritus acres calidum nativum nimis potenter & celeriter afficere. Ratione igitur variarum circumstantiarum, interdum spiritu & extracto utendum est, interdum conservâ, & electuario, & decocto. Non enim omnia chymicam præparationem postulant, sed ab ea omnino destruuntur. Quædam autem non nisi chymicè præparata in usum venire commodè possunt, præcipuè metallica, quædam forsân uno modo præparantur, quæ aliter præparari debuissent. In genere notandum in remediis chymicis siquando peccatur, gravius id fieri quàm in vulgaribus. Quæ dicta sint non ad articulum

L

sp

spagiricæ contemptū, sed ob empiricos, multosq; alios, qui audacter nimis, & sine iudicio, remedia ex libris mendacibus deprompta usurpant, & modo aliquid chymicè præparatum fuerit, etiam si forsan pessimè, nimis patienter illud laudant & admirantur.

CAP. IIII.

Non esse mutanda remedia etiam si curatio statim non succedat.

QUoniam, ut diximus, plurimi sunt morbi contumaces, curatu difficillimi, qui remediis non cedant, nisi sæpius repetitis, quidam curationis tædio affecti, alia remedia cupiunt experiri, quæ aliis profuisse audiunt, aut omnino remediorum usum abjiciunt, sed utrumq; malè, nam ut rectè scribit Hippocrat. 2. aphor. 52. *Omnia secundum rectam rationem facienti, si secundum rationem non succedat, non est ad aliud transendum, quamdiu id manet quod*
ab

ab initio visum fuit, quod etiam si de Medico ipso primum intelligatur, ne leviter & sine causa medicandi rationem mutet, potest tamen etiam aegrotantibus accomodari. Nam, ut recte ait *Galenus in Commentario*, non mediocris prudentiae est, ab iis non recedere, quae recta sunt visa. Sicut enim gutta non nisi longissimo tempore lapidem cavat: sic in crudis, & coctu difficilibus morbis, si quis quod factum est opus invenerit, ab eo recedere non debet. Prudenter autem operari censetur ille Medicus, qui morbi diagnosi, & prognosi, plenè cognitâ, remedia adhibet convenientia in quantitate, tempore, modo, & loco. Quod si in morbi cognitione aberraverit, sicut interdum fieri solet, non solum remedium, sed & Medicum ipsum mutare licet, aut saltem alium simul accersere, ut conjunctis consiliis morbi naturam planè investigent, quâ demum probè cognitâ, in usu remedium persistere debet, qui sese illis commisit aeger. Ut autem ipse cognoscat, quando mutanda sint remedia, hoc erit notandum. *Primò* si adhibita remedia

aliquantulum juvant, signum est morbi naturam fuisse plenè cognitam, nec illa esse permutanda: signa enim morborum etiam Medici petunt a juvantibus, & lædentibus. *Curationes*, inquit *Hippocrates*, *morborum naturas ostendunt*. Scribit *Cornelius Celsus* in principio libri tertii, *In acutis morbis statim mutanda esse remedia qua non prosunt, in longis autem* (de quibus hoc capite loquimur) *non ita*, nam tamdiu in usu remedium persistendum est, donec sæpe illorum operatione frustratâ, animadvertamus non fuisse probè cognitam morbi naturam. *Secundò*, si ex remedium administratione symptomata exacerbentur, signum est ea fuisse morbo contraria, & proinde mutanda, in chronicis scilicet affectibus, nam in acutis exacerbatio symptomatum si cum signis coctionis contingat, morbi ad crisin tendentis indicium est. Sic *Antonius Musa* Medicus Augusti Cæsaris cum animadverteret Cæsaris stomachicum dolorem calidorum usu graviores fieri, frigidis usus est, illumq; sanavit. Dicit quis-

quispiam assiduo usu remedia fieri tandem naturæ familiaria, sicque inutilia reddi. Respondeo, mutari quidem posse remedia, eorumq; quantitatem, sed non medendi rationem, quamdiu morbus idem manet, easdemque indicationes suppeditat, nam si morbus ipse mutetur, ut si ex tertiana fiat quartana, aut vires debiliores fiant, aut humorum, ab una parte ad aliam, metastasis, aut quid simile fiat non solum remedium, sed etiam medendi methodus permutanda. Caput igitur istud hoc loco addendum putavi, quia non rarò contingit ægro- tantem, qui bono forsitan Medico utitur, si statim eventus non succedat, Medico ablegato empiricos, mulierculasq; consulere. Ejusmodi autem Medicastrum, Andabatarum more, cum morbis pugnant, varia remedia tentant, nec unquam in illo quiescunt, in quo standum fuerat. Sæpe ultimum remedium commendatur, & nullius apud populum sunt pretii, quæ præcesserunt, ut venæ sectio, purgatio, alteratio, & similia, quæ tamen morbum maximâ sui parte edomuerunt. Tum etiam contingit

ut Medicus ipse importunitatibus & querelis ægrotantium & adstantium, sæpe cogatur remedia præcipitare, & præter rationis dictamen permutare. Quare debent ægrotantes patienter tempus curationis expectare, quòd in omnibus morbis idem esse non potest.

C A P. V.

De iis qui remedia omnia rejiciunt, si statim non curantur.

Alii verò, ut præcedenti capite diximus, omnino rejiciunt usum remediorum, si statim uno aut altero remedio non curentur, qui præterquam quod naturæ ipsi faciunt injuriam, quæ omnia cum tempore fieri vult, sibi ipsis tamen nocent maximè. Neglecti siquidem morbi altas in corpore agunt radices, suntq; tandem omnino incurabiles, omniq; remediorum virtute superiores. Aut alii qui naturâ suâ salutaris esse solent, quales sunt febres inter-

mittentes,

mittentes, quas vult Hippocrates non esse periculosas. *Febres enim quocunq; modo intermiserint, periculum abesse significant, aphor. 43. lib. 4.* tamen ejusmodi morbi perseverantes & neglecti, tantam visceribus labem infligunt, ut periculosos post se morbos relinquant, etiamsi forsitan ipsi sponte cessarint. Docet Galenus variis in locis fomitem tertianæ esse in hepate, quotidianæ in ventriculo, quartanæ in liene, nec mirum esse debet, si partes quarum œconomia totum corpus administratur, tandem labefactentur, unde sæpissimè morbi pessimi in ejusmodi partibus, febribus neglectis succedunt, obstructions contumaces, putredines, scyrrhi, scorbutus, hydrops, aliiq; qui postea viscerum tono jam prorsus everso curari amplius nequeunt, sicut nimium frequens experientia docet. At hæc est artis medicæ præstantia, ut etiamsi curatio forsitan statim non perficiatur, viscera tamen conservet, morborum causas adeo imminuat, earumq; vim ita retundat, ut partes nobiles ab illis minùs afficiantur, sicq; ejusmodi morbi

morbi adeo graves & periculosi omnino præcaveantur. Prædicta autem sic intelligi non debent, quasi intermittendus nunquam sit usus remediorum, prudenter enim Medici in morbis valde diuturnis, postquam per dies aliquot præparantibus, vacuâtibus, roborâtibus aliisque quæ idonea videbantur, usi sunt, naturæ quasdam concedunt inducias, & postea iterum ad curationem redeunt, sic viribus melius consulitur, quæ assiduo remedium usu atteri potuissent.

CAP. VI.

*Remedia ob ingratitudinem non
esse rejicienda.*

SANè cum veterum Medicorum, qui Pharmacorum vires, & medendi præcepta nobis reliquerunt, opera legere contingit, mirari subit, & copiam remediorum quibus agros suos onerabant, eorumque ingratitudinem,
tam

tam amara, foetida, omnibusque sensibus ingrata, sæpe etiam ruditer præparata sunt illorum plurima, & familiare ipsis fuit, ea dissolvere, & potanda præbere, quæ nos pilulis excipimus ad gustum fallendum, & elegantius præparamus: Medicus enim quantum potest, citò, tutò, ac etiam jucundè curare debet. Quid igitur dicemus de morositate ægrotantium nostri sæculi, quibus etsi gratiora & jucundiora quàm majoribus nostris præbeantur, abhorrent tamen a remediis ob ingratitudinem, & potius morbum diutius ferre sustinent, quàm paucissimis remediis curari. Sanè fatendum est jucundiora quidem & elegantiora recentiorum diligentia & curâ, pharmaca plurima facta fuisse, non omnem tamen ingratitudinem ipsis fuisse ademptam. In qua re summam admirari licet Creatoris providentiam. Si enim similem medicamentis, quam alimentis gratiam indidisset, illorum usu jam pridem humanum genus seseipsum aut perdidisset, aut multum labefactasset. Pharmaca enim omnia naturam habent

corpori nostro quodammodo adversantem, quoniam illud alterant, aliàs non forent medicamenta & sic quoq; lædere possunt. Illis quidem utimur ut corpus a statu præternaturali ad naturalem reducamus. Sed si ægri aut præposterè, aut diutius, aut sapiùs quam par sit illis utantur, ex salutaribus causis, tandem morbificæ fieri possunt, & suas, alienas scilicet a corporis natura, qualitates imprimunt, sicq; corporis temperiem evertunt, unde rectè vulgari proverbio fertur, *Miserè illos vivere, qui Medicè vivunt.* Quare hortandi sunt plurimi tum viri, tum mulieres, ut parcius medicamentis utantur, valetudini enim vim inferunt, & fermè perpetuò remediis opus habere videntur, qui perpetuò & indefinenter iis utuntur. Pariter etiam hortandi sunt alii, quibus minùs firma veletudo contigit, ne ob saporis, & forsitan odoris aliquam gravitatem a salutaribus remediis, a Medico prudenti prudenter administratis, morosè & potervè nimis abstineant.

CAP. VII.

An dominata remedia cuilibet regioni sufficere possint.

OPrandum sanè foret, ut sicut ad victum & amictum sufficere sibi potest Anglia, ita etiam ad remedia. Fuerunt olim, suntq; etiamnum hodie plurimi qui ad popularia, & dominata remedia, universam Medicinam reducere conati sunt, aliunde allata rejiciunt. Id *Plinius* Medicis insensissimus scripsit lib. 24. cap. 1. Medicosq; reprehendit, qui Indos, Æthiopes, Arabes vocant in auxilium. Postea, inquit, fraudes hominum, & ingeniorum capturae officinas invenerè istas, in quibus sua cuiq; homini venalis promittitur vita, statim compositiones, & mixturae inexplicabiles decantantur, Arabia, atq; India in medio æstimantur, ulceriq; parvo Medicina a rubro mari importatur, quum remedia vera quotidie pauperrimas quisq; cœnet. Verum nondum id perfici potuit, nec unquam ulla gens adeo foelix fuit, ut suis contenta

tenta esse potuerit, præter Indos. Cum enim in variis regionibus eadem sæpiissimè nascantur, certum est non posse ubiq; ejusdem esse bonitatis & præstantiæ. Licetbit igitur eadem repetere ex regionibus ubi præstantiora nascuntur, nam vires plantarum variant secundum naturam locorum : quasdam enim plantas Arabes in tertio gradu calidas dicunt, quas Græci in 2. Germani tantum in primo tales esse asserunt. Unde Galenus qui in temperatissimo solo vivebat, non credidit tamen patria remedia sufficere, sed terram Lemniam ex insulâ Lemno advocabat, Dictamnium Creticum probabat, petroselinum Macedonicum, pluraq; ejusmodi. Et in purgantibus remediis id maximè patet, quæ domi non nascuntur, sed ea aliundè afferri necesse est, ut sennan, rhabbarum, aliaq; plurima, quorum quædam etsi transplantata, in hortis quodam mangonio crescant, non tamen abiq; insigni virium labefactione, neque eâ copiâ quæ toti regioni sufficere possit; Sic utimur quotidie saccharo, pipere, aromatibus, vino, quæ ab aliis regi-

regionibus nobis suppeditantur. Lybica
iris inquit, *Gal. antid. lib. 1. cap. 23.*
Non aliter differt ab Illyrica, quam cor-
pus mortuum a vivo, nullo odore ex
Lybicâ exeunte ex Illyrica verò multo
gratoq;. Noluit Deus quamlibet regi-
onem singulis abundare, nec semper,
ut humana seruetur societas. Sicut enim
in singulis regionibus urbes variæ sibi
necessaria suppeditant, sic regionibus
integris aliæ regiones. Si una urbis al-
terius ope indiget, quidni una regio
alterius defectum sublevabit? At cre-
dunt maiorem habere affinitatem cum
incolarum temperie domi nata reme-
dia. Attamen experientia ostendit
nos aliundè advectis aromatis, & vino
commodè uti, & innoxie. Medica-
menta autem non sunt similia naturæ,
sed quodammodo adversa, quoniam
illam alterant, unde necesse est Medi-
cum iis uti, quæ id præstare consmodis-
simè possunt, & propterea cum idem
medicamentum in eadem etiam regio-
ne, pro locorum situ & natura, fa-
cultatum suarum immutationem, pa-
tietur, colligi illud debet ubi optimum
nasci-

nascitur, et propterea sæpe aliunde repeti. Quod si pari cum utilitate fieri id possit, semper domestica peregrinis præferantur.

C A P. VIII.

*De iis qui purgationem, & Vena
sectionem reformidant, ne
assuescant.*

PLurimi sunt qui satis lubenter anniverfariis purgationibus, & venæ sectionibus utuntur Vere scilicet & Autumno ad humores pravos evacuandos, ne postea Æstate scilicet, & Hyeme morbi succedant, quod suadet Hippocr. aphor. 47. lib. 6. *Quibus vena sectio, vel purgatio prodest, his verè purgatio aut vena sectio convenit*, quod etiam repetit aphor. 53. lib. 7. Quidam tamē sunt adeo formidolosi, ut etiam si his remediis opus habeant, ea tamen detrectant, ne in consuetudinem trahant. Credunt enim si semel iterumve illis usi fuerint, fore ut si postea eorum usus intermittatur, vel

vel necessario ægrotent, aut sanitate
minùs firmâ fruantur, quorum erro-
rem hoc loco indicare constitui, quam-
vis etiam quidam Medici ejusdem fue-
rint opinionis, qui vetant ne temerè
magnis remediis, venæ sectioni & pur-
gationi quisquam assuescat, ne inter-
missâ hâc consuetudine graves incurrat
morbos. Verùm minùs rectè hæc dicta
sunt, Nam axioma est Medicorum u-
num ab uno indicari. Et consuetudo
ipsa propriè non indicat, sed tantùm
coindicat, refertur enim ad naturam,
dicitur enim altera natura. Quicquid
indicat vel sui conservationem, vel
ablationem indicat, conservationem
quidem si sit secundum naturam, abla-
tionem verò si sit præter naturam, ut
morbus, & causa morbifica. Cum igi-
tur causa morbifica sola vacationem
indiget, vel per phlebotomiam, vel per
catharsin, non possunt pariter hæc re-
media a consuetudine indicari, quia
consuetudo refertur ad naturam, ac u-
num idemq; remedium non potest a
diversis indicari. Si in quopiam homi-
ne copia sanguinis aut alia quæpiam si-
mili

milis causa venæ sectionem postulat, ne
in gravem aliquem morbum labatur,
sequenti anno nisi eodem vitio laboret,
non necessario ejusmodi remedium na-
tura postulabit, ad quam refertur con-
suetudo, quoniam sola causa morbifica
indicat ejusmodi remedium, non natu-
ra. Si igitur mittendus iterum sit san-
guis, id fiet propter vitium causæ mor-
bificæ, non propter consuetudinem.
Nec sequitur si hoc anno tantum est in
Socratis corpore sanguinis vitium, ut
vacuationem postulet, fore ut Vere se-
quenti adsit simile vitium, nam & ho-
minis, & aëris temperies, & victûs ratio
possunt immutari. Aliàs nunquam fie-
ret morborum curatio perfecta, si qui
semel abunde fuit vacuatus, necessario
eundem morbum pateretur. Consuetu-
do igitur ipsa remedium non exposcit,
sed permittit, quia vacuationes consue-
tæ minùs molestæ sunt &, confidentius
vacuari debent consueti. Ad futuras ta-
men vacuationes, nisi simul præsens ad-
sit causa morbifica, sola consuetudo ni-
hil facit, sed si quidam morbi singulis
annis repetere soleant, ut podagra, ar-
thritidis

thritis, melancholia & similes, quoniam horum morborum causæ intus latent in corpore, optimum est remediis idoneis ejusmodi morbos præcavere, ut se fecisse Galenus scribit *in comment. ad aphor. prædictum*, quæ remedia patienti conveniunt, non ob assuetudinem, sed ob causarum morbificarum præsentiam, quæ quoties adsunt, ejusmodi remediis debent emendari. At omnes morbi non sunt ejus naturæ ut singulis annis eorum metus impendeat, propterea vendum non est ne quispiam remedio assuescat, nisi morbus quoq; reddatur consuetus & familiaris. At remedium quod morbum curat, causa non est cur idem morbus postea redintegretur, quod tamen foret, si usus remedii ipsius necessitatem faceret, quia sola causa morbifica vacuationem postulat, unde necesse erit ut adhibita vacuatio causam morbi deinceps augeat, ad administrationem similis medicationis.

CAP. IX.

Ad Vena sectionem & purgationem Astrorum rationem non esse habendam.

Niniūm familiare est quamplurimis, in usu remediorum observare situm signorum, an scilicet Luna sit in hoc illove signo, quod parti huic vel illi præesse creditur. Alii concursus & oppositiones Astrorum considerant, cum purgandum est, aut sanguis mittendus, ut quando Luna cum Sole coniungitur, piaculum esse censent hæc remedia adhibere. Scribit Avicennas fen. 4. lib. 1. *Quidam precipiunt ne ventose in principio mensis apponantur, quoniam humores nondum ebullierunt, nec in fine mensis, quia humores tunc sunt minuti, sed in medio mensis cum humores sunt ebullientes, Luna augmentum sequentes, & augetur cerebrum in cranio, & aqua in fluminibus, accessionem, & recessionem habentibus, quod ipsius interpretes ad alias vacuationes maiores transferunt, cum eadem causa subsit. Hic considerandæ sunt duæ sententiæ, quorum*

rum una est Hippocratis & Galeni, alia est Astrologorum. Hippocrates libro de aëre, aquis & locis, jubet *observare magnas temporum mutationes, & solstitia*, ut neq; *medicamenta in illis exhibeamus*, neq; *uramus qua circa ventrem sunt*, neq; *secemus*, priusquam praterant *decem dies aut plures*, sed potissimum *decem*. Per magnas autem mutationes intelligit caloris, & frigoris variationes, quæ in solstitiis, æquinoctiis, sub cane, & ante canem, & ex quorundam syderum ortu, & occasu contingunt. Addit enim, *Periculosissima sunt etiam ambo solstitia*; maxime verò æstivum, periculosum etiam æquinoctium utrumq; magis verò *Autumnale*, syderum quoq; ortus observandi, præcipue *Canis, Arcturi, & Pleiadum occasus*, quia illis temporibus morbi finiuntur, vel immutantur. Hæc igitur ex sententiâ Hippocratis cognoscenda sunt, propter mutationes repentinas aëris, quæ orientibus quibusdam Astris fieri solent. Quidam etiam syderibus prædictis addunt Lunam, cujus maxima vis est in hæc inferiora, eamq; humoribus maxime

maximè dominari experientiâ constat, idemq; agnoscit, *Galenus* 3. *de diebus decretoriis*. Astrologi autem ulteriùs processerunt, nam signa Zodiaci singulis corporis partibus attribuunt, & quum Luna, vel Sol in ejusmodi sunt signis, nefas esse putant illis uti remediis quæ partes illas spectant, quibus ejusmodi signa præesse creduntur, & populus lectione calendari orum, quæ singulis annis nova prædeunt, ejusmodi nugas observat nimis curiosè, de quibus dicemus plura capite sequenti. Verùm si omnes hæ Hippocratis, & Galeni observationes veræ sunt, vix supererit remediis locus, nam in singulis æquinoctiis, solstitiis, circa ortum & occasum Arcturi & Pleiadum, quiescendum erit per decem dies, ante Canem, & sub Cane, per dies ad minimum quadraginta, sic in omnibus Lunæ oppositionibus, conjunctionibus, quadratis, aspectibus abstinendum erit secundum Astrologos, Quæ omnia si superstitiosè observentur, nullus relinquetur remediis locus, etiamsi ea negligamus sydera quorum vires, nondum sunt observatæ, quorum

quorum quædam forsan etiam non minus nocere possunt. Astra in curatione morborum spectanda non sunt, quatenus sunt in cælo, sed propter vires suas, & alterationes eas quas in aëre faciunt, sicut sub Cane vetat purgationes Hippocrates, solummodo ob aëris fervorem. At quæcumq; demum sit aëris alteratio, ea neq; pariter omnibus utilis esse potest, neq; noxia ad evacuationem, sed quibusdam proderit, aliis nocebit, prout varia est hominum constitutio, neq; ea unquam fuit cæli facies, quæ nulli fuerit salutaris, aut etiam noxia. *Naturarum alie quidem ad æstatem, alie ad hyemem benè maleve se habent, aphor. 2. lib. 3. sic quoq; morbi alii ad alia benè se habent, vel malè, & quedam etates ad tempora, & loca, & vicius genera, aphorismo 3. libri prædicti, quoniam syderum vires, quæ semper sunt universales, eodem tantummodo agunt, & quibusdam nocent, aliis profunt, secundum variam morborum, & ægrotantium naturam, ætatem, regionem, anni tempus, aliasq; ejusmodi circumstantias, quæ causarum*
iun-

universalium virtutem determinant. Deinde Astrorum concursus causa tantum est procatartica, & universalis, quæ internas suscitât, & agitât. Hæ autem ex propriis suis signis cognoscuntur, nec opus est Astra considerare, sed tantum motiones causarum internarum, quæ tempora morborum constituunt. Verum Astrologos ipsos quod spectât, vano illi commento singulas corporis partes astris attribuunt, tum planetis, tum signis Zodiaci. Et quoniam Planetarum, signorumq; Zodiaci non est unus idemq; motus, quorundam Planetarum celer, aliorum tardissimus, signorum autem idem, semperq; æquabilis, raro continget ut Planetæ cum signo eidem parti dicato simul concurrant. Luna quidem omnia signa singulis mensibus peragrat, ideo sæpius cum omnibus illis conjungitur. At Saturnus quem spleni præficiunt, rarissimè cum signo eidem parti dicato copulatur. Astra igitur quæ singulas partes regere dicuntur, vel influunt in substantiam partis, vel in conformationem, non in substantiam, quia nulla pars organica est in corpore

corpore quæ variis partibus naturæ diver-
sæ non constet, ut pedes & manus,
constant ossibus, nervis, arteriis, muscu-
lis quæ non possunt æquè primò subji-
ci huic vel illi syderi. Deinde cum simi-
les secundum substantiam partes sint e-
tiam in aliis organis, ut ossa sunt in pe-
dibus, manibus, thorace, capite, cur u-
num idemq; syderus omnibus hisce non
dominabitur? Restat igitur ut influant
astra in conformationem solam, quæ
singulis partibus est accidentaria, nam
partes singulæ seorsim possunt esse abs-
que ejusmodi cōformatione, ut ossa non
minus possunt esse incurva, quàm recta
& tamen benè nutriri. Conformatio
partis cujuscunque pendet ex numero,
magnitudine, situ & figura. Non po-
test influxus fieri in numerum partium,
quia numerus ratione sui non est ens
reale, tum quia unâ particulâ ablata, vel
addita, non mutatur tamen influxus in
partem, ut si a manu digitus unus desit
non desinit tamen influxus. Pariter nec
in magnitudinem, quia aliud foret in-
fluxus in infantem quam in adultum,
non in situm, quia sic mutato situ mu-
taretur

taretur quoq; influxus, ut in manum extentam, capiti, aut pedibus impostam. Demum nec in ipsam figuram, quia pariter mutatâ figurâ non mutatur vis & efficacia signorum in partem. Patet hinc vires ejusmodi in unam potius partem, quam in aliam falsas esse & commentitias. Forsitan si quicquam simile datur, virtus ejusmodi extendet sese solum ad illas partes, quæ proprium habent parenchyma ab aliis diversum, ut cor, cerebrum, jecur, &c. Non autem ad manus & pedes, similesque alias partes, quarum similes partes sunt eadem secundum substantiam, sed tantum cōformatione distinguuntur. Reverâ plurimi Medici parû curâsse videntur Astrologicas istas observationes. In solstitiis & æquinoctiis plurimos vidi ægrotantes, quibus salutariter administrata fuere prædicta remedia, quæ si omissa fuissent, forsitan æger prius periisset. In urgentibus igitur morbis, ut in apoplexia, Angina, pleuritidie, febre ardente, periculosum est propter cœli dispositionem, necessaria remedia vel omittere, vel differre, nam morbo-

rum tempora, naturæq; actionem potius spectare oportet, & ex ejusmodi observatione, remedia modo hæc, modo illa, quæ varia variis temporibus morbus exigit, præscribere. At cum præcautionis gratiâ, vel catharsin, vel phlebotomiam Medicus imperat, licebit observare quatuor Lunæ quadras, & primis potius quàm postremis prædictis uti, quoniam Lunæ in humores manifestum est imperium, eâ crescente augmentur, decrescente minuuntur. Poterunt pariter æquinoctia & solstitia vitari. At in ægris absq; periculo prædicta nequeunt observari, cum morbi tantas moras non patiantur. Sed semper rejicienda sunt Astrologorum placita de dominatu signorū in singulis corporis nostri partibus, cum absurdum sit unum sydus sive aliud illi parti præesse, quoniam omnia sydera omnibus partibus præsunt, nec agunt immediatè, sed per aë is alterationes, a quibus totum corpus immutatur.

CAP. X.

*De ridiculis Calendariographo-
rum observationibus
Medicis.*

Quis præterea non rideret cautiones illas, quas singulis annis populo præscribunt Astrologi in suis calendariis, circa usum remediorum, inter quas non minima illa est de quâ jam supra diximus, quod partes corporis singulis Zodiaci signis attribuunt; Reliquas jam persequemur. *Primò* dicunt commodissimum ad purgationem tempus esse, quando Luna in aqueis signis movetur, scilicet in Cancro, Scorpio, & Piscibus. *Secundò* quando Luna est in tali signo, fiat purgatio per electuaria, in alio signo per potiones, in alio verò per pilulas. *Tertiò* in tali signo purgetur bilis per electuaria, in tali per pilulas, in tali per potiones, & sic de reliquis humoribus. *Pariter* bonum esse dicunt venam secari pituitoso, cum Luna est in Ariete, vel Sagittario, melancholico quando est in Libra, vel Aquario, bilioso

bilioso quando est in Cancro vel Piscibus, sanguineo pariter quando est in alterutro horum. Sed notandum est quoslibet morbos quolibet tempore fieri posse, & exacerbari ex Hippocrate aphor. 19. lib. 3. Quoniam ut docet Galenus in comment. non solus aer causa est morborum, sed etiam propria ægrotantis temperies, & victus cujusq; ratio peculiaris, unde fieri potest ut etiam æstate frigidis & pituitosis morbis quispiam corripiatur. Cum igitur uno eodemq; tempore variis morbis simul pluriini affligantur, nec omnes simul eodemq; modo purgari possint, debeantve, & in morbis quando sunt acuti, periculum sit in mora, dum expectamus donec Luna hæc vel illa signa percurrerit, interea occasio ægrum juvandi, quæ volucris dicitur primo aphorismorum, amittetur, nunquam forsitan amplius reditura, quia ut docet Galenus in commentario, occasio dicitur præceps, quoniam corpus nostrum assidue immutatur, non tantum ab externis causis (quales sunt æ. & alstra) sed etiam ab internis. Unde fit ut qui eo-

dem simul tempore decumbere incipiunt, diverſis tamen diebus purgari debeant, ſiquidem etiamſi iidem ſint ſyderum & Lunæ aſpectus, interna tamen corporis virtus humores variè alterat, concoquit, & expellit, quod Medicum, qui naturæ, non Aſtrorum miniſter eſt, conſiderare oportet, ut ſingula ſuo tempore ægris adminiſtret. Morborum enim curationes ſecundum diverſa illorum tempora variantur. Cum autem tempora morborum in aliis ſint longiora, in aliis breviora, ſi Lunæ & ſyderum aſpectus expectamus, amittimus interea ſalutarem illam indicationem, quam morbi tempora ſuppeditant. In quibusdam enim non niſi concoctâ materiâ purgamus, in aliis verò etiam in principiis, in quibusdam autem morbis principia citò pertranſeunt, & ſtatim ad ſtatum perveniunt, in aliis verò ſunt longiſſima. Quapropter non poteſt omnibus idem eſſe purgandi tempus quod tamen foret ſi Lunæ, ſyderumq; aſpectus eſſet conſiderandus, ſic enim contingere poteſt, ut quando natura purgationem poſtulat, Luna repugnet, ſic omnia
ſorant

forent irrita, unde rectè præstantissimi
tam antiqui, quàm nostrorum tempo-
rum Medici istas observationes summo
cum iudicio neglexerunt. Sed absur-
dum magis est quod de remediorum
forma addiderunt. Cum enim eadem
numero remedia possint a Medico po-
tionis, electuarii, pilularumve forma
præscribi, frustra Lunæ vis imploratur.
Facile enim est Medico, electuarium
Hamech, diasennam, catholicon &c.
Electuarii formâ ægro concedere, vel
jusculo, aquis stillatitiis, aliove liquore
dissolvere, ut fiat potio. Videntur sanè
ignorare Astrologi isti, quid sint ele-
ctuaria, vel potiones, quamvis enim
omnes potiones ex electuariis non fi-
ant, possunt tamen electuaria in potio-
nes transformari, imò fermè semper
iisdem purgantibus simplicibus, ut sen-
nâ, rhabarb. polypodio, &c. utimur, &
ad potiones, & ad electuaria. Formam
autem remediorum Medici variam præ-
scribunt, interdum ut ægris placeant,
quorum alii solida lubentiùs assumunt,
quàm liquida, alii verò contrà. Inter-
dum propter partium expurgandarum
situm

fitum profundiorē, matriæ tenacitatem, aliaq; intentiones. Idem dicendum est de pilulis, nam etiam antiqui Medici Aëtius, Paulus, aliiq; aloen, colocyntidem, & quicquid demum pilulis excipimus, quantumvis ingratissimum sit, liquore solvebant, & aëris propinabant, quæ nos solidâ formâ exhibemus, ob nimiam amaritudinem, & ut diutius in stomacho maneat, quando a capite, vel longinquis partibus est attrahendum. Demum observare oportet, quæcunque solidâ formâ assumuntur, antequam vires suas in corpore exerant, in stomacho prius liquefcere, quod perinde est, ac si a Pharmacopœo fuissent antea liquore aliquo soluta, idem enim tum natura, tum ars facit. Imò quæ liquida exhibentur, citius operationem suam incipiunt, quia jam ipsorum compages ab arte soluta, naturæ negotium non facit, unde & pilulas cochias valde amaras in apoplecticis, aliisq; frigidis morbis, dissolvunt Medici in aquâ vitæ, aut aliâ convenienti, ut citius vim suam exerant. Pariter quæ de phlebotomiâ dicuntur ab Astrologis vanissima sunt, nam

nam pituitoso, aut morbis a pituitâ laboranti, nunquam convenit venæ sectio quæcunq; sit Lunæ constitutio, nisi sanguis cum pituitâ simul redundet. Melancholicis pariter prohibet *Galenus* venæ sectionem, nisi sanguis qui vacuetur, melancholicus appareat. Solis biliosis & sanguineis convenit, in quocunq; demum signo Luna fuerit, si morbus, ætas, viresq; consentiant, ob rationes dictas, unde rectè *Galenus libro de venæ sect.* ait quolibet morbi tempore posse mitti sanguinem, si illius mittendi indicationes adfuerint, etiam si vigesimus ille dies a morbi principio foret. Sunt autem illæ, morbi magnitudo, & vires, non autem syderum constitutio, quam si observemus, forsan, ut jam diximus, agendorum occasio cum certo ægri detrimento peribit.

CAP. XI.

Diebus Canicularibus purgationem non esse noxiam.

Forsitan reperientur non adeo pauci qui prædictas observationes negligunt, & ridebunt, sed quis ille est hodie qui dies istos caniculares ignoret, eoq; tempore purgationem non reformidet, ex antiquo Hippocratis decreto libro 4. aphorism. 5. *Sub Cane, & ante Canem difficiles sunt medicationes.* Unde multi etiam si eo tempore morbos patientur, qui venæ sectione aut catharsi opus habent, iis tamen remediis uti detrectant qui duo non observant, *Primò* morbos tunc naturæ soli curandos illos tradere, quando maximè ipsa remediis, & auxilio indiget. *Secundo* si sub Cane absq; remediis possunt morbi profligari, quidni pariter quolibet alio tempore, sic illorum usus posset omnino a morborum curatione ablegari? Videamus autem rationem quare Hippocrates difficiles purgationes dixerit esse sub Cane, quæ videtur ex Galeni commentario

rario triplex esse. Prima, quia corpus *Æstatis ardore nimis incalecens*, ferre non potest acrimoniam medicamentorum; Secunda quia tunc jam satis debilis natura, purgatione redditur imbecillior. Tertia quia aëris fervor purgationi obstitit, humores enim trahit a centro ad superficiem corporis, pharmacum verò eosdem in centrum retrahit, sic fiunt duo motus contrarii, sic vel nulla, vel molesta fit purgatio. Attamen hæ rationes in regione frigidiori, nostrisq; tempore minùs valent, quia non tantus sentitur ardor in Anglia sub Canis (maximè in Borealibus Angliæ regionibus, ubi hæc scribo, ubi tamen non minus verentur Canis hujus morsum quàm in Hispaniâ) & propterea non est verendum, ne corpus nostrum magis quam par est accendatur, debilius fiat, aut humores nimis rapidè in cutem trahantur. Deinde mitiora sunt nostra medicamenta, iis quibus Hippocrates utebatur, ut sunt cassia, tamarindi, senna, rhabarbarum, & similia, quæ nec corpus valde accendunt, nec humores admodum exagitant, & demum quoni-

am et si fortioribus uteremur, ita tamen
preparari possunt, & ea quantitate ex-
hiberi, quæ corpori parum noceat.
At regio Hippocratis, cum sit fervidissi-
ma, nec alia quam valentissima & cali-
dissima pharmaca in usum ipse adhibe-
ret, minus mirum esse debet, si tempus
illud formidabat. His autem in regio-
nibus non sunt hi dies adeo fervidi.
Præterea non dixit absolutè *Hippocra-
tes* non esse purgandum sub cane, sed
tantum purgationem esse difficilem, non
autem impossibilem, unde cum hoc
tempore morbi fiant acutissimi, qui
absq; phlebotomiâ & catharsi neque-
unt curari, rectè calidissimarum regio-
num, ut Hispaniæ, Italiæ, Galliæ Nar-
bonensis Medici purgantibus utuntur,
sed minus frequenter, & minus validis.
Quidam tamen non ob caloris tantum
modo vim, sed ob syderis malignos
effectus a purgatione consent abstinend-
um, & veteres tantum huic astro tri-
buebant, ut per excellentiam astrum
vocarent, quasi præ cæteris vim quan-
dam excellentem habeat, non tantum
in corpus, sed etiam in animum, ita ut
homines

homines & bruta, sed præsertim canes,
tunc magis quàm aliis temporibus la-
borent, & canes ipsi offerari credantur.
Unde etiam venæ sectionem Galenus
hoc tempore improbat; Verum omnia
maleficia quæ Plinius recenset non sunt
perpetuæ veritatis, & rarò aut nunquam
hic in Angliâ observantur, & absurdum
est credere ullas stellas esse maleficas,
cum omnes beneficæ sint, & salutare,
& quæ veteres de hoc sydere scripse-
runt experientiæ non respondent; Vi-
demus singulis annis varios esse caloris
gradus, nec semper singulis annis eos-
dem, quia syderum virtus ex varietate
conjunctionum & aspectuum solet alte-
rari, unde maligni ejusmodi effectus
Sicci (siqui sunt) possunt ex aliorum
syderum aspectu impediri. Nec neces-
sariò si hoc anno quum hæc scribo
maximus ardor est, talis erit anno se-
quenti. Quare non est quod purgatio-
nem sub Cane semper formidemus, nec
omnibus diebus quibus Canicula viget,
nam si hodie impensè celet, cras forte
erit cælum temperatius, tantum hoc
tempore, & minus frequenter, & mi-
nus

quibus Canicula viget, nam si hodie impensè calet, cras forte erit coelum temperatius, tantum hoc tempore, & minus frequenter, & minus validis est utendum, nam etiam ea quæ Hippocrates olim ægris suis administrabat, vix unquam a nobis ne hyeme quidem præscribuntur. Opinioni huic nostræ assentiuntur *Joubertus in vulgi erroribus, Mercurialis, Argenterius, Hollerius in commentariis ad prædictum aphorismum. Fernelius, Fuchsius, Valleviola, Claudinus, Vallesius, aliique omnes qui hac de re scripserunt.* Sufficiet nobis *Iacobi Hollerii* viri gravissimi testimonio caput hoc concludere, *Hoc præceptum, inquit ille locum habet in Hippocratis regione calidissimâ, & similibus, sed non item in his regionibus* (loquitur autem de *Lutetiâ Parisiorum, in qua vivebat Hollerius*) *nam præterquam quod habemus benigna & levia medicamenta, quibus utamur, qualia sunt, cassia, catholicon, lac Asininum, &c. His nullum tempus salubrius magisq; temperatum.* (præsertim quam *flant Etesie*) *experimur, quam dies Canicularis,*

niculares, adeo ut experientiâ constet morbos Iunio & Iulio mense natos solvi solere mense Augusto, & sub Caniculâ. Quare si in hosce dies incidat morbus, non veremur saepe venam aperire, & fortiora medicamenta imperare. Veruntamen si exoriatur vehemens ardor & Canicularis, ut saepe in Galliâ, mense Maio, & Iunio, utemur consilio Hippocratis, tum in Phlebotome, tum in purgationibus præscribendis; Ubi ostendit non ipsos dies numerandos, sed æstum esse observandum, qui si contingat etiam mense Maio, ante Caniculam, imò quocumq; tempore contigerit, Hippocratis regula est observanda. Adderem hoc loco varias esse de ortu Canis sententias, cum prius apud antiquos oriretur, quàm nunc facit, & propterea ortus illius incidit apud nos in ea tempora, in quibus minùs calere solet, quapropter minùs eo tempore formidanda est purgatio, qua de re videri potest vir doctissimus Dionysius Petavius.

Ut autem pateat quanta sit inter Angliam & Græciam Hippocratis regionem differentia, observandum est quod scribit

scribit Hesiodus libro 2. Operum. Messem scilicet esse incipiendam orientibus Pleiadibus, quo tempore ver apud nos vix incipit. Oriuntur enim Pleiades mense Aprili, veteri stylo, aut non longè post principium Maii.

C A P. XII.

Purgationes sapius esse repetendas.

QUoniam remedia, ut diximus, sunt tardiosa, plurimi ex unico purgante remedio perfectam expectant curationem, morbumque credunt superare Medici caprum, & industriam, si semel assumpto cathartico non cedat, nec lubenter audiunt illud esse iterandum, qui parum norunt quibus de causis Medici purgationes repetere cogantur. Optandum quidem foret, ut morbi unico propinato cathartico cessarent, quod etiam si interdum contingat, non solet tamen esse perpetuum, & sanè pharmacum plenam, perfectamq; faciens purgationem absq; summâ consideratione exhiberi.

beri non debet, quoniam vehementia omnia cathartica naturæ sunt adversissima; Ideo tantum præscribi debet ejusmodi perfecta vacuatio, ubi vires ferunt, materia pauca est, & tenuis, & natura seipsam ducem ostendit, quando humores sunt planè concocti, viæque omnes in alvum patentes sunt. Sed si humores non sint simul omnes concocti, pluribus vicibus sunt vacuandi, factò a levioribus initio. Idemq; faciendum si vires sint imbecillæ, humor copiosus, quis enim potest in cachexiâ totum humorem peccantem unâ vice in alvum deducere, unde plurimum, & repente vacuare periculosum esse censuit Hippocrates, aphor. § 1. libri 2. Si enim empyi & hydropici cum uruntur aut secantur, si pus & aqua universim effluxerint, moriuntur, Aphorif. 27. lib. 6. Si sanguinis missio quæ fit ad lipothymiam, humorem noxium totum non vacuat, quandoquidem ex octavo methodi sequuntur alvi dejectiones, bilis vomitus, sudores, quanto minùs per purgans medicamentum, totum id quod noxium est, vacuare licebit? Tutius igitur paulatim

latim fiunt purgationes, prout se habent ægrotantis vires, partis affectæ conditio, humoris peccantis natura & situs, quia rarò totus humor eodem modo est in corpore, sed per varias partes diffusus. Sæpe illius pars una cocta est, alia cruda, una tenuis, alia crassa, una quieta, alia turgens, & in motu; quæ omnes unica vice nequeunt evâcuari. Melius est igitur tutò, quam citò & cum periculo purgare. Non debent ergo amplius morosi esse ægrotantes, si Medicus prudens & doctus, purgationes repetere suadet, nam etiam morbo curato utiles sunt, ad morbi reliquias tollendas, & præcavendam recidivam.

CAP. XIII.

Non esse pilulis purgantibus utendum a venâ.

NON est novus hic error, sed a quam plurimis Medicinæ scriptoribus elegantè refutatus, quamvis quidam Medici pravam hanc consuetudinem sequantur. Putant autem plurimi, cum castrum est, utilius esse post co-

nam

nam pilulas assumere, sic enim illarum vires unâ cum ciborum vapore ad caput commodius ferri. Quod tamen falsum est, trahi scilicet humores a capite ad ventriculum, non per venas, sed per gulam & fauces, sicq; possent facile per sputum, si non omnino, saltem maxima ex parte vacuari, neq; unquam talis descensus humoris tempore purgationis ab ægris sentitur, ut rectè advertit *Iulius Caesar Claudinus doctissimo, & elegantissimo libro de ingressu ad infirmos, cap. 9. lib. 2.* Revera enim tempus exhibendarum pilularum idem est quod aliorum medicamentorum, nempe matutinum tempus, absolutâ demum ciborû concoctione, nam aliàs ciborum copiâ vis medicamenti obtunditur, & obruitur, ipsi cibi corrumpuntur, nam medicamentum pravos humores trahit ad ventriculum, & cibis cômiscet, præterea superius ventriculi orificiû vellicat, sicq; vomitû provocare potest, docente *Gal. 4. de Sanit. tuendâ. & Paulus lib. 7. c. 4.* reprehendit eos qui aloen vesperi exhibent, & a cibo, quia cibum corrumpit & bilem minimè vacuat; Si igitur aloem
benig-

benignum adeo catharticum, post cibum tantam noxam inferre potest, quid futurum erit, si vehementiores pilulæ cibo nondum concocto assumantur? Igitur potius matutino tempore quam noctu pilulæ exhibeantur. Scio quidem ob varias causas posse etiam aliis horis præberi, ut post meridiem, & vespere, sed semper longè a cibo. Sic *Galenus* exhibuit vespere catapotia ex aloe, scammonio, & colocyntide, sed non post cibum, quia verisimile est ægrum tunc non cænasse, quoniam & linguam tumefactam habebat, & æger erat, Rarò autem ægri nisi coacti cibum sumunt. Plura *Fuchsius* in *Paradoxis* hac de re scripsit; Propterea hoc loco hæc sufficiant. Facilius enim & lubentius ~~hæc~~ *hæc* morum gerunt ægrotañtes, quam in aliis multis, non minus necessariis, & utilibus.

CAP. XIII.

Medicæ potiones non solum calidæ, sed etiam frigidas sumi posse.

Solent quoq; plurimi cum purgatoriis sumunt potiones eis prius calefacere, quasi eadem esset pharmacorum, & iusculorum ratio, quod quidem non improbo; sic enim citius videntur operationem suam incipere, & reduci ad actum. Sed tamen monendi sunt non minus commodè frigidas hauriri posse, æstivo tempore, in stomacho fervidiori. Plurima enim purgantia, quæ subeunt harum potionum compositionem, minus commodè ferunt coctionem, & levi calore virtus eorum exhalat, quæ si non tota perit, pars tamen saltem retunditur, sicut apparet in rhabarbaro, quod redditur ignavius, si igni admoveatur, sicuti docet ipsius extractum, quod primum fit infusione, quæ tincturam, viresq; elicit, postmodum lentâ exsiccatione ad extracti consistentiam, sic aliquot drachmæ quæ ad plurimas infu-

infusiones satis sunt, vix ad unicam extracti dosin sufficiunt, quia infusionem exsiccando virtus cathartica simul evanescit. *Secundo* frigida potio ori & palato minùs ingrata esse solet, quàm quæ calida est. *Tertio* ideo faciliùs retinetur, nec tam faciliè evomitur, tepida enim omnia naturâ suâ stomachum subvertunt, vomitumq; cient, idq; faciliùs si stomacho ingrata simul sint, & adversa, qualia, fermè solent esse omnia cathartica.

CAP. XV.

*Die purgationis non esse piaculum
frigidus potus sumere.*

Placulum esse putant fermè omnes, eo die quo quis purgans medicamentum assumplit, aliquid frigidum bibere, sed calidos solum potus, ut possent sua, quæ nunc in ore omnium fermè ægrorum versantur, quàm consuetudinem non improbo, promovent enim purgantis actionem, & humores a ventriculo detergent. Sic lego apud veteres

res aquam calidam convenire post sumptionem purgantis, primò si solidum sit pharmacum, ut solvatur, secundò ad ipsius malitiam corrigendam, tertio ut detergeatur a stomachi parietibus, ne illis adhæreat; Eâdem pariter utebatur, post completam purgationem, ad stomachum abluendum, reliquias pharmaci expellendas, tum ad inhibendam vim pharmaci, si nimis violenter purgârit; Eademq; est ratio de possetis dictis. Sed frigidos potus semper denegare non est necessarium, possunt enim sine noxa, imò cum maxima utilitate interdum propinari. Quidam siquidem aquam frigidam imperant, si stomachus sit calidus, ut acrimonia pharmaci removeatur. Id docet *Ætius* tetrab. primæ, Sermon 3. cap. 133. *Si facile purgentur, inquit, postquam biberint medicamentum, dabimus ipsis aquam frigidam absorbendam, aut colluendam.* Egrotabat Siciliæ prorex Iohannes de Vega, sumpto pharmaco segnitè purgabatur. Medicus jusculi pulli cyathum sine sale Proregi offerebat, Accedens doctissimus ille Medicus *Philippus Ingrassias*, aquæ

aquæ frigidaë libram unam cum paucis
 saccharo dedit, cessarunt statim nausea,
 morsusq; ventriculi, & purgationem
 feliciter perfecit, tunc gratias magnas
 egit Ingrassiæ, & vas argenteum in quo
 frigidam bibit pretii aureorum quin-
 quaginta ipsi dedit, sicut ipse refert li-
 bro de frigidaë potu post medicament.
 Et recenset *Sanctorius com. in artem*
Galen. Non est igitur quod timeamus
 frigidos potus, ut cerevisiam, in iis qui
 purgantur, maximè cibi tempore, cum
 enim quatuor, vel quinque post sum-
 ptum medicamentum horis liceat ali-
 quid cibi sumere, quare potus frigidus
 culus denegaretur, præsertim si qui pur-
 gatur, actu non ægotârit, sed præcau-
 tionis tantum gratiâ pharmacum sum-
 pserit. Sed audiamus *Mesuen* gravissi-
 mæ authoritatis scriptorem. Is autem
Theoremate tertio, agens de causis qua-
 re medicamentum non vacuat, si ob na-
 turæ imbecillitatem id contingat, inter
 alia dato potu aquæ parum frigidaë ju-
 vari ipsius actionem scribit; *Si vero*
facultas expultrix est imbecilla, aut me-
dicamenti actio debilis, & remissa, data
 aqua

aquâ modicè frigidâ, & horâ post ad-
fringente aliquo, medicamentum poten-
ter ad inferiora detruditur. Eodem ca-
pite. Si medicamentum non vacuârit,
& molesta in corpore excitet symptoma-
ta, præter dicta, inquit, auxilia, phar-
macum malignitatem obtundit, & a-
crimoniam frangit. Rufo auctore, potus
aqua vehementer frigida; Et theorema-
te quarto capite quinto, Canone primo,
Eos reprehendit qui nimis citò post
sumptum pharmacum jura pinguis, &
pulmenta mollia propinaat, cum hæc
ventriculum laxent, emolliant, reple-
ant, & propterea cibi fastidium, &
nauscam generent, quæ quam fateatur
interdum, & his esse locum, unde po-
tius roborantibus uti præcipit, inter
quæ numerat vinum tenue, odorum le-
ve, aquâ Sole vel igni parum coctâ di-
lutum. Tum addit, vitet autem vinum
dulce, crassum, turbidum, aquam præ-
terea tum calidam, tum exactè frigi-
dam. Illa enim ventriculum laxat, &
virtutem ejus dissipat, hæc imbecillum
colorem extinguit. Ex quibus patet e-
tam post sumptum pharmacum licere
inter-

interdum frigidis uti potibus, non solum calidis, qualia sunt in hac regione posseda dicta.

C A P. XVI..

De iis qui in Solo Veris principio purgari volunt.

PLurimi qui anniversariis quibusdam morbis affligi solent, quibus ideo consuetudine familiaria facta sunt ejusmodi remedia, tamen solummodo in principio Veris ea adhibent, finem autem Veris tanquam Æstati nimis proximum reformidant, qui pariter etiam gravissimè decipiuntur. Hæc enim remedia ad præservationem præscribuntur iis quidem, qui adhuc sani sunt, verum ægrotaturi, nisi ejusmodi remediis succurratur. Tempore autem Veris id potissimum faciendum, quia tunc vires optimè valent, tempus anni moderatissimum est, humores omnes Hyeme sopiti, Veris calore agitantur, naturæ & medicamentis vacuantibus magis obediunt.

bediunt; Verum non in omnibus idem humor, sed varii in variis dominantur, sive ob peculiarem vivendi rationem, sive ob peculiare hominum naturas, sunt enim quidam biliosi, alii pituitosi sic certum est nec eandem omnibus, nec eodem tempore convenire vacuationem. Secundò vernum tempus quibusdam in locis citius, in aliis verò tardius incipit, ob varium regionum situm. Medici siquidem anni tempora non Astrologorum more per trimestria spatia definiunt, sed ex aëris temperie æstimant. Unde sæpe Hyems in Angliâ satis est aspera, cum Sol Arietem intrat, in principio Martii, quo tempore Veris principium cōstituunt Astrologi. Propterea qui prædictis vacuationibus opus habent, non ex mensium computatione, sed ex aëris temperie, eas sibi præscribi curent, etiam si finis foret Mai mensis, quem mensem ad id opus tutissimum esse credo, quòd tunc aëris temperies sit maxima, naturali calori simillima, corporis vires robustissimæ sicut in regionibus Angliâ multò calidioribus hunc mensem præferunt Medici.

N

Sed

Sed tamen *Galenus* secundum variam corporum constitutionem quosdam in principio, alios in fine Veris purgandos existimat. Quibus pituita abundat, illi in principio Veris sunt vacuandi; Ejusmodi enim humores Hyeme collecti Veris temperie liquantur, unde nisi vacuentur, facile per corpus diffundi possunt, gravioreſq; morbos concitare. Quibus verò bilis abundat, in fine veris purgatio commodior est, ne calidiores humores succedente æstivo calore accendantur, putrescant, & febres faciant. Id docet *Galenus* *commentar. ad Aphorismum 47. lib. 6.* Quidam æstivo tempore semper tertianâ corripitur solitus, jam annos multos febrem non est expertus, bile pallidâ per nos sub finem Veris præpurgatâ. Tum enim tales vacuari multo præstat, sicut Epilepticos, Apoplecticos, Arthriticos, & Melancholicos, & quotquot denique propter humorum crassitiem ægrotant, vacuari principio et Vis melius est.

CAP. XVII.

*Purgationem non esse rejiciendam
etiamsi ager cibos non
sumat.*

HOc sæpissimè omnibus Medicis accidit, ut quando ægrotantibus vel clysteris usum, vel purgationem præscribunt, ut adstantes, (præsertim mulieres, & ægrorum custodes, quibus nihil unquam placet, sed a Medicis cupiunt dissentire) intercedant, quoniam æger debilis est, nihilq; assumit, quem tamen a cibis clam præposte è argent, cumq; ingurgitant. Observatum tamen sæpissimè fuit, ejusmodi ægrotantes, qui adeo a cibis abhorrent, levissimi tantum clysteris usu ex solis intestinis vacuare feces plurimas induratas, ob magnam caloris febrilis potentiam, Et notandum est purgationem non præscribi ad alvum solum exonerandam, sed ad humores morbificos expurgandos, nam ejusmodi inappetentia, quâ laborare solent ægrotantes a vitiosis humoribus proficiscitur, qui purgatio-

nem postulant, quibus vacuatis appetentia, & virtus stomachi redire solent. Nam cibi fastidium, oris amaror, & alia ejusmodi symptomata purgationem indicant esse necessariam, *Aphorif. 17. lib. 4.* Nam febricitanti cibi fastidium, cordis dolor, tenebrosa vertigo, & oris amaror, purgatione per superiora opus esse significant. Fiunt enim hæc symptomata humoribus orificium ventriculi obsidentibus. Quamvis igitur ægotantes nihil assumant, habent tamen latentes intus in corpore plurimos humores vitiosos, qui nisi cathartico vacuentur, sponte non redit appetentia, sed morbus in dies redditur pejor, & forsan tandem etiam incurabilis.

CAP. XVIII.

Non esse malè sentiendum de purgatione, etiamsi vomitu interdum rejiciatur.

AUdivi interdum conquerentes ægotantes, quod sumpto cathartico,

co, ut per inferiora purgarentur, contrarius tamen effectus successerit, purgatos scilicet fuisse per superiora, qui sanè purgationis modus valde molestus est, cum vomitoria naturæ maximam vim inferre soleant. Sciendum autem sæpe contingere posse, ut medicamenti actio permutetur, & dejectorium fiat vomitorium, & contrà. Naturæ quidem instituto potius per dejectiones quàm per os corpus exoneratur. Ad id enim alvus constituta fuisse videtur, tum humores pondere suo ad alvum ruunt, venæq; adsunt mesaraicæ quamplurimæ ad intestina humores refundentes. Dejectorium tamen medicamentum evadit vomitorium, tum ratione medicamenti, tum ratione ægri. Medicamenti quidem, *Primò* si vehemens fuerit, & ventriculi orificium magnopere irritârit. *Secundò* si sit ingratum admodum, graveolens, foetidum, a stomacho alienum; *Tertiò* si sit leve, tenue, facilè supernatet, ut si cum pinguibus aut oleosis misceatur; *Quartò* si flatu plurimos pariat (ut senna, epithimum agaricum) qui vapores ad orificium ventriculi de-

lati illud irritant; Quintò si in maximâ sit quantitate, hisq; de causis non solum medicamentum, sed etiam alimentum vomitum provocare potest. Ratione ægri verò, si fuerit stomacho imbecilli, & sensus acutissimi, res ingratas aspexerit, foetidas olfecerit vehementer moveatur, nam motus vomitum concitat, ut in navigantibus apparet. Sed præterea notandum cum quis sumpsit medicamentum, si post horam unam, vel alteram illud vomuerit, nihil esse periculi; Iam enim a calore corporis pharmacum dissolutum, & in actum, ut Medici loquuntur, redactum, vim suam per universum corpus diffudit, unde non minus purgat, quàm si totum in corpore fuisset retentum. Imò sæpe prodest illud evomere, secum enim humores crassos, pituitos, aliosq; ventriculo tenaciter ad hærentes, simul educit, quos forsitan per alvum nunquam exerevisset. Non igitur vitio vertendū est, aut Medico, aut Pharmacopœo, si medicamenti operatio contrario interdū modo contigerit; Inde enim nullum ægro-
tanti incommodum, sed sæpe maximum accedit emolumentum. CAP. 19.

CAP. XIX.

Eriam si alvus fluat, non esse formidandam purgationem.

Mirator sæpe populus, & inutile, ac potius malè factum esse putat, cum quispiam alvum fluidam habet, quod purgantia quandoq; Medici præscribunt, quæ augere fluxum possunt, viresq; ægrotantium atterere, & labefactare; Verùm contrario modo se res habet, nihil enim æquè alvum sistit, ac purgatio; In secundâ valetudine alvum interdum habere fluentem bonum est, modo fluxus ille nimius non sit, nec viribus noceat, modo inquit Celsus intra septimum diem conquiescat; In ægris verò sæpe bonus est alvi fluxus, sæpe malus, pro variâ morbi, & ægrotantis constitutione, tempore, ut sit criticus, si talia vacuentur, qualia oportet, & fiat cum ægri euphorîâ. Ideo interdum sinendus, interdum sistendus; Sed si remediis adstringendi vi præditis coerceatur, retentus in corpore humor noxius, sæpe majus damnû corpori affert

reliquos humores sui contagione inficit, & corrumpit, unde postea nobis viscera læduntur, aut redit fluxus prior peior, & malignior. Commune apud Medicos proverbium est. Causas morborum prius esse tollendas, antequam morbi ipsi evanescant. Unde pariter in ejusmodi fluxu, tutissima curandi ratio est, per causæ ablationem, quod inter cætera remedia commodissimè & tutissimè purgatio præstat, unde postea aut sponte fluxus cessat, aut si non cessarit, commodius tamen & sine damno adstringentibus coercetur. Vidi sæpe ægros, qui singulis diebus sæpissimè deiciebant, quibus admodum invitis cum rhabarbari usum persuasissem, usu purgantis remedii minùs alvus soluta fuit, quàm vi naturæ esse solebat, & sic curati sunt. Inde vulgare est apud Medicos axioma, diarrhœam diarrhœâ, vomitum vomitu curari, non quòd similia similibus curentur, sed per accidens, quatenus vacuatis diarrhœæ causis, ipsa sponte cessat.

CAP. XX.

Clysterum usum esse inno-
xium.

Clysteres tanquam grave aliquod, & admodum periculosum remedium, plurimi rejiciunt, qui toto cœlo aberrant, cum sint remedium benignissimum, & innocentissimum, partem siquidem nobilem non tangunt, cum ultra crassiora intestina non pervadant, unde interdum si affectus postulet, valde acria addimus medicamenta, quæ alia pars ferre non posset, & tamen innoxie administrantur. Multò minus nocere possunt illi quos emollientes, & refrigerantes vocamus, ad febres aliosq; morbos, in quibus nihil est, ut plurimum: quod ore excipi non possit, si quantitas excipiatur. Confert autem clyster quâ plurimis partibus, cerebro, oculis, stomacho, internis visceribus, nam non tantum alvum solvit, sed etiam liquidâ suâ substantiâ deterget plurimos, crassos, viscidosq; humores intestinorum tunicis adhærentes, & præterea tanquam

N 5

totus

fotus incumbit renibus, & visceribus abdomine contentis, unde ea sæpe corpore educit, quæ repetita purgatio non solvit. Id docet Galenus in seipso, qui cum acerbissimo coli dolore vexaretur, infuso clystere ex oleo rutacco, pizuitam crassam, tenacem, viscidamq; (Medici vitream vocant) excrevit. Cum igitur tam proficius esse possit clysterum usus, non erit in posterum reformidandus, sed potius in familiarem usum revocandus. Ideo de tribus populum hic monere volo. *Primo* ut ante venæ sectionem clystere utantur, id enim Medici omnes suadent, ne impuritas primæ illius regionis a venis vacuatis attrahatur, sicq; venarum sanguis inquinetur. *Secundo* ut si alvus multum adstricta fuerit, & purgatio ore summanda necessaria videatur, prius levi clystere emollienda erit, ut fæces deturbentur. Alvus enim adstricta cathartici vim remoratur, & cum in omni medicamento sit generalis quædam virtus deturbandi fæces, præter propriam illam quâ humores sibi fami-

familiares peculiari proprietate trahit, si alvus prius admodum adstricta fuerit, faecesq; induratae, non possunt absque magnis torminibus educi, & sapissimè in illis exturbandis vis medicamenti elanguescit; attracti a pharmaco humores vacuari non possunt, sed in intestinis retenti, tormina, colicos cruciatus, vomitus, animi deliquia, vertigines, aliaq; symptomata concitant. Id videtur intellexisse Hippocrates, cum scribit. *Corpora si quis purgare voluerit, fluida faciat oportet Aphorif. 9. lib. 2.* Cum autem pluribus modis corpus fluidum fieri possit, hic per Clysteres praevious non est aspernandus, & hoc consilium laudat Galenus, *sect. 4. de victu acut. & Aphorismo 72. lib. 7.* Scribit Hippocrates, *Corpora ubi quis purgare voluerit, fluida facere oportet; & si supra velis fluida facere, sistere alvum, si verò infra, humectare.* Non potest autem alvus commodius quam usu clysteris humectari. Sic Galenus libro quos purgare oportet; Inter causas quare medicamento sumpto evacuatio probe non succedit, hanc recenset. *Ple-*

rumq;

rumq³, inquit, *stercus densatum*, atq³, in aliquo intestino exsiccatur evacuationem prohibet. Tertiò non tantum ante purgationem, verum etiam post eam ad reliquias humorum detergendas, quæ intestinis interdum adhærent, non inutile fuerit clysterem levem & detergentem pariter injicere, ut præstantissimi Medici sudent; Nam injectus clyster intestina abluit, & relictam a medicamento vehementiori noxam adimit, præsertim si ejus generis fuerit, quod Scammonium recipit; Id enim Intestinis acri suâ facultate noxam inferre solet, & de omnibus aliis gravioribus eadem est ratio, ut rectè post alios explicat *Valleriola lib. 3. locor. comm. cap. 16.*

CAP. XXI.

*Clysteres minùs commodè infundè
per vesicas.*

CUM igitur tam salutaris, tam facilis, & innoxens sit clysterum administratio.

ministratio, paucis animadvertendum est in consuetudinem illam infundendi clysteres per vesicam bubulam tubulo alligatam. Hac quidem in re non est error valdè gravis, videmus enim satis commodè hoc modo injici, & antiquissima videtur esse consuetudo, nam lego apud Galenum 5. methodi, familiarem fuisse olim usum ejusmodi vesicarum. Nunc autem in pluribus regionibus ultramarinis desit, ignotusq; prorsus est ille infundendi modus, sed syringe, fistulâ aut stanneâ aut æneâ utuntur, majori sanè cum utilitate, nam & facilius injicitur, & tutius, & citius, & quod hac in re maximè proficuum est, altius subit, & tota crassa intestina pervadit. Cum enim naturaliter clyster ultra crassiora intestina non feratur, ob valvulam quandam in principio coli, & sine illi positam, è re ægrorum maximè foret, si saltem eò clyster pervenire posset, sic enim majus commodum ex ablutione intestino um perciperetur. At qui per vesicam injicitur alè admodum non ascendit, sed in recto intestino, & aliquâ parte coli subistit. Optimum.

num igitur foret si ejusmodi syringes in usum revocarentur, quibus ferme omnes extra Londinensem civitatem Pharmacopœi carent. Contingit autem interdum, quamvis raro, clysterem evomi, id bis tantum me vidisse memini in duobus ægris, quando prædicta valvula ob vitiatum motum intestinorum peristalticum laxatur, & viam insolitam liquori præbet, quod tamen quomodo fieri possit, non capio. Crederem potius id fieri quod prædicta valvula ob causas aliquas præter naturam abrupta sit, & officio suo amplius fungi non possit. Id igitur si quispiam rerum medicarum ignarus fieri observarit, nec Medicum, nec clysteris usum improbet, cum hæc præscire Medicus nullus possit, sed particularem ægrotantis constitutionem accuset, sciatq; nihil tunc fieri, quod sæpius ante factum non fuerit, neq; ejusmodi eventu admodum terreatur.

CAP. XXII.

*De Vomitoriis, non esse statim ab
Anglis posseta dicta post illo-
rum assumptionem
bibenda.*

Q Uam utilis sit humano corpori vomitus, hoc capite non explicabo; Id tantum monebo circa illius usum, quædam esse Vomitoria quæ ventriculum solum expurgant, alia verò quæ trahunt ab universo corpore, quæ in variis morbis prioribus utiliora esse solent. Quando igitur quispiam vomitorium sumpsit, non statim, ut multi faciunt, ad usum possetorum confugiendum, stomachum enim replendo, citius quàm par est, Vomitorii actionem promovent, quod e stomacho prius vacuatur, quàm vires suas in universum corpus diffundat, sicq; humores noxios minùs attrahit, stomachum tamen ipsum non minùs perturbat. Quiescendum igitur potius est aliquantulum, donec in actum reducatur, aut bis terve
nullo

nullo assumpto potu operetur. Sic erimus certi solum ea quæ in stomacho & corpore noxia sunt, vacuatum iri. Ubi notandum potus ejusmodi non præscribi a Medicis, ut vomitorii vires promoveant, potiùs enim illas in principio rerundunt, & diluunt, sed tantùm ad tædia vomitionis tollenda, ut scilicet faciliùs ægri stomachus repletus subvertatur, cum tæpe repletio sola vomitum concitet, aliàs utilius foret, ut nihil omnino assumendo, medicamentum nullius cibi potusve permissione alteratum, nil, nisi quod noxium est, in stomachum attraheret. Sed diceret forsàn quispiam, Paulum, & Ætium Medicos celeberrimos, vomitum præscribere post cibum, ubi febris in vertustatem incidit. *Avicennas pariter 4. Canon. tract. 2. cap. 40. de curâ tertiane non pure.* Et scias inquit, quòd non est res magis juvans eos, quàm vomitus post cibum. Galenus pariter vomitum præscribit a cibo; Sed *Alexander Trallianus Galenum reprehendit*, quia vomitus meliùs provocetur ab esu cibum, quod etiam verum est ob

ob prædictas rationes. Vomitus enim a cibo, ventriculū tantū, humoresq; in eo contentos evacuat, non autem eos qui sunt in venis, nisi maximo naturæ conata. Dicendum igitur a cibo facilius quidem ægrum vomere, sed minori cum fructu; Si verò æger ad vomitum sit propensus, melius est jejuno & ante cibum potumve vomitum ciere, sic enim melius attrahuntur humores ex venis. Id docent Gentilis & Arculanus excellentissimi interpretes Avicennæ, capite de curâ febris quartanæ. *Si corpus de facili vomat, sine præmissione cibi concedi potest, ad trahendam melancholiam a splene ad stomachum: Si autem veniat difficulter, melius est cibum præmittere, ut vomitus facilitetur.* Quæ etiam applicari possunt potui statim post assumpto. Si igitur vomitus instituatur ad ventriculū solū ab humoribus crassis evacuandum, utile erit, aut cibum, aut potum præmittere, aut statim post assumere. Si verò ab universo corpore vacuandum sit, utile erit jejuno ventriculo assumere, nihilq; postea aut edere, aut bibere, donec vomitorii

mitorii virtus in actum reducta corpus penetrarit, quia potu statim exhibito obtunditur attractiva virtus remedii. Posseta igitur hæc sic vocata, non ante debent exhiberi, quàm semel bisve remedium vomitum concitarit; Postea verò ut æger deinceps facilius vomat, humoresq; quidam crassiores diluantur, præberi possunt. Idem observavit recentior quidam scriptor Chymicus Hartmannus notis suis ad Crollium, qui vetat ne cerevisia exhibeatur, mox ab assumpto vomitorio, sed demum ubi æger bis terve vomuerit, aliàs enim vim vomitorii obtundit, sed cum materia probè est commota, concedit copiosorem haustum, & sub finem, ad stomachum eluendum, & reliquias vacuandas.

CAP. XXIII.

*Venam in Senibus sine periculo
secari posse.*

Quoniam sæpissimè vulgus Medicis cupit retragari, videre licet
quam-

quamplurimos, si quispiam febre laboret, in quâ venam secare commodum est & forsan necessarium, ætatem accusare declinantem, quæ huic remedio ferendo non sit satis, idq; sæpe etiam audi ab iis qui nondum erant quinquagenarii, atq; aliàs valde robusti & alacres. Sane in omnium remediorum administratione vires esse attendendas verissimum est, unde si deficient, etiam puero & juvenia magnis remediis erit abstinentum, qualia sunt venæ sectio, & purgatio. At quoniam virium constantia omnibus non est eadem, sed quidam septuagenarii alacriores sunt, & robustiores quibusdam quinquagenariis, non annorum numerum, sed virium robur Medicus considerat. Si igitur validus senex pleuritide, peripneumoniâ, febre ardenti, aut ejusmodi morbis affligatur, dubium non est illi posse & debere mitti sanguinem, cum vix absq; illis remediis ejusmodi morbi unquam curari possint: quod si ad remedia perferenda vires ægrotanti non suppetunt, necessario illi fuerit pereundum, sicque morbi omnes in senibus lethales forent

forent. *Galenus ipse libro de Phlebotomia*, etiam septuagenariis mittit sanguinem, vidique hominem cui annum agentem septuagesimum tertium, quater intra triduum vena secta fuit, & vacuata fuerunt sanguinis unciae ad minimum triginta. *Rhazes* quoque in aetate decrepitâ, quæ gravi pleuritide torquebatur, sanguinem emisit. Aetas igitur non ex annorum numero metienda, sed ex virium robore, quæ si valentes fuerint in valde senibus, cur remedia morbis quibus affliguntur necessaria ipsis denegabuntur? Certum quidem est senem quemlibet seipso juvene esse imbecillior, & propterea parcius illi mittendum sanguinem, quam si juvenis adhuc foret, fieri tamen potest, ut ad alium juvenem comparatus, ipso sit robustior, & ad remedia perferenda alacrior. Nulla igitur aetas est, præter decrepitam, quæ aliquam vacationem ferre non possit. Decrepita autem quoniam paucum sanguinem habet, crudosque humores quamplurimos, huic remedio est impar. Reliquæ verò ætates, inter primam & ultimam mediæ, suos habent

habent virium gradus, & propterea aliquem vacuationis modum ferunt. Id rectè docuit *Cornelius Celsus lib. 2. cap. 10.* *Interest, inquit, non quæ ætas sit, neq; quod intus in corpore geratur, sed quæ vires sint.* Hoc cum apud Medicos minimè sit dubium, non debet repugnare æger, si quando cuidam ætate provento phlebotomiam Medicus imperat. Idem dicendum est de pueris ante annum decimumquartum; suis enim viribus, illsq; validis prædita est puerorum ætas, ad quorum proportionem cur vacuare non licebit, præsertim si *εὐαγρος* sit puer, amplis venis, liberè, & liberaliter educatus. Cathartica illi ferunt, quidni phlebotomiam? Solent illi vulnerari interdum, & hæmorrhagies pati largiores, absq; incommodo, cur non etiam artificiosam sanguinis missionem? Nulla igitur est ætas quæ aliquem vacuationis modum non ferat. Itaque cum propriè morbus & vires sint scopi necessarii ad hoc remedium, hi tantum sunt considerandi, non autem ætas, nisi quatenus prædictis coniungitur.

CAP. XXIIII.

Venarum in brachio delectum esse inutilem.

CUm venæ in brachio aut ad præ-
 servationem, aut ad curationem a-
 periuntur,, sæpe quarunt ægri, quænam
 vena aperienda sit; Audierunt scilicet
 aliquid de distributione venarum in
 brachio, quarum unam capiti, aliam
 jecori destinant, tertiam faciunt inci-
 pitem, utriq; corporis cavitati proficu-
 am, quam opinionem non *Galenus*, &
Hippocrates, sed recentiores Medici,
 ante claram Anatomies cognitionem,
 invexerunt, quàm hodie populus etiam
 sequitur, nec tantùm populus, sed eti-
 am plurimi, qui Medicinam profitentur,
 in eodem adhuc errore versantur, ex
 mera Anatomies ignorance. Certum
 autem est venas omnes brachii, cum ab
 eodem ramo prodeant, ab iisdem parti-
 bus vacuare, & quæ cephalica dicta ca-
 piti dicatur, non minus de jecore va-
 cuat, quàm quæ basilica dicitur, & je-
 coraria, quamvis hæc eadem cepha-
 lica quia ramulum aliquando a capite
 recipit;

recipit, capitis affectibus magis prodesse credatur, utraq; tamen æquè internorum viscerum morbis opitulatur, & æquè de venâ cavâ detrahit sanguinem. Et revera nomina hæc basilicæ, & cephalicæ quamvis sint Græca, veteribus tamen *Galeno, Hippocrati*, aliisque erant ignota, a recentioribus inventa, qui malè hanc de delectu venarum opinionem invexerunt. Quod ut plenius innotescat, breviter venarum in brachio originem describemus. Vena cava e jecore ad superiores partes ascendens ubi ad claves pervenit, in duos insignes ramos dividitur, qui a situ partis vocantur subclavii, quoniam sub jugulo, & claviculis siti sunt. Horum ramorum pars una intra thoracem plures emittit venas, pars altera e thorace exiliens fertur ad axillas, & dicitur axillaris, & in initio brachii dividitur in duos ramos insignes, cephalicam, & basilicâ, illa in brutis quidem oritur a jugulari, sed in hominibus semper ab axillari, quamvis a jugulari externâ ramulum quendam valde exiguum recipiat. Ab his duobus ramis omnes brachii venæ oriuntur,

untur, quæ ad extremam usq; manum
feruntur, quas describere non est opus,
cum sufficiat nostro instituto illarum or-
tum indicasse. Cum igitur omnes venæ
quæ sunt in brachio, ab uno eodemq;
trunco venæ cavæ in jugulo procedant,
frustra hæc potius quàm illa eligitur,
sanguinem enim omnes ab eodem fonte
hauriunt. Et ne gratis hæc dixisse vi-
deamur, placuit hæc opinio præstantis-
simis Anatomicis. *Vesalius* Anatomico-
rum qui unquam hætenus fuerunt
princeps Anatomies suæ *Lib. 3. cap. 8.*
quamvis cephalicam ab externa jugu-
lari videatur deducere, nostros, si Diis
placet, *Æsculapios* ridiculè ait contem-
dere, num humeraria, aut communis, aut
axillaris in manu dividenda sit, quasi pe-
culiaris quædam vena a singulis par-
tibus affectis in brachium duceretur,
cum tamen ab uno trunco, ex venæ ca-
væ in jugulo partitione educto, omnes
brachii venæ pullulent, ut fulius loco ci-
tato explicat. *Vesalio* assentiuntur *Ban-
binus* in *Theatro Anatomico*, ubi asserit,
inutilem esse curiosum delectum, cum
utriusq; venæ idem sit exortus, unde
magis

magis conspicuam eligendam suadet; Idem sentit etiam Riolanus in Anthro-
pographiâ, *Gabriel Fallopius* in insti-
tutionibus Anatomicis, *Bartholinus*,
aliiq Anatomes cognitione præstantes
Medici.

C A P. XXV.

*Minus commodè sanguinis quan-
tatem uncis, libris, & pon-
deribus potius quàm men-
suris æstimari.*

FAmiliare est non solum populo, sed
etiam Medicis, cum sanguinem mit-
tunt, ejus quantitatem uncis & li-
bris definire, quod etiam frequens erat
Galeno, qui ad plures libras sanguinem
interdum mittebat. Sanè si bona est
hæc consuetudo, pondera semper præ-
sto esse deberent, ut sanguinis emissi
pondus cognosceretur, quod tamen
non solet fieri, sed tantum conjecturâ
quâdam tum medici, tum adstantes id
conjiunt. Sanguinis missio *Hippocra*

ti, 2. aphorismo libri primi, sub vasorum inanitione continetur, debeturq; sanguini peccanti; peccat autem sanguis non pondere, sed quantitate, aut qualitate. Et quamvis gravitatem habeat, non tamen ratione illius educitur sed tantum ratione quantitatis, aut alterius vitii, quantitas autem liquidorum commodius mensuris, quam ponderibus cognoscitur. Unus enim sanguis alio gravior est. Supponamus igitur Titio plethoram ad vasa patienti sanguinem esse graviolem, Sempronio autem tantum laboranti plethorâ ad vires, sanguinem esse leviolem, si utriq; verbi gratiâ, sanguinis uncias sex detrahas, prioris sanguis paucioribus vasibus continebitur, quia gravior, posterioris verò plura vasa occupabit, quia levior. Quamvis igitur utriq; idem sanguinis pondus eductum fuit, posteriori tamen plus sanguinis emissum fuit quam priori. Sanguis in venis & arteriis continetur tanquam in vase, ad vasa autem refertur repletio vel inanitio. Amphora quæ ad dimidium tantum aut ferro, aut gravissimis lapidibus

bus repleta foret, minùs tamen plena est, quàm si levissimo vini spiritu ad officium usq; repleretur, quamvis prioris pondus sit gravius; Sic deplendo vasa plus adimit, qui ab uno vase amphoram educit spiritus vini, quàm qui ab alio detrahit lapidum amphoram semis, quamvis forsitan major adsit gravitas. Cum igitur eadem sit ratio in sanguine, quia unus alio gravior est, si tantum pondus in vacuando consideremus, nunquam probè quantitatem illius definiemus, cum in venis contineatur, non quâ gravis, sed quâ replens, nisi quispiam supponat in omnibus hominibus eandem semper esse sanguinis gravitatem, quod opinor nemo audebit asserere. Sanguinis quantitas secundû *Galenum*, a magnitudine vitii & virium robore indicatur, & prout hæc duo sese habêt, sic vel copiosius, vel parcius sanguis erit mittendus. Hinc in magno sanguinis vitio, & viribus constantibus, uberius vacuatio instituenda in minori vitio, aut viribus imbecilliorib⁹, parcior. At si ex pondere æstimes illius quantitatem, fieri poterit ut viribus

O 2

debiliori-

debilioribus, copiosius quàm in validis sanguis mittatur, quod grave est peccatum adversus regulas artis Medicæ. Nam si cum viribus debilioribus sanguis sit levior, cum validis verò gravior, si huic ad *lib. ℥.* sanguinem detrahas, illi verò ad *unc.* tantum quatuor; Vasa quibus quatuor hæ unciæ excipiuntur, non minùs plena erunt ob levitatem, quàm quæ excipiunt alterius gravioris libram semis, sic utriq; eadem sanguinis quantitas vacuata fuit, quod tamen non fuerat faciendum. Nec video rationem, quare sanguinis missio, potius quam alvi dejectio ejusmodi pòdere definiatur, cum sæpe humores etiam ex vasis expurgentur, unde sub vasorum inanitione purgatio etiam contingetur *aphorismo 2. lib. primi.* Cum igitur vasa non repleantur ullis rebus quàm graves sunt, nam capacitas vasorum non mutatur, quamvis rerum contentarum pondus varium sit, certumq; est, majorem olei quam mellis copiam respondere uni uncia, melius erit in posterum, si vasis, non unciis aut libris sanguinis quantitas æstimetur, cum tal-

lax esse possit ejusmodi ratio. Scio quidem apud veteres fuisse libras mensurales, non minùs quàm ponderales, erant autem vasa lineis circumscripta, quibus designabant libras & uncias, & quæcunq; hoc modo metiebantur, vocabantur mensuralia, ut exempli gratiâ, olei vel vini libra mensuralis, quas forsân intellexit Galenus, cum sanguinem secundum uncias, & libras vacuabat. Verùm quia varium fuit pondus rerum mensuratarum, rarò libra ponderalis mensurali respondebat: nam olei vini, & mellis quamvis eadem possit esse mensura, tamen non est idem pondus, ideo valde incerta fuit ejusmodi mensurandi ratio, & nos hodie ejusmodi vasis caremus, quæ uncias, & libras designant, nec si eorum esset copia, ob varium sanguinis ipsius pondus commodè absq; errore aliquo iis uteremur. Quamvis igitur receptum morem non improbem, tamen tutius esse puto vasculorum capacitate, quàm librarum pondere sanguinem metiri.

CAP. XXVI.

Post vena Sectionem malè somnum & potum omnino prohiberi.

INter plurimas populi observationes hæc non est minima, ut caveant ne post venam sectam, statim æger dormiat, aut potum, vel cibum sumat, quæ etiam Medicorum quorundam fuit sententia, quia scilicet credunt sanguinem redire ad cor, quod tamen non est perpetuò verum, nisi forsitan immédica fuerit sanguinis vacuatio, aut timiditas, quæ syncopen inducere possit. Deinde reditum illum sanguinis esse perniciosum nulla ratio persuadet. Et primò somnum quod spectat, solet in somno sanguis redire in præcordia, non sine maximà naturæ recreatione; In ægris autem qui insomnes noctes duxerunt, quanto cum beneficio somnus accedat, omnes nôrunt, vires enim reparat, humores morbificos concoquit, & domat, unde sæpe remediis uti cogimur ad illum provocandum. Igitur si statim,

tionem; aut paulo post venæ sectionem contingat, bonus esse poterit, & ut signum, & ut causa. Ut signum quidem, quia indicat naturam humoribus mor-
bificis oppressam, jam recreatam fuisse, & sic naturales suas functiones perficere. Ut causa verò, quia somno succedente, quod reliquum est humoris mor-
bifici, natura concoquit. Scio in quibusdam morbis somnum nocere, ut in viscerum interiorum inflammationibus, in accessionum principiis, in pestilentibus morbis. Propterea in ejus-
modi affectibus a Phlebotomiâ non est statim dormiendum, sed in aliis mor-
bis, cur non liceat, non video. Scribit *Galenus* somnos accedentes qui prius deerant criscos firmitatem indicare, nam contingit interdum, ex 2. *Propheti-
cæ*. ægrum post crisin integrum diem dormire, præcipuè ubi per plures antea dies insomnis fuerit, idq; maximo natu-
ræ solatio. Imò & in ipsâ crisi contingit interdum ægrum dormire. Si igitur post alias vacuationes somnus succedens ju-
vat quidni etiam post venæ sectionem? Sed præterea contingit interdum in fe-
bribus

bribus quibusdam somnū adesse præternaturalem, qui vix excitari potest, & tamen sæpe in ejusmodi febribus sanguinē mittere utilissimum est, sicut me fecisse nuper memini in muliere quādam acutē febricitante, cum gravi sopore, quæ aliās vix convalesceret, & ab omnibus moribunda credebatur. Si igitur actudormienti salutariter sanguis mitti potest, quid nocebit somnus statim post sanguinis missionem succedens. *Galenus 9. methodi cap. 4.* videtur in bonis habere, quod post Phlebotomiam æger in somnum profundum delapsus sit. *Post duas,* inquit, *a sanguinis missione horas,* paucō nutrimento dato, *ac jussu quiescere, discessi.* Quintā verò horā reversus, eum profundo somno detentum inveni, ut tangentem me prorsus non sentiret; Reversus autem decimā rursus horā, etiam tūc dormientem inveni; Egressus autem iterum ad alios ægros visendos, redeo horā noctis primā, non tamen ut ante tacens, sed voce de industriā elatā, ut ægrum a somno excitarem. Sed dicet forsitan quispiam Galenum post duas tantū a sectione horas somnum imperasse;

râsse ; Respondeo optimum fuisse, si æger statim a missione sanguinis potuisset quiescere, & nullibi locorum *Galenus* id improbat, scimus enim somnum non ad arbitrium nostrum sæpe succedere. Sed cum dormire æger ille non posset, reversus post horas duas, iussit quiescere, ut somno se traderet, quod non fecisset, si somnum a venæ sectione noxium judicasset ; Si dicat quispiam prohiberi somnum ne fascia solvatur, id nihil est, nam diligenti adstantium curâ, & probè factâ deligatione id præcaveri potest. Potum verò quod attinet, statim a venæ sectione illum non esse noxium, sed salutarem probat Amatus Lusitanus, qui jubet statim aliquid aquæ frigidæ hauriri ; Ob venas enim inanitas statim in corpus distribuitur, & facilius, citius, ac tutius corpus refrigerat.

CAP. XXVII.

*Gravidis vena sectionem & pur-
gationem non esse no-
xiam.*

Est etiam hic error non minimus, quod muliere gravidâ laborante, non patiuntur ipsi ministrari medicamenta, nec venam secari, metu abortus, cum tamen id repugnet rationi, veterum authoritati, & experientiz. Rationi quidem, quia mulier acuto morbo, ut febre, aut pleuritide laborans, periclitatur maximè, siquidem mulierem acuto morbo corripì lethale, aphorismo 30. lib. 5. Ideo in remediorum usu festinandum est; Deinde cum fœtus materno sanguine alatur, si ipsa tunc ægrotet, periculum erit ne fœtus ex eâdem ægritudine, & sanguinis corruptione pereat, quod si contingat, ut sæpius solet, tunc matri ex morbo, & fœtu mortuo impendit periculum, ne scilicet morbo debilior facta, accedente putredine fœtus intereat, cumq; excludere non possit, saltem nunquam sine periculo contingit abortus. Ea autem mala non nisi cautè sub-

subtractione præcaveri posse certum est, cum nullus morbus aliter sanari queat, causa autem non nisi venæ sectione, aut purgatione subtrahi potest. Qui autem ejusmodi remedia adco periculosa in gravidis esse censerent, nec ea libenter admittunt, id præterea considerent, si prægnantem mulierem febre putridâ laborantem, absq; venæ sectione, aut purgatione curare potest Medicus, multò facilius eandem eodem morbo decumbentem, & non prægnantem curare absque prædictis remediis posset, sicq; illorum usus omnino foret abolendus. Quod si non prægnantem absq; illorum usu curare nequit, ergo neq; prægnantem si eodem morbo laboret. Idem enim morbus idem remedium indicat, nec foetus præsentia indicationem morbi tollit, sed quantitatem remediorum, & utendi modum quodammodo permutat. Imò multò magis hæc remedia prægnantibus adhibenda, quò magis opis indigent. Persuasum autem illi habent venæ sectione adimi foetui nutrimentū, purgatione, & aliis remediis abortum provocari; At non advertunt
majus

majus impendere foetui ex corrupto sanguine periculum, ne scilicet intereat, & postea matrem perimat morbo jam afflictam & majus periculum est abortus a morbo quam a remedio. Et primo sanguis nunquam tantâ copiam mittendus est, ut foetui alimentum subtrahatur, sed potius observamus, adempto pravo sanguine foetum alacriorem sentiri, remanet enim sanguinis satis ut matri & foetui sufficiat. Purgatio quoque praesertim levior, & repetita si opus videbitur, non potest nocere, sed potius prodesse, vis enim medicamenti ad foetum vix pervenit, aut saltem in longâ viarum ambage vis illius noxia amittitur. Quod si ad foetum usque perveniret, non posset tamen illum interire, si moderatâ quantitate exhibeatur. Solus sanguis ad foetum accedit, qui ab humoribus noxiis vi medicamenti depuratur. In gravidis quoque uterus magis resistit ad foetus custodiam, plus enim in iis agit retentrix, quam expultrix. Authoritati quoque repugnat hic error, nam *Hippocrates 4. aphor. 2.* gravidas purgare jubet a quarto

quarto mense ad septimum. Utero ge-
rentes, inquit, sunt medicanda, si mate-
ria turget, a quarto mense, *n/q*, ad se-
ptimum, sed ha minùs, a juniore autem,
& seniore foetu abstinere oportet. Quæ
si Hippocrates de medicamentis suis
quæ vehementia erant, potulit, multò
magis vera sunt de nostris quæ sunt
multò benigniora; Erant enim vete-
rum purgationes multò periculosiores
nostris. Experientia demum id suadet,
sæpe non posse tam facilè excuti foetum
usu remediorum, sicut ostendit histo-
ria Sororis Harpalidæ 7. Epidemion,
quæ quatuor mensium gravida, labo-
rans hydropè, & asthmate, cum em-
bryone tam debili, ut diu immobilis
manserit, sumpsit cuminum Æthiopi-
cum, cum melle & vino, quod cum sit
valdè amarum, diureticum, mensesq;
ideo movendi vim habeat, bono tamen
consilio adhibitum profuit, nec foetum
enecavit, nec menses provocavit, indi-
cationem enim perimi foetum usum me-
dicamentorum, nisi valdè vehementia
sunt, & utrum illorum diuturnior. No-
tabilis est historia cujus alibi memini-
mus

mus ex Avenzoare, qui uxori suæ validissima dedit remedia, cum ignoraret eam esse gravidam, & tamen foetus incolumis permansit. Volo inquit, dicere hoc loco, quid mihi successerit, cum essem in carceribus de Haly, uxor mea erat pregnans, & hoc ignorabam, & ipsa infirmata fuit tali passione, quod necesse mihi fuit dare ei Medicinam laxativam, quæ fuit talis, quod nullus possit æstimare, quod aliqua pregnans etiam ex assumptione modicæ quantitatis foetus in eâ possit remanere, & ipsa recepit eam absq; læsione sui, & factus, & postea declarata fuit imprægnatio ejus, & me pœnituit valdè de errore quem feceram, quare misericordiam quæsi vi ab altissimo creatore, de eodem, & peperit filium, quem hodie mecum habeo. Hæc Avenzoar inter Arabes primaria notæ Medicus. Scribit Hercules Saxonia cum adhuc in utero matris esset, eamq; molâ laborare Medici putarent, fortissima exhibuerunt medicamenta ad molam ejiciendam, sed irrito conatu, nam infans incolumis mansit, & factus postea fuit egregius Medicinæ interpres.

pres, Idem sæpiùs contingit, quia scilicet vis remediorum non nisi valdè labefactata ad fœtum pervenit, uterus ipse retinet quantum potest, nec nisi magnâ vi fœtum immaturam elabi finit. Alia ratio est de partu, nam cum fœtum jam maturum excutere nititur uterus, tunc ejusmodi remedia conatum adjuvant, non autem quando retinere uterus, gestit. Sæpe mulieribus ex morbo acuto graviter laborantibus, & venæ sectionem, & purgationem fœlicissimo cum successu etiam octavo mense præscriptam vidi.

C A P. XXVIII.

Puerperis etiam remedia convenire.

QUOD de gravidis jam diximus etiam puerperis convenire potest, si morbis acutis, ut febre, pleuritide, aliisq; ejusmodi conflictentur, solent enim variis morbis affligi, eo ipso quod sunt puerperæ, sed diversa est illarum, & gravidarum ratio, nam gravidis menses supprimuntur, nec sine fœtus

foetus incommodo fluere solent, Puerperis verò fluunt lochia, nec unquam nisi cum pernicie supprimuntur, & inde in graves incidunt morbos, quibus remedia sunt adhibenda, eòq; citius quò in illis omnia sunt maximè periculosa; Nam præterquam quod secundina interdum subsistit, lochia copiosius fluunt aut supprimuntur, aut pauciora sunt, unde varii morbi graves & periculosi pullulant, ut febres continuæ, ardentes, deliria, vomitus, nausæ, epilepsiz, viscerum inflammationes, pleuritides, aliq; morbi. Sed etiam fieri potest, ut ex solo morboſo apparatu, cacochymia intus latente, & in partu commotâ, aut etiam ex victus erroribus, etiamſi nec lochia supprimantur, nec immoderatiùs fluant, ejusmodi morbi contingant. Hi casus difficiles sunt, & periculosi, qui naturæ solo robore vix possunt emendari. Si enim suppressis lochiis fiant, gravissima pariat symptomata, & febres, cum vigiliis, & delirio, si verò ex morboſo apparatu orientur, eò redduntur in puerperis periculosiores, quod indicent magnam in-

rus latentem cacochymiam, quam lochiorum expurgatio tollere non potuit, nec emendare. Sanè quando hæc contingunt, omnium Medicorum consensu, necesse est aliquid moliri, venæ sectione, purgatione, alterantibus remediis aliisq; quæ Medicus utilia fore judicabit. Quænam autem vena secanda sit, quando, quomodo, quibus medicamentis sit purgandum, non est hujus loci explicare, qui medicinam hic non doceo, sed tantum populi errores insinuo. Id tantum addam temerarium esse superiores venas incidere ne lochia suprimantur, & revocentur in corpus.

C A P. XXIX.

*Mercurium ore sumptum non esse
nocivum.*

Conadonandus hic error est quamplurimis, quoniam veterum Medicorum suffragio comprobatur; *Dioscorides libro quinto cap. 7.* Hydrargyrum potum, inquit, vim perniciosam habet,

bet, suo enim pondere interna exedit,
& lib. 6. cap. 28. eadem symptomata
inferre scribit, quæ argenti spuma:
Cui etiam consentit *Ætius tetrab.* 4.
Serm. 1. cap. 79. Galenus ipse inter
venena numeravit. Avicenna pariter
inter venena recenset, quamvis de ip-
sius qualitatibus sibi ipsi non consentiat,
nam frigidum & humidum esse scribit,
lib. 2. tract. 2. cap. 47. at Fen. 6. lib.
4. tractatu. 1. cap. 3. inter venena ca-
lida, & acria numerat hydrargyrum.
Quidam volunt naturale esse frigidum,
factitium verò calidum. Sed hanc li-
tem hoc loco nostram non facimus. Re-
centiores etiam quidam Medici volunt
esse venenum. Si largius sumatur, con-
gelare sanguinem, testatur *Conciliator*,
exemplo cuiusdam seplasiarii, qui febre
ardenti laborans, cum ad sitim sedan-
dam, imprudens aquæ vice vasculum
argento vivo plenum invenisset, illiusq;
magnam copiam ebibisset, congelatus
interiit, Aperto cadavere sanguinem
circa cor concretum Medici invene-
runt. *Fernelius* quoq; illius usum maxi-
mè averfatur. Verumtamen rectius
alii

alii experientiâ docente, non adeo noxium esse prædicant. *Dioscorides* siquidem solo pondere nocere scribit, quod non nisi magnâ quantitate exhibitum facere potest. *Galenus 9. Simpl.* fatetur se nullum hujus medicamenti fecisse periculum, num interimat ore devoratum, aut foris admotum, unde si quando exempli gratiâ inter venena recessit, ex aliorum opinione, non ex propriâ sententiâ loquutus videtur. Et sanè recentiores Medici innoxie præberi posse experti sunt, si modum non exceßerit. Nullum enim medicamentum excedenti quantitate absq; damno sumitur. Et propterea si congelavit sanguinem, sicuti refert *Conciliator*, id tantum largius sumptum præstitit, & propterea non magis noxia illius virtus censeri debet, quàm aliorum medicamentorum. Contrariam tamen historiam refert *Rorarius* in contradiet. *Galen 20. Virum*, inquit cognovi *Germanum*, qui dum ebrius in *Aurificis* domo dormiret, sic vexatus surrexit, tentansque manibus

manibus, ac quarens potum, vas in quo
argenti vivi libra tres reposita erant, in
ejus manus sorte devenit, humoremq;
hauriens liquidum, ac frigidum, semi-
dormiens totum absorpsit hydrargyrum,
atq; denno se in lectum demisit, Experge-
factus manè, frigidum humorem propè
se in linteis sentiens, argentum vivum
reperit. Sic scribit Avicennas cap. 2. de
venenis, plurimos ex his qui bibunt i-
psum, non ladi, quoniam egreditur cum
dispositione suâ per inferiorem regionem.
Venenum itaque nullo pacto esse potest,
nisi fortasse gravitate tuâ, non aliquâ
lethali qualitate. Rorarius loco citato
refert se cognovisse plurimas mulieres,
quæ ad difficilem partum, aut ad se-
cundinam rejiciendam, absq; ullo cor-
poris incommodo ipso usæ fuerunt. A-
liqui etiam semimortuis vi vermium
infantibus, hydrargyrum se exhibuisse
testantur, atq; protinus sanitati restitutos
esse. Idem scribit *Brassavolus*, Me-
dicus insignis in examine simplicium,
se pueris dedisse ad scrupulum unum, si
pueris, multò tutius etiam adultis.
Brassavolo assentiuntur plurimi; Re-
fert

fert idem *Rorarius Contrad. decima Avicenna*, naturale argentum vivum non modo nullam veneni vim habere, sed solâ gravitate interficere, ut etiam pueris vi vermium semimortuis, atq; mulieribus quibus vel partus difficilis erat, vel secundina non ejiciebatur, tutò a Medicis quibusdam, ac mulieribus exhibitum fuisse, non tantùm audiverit, sed etiam viderit. *Amatus Lusitanus* in *Dioscoridis*, praxis ignorantes vocat omnes qui illud vituperant, quia suo tantùm pondere lethale est, ut vult *Dioscorides*, & potius, tanquam præstantissimam antidoton, pueris fascinat, & a vermibus infectis cum optimo successu, sine ullo malo symptomate, a Medicis Hispaniarum præscribi, & refert historiam cujusdam pueri decem annorum, qui plus librâ unâ hydrargyri loco vini deglutivit, qui nullum symptoma præter pondus inde percepit, clysteribus adjutus totum cacavit, & liber absq; ullâ noxâ permansit. *Matthiolus* quoq; Medicus insignis idem variis in locis sentire videtur. *cap. 28. lib. 6. Nisi copiosius libatur, non interficit,*

ficis, quod ob sui tùm pondus, tùm fluxilem substantiam, facile per inferna secedat, nullâ in ventriculo, & intestinis protractâ morâ. Ex quo nil mirum, quod scripseris Avicenna, non deesse qui bibant argentum vivum, & nullam inde sentiant noxam, quod facile labatur e corpore, dummodo qui hauserint, continnè huc atq; illuc deambulent. Goritienses mulieres agrè parturientibus ultimo remedio argentum vivum potandum præbent scrupuli pondere; Nec desunt qui ad interimendas alvi tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milii quantitatem, citra ullam molestiam. Et cap. 70. lib. 5. ob similia exempla, scribit facilè se persuaderi argentum vivum potantes haud necare, nisi pondus, vel mensuram excefferit. Sed clarissimè Lib. 4. Epist. ad Stephanum Lauricum, in quâ pueris concedit argentum vivum, cum nullâ aliâ lethiferâ facultate, quàm quòd sua gravitate intestina lædat, quæ apud illum copiosius descripta inveniri possunt. Hæ variorum, & præstantium Medicorum authoritates sufficere possent, sed præterea

terea etiam nostrorum seculorum Medici quamplurimi idem sunt experti; Ipse ego qui hæc scribo sæpe dedi, nec unquam nisi cum bono & felici successu, maximè in pituitosis, in quibus multo melius quam in aliis effectus suos prædit. Quæcunq; igitur mala symptomata *Fernelius*, *Palmarius*, aliiq; proficisci dicunt, ut stupores, convulsiones, tremores, lethargi, tormina ventris, & alia ejusmodi, aut vera tantum sunt de malè præparato, aut de nimia ipsius quantitate, nihil enim est ex omni parte beatum, non foret medicamentum, si in quâlibet dosi nunquam noceret. Experientia sola vires medicamentorum ostendit, quæ pariter indicavit non esse in hydragyro eam quam veteres noxam attribuerunt.

CAP. XXX.

Mercurium etiam absq^{ue} ulla præparatione esse innoxium.

PRædictis autoritatibus victis quispiam, exactam tamen & diligentem præparationem adhibendam esse censet, & sanè verbum illud præparationis insigne aliquid præ se ferre videtur. Sed tamen certum est, quæ superius diximus de non præparato, seu de mercurio crudo esse intelligenda, qualem *Brassavolus*, *Matthiolus*, *Amatus Lusitanus*, aliiq; pueris, & ægrè parturientibus mulieribus exhibebant. Datur vivum, inquit *Matthiolus* *Epistola ad Laurum*, non extinctum, ut quidam putant. Quod enim extinctum est, ventriculo hæret, & intestinis, & sava excitat sympt^{ata} mata. Ubi notandum præparari quidem hydrargyrum vario modo, tum ad purgandum, tum ad sudores provocandos. Verum in omnibus illis præparationibus natura mercurii non tollitur, sed occultatur, & quævis varia illi admisceantur, tamen integer manet, brevi faciliq;

faciliq; artificio ad naturam suam redit. Præcipuè autem fixatur per admistionem spirituum salinorum in sublimato, & præcipitato, sic quod antea satis innoxium erat, venenum fit potentissimum, quia cum summæ sit activitatis, spiritus illi acres, quorum unica guttulaurit, eam adaugent. Scio quosdam adeo fuisse audaces, qui pilulis granum unum aut alterum admiscuerunt, in pilulis dictis Barbarossæ, quæ audacia est temeritatis plena. Sed tamen inde constare potest crudum quod vocant, minus noxium esse, quàm hoc modo præparatum, quia vivum sibi cohæret, mobile est, & ideo statim per alvum excernitur. Ideo alii mercurium quendam dulcem dictum ingeniosè excogitant, quod innoxie præberi posse profitentur, quod etiam certâ experientiâ novi esse verum, sicq; populus qui alias solo mercurii nomine terretur, sub albi cujusdam pulveris lenocinio, utili fraude decipitur. Non tamen credo esse tuto-
tutorem: Siquidem Mercurius ejusmodi dulcis dictus, fit ex sublimato quod potentissimum venenum est, cui

P

additur

additur mercurius crudus, qui iterum sublimatur, sicq; illius mistione corrosiva virtus spirituum salis, & vitrioli e-
languescit, pulvisq; redditur dulcis, qui antea erat valdè acris. Hic nullam præparationem video, sed mistionem quandam & additionem mercurii, cujus nihilominus integra manet natura, levig; artificio ad pristinum ingenium revertitur. Sed si sublimatum adeo perniciosum est venenum, sequens additio mercurii vivi non tollit vim ejusmodi, sed tantum diluit, sic vis dispersa imbecillior est unitâ. Et hâc ratione patet, quia rerum naturalium ejusdem generis eadem est ratio. Cum primum fit sublimatum, permistio spirituum salinorum mercurium noxium effecit, mercurius verò ipse his spiritibus vim non adimit sed potius amicè illis sociatur. Quando postea ut dulcescat, mercurius novus additur, cum sit ejusdem naturæ cum priori, pariter amicè cum prædictis spiritibus conjungitur, nec magis quàm prior mercurius illorum vim contopire potest. Verum quia major quàm prius mercurii quantitas adest, etsi non mi-

nas

nus naturâ suâ efficaces sint prædicti spiritus, minùs tamen nocere possunt, quia diluuntur, sicut ebibi guttulæ aliquot spiritus vitrioli aquâ immistæ possunt, aliàs septicum est medicamentum. Propterea mercurius ejusmodi minùs tutus est, quàm qui nondum fuit sublimatus. Quod si mercurius crudus, mercurio sublimato admistus illius venenum aufert, illumq; reddit innoxium, multò magis ipse erit innoxius. *Nil dat quod non habet.* Si igitur gratiam & dulcedinem veneno periculosissimo tribuit, eam haud dubiè in se possidet, Nam *propter quod unumquodq; est tale, illud est magis tale.* Si sola igitur mistio mercurii crudi, sublimatum facit salutarem, & utilem humano corpori, multò magis ipse erit salutaris, & utilis. Idem ostendunt historiæ præcedenti capite recensitæ, ex quibus patet mercurium etiam non præparatum, fuisse summâ cum utilitate exhibitum. Fatendum quidem est, si aut nimia copia sumatur, aut pravi humores non ad fuerint in corpore, posse nocere, biliosis quoq; & melancholicis minùs pro-

desse quàm pituitosis. Sed si propterea
rejiciendus foret mercurius, pariter
omnia fermè remedia ab usu medico
essèt ablegāda. Nunquam enim uni adeo
profunt, quin alteri noceant, & etiam
omnibus, si nimia copiā, & intempesti-
vè sumantur. Addemus hic scriptoris
novitij, Chymici expertissimi testimo-
nium, *Hartmanni* scilicet. Is qui va-
rias mercurij præparationes edocuit,
tamen de curatione lumbricorum agens,
Præstantissimus, inquit, est *mercurius*
vivus, vel per se crudus, a scrupulo uno
ad drachmas aliquot devoratus, vel cum
succo *Limonum* prius mortificatus, sed
dosis sit minor, quia mortificatus in cor-
pore diutius manet. Ubi præferre vide-
tur crudum mortificato, ut jam supra sa-
tis diximus.

CAP. XXXI.

*De suffitu Nicotiana, sive
tabaci.*

Quoniam suffitus tabaci, adeo familiaris est omnibus, ut pauci ab eo abstineant, quædam de eo nobis dicenda sunt, & primò de ejus naturâ. Putant autem plurimi, & ità scriptum reliquere quidam, esse narcoticum hunc fumû, & propterea hyoscyamum Peruvianum vocant, quibus favere videtur experientia, nam somnum conciliat, & dolores consopit. Hæc opinio quamvis etiam viros doctos habeat authores, non prorsus tamen mihi videtur vero consentanea. Nam quod somnum conciliat, id præstat vapore vel excitato in cerebro, vel illuc delato, vel cibi coctionem adjuvando, tunc enim suavius dormimus, cum stomachus cibo non gravatur. Dolores autem tollit, quia causas illorum vel adimit, vel alterat, non autem narcosi consopit, sicut graves & vetustos capitis dolores hoc fumo curatos vidi. Non habere autem

vim narcoticam ex variis cognosci potest. *Primo* quia fatentur tabacum esse calidum siccum, attenuare, penetrare, humores resolvere, quod verum esse experientia docet. At hæc omnia narcoticorum natu: & repugnant, non quod narcotica omnia putem esse frigida, calida, enim plurima sunt, sed quod narcotica quæcunq; demum sint, humores incrassant, unde si a crassis humoribus dolor fiat, maximum damnum inferunt, quia crassiores reddunt humores, sicq; curatu difficilior affectus redditur. At tabaci fumus frigidis naturis, humoribusq; magis competit, contra naturam narcoticorum. *Secundo* si vacuatio quæpiam aut alvi, aut sanguinis, exuperet, nec adstringentibus remediis fisti possit, narcoticis, & stuporem inducentibus utimur tanquam summo præsidio ad humorum motus sistendos. At herba hæc corpus sursum, deorsumq; purgat, instar hellebori, aut antimonii; Aeq; facile helleborum esse narcoticum probabit quispiam, quam mihi persuadebit eam vim inesse Nicotianæ. Fieri quidem potest ut vomitum compescat, sed

sed quoniam illius causam adimit, sicut vomitus vomitum sedat. *Tertio* stupefacientia extrinsecus apposita, parti sensum adimunt, eamq; admodum refrigerant, at nihil tale herba hæc facit, sicut experiri quilibet potest.

C A P. XXXII.

De recto usu Tobaci.

QUAMVIS hoc fumo nunquam hætenus usus fuerim, nec uti velim, observavi tamen plurimos omnis generis homines qui eo utuntur, tenues, crassos, biliosos, pituitosos, aliosq; nihil incommodi inde percipientes, unde illorum non possum probare sententiam, qui valde noxium esse censent, nisi forsitan ob immoderatum usum, sic omne nimium vertitur in vitium. Tota Indorum regio de ejusmodi herbâ tam sentit reverenter, ut saluberrimam esse credant, & sanctissimam, multisq; illam commendavi, qui illius usu multò facilius convaluerunt. *Ludovicus Mercatus* inter Hispaniarû Medicos celeberrimus, variis

varijs in locis eam summis extollit laudibus, & in varijs morbis commendat; Sed multa perniciosum esse illius usum ostendere videntur. *Primo* quia naturæ contraria est, nam suq; deq; purgat violenter; Purgantia autem omnia naturæ sunt quodammodo inimica. *Secundo* cum quis primum illâ utitur, vertigines, animi defectiones, sudores frigidos patitur, quæ sunt malignæ qualitatis indicia. Hæc quidem vera sunt cum in corpus ingeritur, sed quando solo suffitu assumitur, nec ultra fauces pervadit, cerebro prædest caliditate suâ, humoresq; pituitosos vacuando, nec stomachum turbat, sed potius roborat, & coctionem juvat. Sic Auripigmentum lethiferum venenum suffitum tamen probant auctores quamplurimi ad pulmones infarctum liberandos. Ipsi Turcæ opio assumpto tam familiariter uti dicuntur, quàm nos tobacco nostro. Natura enim tandem ejusmodi remedijs assuefit, nec illorum malignitate perturbatur. Cum igitur ostendat experientia, sine noxâ à quamplurimis assumi, cur illi repugnandum sit, rationem non vides?

deo? Censendum tamen est *Primo* moderatum esse debere illius usum, quod sicut in aliis omnibus, ita etiam hic verum est, quamvis etiam ex immodico usu parum mali contigisse observaverim. *Secundo* magis convenit crassis, pituitosis, illisque quos defluxiones fatigant, ob calefaciendi, & exsiccandi vim quâ pollet. Verum etiam si tenues, calidi, melancholici, moderatè utantur, non multum nocere solet, vix enim quispiam adeo emunctæ naris est, qui sapissimè plurimis ad cerebrum ascendentibus vaporibus non infestetur. Nec vidi quenquam magnoperè illius usu exsiccatum. Et miror eos qui scripserunt esse narcoticum, denegare tamen illius usum calidis, & biliosis, cum tamen illis narotica magis quàm pituitosis conveniant. *Tertio* quamvis multis consumptis & extenuatis profuisse sciam, minus tamen illis convenire credo, quibus tabes ex rheumate in pulmones delabente cõigit. Quamvis enim humorem pituitosum e cerebro eliciat, naturam tamen inclinat ad humores in pectus etiam quovis alio tempore dimitteudos.

Quoniam igitur ex regulis Medicorum ad partem affectam nunquam trahendum est, sed ab eâ potius revellendum, aut derivandum, non videntur ex usu caput per os purgantia, potius convenit vacuatio per nares. Sic Galenus hoc in casu fortissimum emplastrum, & metasyncriticum capiti raso applicabat, ut humorum descensum prohiberet, & revelleret. *Quarto* notandum in illius usu à quamplurimis graviter peccari, quod simul cum hoc fumo assidue potent, multi etiam inebrientur, & sic per reciproca pocula illius beneficia prohibent. Quamvis enim humores resolvere, cerebrum calefacere & siccare videatur, cerebrum autem calidum siccumq; pauciora generet excrementa, ex *Galenoin arte Medicâ cap. de signis calidi & sicci cerebri*. Cerebrum tamen calidum siccum potentiùs attrahit, faciliusq; repletur vaporibus ab inferioribus partibus sursum expirantibus, unde postea assidue repletum exsiccationis illius beneficia minùs percipit, ut docet Galenus loco citato. *Cum eis*, inquit, *caput repletur* (*continuo enim ac tum* *præfer-*

præf
etis
plur
non
aggr
bis,
bus
ratio
tem
asce
roba
victu
sia, p
nimi
facil
excre
puer
mo u
crapu
miu f
pride
obser
abitu
ob
fenti
tia c
follic

praesertim cum nullam servaverint victus rationem, tale quid eis accidit) plura quidem in ipsis excrementa, sed non incocta generantur, implenturq; atq; aggravantur eorum capita, a calidis cibis, potibus, odoribus, atq; hisce omnibus quae extrinsecus occurrant. Et hoc rationi valdè est consentaneum, ad partem enim calidiorem redditam faciliè ascendunt vapores. Cum igitur usu tobaci cerebrum incalescat, si prava victus ratio servetur, & vinum, cerevisia, potusq; ejusmodi vaporosi (sicut nimis frequenter fieri solet) ingerantur, faciliè iterum caput repletur, unde plus excrementorum per os & palatum expuere illos observatum est, qui hoc fumo utantur, quam qui illo abstineant, ob crapulâ & ingluviem quamplurimis nimium familiarè. Quintò qui hoc fumo jam pridè usi sunt, illiq; assueverunt, curiosè observare debent, ne temere postea illo abstineant, nisi simul valdè temperatam observent vivendi rationem, aliàs sentiunt sibi ex humorum abundantia caput, corpusq; gravari, quos scilicet quotidiana fumi hujus assumptio

ptio] vacuare solebat, tum somnos breviores, & implacidos contingere, vaporum defectu quos hic fumus excitabat, concoctiones pariter in ventriculo minus felicius obiri, plurimaq; inde vitia pullulare, unde senibus, aliisq; quibus naturâ frigidior ventriculus est, consulendum, ut ejusmodi fumo utantur, etiamsi prius non fuerint assueti; Eos enim a podagrâ, variisque affectibus frigidis præservare potest.

CAP. XXXIII.

Fumum tobaci, non pervadere ad cerebrum.

VTilem esse hunc tobaci fumum, minimeq; noxium jam supra ostendimus, & tota gens Indorum occidentalium idem docet, inter quos vix e millibus unus est qui eo abstineat, & tamen vivitur illic diutissimè. Quando autem ore assumitur, non minorem fumus quantitatem rejici, quam assumpta fuerit, observatu facillimum est, totum enim illud ore contineri solet, quod excipi-

excipitur. Unde falsum id crediderim quod plurimi autumant, ad cerebrum usq; pervadere. Neq; necessarium est eò usq; ferri, Masticatoria enim, & gargarismata, quæ ad humores è capite eliciendos præscribuntur, etiamsi ore contineantur, vim tamen suam ad cerebrum usq; diffundere solent; Non est absurdum idem fumum hunc attenuantem & exsiccantem efficere. Sed præterea facile probari potest fumum hunc ore assumptum ad cerebrum non ferri. *Primo* quod illius solummodo saporem non odorem percipimus. *Secundo* quod fumum recipimus inspirando, cohibetâ respiratione continemus, expirando excludimus: Inspirando quidem per nares, pertingit aër ad cerebrum, sed per os inspirando solummodo ad pulmones, & ventriculum; Cum igitur fumi prædicti unâ cum aëre inspirando per os attrahantur, ad cerebrum non pertingunt. Expirando vel spiritum retinendo nunquam olfacimus, inquit *Galenus*, etiamsi odor foret in ipsiis naribus, nam expirando odorem cum aëre repellimus, Spiritum retinendo non admittimus,

mittimus, quia retento spiritu nullus aër ad cerebrum sponte pervenit, cum jam cerebrum aëre inspirato plenum sit. Et hæc ratio est, quare eorum quæ ore, & stomacho continentur, odores non percipiuntur, aliter seipsum homo ferre non posset, quia perceptio odorum fit per inspirationem; Per os autem non inspiramus in cerebrum. Inde necessario patet fumum tobaci ore assumptum eò non ferri. Deinde si eò usq; penetraret, cum ejusmodi vapores sint admodum acres, cerebrum percellerent, & vellicarent, sternutationem, aliosve affectus commoverent, quod tamen non solet fieri; Sicut videmus eodem fumo per nares attracto statim elici sternutationem, quod tunc reverà ad cerebrum feratur. Maneat igitur ratum, solâ illius virtute caput affici, substantiam autem illius eò non pervenire. Sed objiciet quispiam, longo illius usu caput gravari, vertigines commoveri, & cerebrum quasi inebriari. Sed respondendum longo & assiduo solû. n usu id fieri, quod tamen citò admodum contingeret, si fumus hic cerebri ventriculos

reple;

repleret. Vertigines autem non semper a vaporibus fiunt, sed etiam a nimium calefactis, & concitatis spiritibus aut etiam ab humorum vaporibus, immoderato fumi illius calore excitatis, aliisque variis de causis, quæ hic non sunt recensendæ. Imò etiam quidam capite adeo sunt imbecillo, ut facile vertigine tententur, ob levem quamlibet externam causam, unde etiam ex fumo Tobaci idem facile pati possunt, quamvis illuc non perveniat, commotâ scilicet interiori quâpiam causâ. Quin etiam sæpe purgatio gravior vertiginem facere potest, ex Galeno 2. aphoris. 37. & libro quos purgare oporteat. Quare non mirum si usu immoderato cerebrum nimis purgatum, spiritusq; accensi, & impendio calefacti, humores pravy ex infernis alliciant, qui gravitatem capitis, vertiginesq; inducant, quamvis fumi hujus substantia eo usq; non peringat.

CAP. XXXIIII.

*Num fumus Tabaci a Peste
præservet.*

AUdivi præterea quosdā asseverantes etiam a Peste præservare. *Mornardes* quidem adversus venena commendat, sed maximè adversus vulnera vel a telis venenatis, vel a feris venenum jeculantibus illata. Quæ tamen intelliguntur ab ejusmodi Scriptoribus, de herbâ virente, aut ejus succo applicato, non autem de fumo assumpto. Fieri tamen potest ut fumus iste adversus pestem prosit, verum non ut plurimi putant ullâ vi alexiteriâ, sed aliis de causis. Quæ enim Pestem avertunt, vel corpus excrementis liberant, & exsiccant, unde pestilens venenû minùs facile recipit; Fumû autê hunc cerebrû & corpus exsiccare, humores per os, interdûq; etiam per vomitum vacuare, certum est; Sic forsitan a peste tuetur. At hoc modo nulla peculiaris id efficiendi virtus in hoc fumo reperitur, nam vacuantia, per accidens tantum a Peste præservant, ut purgatio, venæ sectio, &c. Ideo nulla ratio cogit, ut pecciliarem præservandi

vin

vim huic fumo tribuamus. Sed præterea observant plurimi a validis purgantibus in peste abstinendum, quia facile humores levi de causâ conturbantur. Scio plurimos vomitoriis ex Antimonio curationem pestis, & præservationem promississe, qui etiam ipsi forsitan satis tuti non sunt; Sicut refert *Platerus* in observationibus, *Adamum a Bordenstein* præstantissimæ notæ Chymicum, cum pestis curandæ & præcavendæ certissimam rationem scriptis evulgasset, eâ tamen correptum, cum penitus ferme Basileæ cessaret, periisse. Adeo infida sunt & incerta omnia quæ adversus hoc veneni genus præscribuntur, sed maximè vomitoria, quæ partem nobis debilitant, maximamq; vim corpori inferunt! Alia præservandi ratio est per Alexipharmaca, quæ etiam curandi vim habent, eadem enim fermè imminentibus, & præsentibus morbis conveniunt. At huic fumo ejusmodi vim inesse nondum experienciâ constat, nam per hominum millia, quos magna illa pestis, tum Londini, tum in aliis regni partibus abstulit, quorum tamen haud dubiè

dubiè pars maxima hoc fumo utebatur, nullam vim illi inesse ostendunt, & eorum, qui revaluerunt, nullus huic fumo sanitatem acceptam referre potest. Quod si curandi vim non habet, nec etiam præservandi. Sed præterea sciendum reliquorum venenorum propria esse Alexipharmaca, pestis autem nullum, sed tantum remediis cardiacis utuntur Medici, quibus non ipsum venenum extinguitur, sed natura solum roboretur adversus veneni vim, quod postea expellit per sudores, aut alia corporis emunctoria. At vim cardiacam fumo tobaci non inesse, ostendunt, vertigines, lipothymia, sudores frigidi, vomitus, aliaq; symptomata, quæ potius adversam, quàm cordi beneficam vim ostendunt. Quamvis igitur non nocere credam, multum tamen prodesse posse non videtur. Quin etiam cerebrum, docente Galeno in Arte Medicâ cap. de signis calidi cerebri, facile ambientis aëris occursum offenditur. Facile, inquit, gravantur eorum capita a calidis cibis, & potibus, odoribus, atq; hisce omnibus quæ extrinsecus occurrunt,

unt, in quorum numero est qui nobis circumfunditur aër. Propterea cum usu tabaci maximè cerebrum incalescat, periculum est ne ab aëre pestilenti offendatur. Unde videmus frigida senum corpora peste minùs affici, quam juvenum, ob corporis frigiditatem, ut etiam *Plinius* annotavit. Quod autem vulneribus, moribusq; venenatis idonea hæc herba perhibetur, vim tamen habere Alexipharmacam non ostendit, nam sublimato primùm utebantur Hispani ad ejusmodi vulnera, & nos quoque varia præscribere solemus, quæ naturâ suâ non sunt alexiteria, sed vel venenum foras attrahentia, vel extinguentia, ut cauterium actuale, aliaq; similia. Fieri q; potest ut ad id etiam valeat *Nicotiana*, etiam si nullâ propriâ & peculiari virtute venenis adversetur.

CAP. XXXV.

De Importuno remediorum cordialium usu.

QUoniam in omnibus morbis maxima virium ratio semper est habenda, non mirum est si ægri eas sibi conservari postulent, unde tam frequens cardiacorum remediorum usus. Ideo sæpe quidam Medicis vitio vertunt, quod Cardiacæ, & Alexipharmacaminus frequenter ipsis præscribant, maximè sub noctem, & horam somni sumenda. Importunus tamen illorum usus sæpissimè potius nocet, quam prodest, ut theriaca, mithridatium, & similia. Non enim quicquid cardiacum dicitur, statim naturam roborat, potest enim illam destruere, sicut febricitantem magis juvat aquæ frigidæ potus, quam aquæ coelestis, imperialis, theriacalis, & similia. Observandum autem imbecillitatē tum cordis, tum virium quæ ab eo dependent, variis de causis fieri posse, causis autem tam diversis non quælibet remedia conve-

convenire. Quod si quodam remedio, quantumvis cardiacum esse dicatur, morbifica causa augeatur, ex cardiaco fit ægrotanti venenum, ut si calido affectui calidum medicamentum præscribatur, morbus increfcit, æger non roboratur, sed fit imbecillior. Unde male faciunt, qui absq; judicio ejusmodi roborantia præscribunt. Sed præterea notandum theriacam, mithridatium, aliaq; similia, quæ in frequentissimo sunt usu, posse esse valdè noxia, nam docente Galeno. 5. *Simpl.* Media sunt inter corpora, & venena, it aut eadem sit proportio corporis ad alexiterium, quæ hujus ad deleterium, unde vult omnia ejusmodi, quæ sunt de naturâ theriacæ, & mithridatii, corpus animalis lādere copiosius sumptis, & nisi intus noxium sit aliquod venenum in quod agant. Scio comparisonem hanc non placere *Acerrhoi, subtilissimo Medico, & Philoſopho, 5. Colliget. cap. 23.* qui tamen fatetur non prodesse nisi a venenato corpore sumatur; nam sanis nocent. inquit, ac ipsis sunt venena, ut sunt omnia becardica dicta. Ob magnam enim agendi

gendi vim nisi rectè administrantur, ab
 iis tanquam a veneno corpus læditur,
 unde etiam *Galenus* prohibet theria-
 cam calidis ficcis, ac etiam pueris.
 Quamvis igitur absolutè horum me-
 dicamentorum usum non improbem,
 nec ea venenata esse judicem, & perni-
 ciosa, tamen cautè iis utendum inde pa-
 tet, qualitates enim habent sæpissimè
 corpori noxias, nisi in corpore inveni-
 ant objectum in quod agant. Igitur ro-
 borantia, & cardiaca pro morborum va-
 rietate varia esse debent, unde quædam
 sunt frigida, quædam calida, quædam
 temperata, quædam occultâ & inexpli-
 cabili proprietate cor roborantia, quæ-
 dam venenis adversantia, quæ non
 possunt omnibus causis vires lædenti-
 bus competere. Unde etiam inter car-
 diaca numerari optimè possunt, ea quæ
 causas morbificas euacuando, & alteran-
 do juvant, quod sæpe multa cardiaca
 dicta non perficiunt, & ejusmodi reme-
 dia per accidens tantum, cardiaca dici
 debent, sunt tamen omnium certissima.
 Ideo rectè *Avicennas lib. de viribus*
Cordis, docet septem modis Medicinam

dic

dici cardiacam. *Primò* quia reficit spiritus, ut vinum, ova, juscula, & alimenta eupeptà, & euchyma, & sanè vires alimento maximè roborantur, eodem tamen intempestivè exhibito easdem lædi supra suo loco docuimus. *Secundò* quia eisdem illustrat, ut Margaritz, & sericum. *Tertiò* quia substantiam cordis congregat, spirituum resolutionem prohibendo, ut carabè, terra sigillata, bolus armena, at hæc omnibus non prosunt, quia sunt adstringentia, quæ interdum nocere possunt. *Quartò* quia cordi est amica ut sunt dulcia, & odorifera, aqua cœlestis, imperialis, Mariæ. *Quinò* quia roborat per qualitates manifestas, ut quæ est temperata, borrago, buglossum, aurum. *Sextò* quia evacuat depurando humorem melancholicum & evacuando quod cordi nocet, ut sunt, myrobalani. *Septimò* quia proprietate occultâ roborat cor ut hyacinthus; Hæc autem varia omnibus omnino causis cōvenire nequeunt. Nunc autem cum roborantia vulgus postulat, intelligit non juscule, aut venæ sectionem, purgationemve, sed theriacam, mithridatium

datium, aquas stillatitias generosiores, fortio- rem cerevisiam, vinum cum aromatibus coctum, aliaq; ejusmodi, quæ sæpe non solum ægris, sed etiam sanis nocere possunt.

CAP. XXXVI.

De erroribus circa Lapidem Bezaar.

Quia de cardiacis sermo fuit superiori capite, aliquid dicendum est de Lapide bezaar, cujus admodum familiaris est usus, quem multi putant esse maximâ roborandi vi prædictum, cardiacum potentissimum, ad quem, tanquam ad sacram quandam anchoram, rel quis irritis contugiunt. Peccant tamen errantq; in tribus. Primò quod de lapide isto nimis benè sentiunt. Secundo quod qualitatem ipsius ignorant, tertio quod quantitatem benè non metiuntur. Quod ad primum spectat, nomen istius lapidis deducunt quidam a vocabulo Pasar, quod apud Indos orientales

entales hirci genus significare dicitur in quo lapis iste reperitur. Alii dicunt esse belzaar, quod vocabulum Mauritanorum linguâ veneni dominum significat, estq; apud illos commune nomen omnibus remediis quæ Græci alexipharmaca, & alexiteria vocant. Sic A-verrhoes cap. 23. lib. 5. colliget, postquam de venenis capite præcedenti egisset, agit tandem de bezaar, quod idem est ac antidotum. *Medicina*, inquit, quæ dicuntur bezabar, quæ curant a venenis. Avic. lib. 2. fen. 1. cap. 4. Albezaar, inquit, est remedium, quod suâ proprietate conservat sanitatem, & virtutem in spiritu, ut veneni noxam a se expellas. Ubi patet esse nomen generale omnibus ejusmodi remediis. Sed peculiaritèr apud nos intelligitur lapis ille adeo usitatus ex animalibus erutus, & ex Indiâ ad nos delatus. Præstantia autem hujus lapidis a quibusdam tanta esse creditur, ut omnibus aliis præferatur, nam Arabes adversus venena, pestem, icterum, corporis & viscerum obstructions valde commendant. *Aven-*
zaar in libro Theisir, dicit se liberâsse

Q

quen-

quendam qui perniciosissimum venenū
 sumpserat, exhibitis tribus granis lapi-
 dis bezaar, in unciiis quinque aquæ cucur-
 bitæ. Verum si consideremus quæ de
 isto lapide scribit Avenzoar, invenie-
 mus non esse nostrum lapidem, qui ab
 Indiis advehitur, sed lachrymam Cervi
 de quo ita fabulatur. Cervus, quod e-
 tiā testatur Plinius, Serpentes natū spi-
 ritu extrahit ex cavernis, eosdē mādīt,
 tunc maximā infestatur siti, ad cujus le-
 vamen aquas stagnātes petit, in quibus
 immergit sese collo tenus, sed ita docē-
 te naturā non bibit, aliās illicō concide-
 ret mortuus. Tunc ad ejus oculos humor
 quidam defluit, qui paulatim crassescit,
 cogitur, & ad glandis magnitudinē ex-
 crescit, quem postquā ex aquis. Cervus
 exiit, deciduū quærūt homines, lapidēq;
 bezaar quidā vocant, qui dicitur esse le-
 tus, in pyramidē tendēs, coloris mellis,
 quem se vidisse scribit *Amatus Lufita-
 nus, cōment. in Dioscoridis cap. 39. lib. 1.*
 Eandemq; fabulā sequitur *Scaliger ex-
 ercit. 112 ad Cardanum*, eumq; etiam
 se habere scribit, sed fides sit penes au-
 thores. Sed tamen lapis hic noster nos

est lachryma Cervi, quæ nimium rara est, si unquam talis fuit : At lapis hic noster est admodum frequens. Est autem, ut scriptores testantur, variorum generum, flavus, pulverulentus, ex albo virescens, præstantissimus, flavus, dein pulverulentus, de quo sic scribit Rhazes, lapis est mollis, colore flavo, sapore nullo, quo ad verius vim napelli feliciter se usum esse testatur. Erat autem colore flavo, albicante, levis, & luminis modo splendens. Aliter tamen eum describit Garcias ab Horto Proregis Indiarum Medicus, qui tamen fateatur se tantum audivisse quosdam illiusmodi a deploratis morbis fuisse servatos, vultq; esse coloris ex viridi nigricantis, atq; necesse esse omnes ad Regem illius regionis deferri, nec sine difficultate inde haberi possunt, unde cum sint jam adeo familiares, & frequentes, de bonitate illorum maximè dubitandum. Hic rectè monet Matthioli multos esse adulterinos ejusmodi lapides, facie tantum similes, nullis autem viribus præditos. Et libro Epistolar.

Q 3

tertie,

tertio, in Epistolâ ad Quacelbenum Lapidem, quem Mauritanî bezahar vocant, accepit in sui commodum serenissimus Princeps. Ego jamdudum plures illi similes vidi lapides, sed an veri vel adulterini sint profectò nescio. Atqui si Serapionem, & Rhazin consulamus, non video cur probem lapidem hunc legitimum esse. Ubi ingenuè ignorare se fatetur, an lapis bezoardicus Imperatoris verus sit, creditq; potius esse adulterinum. Duplex autem est hic lapis, unus orientalis ex Persiâ, vicinîq; regionibus allatus, in quodam Hirci genere reperi- tus, alius occidentalis ex Americâ ad- vestus, qui in variis animalibus reperitur. De quo ex Iosepho Acostâ notan- dū est reperiri hunc lapidē in animali- bus quæ vicuignas vocant, suntq; capra- rum genus quoddam, tum in tarugis di- ctis omnibûsq; animalibus quæ Peruvia- no solo propria sunt, reperiturq; in sto- macho & ventre, interdū unicus, inter- dum duplex, triplexve, interdumq; eti- am majori numero. Differunt autem hi lapides inter se, figurâ, magnitudine, & colore;; Quidam enim non exce-

duo:

dunt Avellanæ magnitudinem, quidam
verò Iuglandes, ova columbarum, &
gallarum æquant, interdum etiam
malum Arantium, qualem se vidisse re-
fert idem Acoſta. Figura quoq; diverſa
eſt, & admodum varia; Colore quidam
ſunt nigri, alii virides, albi, aurei, grifei.
Unde nec color nec figura ſigna certa
eſſe poſſunt bonitatis illorum. In Pe-
ruviâ ex variis animalium generibus e-
ruuntur, feris & cicuribus, in gaudiis,
paci, vicugnis, tarugis, quæ animalia
ille deſcribit; Ganaci, & Paci arietu
genus quoddam, lapides habet minores,
& nigricantes, reliquis ad uſum Medicinæ
inferiores. Majores & meliores eximū-
tur ex vicugnis, & ſunt virides, aut ſub-
albi; Optimi verò ex Tarugis, ſunt
crassi, albicantes ad griseum colorē ten-
dētes, habentq; cortices cæteris crassio-
res; In novâ Hiſpaniâ in cervis etiâ re-
periuntur. Qui ex Indiâ orientali affe-
runtur, ſunt præſtantioreſ, ſuntq; colo-
ris olivacei. Secundum locum obinent
Peruviani, tertium quos Nova Hiſpa-
nia mittit. Indi autem eleganti artiſi-
cio eos adulterant, ut pluribus expli-

cat idem *Acosta libro quarto cap. 42.*

Ex prædictis patet non esse admodum fidendū huic lapidi. *Primò* quia nostrorum lapidum effectus non respōdent iis quos authores scribūt. Volunt enim sudores potenter movere, interdū quoq; & vomitum, quod tamen siquis in nostris experiatur, non semper verum esse compariet. Dedi sapissimè hunc lapidē variis ægrotantibus, nihilq; animadverti illorum quæ de ipso perhibentur. Idem observârunt quamplurimi recentiores; Hercules Saxonia inter Italos maxime famæ practicus, ingenuè confitetur, se, quamvis etiam lapides illos habuerit, qui præstantissimi Venetiis credebantur, nullum tamen insignem effectū observâsse. *Ego*, inquit, *ut ingenuè dicam, dum Venetiis practicarer, maximam huius copiam consumpsi, nec egregiam operam sensi. Scio plurimos quibus exhibui fuisse sanatos, sed non retuli in lapidem. Causa, quia reperio apud scriptores quod eo sumpto sudor copiosus excitetur, post quem statim sublevantur; Ego tamen non vidi sudorem prorumpentem, vel si apparebat, erat sudor imperfectus.*

Itaq;

*Itaq; quātum ad me, abjeci omnem speciem
opus lapidis in his febribus. Fieri potest
ut ego inciderim in Sophisticum, adul-
terinum. Sed cum Venetiis Medicinam
facerem, in Primatum adibus, persuade-
bant esse omnium excellentissimos. Ca-
pite de febribus pestiferis. Matthio-
lus tamen, aliq; Medici hunc lapidem
laudant, sed credendum est eos habuisse
quosdam veros, qui apud nos sunt ra-
rissimi, ipseq; in Epistolâ jam citatâ
fateretur lapides Imperatoris non fuisse
genuinos. Vallesius Medicus doctissi-
mus Philippi Secundi Hispaniarum Re-
gis Medicus primarius credit libro 4.
methodi nullum verum esse lapidem
Bezoar, etiam in ipsâ Hispaniâ, quod si
Rex Hispanorū nullū habuit verū hunc
lapidē, multo minus apud nos prostrabit
venalis. Secundo lapides nostros ut plu-
rimum esse adulterinos non minima
suspicio est, quod ex animalibus eruan-
tur evisceratis, & occisis, vixq; fieri po-
test ut unica regio tot suppeditet ani-
malia, quin tandem rarior fiat species.
Tanta enim istorum lapidum quan-
titas in solâ Angliâ reperitur, ut*

miraculi instar mihi esse videatur, quod non fiat rariores. Quod si reliquas simul Europæ regiones consideremus, ubiq; pariter abundant. Fatentur tamen Medici qui apud Indos fecerunt Medicinam, illic esse rarissimos ejusmodi lapides, & admodum caros, ab Indis ipsis curiosè in proprium usum asservari, unde ergo nobis tanta illorum copia suppeditatur, si non sunt adulterini? Tertiò difficillimum est, &, quantum conjicio, prorsus impossibile, genuinum a factitiò certo discernere, tam artificiosa est quorundam impostorum solertia. Vidi ego Lutetiæ Parisiorum quendam, qui eos tam affabrè conficiebat, ut eos ab aliis ipse qui fecerat dignoscere nisi appposito signo non posset. Ipse Saxonia fatetur se nunquam indicium certū lapidis scire potuisse. Dicunt quidam in medio esse festucam, vel arenam, vidi ego in medio aciculam, Acosta vidit strobylum, sed hæc & alia ejusmodi impostores factitiis suis addere nōrunt. *Rodericus a castro lib. 2. de morbis mulierum* ita dignoscere docet, *Præfertur, æquis, orientalis, levis, pellucidus, laminosus,*

*nosus, coloris ex viridi nigri, insipidus, cujus pulverem si calce & aquâ misceas, colorem refert ex pallido viridem, quiq; super accensos carbones injectus in auram penitus evanescit. Sed pariter hæc non sunt admodum certa. Scribunt authores lapides hos esse varii coloris, at nostri ferme omnes sunt ejusdem coloris subnigri, optimi dicuntur esse flavi rarò igitur præstantissimi nobis adsunt, quia rarò flavi reperiuntur. Fatetur A-costa Indos eos adulterare, quod verisimile est, quum in minoris pretii medicamētis id sæpissimè fieri soleat. Si quis-
piam igitur lapidem habeat, quem verum esse & genuinum certò noverit, non improbo quin eo utatur, si illius vires semel fuerit expertus. Id tantum hoc capite monere volui, non esse quibuslibet lapidibus adhibendam fidem, veros esse rarissimos, & quod pessimum est nulla esse certa indicia, quibus veri a falsis distingui possunt. Suntq; in variis animalibus, ut equis, porcis, aliisq; interdum lapides bezoartici omnino falsi, qui tamen nullius sunt efficacæ,*

CAP. XXXVII.

*De temperie, & dosi Lapidis
Bezaar.*

Supponam hoc capite verum lapi-
dem bezoar familiariter reperiri,
quia obstinatè populus in illo confidit.
Solent tamen plurimi illius quantita-
tem reformidare, quasi sit medicamen-
tum calidissimum, & potentissimè effi-
cax, vidq; sæpe mulierculas, quæ calida
remedia agris propinant ad roborandū,
ut aquam cinnamomi, vinum cum aro-
matibus coctum, aliaq; ejusmodi, refor-
midare tamen hujus lapidis quantita-
tem, & repugnare siquando ad plura
quam duo, aut quatuor grana ad summū
exhibeatur. Videtur autem ipsis quo-
dammodo favere ratio, nam dicitur
inovere sudores. Sudorifica autem ca-
lida esse videntur, quia humores atte-
nuant, secant, in cutem expellunt. Ideo
tantò calidior videtur esse hic lapis,
quò in minori dosi exhibitus id præ-
stat. Sed *Primo* notandum est, sudores
hodie hujus lapidis usu raro provocari.

ut experientia quotidiana fidem facere
potest. *Secundo*, si quispiam quam ma-
ximam hujus lapidis quantitatem as-
sumpserit, non sentiet unquam se fa-
ctum esse inde calidiorem, quod sanus
quilibet in seipso potest experiri. *Ter-
tio* qui de hoc lapide scripserunt, hacte-
nus quidam voluerunt esse tempera-
tum, alii frigidum, nemo autem cali-
dum, nullum enim saporem habet,
nullumq; odorem, quod mirum foret,
si adeo calidus esset hic lapis. Verisimi-
lius igitur est agere proprietate occul-
tâ, non manifestâ, cor scilicet roboran-
do, & muniendo adversus malignam
vim, unde obiter infero inutilem esse
hunc lapidem ad roborandum, nisi ma-
ligni, venenatiq; in corpore humores
adfuerint, unde quamvis datus non no-
ceat, frustra tamen exhibetur. *Quarto*
qui de hoc lapide scripserunt, in e-
jus dosi non consentiunt, dedit A-
venzoar ad grana tria, quæ dosis
est vulgaris, verum illius lapis non
erat Bezaardicus hic noster. Sed
Matthiolus præscribit ad grana ad
mini-

minimam septem, Garcias ab Horto
 ad grana triginta, fateturq; posse
 etiam innoxie ad plura sumi. Audivi
 celebres quosdam Medicos huic lapidi
 multum confidentes, hanc tamen cau-
 sam afferre quare minus efficax lapis
 hic deprehendatur, quia scilicet nimis
 ex ~~qua~~ quantitate sumitur. Sed præte-
 rea legi alicubi Sancto Edwardo Regi
 datum fuisse lapidem bezaar ad drach-
 mæ pondus quæ sunt grana sexaginta,
 ut pluribus legi potest apud Monardem
 Fumanellum, Abra, Conciliatorem.
 Quia autem, ut diximus, raro bonus in-
 venit hic lapis, atq; etiam ille quem
 habemus nimis caro vānit, suadeo ut
 tantum divitibus præbeatur, non autem
 aliis qui ejusmodi impensas sustinere
 nequeunt, semperq; dosi satis magnæ
 præbeatur, aliàs erit inutilis. Imò fir-
 miter credo posse ad drachmam unam
 innoxie assumi, tam benignum, atq; in-
 nocens est remedium. Fumanellus lib.
 de peste commendat ad drachmam u-
 nam, & Garcias ab Horto refert solere
 in Indiâ ad 30. grana assumi nimis, in-
 quit ille, magna quantitate, nam tamen si
 nullas

nullas noxias facultates contineat hic lapis, tutior tamen est ejus exigua quantitas. Sed si lapis hic est innoxius, pariter magna quantitas est innoxia, ut alii observârunt. Propterea non erit formidandum pueris aliquot illius grana tria, quatuorve dare. Quamvis enim Galenus pueris vetet dare theriacam, diversa tamen prorsus est ratio de lapide bezaar, nam theriaca calidissimum est medicamentum, variisq; constat simplicibus quæ calori puerorum vim inferre possunt, Bezaar autem non calet, sed tantum roborat, qualitate occultâ, non autem manifestâ.

C A P. XXXVIII.*De Cornu Unicornis.*

Vix dici potest cuiusnam majores vires aut lapidi bezoar, aut Cornu Monocerotis vulgus attribuat, maxima enim omnium Alexipharmaca hæc esse censentur, quamvis cornu hoc lapide bezoartico minus vulgare sit. Plurimi tamen satis magna illius frustra se habere

re jactant. Sed dubitatur a multis non sine magnâ ratione, an ejusmodi cornu reperiatur. Esse quidem varia animalium genera, quæ unicum tantum in capite cornu gerunt, tum veterum, tum recentiorum scripta testantur. Quatuor autem ex *Aristotele*, *Aliano*, & *Plinio* recensentur; Ab *Aristotele* quidem tantum oryx, & asinus Indicus, sed ab aliis additur rhinoceros, & qui proprio nomine dicitur monoceros, de quo hic potissimum agimus. Sed quid propriè sit hic monoceros nondum satis liquet; cum hætenus navigationibus Indicis nondum potuerit certò explorari. Et qui ejusmodi animal se vidisse referunt tam parum consentiunt in illius descriptione, ut fabulæ sermè videantur quæcunq; illi referunt. *Plinius* & *Solinus* qui nunquam viderūt ejusmodi animal, ita tamen describūt, haud dubiè ex aliorum sententiâ, Describit *Plinius*, asperri-
*mâ feram monocerotē, reliquo corpore equo similē, capite cervo, pedibus elephanto, caudâ apro, mugitu gravi, uno cornu nigro mediâ fronte, cubitorum duū emi-
 nente, hanc ferã vivam negāt capi. Soli-*

nus autē cap. 60. sic describit. *Sed atrocissimū est monstrum monoceros mugitu horrendo, equino corpore, elephantinis pedibus, caudā suillā, capite cervino, cornu e mediā ejus fronte protenditur, splendorem mirifico ad longitudinē pedū quatuor, ita acutum, ut quicquid impetat, facile ictu ejus perforetur. Vivus non venit in hominum potestatem, & interimi quidem potest, capi non potest. Sed Ludovicus Vartomannus scriptor ingenuus, duos in peregrinatione suā se vidisse refert, sicut recenset Scaliger exercit. 205. Unicornibus, inquit, equi magnitudo, crura, pedes, caput cervi, pili color balius, equi juba rarior, brevior, coxæ villosæ, cornu unum integrum Niceæ vidimus, alia alibi, subfulvum unum, unum subluteum accedēs maximè ad buxum, unum subpunicū, habemus etiam frustū candidū. Et hic a Plinianā descriptione discrepat, nam mitē, minimeq; ferocem esse ait, pedes & crura cervi ipsi attribuit, Plinius autem pedes elephanti & in descriptionibus suis alii alia addunt. Fatetur tamen Amatus Lusitanus Enarrat. 52. In librum secundum Diosco-*

Dioscoridis. Medicos Lusitanos, & alios qui interiora Indiae penetrârunt, de ejusmodi animali nihil referre, nisi quod in maximo pretio sit apud Indos adversus venena, & febres pestilentes. Monet autem *Idem Amatus* verum cornu esse coloris subnigri, aut saltem subcineritii. Item nimis vetus esse invalidum, sicut & in aliis medicamentis contingit; Item plura esse adulterata ex calce, & aliis rebus ad formam cornu efficta, alios verò balæne os pro eo vendere, audivi etiam & equi marini, & Elephantorum dentes pro eo fuisse suppositos. Hæc quidem videntur in dubium revocare ejusmodi cornua. Sed dicit quispiam sacram scripturam variis in locis meminisse istius animalis tanquã ferocissimi. Sed forsan ignotum est propriè nomẽ illud quod interpretes unicornu transtulerunt, nam, ut advertit Morinus Blesensis, oratorii Presbyter doctissim^{us}, fatetur Iudæi se ignorare nomina plurimarũ aviũquarũ meminit Moyses in Levitico, quidni pariter fieri potest ut nomen istud ignotum sit, quod tamen unicornu Interpres transtulit, & forsan

aut

aut Asinum Indicum, aut Rhinocerotā,
aut in genere quamlibet unicornem fe-
ram significat. Rhinocerotem quidem
non fuisse verisimile est, est enim fera
hæc bicornis potius quam unicornis,
fera minimè agilis, sed pigra, cujus cor-
nuetiam brevissimum est, cum tamen
quæ circumferuntur Monocerotis cor-
nua, ut plurimum sint valdè longa. atq;
ab eo animali extracta, quod agile ad-
modum scriptura prædicat, unde Car-
danum reprehendit Scaliger, qui mono-
cerota sub Rhinocerotis nomine de-
scripserat, cujus picturam se vidisse re-
fert Idem Scaliger, illius scilicet *cujus*
cadaver ejectum est in Tyrrhenum lit-
us, capite suillo tergore scutulato, cornu
gemino, alterò pusillo in fronte, altero in
nare robustissimo, quo audacissimè pag-
nat & vincit Elephantum. Videturq;
esse hæc eadem fera cujus meminit A-
matus Lusitanus, quam Emmanuel Rex
Lusitaniæ Romam mittebat, sed Naufra-
gio prope Massiliam amissa navis, in
mari fera periit, cujus corium ad Fran-
ciscum Regem Galliarum, accolæ attu-
lere. Sed an sub nomine Monocerotis
Asinus

Afinus Indicus intelligi debeat forsan foret dubiū, nisi utrumq; distinxisset *Ælianus*. Propterea non assero monocerotem animal esse fictitium, sed valde rarum est, nondumq; certò cognitum. Sed præterea etiam *Cæsar* libro 6. de bello Gallico, meminit Bovis unicornis, suntq; etiam tales apud Indos ut volunt *Historiographi*. Nec tantum terra, sed etiam aqua sua habet monstra unicornia, quæ forsitan amphibia sunt, ut refert *Garcias ab Horto*, de quodam monstro amphibio circa promontorium bonæ spei, quod unicum cornu in fronte habet, quo adversus Elephantem ferociter pugnat, sed etiam ex Borealibus regionibus ut ex Islandia & Groenlandiâ afferuntur cornua, quæ unicornium marinorum esse dicuntur. Fuerunt ante annos non ita multos in hanc urbem Hullam, in qua hæc describo, allata ex Groenlandiâ animalium marinorum unicornium capita duo in littore reperta, cum cornibus in frôte maximis, quorum particulas quasdam vidi. Ex quibus patet plurima esse animalia tam terrestria quam aquatica. Sed præterea

meminit

meminit recentior quidam Scriptor Daniel Sennertus lib. 5. suæ naturalis Philosophiæ cornu cujusdam fossilis, quod in Thuringiâ, Bohemiâ aliisq; Germaniæ locis invenitur, quod etiam pro monocerotis cornu habetur, cui etiam vim tribuit adversus Epilepsiam, & morbos malignos, & a genuino distinguere docet, quod verum sit admodum durum, at fossile durum non est, sed facile frangitur, teritur, & linguæ admotum adhærescit, instar terræ sigillatæ, aut alicujus margæ. Eiusdem quoq; meminerunt Gesnerus, Fallopius, Agricola, aliiq; rerum mineralium scriptores. Cum igitur varia sint Unicornium genera, vires tamen adversus venena omnibus non competunt. Et *Ælianus* qui describit monocerota, vim tamen alexiteriam nullam illi attribuit, sed tantum *Asino Indico*, scribit enim potētiore apud Indos ex cornubus his bibere solere, atq; ex hoc cornu bibentē ab insanabilibus morbis tutū fieri, neq; cōvulsionibus corripi, neq; sacro morbo neq; venenis ullis ferunt. Quin etiam siquid pestilens biberit, tum id vomere, tum ad sanitatem redire. Idemq;

Idemq; scribit Philostratus in vita Apollonii Thyanei, lib. 3. Sed Cornu asini Indici rarissimum est, superius inquit *Ælianus*, est puniceum, inferius album, medium verò nigrum, at cornu monocerotis ex eodem *Æliano* est nigrum. Ambrosius Paræus aliq; præstantissimi Medici nullum istius Cornu effectum invenere, minusq; probat consuetudinem illam imponendi regix pateræ frustulum cornu Monocerotis, quàm audio sustulisse illum qui hodie primarius Regis Galliarum Medicus est. Sed & pariter Cornu equi Indici vim adversus venena tribuit *Ælianus*, idemq; refert de cornu Rhinocerotis *Garcias* ab Horto, estq; breve, validissimum, nigrum, ab aliis dicitur intus obscurè flavescere, & linguâ madefactum exhibere odorem exustæ cujusdam materiz. Refert quoq; *Garcias* de monstro suo Amphibio equi formam referente juxta promontorium bonæ spei, ejus cornu adversus venena laudari, facto in duobus canibus experimento, quorum alter cui duplâ quantitate propinatum erat venenum, sumpto hujus cornu pul-

vere

vere convaluit. Alias vero cui non datus fuit statim mortuus est, etsi minori quantitate venenum ipsi fuisset exhibitum. Sic pariter quæ ex Borealibus regionibus afferuntur cornua, & quæ fossilia sunt, non exiguam adversus venena vim habere dicuntur, quamvis etiam id quidam negent, suntq; ut plurimum hæc cornua quæ plurimi pro Monocerotis cornu ostendunt, quamvis color non respondeat, qui in vero Monocerotem niger est. Sed fossilia omnes qui de his scripserunt præferunt, ut Gesnerus, Casalpini, aliiq; vim enim habent alexipharmacam, & sudores potenter movent, instar terræ Lemniæ. Igitur ut caput istud concludam, cum ejusmodi medicamentorum vires solâ experientia cognoscantur, facile erit cuilibet qui ejusmodi cornuum frustula aut habet, aut experiri cupit, vel catulo, vel pullo venenum exhibere, qui si hujus pulveris assumptione liberetur, optimum hoc medicamentum servabit. Quamvis enim ignorentur animalia ex quibus evadunt, non deneganda tamen est virtus horum cornuum, cum omnium exotérico-

exotericorum origo nondum plenè innotuerit. Si cornu cervi probamus, cur facultas eadem reliquis cornibus adimetur, imò volunt quidam omnibus cornibus etiam Boum vim adesse quandam salutarem, ideo ex cornibus bibebant veteres, unde deductum nomen *κεράσαι, κατὰς*. Cum igitur quæ circumferuntur cornua, varia sint, colore, magnitudine, & figurâ, a diversis prodire animalibus verisimile est. Sive igitur cornu sit aut Asini Indici; quod Ælianus comprobat, sive Rhinocerotis, sive animalis cuiuspiam aquatici perinde est, dummodo vires experientiæ respondeant. Non igitur morosè inquirem, siatne Monocerotis, aut alterius animalis cornua, dummodo bona sint, & efficacia, imò quoque parum refert si ne animal bicornis, vel unicomis. Certissimum tamen est ut supra diximus & elephantorum dentes, & ossa balanarum, & equi marini dentes, & adusta communia cornua, & fossilia quæ diximus, atq; alia factitia pro vero Monocerotis cornu venditari sæpissimè. Vult Cardanus Elephantum ossa ita arte sequacia

quacia reddi posse ut instar cornuum
extendi queant, & sic pro unicornu ex-
ponantur. Nec aures, inquit Amatus
Lusitanus, praebeatis illis, qui cum cornu
unicornis probare nituntur, in aquam
armentum, aut scobem infundunt, quam
illud sudare, aut in ebullitionem venire
difficilius, quam illud ex quacunaq; offe-
fide in aqua infusa evenire percipere
possitis, ut in ebore experiri poteritis.
Pariter advertendum est, non esse fiden-
dum his ejusmodi experimentis, qui-
bus utantur quidam ad probandam bo-
natem cornu Monocerotis, dicunt e-
nim praesente veneno aut venenato ani-
mali sudare, quasi a veneno pateretur,
non circulum jubent fieri ex ejus pul-
verem ejus medio, aut in cornu exca-
vato araneam imponunt, quae si transili-
ciscitum esse cornu volunt, si autem
crepat, & moriatur genuinum, quae om-
nia sunt falsa. Et de his satis.

CAP. XXXIX.

*De aquis quibusdam distillatis ad
febres abigendas malè
institutis.*

QUoniam familiare admodum hic est in Angliâ, tam viris quàm mulieribus remedia ad varios morbos colligere, & sibi invicem communicare, secretorum instar, pauca dicemus de aquis quibusdam alexipyretis, quibus plurimi utuntur ad febres intermittentes, quas *agnes* vocant, quarum usus etsi interdum utilis esse possit, sæpius tamen perniciosus est & temerarius. Apud quosdam Medicinæ scriptores ejusmodi aquæ etiam descriptæ reperiuntur; *Quercetanus* in *Pharmacopœâ suâ* quam vocat *restitutam*, duas recenset, quas ait esse específicas ad omnis generis febres, intermittentes potissimum, sed maximè tertianas nothas, & exquisitas, adeo audacter sanitatem nobis isti chymici pollicentur. Ipse *Galenus* absinthium medicamentum calidissimum præscribit ad febres tertianas i.

ad

ad Glaucon & 3. de simplicib. medica-
ment. chamæmelum ad idem commen-
 dat. Sunt quidam qui ejusmodi calidis
 sudores movere volunt. In genere au-
 tem aquæ omnes illæ quas vidi ex sim-
 plicibus calidis erant distillatæ, quibus
 in qualibet febre intermittente statim
 uti volunt, sæpe cum ægrotantium per-
 nicie. *Primò* igitur notandum est in-
 termittentes febres a variis humoribus
 concitari, calidis, & frigidis, quibus
 non potest unum idemq; remedium,
 quolibet tempore commodè admini-
 strari. *Secundò* cum unumquodq; con-
 trario suo curetur, certum est usu ejus-
 modi calidorum remediorum inflam-
 mari, & augeri humores biliosos, sic
 potest febris ex intermittente fieri con-
 tinua. *Tertio* febris intermittens
 causa sæpissimè latet in mesenterio,
 pancreate, aliisq; primis viis; quam sa-
 burram usu medicamentorum istorum
 deducere in habitum corporis est nimi-
 um periculosum, ne venarum sanguis
 inquinetur, maximè in biliosis febribus
 quarum causa ut plurimum tenuis est, &
 facilè mobilis. *Quarto* Galenus vetat

R

in

in quartanâ febre quam humor melancholicus frigidus siccusq; parit, usum vehementiorum & calidiorum in principio, refertq; historiam Eudemi Philosophi, qui cum intempestivè usus fuisset theriacâ ad quartanam febrem, ex simplici facta est duplex, quem tamen *Galenus* eodem remedio, tempestivè exhibito curavit. Conveniunt igitur ejusmodi calida tantum in febribus iis quas humores frigidi procreant, aut in tertianâ nothâ, in quâ humoris pituitosicū bilioso magna adest copia, aut quando obstructions sunt maxima & contumaces, viscera valdè imbecillia, & labefactata, sed non ante humoris coctionem, sic præscribit *Galenus* ad quartanam medicamentum ex succo cyrenaico, sed tantum post humoris coctionem. Sic absinthium in febre tertianâ commendat, sed ante coctionem improbat. Pariter eadem ratione rejiciendæ sunt ejusmodi aquæ calidæ, sed post coctionem humoris morbifici in malo cōtumaci utiles esse possunt. Propterea non sunt temerè ejusmodi calida in febribus exhibenda, nam qui temere illis

usus

usum
dup
reio
num
tar f
dens
omn
conf
ptis:
perit
gladi
m qu

1

OB
antes
cat. sol
dosi ex
Sed hic
quæ ad

usis erat in febre quartanâ ex simplici
 duplicem fecit, ut prius diximus. Ve-
 rendum pariter ne ex huiusmodi aqua-
 tum usu idem contingat. Ideo adhibea-
 tur semper in consilium Medicus pru-
 dens, doctus & fidelis, qui tempora
 omnibus remediis destinet. Nec temere
 confidat populus suis, ut vocant, rece-
 ptis: sunt enim & manus Dei, quando à
 perito Medico administrantur, & quasi
 gladius in manu furiosi, quando iis uti-
 tur qui Medicinam probè non novit.

CAP. XL.

*Lulepos, aliosq; refrigerantes po-
 tus in febribus magnâ dosi
 esse exhibendos.*

Observavi saepe quando **apozemata**,
 Lulepos, aliosve potus refrige-
 rantes Medici febricitantibus præscri-
 ptæ, solere ab adstantibus exiguâ tantum
 dosi exhiberi, ad duo triave cochlearia,
 Sed hic notandû est ejusmodi remedia,
 quæ ad huiusmodi præparandos exhibentur

non esse de naturâ eorû quæ in minimâ
dosi vires possident maximas, sed cōtra
cum agāt qualitatibus primis, & secun-
dis, nisi in quâtitate proportio adfuerit
inter humorem alterandum, & medica-
mentum, frustra illud præscribi, liqui-
dem si non superant humorem, ab ipso
superantur, & corrumpuntur. In fe-
bre ardentissimâ si prædicti julepi aut
denegentur, aut parcius exhibeantur,
corpus a calore febrili exsiccat, &
arescit, unde non parum damni ægro-
tantibus imminet. Talibus ergo labo-
rantibus copiosius & sæpius præberi
debent, ad calorem febrilem tempe-
randum, naturam recreandam, eoq; au-
dacius si coctio præcessit, naturales e-
nim vacuationes críticas per sudorem,
alvum vomitumq; adjuvat, unde etiam
Galenus in hoc casu aquam frigidam
præbet usq; ad satietatem, quantum
scilicet ægro bibere libuerit; *Avicenna*
verò donec æger fiat viridis, & rigeat.
In principio tamen paroxysmorum in
febris intermittentibus, nihil sumen-
dum censent post *Hippocratem* Medici
præstâtissimi, nam *Hippoc.* i. acut. Cum

frigidi

frigidi pedes fuerint, a sorbitione exhibenda, tum maximè a potu abstinendum sed cum calor ad pedes descenderit, tum dare convenit, tunc enim calor qui in principio ab humore morbifico quasi suffocatus erat, habet *ἐκλαύσιν* & in universum corpus diffunditur, frigidiq; potus occursum cōmodius ferre potest, imò tunc potus vacuationem per sudorem in fine paroxysmi fieri solitā promoret. Hollerius lib. 2. cap. de siti paucis verbis totū id explicat. Non permit- tendum est, inquit, ut diutius sitiant, ma- ximè in febribus, atq; ubi siccitas est. Quin & in declinatione cogendi sunt ut bibant, in accessionis principio, & au- gmentō potus prohibendus, ne veluti in for- nacibus fabrorum suffusa aqua, aut alio liquore febrilis calor vehemētius incen- datur. In vigore collutionibus utendum & gargarismis, qui ubi inclināt, & vehe- menter sitiunt, largiter ac cōfertim bi- bendum, quantum videlicet haurire pos- sint, sic enim fit ut subito motu & cōtrā- rietate potus excitatus calor foras dissi- petur. Rectè quoq; scribit Mercurialis eodem, ad aph. 9. lib. 2. Pleriq; putant sat

esse si Syrupi vocati ad summum sex
unciarum pondere sumantur, verum ipse
& ratione & experientia didici, prestare
semper si & Syrupi in majori mensura
capiantur, pro capto tamen, & proprieta-
te agri, & in ipsorum usu diutius perga-
tur. Sic enim vasa humidiora reddita,
attractioni humorum melius obsequun-
tur, & ipsi nec humores magis preparati
facilius exeunt. Scio quidem Aristo-
telem 1. Problem. 57. quærere cur febric-
itantibus potio paulatim, & sæpe dan-
da sit, quia inquit potio exigua & sæpe
data illabitur, & sese magis insinuat,
quàm larga confertim irruens. Verum
vult hoc loco Philosophus frequentiam
potus magnæ illius copię semel datæ
respondere, aliàs Hippocrates aquam
parcè potam bilescere scribit, & libro
de locis in homine, in febribus inquit
exhibenda calida, aqua mulsa, & acetum
cum aqua, eaq; quamplurima propinan-
da. Sed præterea jalepi, de quibus agi-
mus, non sunt simplex potus, sed etiam
medicam vim habent, aperientem, ro-
borantem, aliamve, pro Medici præscri-
bentis variâ intentione. Tantum igitur
pro-

propinandum , quantum ad coctionem
& sitim extinguendam conferre potest,
non tamen ad morborum causas augen-
das, quâ in re maximè errant illi , qui
vel pariori potu ægrotantes enecant,
quod *Galenus* variis in locis in *libris*
Epidem. in Medicis sui temporis im-
probavit, aut nimîa humiditate corpus
gravant, humoresq; accumulunt. Scribit
Galenus 1. *acutor.* 43. si aqua ad sitim
sedandam exhibeatur , tantum ejus su-
mendum, quantum unicâ inspiratione
æger haurire potest. si ad extinguendum
calorem, ad ægrotantis satietatem , ut
etiam ait 9. *methodi* 8. idq; confertim,
ut plenius docet *Amatus Lusitanus*,
enrat. 11. *centur. primæ.* Sic *Gal.* 10.
metb. Iuveni ex irâ febricitanti , sub
cuniculæ fervoribus , heminas duas a-
quæ in primâ accessione dedit.

CAP. XLI.

*Calculus Vesicae remediis ore sum-
ptis non posse dissolvi.*

Illud etiam indicandum est illis quos
gravissimus ille affectus vesicae calcu-
lus torquet, ne quamplurimis qui multa
pollicentur facile credant. Scio enim
non tantum circulatores, sed etiam Me-
dicos quosdā ad calculum vesicae fran-
gendū remedia non pauca praescribere.
Et sanè *Monardes*, *Angenius*, aliq; cal-
culum vesicae sanatum referunt; *Ange-
sius* quidem remedium ex preparatis
millepedibus commendat, quo se sana-
tum peculiari tractatu refert *Laurem-
bergius*. Alii tamen qui ejusdem peri-
culum fecere nihil opis perceperunt.
Quercetanus quoq; in Pharmacopœā
suā restitutā aquam describit ad calcu-
lum in vesicā etiam sine dolore frangen-
dum; Sed polliceri solent ejusmodi
chymici plura quam praestare possunt.
Nam si difficile admodum renum lapis
comminuitur, multò difficilius vesicae
calculus, cum remotior sit, & renali du-
rior,

rio
eju
per
frin
con
ia p
stul
nihil
uno
dia
infe
tim
tur.
ride
fica
cam
vesic
conc
vis n
tum
tie, t
circ
jurat
ex
sed i
habe
culus

rior, tum periculum adest ne validiora
ejusmodi remedia partes alias lædant
per quas transeunt; Quin etiam si con-
fringi posse lapidem remediorum usu
concederemus, nisi ita comminuat ut
in pulverem ferme abeat, aut in ea fru-
stula quæ commodè excerni possint,
nihil aliud consequemur, nisi quod ex
uno lapide plures eosq; angulares reme-
dia fecerunt, vesicæ cruciatum majorem
inferentes, quiq; etiam forsitan paula-
tim additione mucosæ materiæ augebū-
tur. *Galenus capite de Lapide Judaico*
ridet Dioscoridem, qui ad calculum ve-
sicæ hunc lapidem commendat. Medi-
camentum, inquit, integris viribus ad
vesicam pervenire non potest, atque ut
concedamus pervenire posse infringitur
vis medicamēti tum amplitudine vesicæ,
tum urinā quā natat, tum calculi duri-
tie, tum involucro, & pituitā multā quā
circumvolvitur. Hippocrates ipse in
juramento quamvis aliās chirurgiam
exerceret. Non secabo inquit calculosos,
sed illius artis operariis relinquam. Non
habebat enim remedium quo frangi cal-
culus posset. Non est igitur credendum

iis qui remedia ad id præscribunt. Refert Duretus in Hollerium se vidisse ejusmodi remediis exulceratam vesicam, & mortem sequentem, nequaquam detrimento calculo. Quidam ut idem narrat, veritus sectionis crudelitatem, quorundam consilio bibit succum limonum per menses tres, interiit aphtis ab eo succo in ventriculo excitatis. Necesse est enim acria medicamenta partes per quas transeunt, vi eâ quâ pollent afficere, & exulcerare. Refert Sanctorius commentariis in artem parvam Galeni, quendam Medicum Italum, dum ad frangendum vesicæ calculum uteretur electuario de vitro, loco comminutionis calculi, lethalem induxisse dysenteriam. Narrat quoq; alium quendam qui valentissimis diureticis usus erat ex consilio cujusdam circulatoris, quæ cum pituitam plurimam abstergendo vacuassent, ægerq; melius habere videretur, calculus tamen factus asperior, cepit vesicam acrius pungere, & facto ulcere eoq; gangranoso, sicut secto cadavere apparuit, miserrimè periit ægrotans. Capivaccius quoq; fatetur se nescire

quæ-

quænam medicamenta calculum vesicæ frangant. Et Galenus in arte parvâ cap. 94. textu 3. solam sectionem inter remedia calculi vesicæ recenset, ubi rectè advertit Argenterius hinc refelli eorum opinionem, qui calculum medicamentis ore assumptis curari posse credunt.

C A P. XLII.

*Lumbricos in febribus non esse
statim occidendos.*

Lumbricis tum pueros, tum adultos gravissimè interdum laborare contingit, & varia in corpore excitare symptomata, inter quæ non spernenda febris est, quæ duplicis est naturæ, vel enim fit ab ipsis vermibus, estq; lenta, nec admodum valida, vel fit ab aliis causis, & cum vermibus conjungitur, soletq; sæpe esse maligna, quæ ab Hippocrate interdum creditur fuisse dicta *δακνύς*. In curatione horum vermium sæpe errat populus; *Primo* quod credunt quâdo cum febre adsunt lûbrici, febrem illâ semper esse à lumbricis, cum potius sæpe

sæpe lumbrici, a materiâ febrili profiscantur. Nam ut docet *Atius cap. 39. lib. 1. tetrab. 3. circa morbi principia geniti, substantiam ex subjectâ recipiunt corruptione, circa vigorem ex morbi malitiâ, circa declinationem ex transmutatione ad melius, qui & celeriter excernuntur*. In principio igitur acutorum morborum excreti morbi malignitatem indicant; lumbrici enim quando febris causa sunt, nunquam ea valida & acuta est, sed sæpissimè in febre malignâ apparent, quod est notandum, nam in priori casu curatio lumbricorum est curatio febris, in hoc verò posteriori, curatâ febre lumbrici a naturâ excerni solent eunte ad iudicationem morbo, quod scribit *Hippocrates variis in locis, ut in Prognosticis & libro de crifibus*. Secundo errant quod in hoc casu tantùm lumbricos considerant, statimq; ad illos curationem dirigunt, morbumq; a quo pendent, negligunt, aut remediis importunè adhibitis deteriorem reddunt, nam quæ lumbricos necant, febrem sæpe augent. Cum igitur lumbrici, quia toto genere sunt
præter

præter naturam, enecandi sint, & expellendi, id quibuscumque remediis fieri non debet, sed natura morbi cum illis conjuncti spectanda est, cui remedia potissimum adhibenda, eo enim curato a naturâ sub declinationem sponte deji- ciuntur. Unde quia in febribus mali- gnis sunt satis familiares, quæ curant fe- bres malignas illis etiam prosunt, qualia sunt cardiaca plurima, cornu cervi, uni- cornu, corallum, theriaca, mithridat. semen citri, &c. & ferè nulla sunt car- diaca quæ vermibus non adversentur, quamvis non semper; unde sæpe vide- mus plurima ejusmodi remedia quæ ad- versus lumbricos utilia dicuntur, nihil tamen prodesse, quia scilicet empirico- rum more solent adhiberi, absq; causa- rum distinctione, & animadversione reliquarum circumstantiarum quæ spe- ctari debent. Audiamus Rondeletium egregiè hac de re differentem, cap. de vermibus. *Quando autem vermes reji- ciuntur in morbis acutis, ut in febribus ardentissimis, & aliis morbis senum & puerorum, non statim debemus nos ad illos totam nostram intentionem conver-*

tere, ut muliercula faciunt, & Medici mulieribus inservientes, quod facit ut agri intereant neglecto morbo, aut cum magis ad vermes curationem convertuntur quam ad morbum, ut si febris continua, aut alius morbus biliosus, aut fluxus ventris aliquem occuparit, aut in morbis acutis in principio vermes rejecerit, semen contra dare solent, quod febrem magis accendit, vel corallum, & alia qua adstringunt ad vermes occidendos opportuna solent administrare, qua omnia affectibus precipuis adversatur, ut multum amara febre & fluxui ventris, adstringentia, & siccantia febribus. Quare oportet Medicum diligenter distinguere num febris a vermibus depēdeat, vel utrum vermes rejiciantur ob aliam causam qui semper continentur in ventre; Quod si cognoverimus febrē aliunde fieri, quia quartana, vel tertiana vel vera quotidiana est, nullūq, quod urgeat symptoma ostendit, negligendi sunt, vel ea tantum medicamenta prescribenda, qua affectui precipuo & vermibus converniant. Quæ fusiùs descripsimus, quia totam hanc rem præbè explicant. Idem etiam animadvertunt

Forestus

Forestus inobservat, & Mercatus capite de iumbucis, aliq;

CAP. XLIII.

*Ad adstringenda mulierum profus-
via male cinnamomum
prescribi.*

Mulieres sæpe cōtingit aut lochio-
rum, aut mensium, aut aliorū hu-
morum immoderato profluvio vexari,
ad cujus curationem sæpe vidi ab aliis
mulierculis usum cinnamomi tanquam
valde adstringentis remedii præscribi
solere. In diarrheā quidem & alvi flu-
xibus interdum prodesse posse non du-
bito, roborat enim ventriculum & vis-
cera, - quorum imbecillitas sæpe alvi
fluxus causa est, sed tamen ad menses
sistendos, adhibere nefas est, solet enim
potius eos validius promovere. Est e-
nim aroma calidum siccum, aperientis
virtutis, ideoq; mensibus ciendis a-
ptissimum, idq; scribit *Dioscorides cap.
de Cassiā*, quæ judicio Matthioli, & Do-
donai est nostrū cinnamomū, canella a
Gallis vocatū, vim inquit, obtinet, cale-
faciendi

faciēdi urinā ciēdi, siccādi, & leviter adstringendi, menses trahit, & postea addit eisdē effectus facere cum cinnamomo, de quo capite sequenti ita scribit. Cinnamomum omne excalescit, concoquit, emollit, urinam ciet, tam menses quā partus potum aut ex myrrhā impositum pellit. Si hæc ita se habent, in maximo errore versari illos necesse est qui cinnamomum ad muliebres fluxus adstringendos præscribunt. Sed hæc res non est magni momenti.

Idem dicendum est de quibusdam sciolis qui medicinam faciunt, & remedium vires ignorant, meliores se lacessunt, nec doctiores fieri curant. Quidam sunt adeo periti ut credant syrupum de artemisiā esse tantum mulieribus dicatum, syrupum de stœchade cephalicum tantum medicamentum, Philonium tantum ad somnum conciliandum præscribi debere, variaq; ejusmodi interdum occurrunt, quæ ipsi ignorant; Attamen si quis simplicia ex quibus prædicta componuntur exactè consideret, ad alia quamplurima non minùs utilis centeri d. b. nt, in syrupo
verbi

verbi gratiâ de artemisiâ multa sunt simplicia ad varios affectus utilissima. Ipsa artemisia non solum menses & parvum movet, sed etiâ calefacit, exsiccât, obstructions aperit, renum calculis prodest. Extenuat, inquit Rondebetius, & calefacit pituitam, partesq; nervosas, uterumq; exsiccât, catharris antiquis prodest, & idem præstat quod syrupus de prasio pollicetur. Idem dicendum de syrupo de stœchade qui ad plurimos viscerum affectus conducit, sicut & Philonis antidotus, quam Philo & Mesues ad varios frigidos affectus utilem esse dicunt. Et sic de aliis quamplurimis.

C A P. XLIIII.

*Opium rectè præparatum non esse
reformidandum.*

CUm somnus sit viscerum robur, & ad vires reparandas, humorumq; coctiones promovendas, nihil suavius, & efficacius somno deprehendatur, sanè

sanè in ægris quamplurimis, qui in somnes noctes plurimas deguat, omni arte eum provocare utile est & necessarium, id autem sæpissimè non adeo facile est, sunt enim interdum adeo graves morborum causæ, ut somnifero etiam graviori corpus consopiri non sinant. Ad eum autem provocandum varia adhibentur remediorum genera interna & externa. Interna quidem varia præscribuntur, sæpissimè admodum inefficacia, ut lac amygdalinum, semen papaveris, quod in pluribus locis ab incolis editur, ejusq; oleum defectu olei olivarum usurpatur ad obsonia. Sed in usum cæteris irritis venit opium. Illud populus exhorrescit, & quasi præsentaneum venenum rejicit, cum tamen rectè præparatum, & conveniente dosi exhibitum innoxium sit, & salutare medicamentum. Venenum quidem esse veteres scriptis tradiderunt, sed tantum quando nimia quantitate assumitur. At sic nihil est adeo salutare quod pravo usu noxium non evadat, nihil adeo noxium, quod non fieri possit salutare.

Veneno-

Venenorum autem varia sunt genera, quædam totâ suâ substantiâ venena sunt, quæ quocumq; demum modo assumantur, nullam corpori utilitatem præstare possunt, quamvis tam exigua dosi præberi etiam possint, ut non interimant, ut arsenicum; Aliorum verò contra hæc est natura, ut non nisi certâ quantitate noceant, aliàs prodesse possunt, qualia sunt fermè omnia medicamenta, præsertim purgantia. Quæcumq; enim eâ quantitate exhibentur, ut naturam superent, venenorum naturam induunt, sic lac in vêticulo concretum, succus lactucæ, venena esse creduntur, quæ tamen prodesse possunt humano corpori, si mediocris illorum sit usus. Quin etiam napello & cicutâ nutritas fuisse puellas quasdam historiis proditum est. Sed præterea notandum est inter ea quæ somnifera dicuntur opium esse innocentissimum, variis de causis. *Primo* opiū illud, quod habemus, ut plurimū meconium Dioscoridis, quod fit ex succo foliorū & capitū papaveris expresso, opiū verò est lacryma. Est autem meconium

meconiū opio longè inefficacius ex Dioscoride, estq; eadē sententia Matthioli in Epistol. Unde ut noceat majore dosi quam opium exhiberi debet. Scribit autem Dioscorides opium sumptum ervi magnitudine dolorem finire, concoquere, somnum allicere, sed si copiosius sumatur nocere : Scribitq; quendam Mnesidemum solum illius usum in olfactu probare, quoniam ad conciliandum somnū conveniret, alioqui ut noxium prohibuisse, sed addit Dioscorides, *Quæ commentitia esse experimentoprehendantur, siquidem effectus virium hujusce medicamenti fidem faciunt.* Secundò notandum ex Galeno narcoticorū varia esse genera, quædam enim humectant, alia siccāt, quæ humida sunt ut cicutā, mandragora noxia sunt, sicut & quæ totā substantiā nobis infesta sunt, ut solanum somniferum, quæ in usū adhiberi nunquam solent a Medicis ad somnum conciliandum. Sed quæ innoxie intus sumuntur siccandi potestatem debēt habere, id docet Galenus 5. *Simplic.* 18. ubi scribit hypnotica refrigerare, corpus, & ad id aptissima esse quæ desiccāt.

Et

Et primo de symptomatū causis scribit
ea quæ refrigerāt & humectāt, non co-
mū, sed coma, stuporē, & caron facere.
Quæ verò exsiccant ut opium minus no-
xia esse. Igitur ex sententiā Dioscoridis
& Galeni non est adeo formidandū opi-
um moderatē sumptum. Plurima quoq;
medicamēta in officinis servata opium
recipiūt, ut theriaca, mithridatium, diaf-
cordium, philonium, veteresq; Medici
omnibus ferē antiodotis illud admisce-
re solebant, ipsoq; admodū familiariter
utebantur in variis morbis, imò etiā in-
terdū pejora usurpabant. *Hippocrates 2*
de morbis utitur hyosciamo & mandra-
gorā ad febrem quartanam. *Atius* ad
eandē præscribit opium cum myrrhæ,
piperis & castorei æquis partibus. Nos
autem hoc tempore securius utimur o-
pio rectius præparatō & correctō per
extractiones chymicas, ut laudano, cu-
jus grana duo triave, & ad summū qua-
tuor sufficiunt, ubi tamē non adest opii,
illiusq; rectē præparati granum unum.
Cum igitur nostrum opium sit ut pluri-
mum meconium Dioscoridis, quod opio
longē ignavius est, & propterea majori
quan-

quantitate præscribi possit, dosi illa
græni unius vel alterius nocere nequit.
Dioscorides opium ad ervi magnitudi-
nem præscribit. At nos pilulam Laudani
damus ervi magnitudine, cujus tertia
pars non est meconium. Rationem sanè
non video cur adeo sit formidabile opi-
um, modo ritè præparetur, & cætera
omnia curiosè attendantur, quæ in nar-
coticorum exhibitione *Galenus* obser-
vari vult, alias haud dubiè nocere potest.
Hic obiter notandum est varias esse de-
scriptiones istius laudani, plurimas valde
ineptas; In quodam laudano opiū lento
ignis calore exsiccat, In alio præter
opium alia insunt narcotica, ut hyoscy-
amus, & similia opio periculosiora, In alio
adduntur plurima correctiva dicta, ut
salia perlarum, corallorum, tinctura auri,
& plurima ejusmodi inutilia, quæ pretiū
remedio, non autem vires addunt. Ut in
laudani operosâ descriptione quam
Quercetan. sine judicio scriptis tradidit.
Laudanum autem illud, de quo loquutus
sum, præparatum intelligo secundum
Pharmacopœæ Londinensis descriptio-
nem, quæ & minus operosa est & optima.

CAP. XLV.

De somniferis capiti applicatis.

Qui opium reformidant, satis esse putant, si ad somnū conciliandum externis utantur remediis capiti & naribus admotis, ut frontalibus, & unguentis. *Alneſidemus apud Dioſcoridem*, ut ſupra diximus, opium tantum probabat olfaciendum, non ſumendum. Sed hic monendum ejuſmodi externa remedia non ſemper optatum effectum conſequi, quia vires ſuas ad cerebrum vix tranſmittere poſſunt fronti admotæ. *Primò* quia ſæpius ut oportet non renovantur, unde in fronte incaleſcunt, ſic caput poſtea caput magis caleſciunt, & ſomnos potius prohibent quàm alliciunt, unde redemonet *Galen.* in libris methodi variis in locis, ut ejuſmodi refrigerantia topica ſæpius renoventur, ne ubi ſemel a corpore incaluerint, illud iterum magis caleſciant. *Secundò* quoniam os frontis ſolidum eſt, denſum, & a cerebro ipſiuſq; ventriculis longius ſemotū quàm reliqua capitis oſſa, unde difficilius topicorum vires

vires per ejusmodi os ad cerebrū permeant, unde *Galenus* rectius topica non ossi frontis, sed suturæ coronali quæ capillo regitur applicare jubet, siue refrigerandum sit, siue calefaciendum, quia ossa syncipitis rariora sunt, laxiorq; est illorum compages, & synarthrosis, *ex libro secundo de Medic. secundum locos.*

CAP. XLVI.

Fomentationes factas per vesicas esse minus efficaces.

INter topica remedia apud Medicos satis celebris est usus fomentationū, quæ fiunt ex liquore quodam partibus applicato ad varias intentiones, ad partes calefaciendas, obstructions solvendas, dura emollienda, dolores sedandos, humores digerendos & discutiendos. Fiunt autem ex liquore idoneo, præsertim ex decocto multorum simplicium, aut ex oleo, lacte, & similibus; Quos liquores plurimi vesicā includunt, ne lintheamina & syndones lecti humectentur, quod postea ægris admodum tædiosum

osum est. At sic inutilis redditur prædictus apparatus, variorum scilicet simplicium permissio, & decoctio; Virtus enim illorum per vesicam in corpus non subit, sed solus calor operatur, unde si pars quæpiam solummodo calefacienda sit, potest ejusmodi fatus fieri ex vesicâ quicunq; demum liquor includatur, sicut & si demulcendus sit dolor, humoresq; digerendi, calor enim virtute suâ hæc operatur, Sed si obstructions sint solvendæ, aut aliquid in corpore molliendum, vesica minùs est utilis, sed vel linteis, vel filtris, vel pannis laneis, vel spongiis liquore idoneo imbutis utendum, sic remedii vis parvi applicata per cutis poros in corpus altius sese insinuat, illicq; vires suas expromit, interdumq; humores ex alto ad superficiem allicit, sicut qui Balneo tepido lavantur, sentiunt etiam in partibus internis illius effectum. Quanquam igitur vesicæ applicationem ad fatum corporis non improbem, minùs utilem tamen ob causas prædictas esse crediderim.

CAP. XLVII.

*De applicatione Catulorum & Colum-
barum plantis pedum.*

Non solum populus sed etiam Me-
dicorum quamplurimi columbas
juniores, catulosve per medium disse-
ctos pedibus applicare consueverunt,
quem morem hoc loco non improbo,
scio enim cum maximâ agrotantium
utilitate sæpe id factum fuisse. Sed quo-
niam paucissimi capiti applicari solent,
hac de re hoc capite agemus. Veteres
enim atq; etiam recentiores sæpius ca-
piti applicare jubent, rarò aut nunquam
pedibus. Solet hujusmodi remedium in
cerebri morbis phrenitide, & delirio u-
surpari. Est autem phrenitis inflamma-
tio Cerebri vel membranarum ejus, cujus
hæc est omnium Medicorum consensu
curandi ratio, ut in principio omni re-
vulsionum genere Medicus utatur, &
capiti ipsi repellentia admoveat ut hu-
mores terribilè capite retrocedant. Ve-
ram si his artibus prohiberi morbus non
potest; In augmento & statu morbi ad
resol-

resolventia veniendum, quæ in augmen-
to repellentibus primum admisceantur,
sed in statu morbi mera sint solventia.
Cui indicationi ut satisfiat *Galenus* 1 3.
methodi cap. 2. utitur spondylis, thymo,
serpillo, & aliis ejusmodi calidis in oleo
decoctis, docetq; phrenitidem in statu,
& lethargum eandem habere curandi
rationem, quoniam in utroque affectu
iisdem solventibus remediis est uten-
dum, ubi etiam sinapi, & castoreum, quæ
admodum calida sunt probat. Et ejus-
modi calida in statu & declinatione non
calefaciunt, sed resolvunt. Est enim hæc
omnis inflammationis recta curandi ra-
tio, ut in statu & declinatione digeren-
tibus & discutientibus utamur, nam ut
docet *Gal. 1. Simplic. cap. 4. Refrigerant*
digerentia ex accidente inflammationem.
Unde 1. *ad Glanconem cap. 15.* in dolore
capitis in febribus, & 2. *de Medic. 2.*
locos, ejusmodi digredientibus utitur, post
universales scilicet vacuationes. Re-
centiores autem pullos columbinos, &
catulos dissectos, & pulmones Arietis
recenter calentes usurpant, quæ remedia
etiam veteres ignorârint, idem tamen in-
dications

dicationi aliis simili virtute responden-
 tibus satisfaciebant. Iam verò quando
 catuli, aut columbæ plantis pedum ap-
 plicantur, id fit vel ad revulsionem, vel
 ad resolutionem materiæ morbificæ.
 Non quidem ad revulsionem, quia vix
 unquam iis utitur populus præterquam
 in statu, aut declinatione morbi, revulsio
 autem in principio fieri debet, tum quia
 horum calor blandus est admodum, nec
 satis potenter ad sese attrahit, nam quæ
 revulsionem ad distantissimas partes fa-
 ciunt, debent esse calidissima, & ferven-
 tissima, ideo *Galenus lib. de revulsione*
docet acria esse debere, quæ succos ad
caput & viscera vergentes revellunt.
Oribasius 8. collect. cap. 19. idem dicit.
 Nam attrahunt calore & dolore. Pulli
 autem columbini resolvunt absq; ma-
 gno calore, quapropter etsi attrahere
 credam, id tamen leviter tantum, & non
 à longinquis partibus, ob blandum calo-
 rem. Nec faciunt etiam ad resolutionem,
 nam topica quæ id præstare debet,
 parti affectæ sunt applicanda, quis enim
 crederet ad humores cerebro impactos
 resolvendos pedibus applicanda esse
 remedia.

remedia. Et hæc est sententia omnium authorum ad unum, qui de morbis capitis scripserunt. Non tamen improbo hanc applicationem plantis pedum, quia juvare aliquantulum potest, nocere autem non potest. Familiare est apud Monspelientes, ejusmodi pullos columbinos per medium discissos, cum pulveribus cardiacis cordi epithematis instar admoveere, ad robur cordi conciliandum, & vires recreandas, quia calorem habent blandum, & nostro calori familiarem & amicum.

C A P. XLVIII.

De unguentis Armaris.

Quoniam a quibusdam magno est in pretio unguentum dictum *Armarium*, *sympathicum*, *magneticum*, *stellatum*, quod non parti affectæ, sed telo vulneranti admotum vulnorum curationem perficere creditur, de eo paucis agemus. Quoniam non pauci nunc eo uti incipiunt.

Fuit hoc inventum quorundam Germanorum, maximè Theophrasti Paracelsi, quem sequuti sunt Goclenius quidam, Crollius quoq, qui diversam a Paracelsicâ hujus unguenti descriptionem attulit, aliiq; quorum pars Paracelsi, pars altera Crollii descriptiones sequuntur. Volunt autem quidam hoc esse Dei donum quam maximum, ut tantâ cum facilitate vulnera curentur, estq; tantum artis chyrurgicæ compendium, ut deinceps chyrurgica ars negligi debeat, cum unico remedio vulnera & ulcera curari possint. Sed tamen conquerendum videtur de naturâ, quæ tam elegans remediû hætenus occultum esse voluit, & ignotum Adamo, Patriarchis sanctis viris, Iudæis, primis Christianis, & viris doctissimis. Sed revelaverit ebriosis, temulentis, scortatoribus, aleatoribus magis, qualem fuisse istum *Paracelsum* fama est, ipsius popularibus ita scribentibus, & confitentibus. Reliqui meo judicio tam obscure sese explicant, ut quid voluerint ipsos nescivisse admodum verisimile sit, nec movere quenquam debet, quod *Goclenius* scribit

bit se nominare posse Imperatores, Reges, Principes, qui huic unguento testimonium perhibeant, nam forsitan fucū fecerunt huiusmodi Principibus quidam nebuliones, quod non est impossibile, sed ipsum *Goclenium* ignotum fuisse Regibus, & Imperatoribus certissimè credo. Sed his missis primò notandū componi istud unguentum ex musco (quem usneam vocant) in cranio hominis efflorescente, quia hæc est quædam cranii quasi essentia quinta purior, magisq; spirituosâ substantia, ut quidam reliquis doctior sibi persuasit. Violentâ morte peremptum hominem eligit *Crollius*, quem suspensum præfert ipsius cōmentator *Hartmannus*; *Quia cum strangulantur spiritus naturales & vitales sursum feruntur, & cum ob cranii duri-tem exire non possint, simul cum animalibus coercentur, & temporis progressu in unum coalescunt, & foras ad cranii circumferentiam erumpunt, deinde accedente mercurio seu spiritu Mundi, per pluvias, rorem, nivem, pruinas, tanquam vehicula in hæc inferiora effuso fit usnea, quæ in se continet omnes virtutes naturales,*

naturales, vitales, animales, quas postea
unguento communicat. Quis non ad-
miretur in *Hartmanno* tam supinam na-
turalis Philosophiæ ignorationem?
Malè siquidem scripsit in strangulatis
spiritus naturales & vitales sursum fer-
ri, cum tamen suspensi patiantur inter-
ceptiones vasorum, venarum scilicet &
arteriarum, per quas spiritus hi sursum
feruntur, ut omnes nôrunt. Quia etiam,
quamvis copiosius quam aliàs tunc ad
cerebrum ferrentur, cur potius in sus-
pensi, quàm in vivo animali coerce-
buntur, in quo tam facilis sit spirituum
jactura, sed quomodo antequam crani-
um muscum hunc sive situm contra-
hat, non dissipantur & pereunt? Sed
unde novit spiritus hos in strangulatis
ad cerebrum delatos in cranio potius
quàm in cerebri substantiâ contineri?
Nam in vivo animali ut plurimum sunt
in ipso cerebro; Spiritus hi vel sunt in-
fluentes, vel insiti. Si sunt influentes
tantùm, certissimum est levi occasione
omnes post mortem dissipari, quia
non sunt partes corporis, nec à viribus
corporis viventis quæ perierunt, reti-
nentur;

mentur ; Hinc perpetuò in vivente nova spirituum reparatio necessaria est, quia absumuntur copiosi. Multò magis quando cadaver corrumpitur, per annos forsitan aliquot, antequam cranium omnino denudetur, & ad situm contrahendum aptum sit. Non esse insitos patet, quia insiti sunt immobiles, at hi spiritus in ipso suffocationis actu celeriter ad cerebrum feruntur. Nec credendum est post mortem, aut moriente animali fieri insitos (quod videtur intellexisse Hartmannus, cum dicit temporis progressu in unum coalescere) nam ex influentibus fiunt aut reparantur insiti, per nutritionis actionem, quæ non est in strangulatis, quæ etiamsi foret, potius fieret in cerebro, quàm in cranio. Præterea spirituum substantia admodum tenuis est, & dissipabilis, quomodo igitur, quando ad cranii circumferentiam erumpunt, nec ipsius duritie amplius concluduntur, non evanescunt in auras, sed in crassissimum putidumq; muscum concreescunt? Id spirituosam ipsorum substantiam non patitur. Unde temere ipsam

addidisse patet, hanc usneam continere omnes corporis virtutes, mirum quoque si non nutriatur, sentiat, ac ratiocinetur. Mitto quod de spiritu Mundi blaterat, quem Mercurium Mundi vocat. At si datur ejusmodi Mundi spiritus, per universum Mundum diffusum illum esse necesse est, non autem per pluviarum, nivium, imbrium incertas vicissitudines ad nos influere. His absurdis basis istius medicamenti concutitur. Sed fermè exciderat, quod istius usneæ, basis scilicet tam salutaris remedii, Crollius tantum duarum avellanarum pondus, hoc est, interprete *Hartmanno*, drachmam unam, unguento suo admiscet. sed *Paracelsus* uncias duas necessarias judicavit, quamvis *Paracelsi* descriptio sit tantum unciarum novem; *Crolliana* verò sit unciarum tredecim, tanta moles tam exiguae basi innititur. *Secundò* notandū, præterea in unguento secundum *Paracelsi* descriptionem adesse sanguinem & adipem humanum, sed *Crollius* hæc omisit, & rectè, si sola usnea omnes vires possidet, quod non tamen credidisse videtur *Paracelsus*, qui hæc addidit, sed
horum

horum loco imponit adipem verris, a-
pri, & urfi. Cur autem sanguinem ad-
diderit Paracelsus, rationem reddit
Hartmannus ipse, quia etsi spiritus vo-
latiles evanescant, illi tamen qui sali
sanguinis fixo inhaerent, retinentur. At
antea spiritus hos volatiles ad cranium
delatos expetebat. Sed reverâ ipse *Crol-
lius* inutiles esse putavit. Præterea *Pa-
racelsus* & *Crollius* mumiam addunt,
per quam author meus *Hartmannus*
Egyptiacam intelligendam censet.
Quæ tamen ineptissimum esse medica-
mentum, cum ab impostoribus fiat in
Egypto ex carne elephauticorum, lue
venereâ, aliisque pessimis morbis labo-
rantium, ex savorum quos emant con-
ditâ cum pia & asphalto. At *Paracelsus*
sepius magni facit mumiam quam vo-
cat patibuli, id est hominis suspensi car-
nem, quam *Crollius* intellexisse probabi-
le est, quia pinguedinē hominis & san-
guinem omisit, quæ tamē *Paracelsus* ha-
bet. Demū alia adduntur simplicia, qua-
lia reliquis possunt inferi unguentis &
emplastris, nam *Paracelsus* adjecit ole-
um lini, rosar. bolum armenam, *Crollius*
ve. 6

verò lumbricos lotos, cerebrum apri, sanatalum rubrum, hæmatitem. Hic cōsiderare debet lector hæc revera esse duo unguentorū genera omnino discrepantia, nihilq; habere commune præter usneam, quā tamen *Crollius* exiguā admodum quantitate addidit, & tamen duo hæc unguenta idem præstare dicuntur, quamvis *Crollius* ea omiserit a quibus Paracelsici totam vim magneticam repetere solēt. Imò alii etiam ipsam usneam omiserunt. *Tertiò* quidam in unguenti compositione observant syderum aspectus, variosq; concursus. Usneam abradit *Crollius* Lunā crescente, & in domo Veneris aut aliā bona domo existente, non autē Martis & Saturni, vultq; unguentum parari quando Sol est in Librā. Alii verò rectiūs hæc negligunt: Si enim virtus unguenti magnetica est, id est eādē vi curat vulnera, quā magnes trahit ferrum, syderum concursibus opus non est, cum insit à naturā, sicut magnes quolibet tempore, & sub quolibet sydere ferrū trahit, & polum spectat. *Quartò* quidam telum inungunt, illudq; postea accuratè ligant, calidum servant à pulvere & vento intactum, aliās inqui-

unt dolorib' torquentur ægri si refrig-
ratur, nec deligatū telum jaceat. Qui-
dam tamen solā immersione teli in pixi-
dein unguentariam, absq; ullā deligaturā
curationem se perfecisse asserunt, quod
Paracelsus tantūmodo requirit. *Quintò*
si telum quod vulneravit defuerit, vel
lignum maximè salignū ex *Crollio*, aut
testucā, aut aliud quippiam sanguine ex
vulnere manante perfundunt, illiq; ad-
hibent remedium. *Sextò* jubent ut quo-
tidie vulnus ægrotantis urinā lavetur.
Septimò considerari vult *Crollius* an pu-
ctum vulnus sit factum, tunc enim ungi
debet telum superiūs non inferiūs de-
scendendo, quod tamē non curasse vide-
tur *Paracelsus*, qui solam immersionem
teli in unguentū commendavit. *Octavò*
notandum est omnia fermè curationum
exempla quæ afferri solent, esse tantum-
modo vulnerum simplicium in carne, in
quibus nulla est substantiæ de perditio,
sed unica solū indicatio, scilicet unio.
Nonò hanc hujus effectūs rationem qui-
dam reddunt, spiritus scilicet esse in
sanguine, & propter familiaritatem ac
sympathiam spirituum humanorum in-
ter sese fieri unguentum ex hominis san-

sanguine, adipe, carne, & cranii musco, in quibus spiritus continentur. Hinc fieri ut quando vulnerati sanguis unguento admoveatur, propter sympathiam spiritus sanguini insiti, junguntur cum spiritibus unguenti ipsis homogeneis, sicq; vires unguenti suscipiunt, ac vehunt ad ipsum vulnēratum, Nec tantum unguenti vires, sed & affectiones quæ sequuntur unguentorum administrationem, quales sunt quæ ex deligarurâ aut arctâ nimis, aut laxiori contingere possunt, tum eas quæ sequi possent si in loco frigido, aut nimium calido apertum vulnus relinquatur. Estq; tanta vis horum spirituum, ut ab oriente in occidentē, a meridie in Septentrionē vim unguenti deferre possint. *Crollius* verò fatuos vocat omnes qui curam hanc magicam esse putant, eamq; fieri vult per vim magneticam, attractivam, à syderibus causatam, quæ mediante aëre vulneri conjungitur, idq; propter sympathiam naturæ, balsamum sanguinis, quod est in quolibet homine, & influentiâ corporū celestium. Et sic explicat *Hartmannus*, cum telum inungitur sal fixus sanguinis, in

telo

telo attrahit vi magneticâ spiritum animalé ex unguento, qui duo spiritus interveniente spiritu Mundi, amicabili nexu & copulâ uniuntur. At si non potest spiritus qui est in sanguine teli, attrahere spiritum unguenti, absq; inunctione, id est cōtactu corporeo, quomodo magneticâ vi illū attrahere dicitur? Vult autē spiritum hunc Mundi esse per cuncta diffusum, omniū idealiū seminum, & rationum vectorē, omnia complexu suo conciliare, activa passivis applicare. Hinc fit ut quicquid cōmodi vel incommodi spiritus ille extra venas coagulatus sentit, idē statim congeneri suo in venis residēti sympathicē communicat. Inde fit cur æger doleat si telū igni admoveatur aut aëri frigido exponatur, & vice versâ si æger cæpas, sinapi, aut aliū comederit, id statim in telo observetur, quia scilicet hi spiritus suas passiones sibi invicē cōmunicant. Ex prædictis facilimū erit demonstrare vanitatem istius curationis, cuius me nullum unquam fecisse periculum, nec cupere, confiteor. Vanam tamen esse ex eorum principiis spero me demonstraturum. Nam fun-

dement

damenti loco multa ponunt admodum dubia & incerta, ut quæ de spiritu Mundi fabulatur *Hartmannus*, quem adesse nullus hactenus potuit demonstrare, quem esse per omnia diffusum scribit, cum tamen paulò antea scripsisset eum per pluvias, rores, pruinas, tanquam vehicula in hæc inferiora effundi, & sic tempore admodum sereno abesse potest hic spiritus, quando forsan ipsum adesse maximè oportebat. Et ne spiritalem & incorpoream substantiam intelligamus, Mercurium Mundi illum vocat, & sanè corporeus esse debet qui corporeo vehiculo indiget. Supponit quoq; spiritus in sanguine etiam corrupto esse perpetuos, & inalterabiles, cum tamen sanguis etiam in ipso corpore & in venis, ita corrumpi possit ut formam suam amittat, multò magis extra venas, & haud dubiè qui in unguento sanguis est, formam suam omnino amittit, & spirituum suorum efficaciam, & sic analogia illa & sympathia spirituum vulnerati & unguenti, multum est labefactata. Quod autem magicam hanc curationem quidam vocant, non est improbabile,

probabile, quandoquidē ejusmodi virtus
sanandi, quæ in unguento esse dicitur,
spiritu Mundi, id est Dæmone, qui prin-
ceps Mundi dicitur, vectore indiget.
At ego potius falsam hanc curandi ra-
tionem esse crediderim, quam magicam
quoniam plurimi eam sequuntur, qui ab
ejusmodi scelesto crimine sunt valde a-
lieni; Nec obstat experientiam verita-
tem hujuscè curationis adstruere, nam
tantum vulnera sanata sunt quæ sponte
naturæ absq; ullâ artis ope potuissent sa-
nari, & proinde adhuc dubium esse po-
test, utrum virtute unguenti curatio
perfecta fuerit, ut dicemus inferius.

Primò igitur falsum est ejusmodi un-
guentum esse donum Dei magis pecu-
liariter, quàm alia unguenta & remedia
esse solent, cum ex illorum confessione
tota hæc curatio fiat per agentia natu-
raliter operantia. Fatendum quidem
est omnia esse dona Dei, quæcunq; e-
dimus, bibimus, ad humani corporis
sanitatem adhibemus. Verum hoc sensu
illi non vocant unguentum istud do-
num Dei, sed κατ' ἐξοχήν, quia De-
us miraculosè illud homines docuit,
quasi

quasi omnis scientia & disciplina reme-
diorumq; cognitio non sit a Deo, qui ex
terrâ creavit Medicinam. Sed videamus
porro an curatio hæc sit possibilis.
Magnas quidem & varias esse rerum
sympathias, & antipathias ostendit ex-
perientia, quarum rationes reddere est
impossibile. Verum omnes intra quan-
dam activitatis sphæram continentur,
& terminantur. Videmus quotidie ma-
gaetem non nisi intra certam distantia
trahere ferrum. Quidam felium præ-
sentiam ferre non poterat, etiamsi eos
minimè videret, expulsi e cubiculo fe-
libus objectu parietis, vel ostii redibat
ad sese, Et sic de aliis omnibus. Nulla
efficacior sympathia est, quam quæ est
inter cælum & inferiora, quoniam om-
nia circumflexu suo continet, summaq;
agendi vi præditum qualitates virtu-
tesq; suas quoquoversum diffundere
potest, ita ut inferior hic orbis, & quæ-
libet illius particula, sit intra sphæram
activitatis corporum cœlestium. Vide-
mus tamen elanguescere istam sympa-
thiam distantia locorum. Magnes spe-
ctat polam arcticum, quo autem longius

polo removetur, ab eo magis declinat,
ita ut sensim non polos Mundi, sed Zo-
diaci spectet, & forsitan aliam potius
celi partem, quam ipsum Boream. Si
verum est de cœlestibus, verius erit
de inferioribus. Quomodo ergo potest
vis istius unguenti interdum tam pro-
cul deferri, nec objectu ædium, marium,
montium, murorum, ventorum, arcæ in
quâ cum telo ipso sæpe concluditur,
interturbari, maximè cum devehentes
spiritus sint corporei, qui objectu alio-
rum corporum possunt impediri, aut
saltem quo magis distat objectum, eo
magis ipsius virtus imminuitur, veren-
dum summâ cum ratione ne in longiore
locorum intervallo, unguenti vires pe-
nitius evanescant. Scribit *Hartmannus*
fieri communicationem hanc per vim
magneticam, eodem modo quo cadave-
ris odor vulturibus communicatur per
multa milliaria. Attamen odores in quo-
libet spatio non diffunduntur, & varia-
rum rerum præsentia possunt intertur-
bati, ut à ventis, pluviiis, aliisque ejus-
modi rebus. Malè quoque *Goclenius* ex-
empla plurium sympathiarum adduxit,
non

non sequitur enim, si in variis rebus dantur sympathiæ, ergo & in unguento. Deinde sympathia quæ dicitur esse in hoc unguento, longè diversa est a sympathiâ rerum aliarum, quæ vires suas per insensiles effluxus in aërem diffundunt, nec spiritu Mundi tanquam vectore indigent, & nunquam nisi objecto præsentem fiunt, & intra certum spatium finiuntur. Esse autem certas quasdam *αἰσθητοὺς* ostendit magnes, qui alio perunctus ferrum non allicit, indicio non solius qualitatis, sed etiam substantiæ alicujus tenuissimæ fieri efflavium. *Secundò* non fit legitimus contactus agentis & patientis, non enim vulnus ipsum attingit, sed telum tantum absens, quod nec morbi, nec sanitatis est subjectum, & quod curari non postulat. Unde non absurdè dixit quidam, illum qui telum ligat ut vulnus sanetur, idem facere ac si quis lapidem frigidum qui manum refrigeravit, operiat, ut eadem inanus calefiat. Nec dicat quispiam fieri contactum virtutis deferente spiritu Mundi vim unguenti ad vulneratum

ratur, nam spiritus hic Mundi, si talis datur, communis est omnibus rebus quæ Mundo continentur. Aliter spiritus Mundi non foret. Et tamen in aliarum rerum sympathiis non operatur, nam absente objecto nullæ sunt. Et præterea virtus hæc unguenti sympathica, quæ cum spiritu Mundi tam amicâ societate connectitur, non sita est in re artificiali quâ talis, sed in quapiam re naturali, dicere deberent quænam in unguento sit res illa naturalis, cui peculiariter cum spiritu Mundi tanta est familiaritas. Sicut nos Galenici dicimus in quolibet organo esse quandam partem peculiarem, quæ est sedes facultatis, & à quâ præcipuè pendet actio: haud dubiè idè fieri debet in hoc unguento, nam omnia simplicia quæ illius cõpositione ingrediuntur, non possunt æquè primò cum spiritu Mundi ita cõsentire, ut illorum vires de loco in locum transferat ad arbitrium iungentis. Curatio igitur fiet vel à similitudine teli ad vulnus obligandû, at in relationibus nulla est agendi efficacia, quin potius inter telum, & vulneratum antipathia esse deberet;

Aut

Aut virtus quædam dimanat ab unguento ad vulnus (nam secundum Crollium unguentum est glutinantis & suppurantis naturæ) at non se tangunt. Nec sufficit ista sympathia naturæ quam curationis causam cum balsamo naturali constituit Crollius; Nam si ulla est ejusmodi sympathia inunctio erit supervacanea, virtutes enim quæ per tanta locorum intervalla deferuntur magnetico more, non egent corporeâ applicatione. At in hoc unguento fit contrarium, quoniam sine armorum inunctione nihil præstat; Igitur ejus actio est materialis, & reliquorum unguentorum more, operari non potest absq; contactu corporeo, ut apparet ex inunctione, Si enim operari posset magneticè contactu corporeo, frustra est inunctio; Imò frustra observat Crollius modum inungendi in parte superiori vel inferiori teli, nam posset vis ejusmodi vulneraria ex pixide unguentariâ ad omnes demum vulneratos diffundi, nam cum omnibus habet sympathiam. Cum igitur non operetur absque applicatione corporea & certo inungendi modo, certum est reliquorum reme-

remediorum more tantum agere posse in rem cui admoveatur, non autem ulterius. *Tertiò*, Cur in unguento admiscantur sanguis, adeps, & muscus ossium humanorum; An propter spiritus qui rebus hisce etiam corruptis inesse creduntur. At plures sunt in corpore ejusmodi spiritus, quam in unguento, aut in effuso sanguine vulnerati. Igitur vel vis unguenti sanat, vel vis spiritus deferentis. Si vis unguenti curationis causa est, vel sita erit præcipue in adipe, sanguine, & usneâ, vel in aliis remediis naturalibus unguento additis, oleis scilicet, & pulveribus. Si à prioribus pendet vis unguenti, inutile erit unguentum, quia in ægrotantis corpore, jam hæc antea insunt multò & copiosiora, & efficaciora. Si verò pendet ab aliis simplicibus, quæ subeunt unguenti compositionem frustra adduntur priora, sanguis scilicet, adeps, & usnea, quia nullas dant vires unguento. Sic quodlibet remedium vulnerarium, si vulnerati sanguis ipsi admoveatur, poterit curare vulnus magneticè, deferente scilicet spiritu vini unguenti ad partem affectam.

Etiam. Et reverâ nulla ratio est, si hæc sympathica curatio est naturaliter possibilis, cur omnibus unguentis non conveniat, si sanguis & usnea non propter vim curandi, sed propter sympathiam tantum unguento admiscetur. Sicut, si detergendum vulnus est, sumatur sanguis patientis, cui admoveatur detergens unguentum, spiritus qui sunt in sanguine, propter sympathiam, mediante spiritu mundi, vim illius unguenti deferent ad vulneratum, sic fiet curatio. Potest pariter quodlibet remedium fieri sympathicum, sic poterunt purgationes institui, aliæve Medicorum intentiones perfici, admoto ægrotantis sanguine cuiuslibet convenienti remedio, cujus virtus postea ad ægrum devehatur, mediante spiritu Mundi. Quod si vis spirituum ipsorum sanandi vim habet, cum plures in corpore remaneant, frustra vis unguenti imploratur. *Quartò* apparet ex circumstantiis inutilem esse ejusmodi curandi rationem. Dicunt enim ex liguratâ vel laxâ nimium vel compressâ eadem in ægris cōtingere symptomata, quæ ex ejusmodi deligatione accidunt, quando

quando corpori adhibetur. Symptomata autem hæc vel proveniunt ab unguento, vel à deligatione. Non ab unguento, quia vim sanandi habet, non autem nocendi. Nec a deligaturâ, quia res artificialis non habet vim operandi ad distans, & in aliud subjectum quàm cui admoveatur. Unde quia *Crollius* varias applicandi formulas præscribit, suspectum esse debet ejusmodi unguentum, nam in rebus naturalibus ejusmodi artificiosa ungendi ratio vim immutare non potest, & ex beneficâ noxiam facere, sicut pariter in magnete apparet. Nec etiam ab utroq; dependet, quia vis unguenti magnetica, cum statuatur esse prius naturalis, & unguento insita, provenit ab agentibus naturaliter operantibus, qualia sunt simplicia ex quibus componitur, non autem ab artificialibus, quæ à mero inuagentis arbitrio pendent. Præterea dicunt, quicquid commodi vel incommodi spiritus ille qui est in sanguine teli sentit, idem congeneri suo in venis sympathicè communicare, inde fit ut æger doceat, si telum igni, aut aëri frigido exponatur. At sic non solum unguen-

T

ti

ti virtus vulneraria, sed etiam frigus externum habebit vim magneticam, quod est absurdum. Posset sic noxia illa refrigeratio, à telo refrigerato ad ægrum deferri, per medium fervidum ut in summis ætatis ardoribus. Si igitur in Boreali regione telum inungeretur, patiens verò esset in Africâ regione fervidâ, telo ex suppositione refrigerato, æger in Africâ etiam forsan juxta ignem refrigerabitur. Id autem cum non possit fieri nisi per ærem, ut fatetur *Crollius*, ær Borealis habebit vim refrigerandi ærem Africanum, quod quis non videt esse absurdissimum? Sed quaererem præterea cum mutua sit spirituum sympathia, & scribant assertores curationis magneticæ, viceversâ si æger pravam observaverit vivendi rationem, & allium, capas, sinapi comederit, id statim in telo observari. Si juxta ignem in Africâ æger decumbat probè calens, telum autem inunctum æri frigido exponatur in Boreali regione, cur potius æger refrigerabitur, quàm telum incallescet, quia voluit illi spiritus suas passionis sibi invicem communicare. Externæ

ternæ istæ affectiones ut refrigeratio, vel calefactio spiritibus accidunt, vel ab unguento, vel non. Si non, ægrum non afficient, quia unguentum necessarium est propter vim magneticā quæ ipsi inest, non autē in ambiente aëre, aut aliis rebus externis, & propter solū unguentum a telo ad ægrum fit virtutum communicatio. Nec ab unguento, quia nec refrigerandi, nec calefaciendi virtutem habet, sunt igitur hæc externum quid, nec *movimur*, & pro ambientis alteratione permutantur, nam in calido aëre, probe deligato telo & operto, tum spiritus, tum unguentum incallescunt, & contra. Tunc quæro quomodo in viâ ab aëre iterum non refrigerantur, possunt enim transferri per ejusmodi medium quod frigidum est, sicut venti naturâ frigidi per plagas calidas transeuntes ipsi calefiunt, ut sunt meridionales. Pariter si quispiam vulnere, vel venæ sectione, vel hæmorrhagiâ, aut alio modo plures sanguinis uncias amittat, mirum est quomodo alterato, & refrigerato illo sanguine, varia non patiatur æger symptomata, si tanta est

spirituum inter sese sympathia, ut quæ commoda vel incommoda ab externis causis patiuntur, congeneri suo in venis communicent: sic spiritus illi refrigerari corpus illud à quo effluxerunt iterum refrigerare possunt. Si effusi sanguinis gutta una vel altera quæ in telo remanet, inunctione unguenti, corpus vulneratum calefacere potest, si in calido loco servetur, quia scilicet ipsi spiritus incalescunt, mirum est cum reliquus sanguis effusus, qui plures & copiosos spiritus possidet, relinquatur, rejiciatur, aëri exponatur, corpus pariter eodem tempore non refrigerent, cum in majori quanto semper major sit virtus, si idem sanguis uratur, quidni æger igitur ardorem sentiet, aut si sanguis ille putrescat, quomodo corpus ipsum quoque non putrescit, si tanta est affinitas inter effusos spiritus, & corpus à quo profecti sunt? Quæro pariter si telum desit, sufficit secundum illos aliud telum, aut lignum salignum guttulam unam sanguinis, ex vulnere profusi inungere. Si igitur quo tempore vicario huic telo curiosè inunctio admoveatur, prius illud telum

telū quod vulnus inflixit, aut in ignem,
aut in aquā projiciatur, cur æger non in-
dolescet, refrigerabitur; aut ardebit?
Nulla enim est ratio cur ab unâ particulâ
spirituum patiatur potius quàm ab alia.
Absurdū ergo est, ejusmodi calefactio-
nem, vel refrigerationem magneticè cō-
municatam confingere. Observabit igitur
Lector quæcunq; illi dicunt de sym-
pathiâ spirituum inter sese, vera tantū
esse apud illos de particulâ illâ spiritu-
um, quam fingunt uniri cum spiritibus
unguenti per inunctionē, & omnia quæ
corpori vulnerato accidere dicunt syn-
ptomata sive bona, sive mala, inde omnia
proficisci. Sed spiritus qui sunt in reli-
quo sanguine effuso, nec nocere, nec
prodesse, sic illorum sympathia evanuit
cum tamen sint ejusdē speciei cum reli-
quis spiritibus. Et quis hæc credet non
esse Magica maximè si majorū actiones
cum istis cōparentur. Quis non legit fa-
miliare esse Magis cercas ciliigi estacere,
quarum ope multa damna intulerunt,
& præcipuè quod calefactionem hanc
ad distans spectat, scribit Virgilius in
Pharmacœutiâ, *Limus ut hic durescit,*

& hac ut cera liquefcit, Uno eodemq;
 igni, fic noſtro Daphnis amore. Referunt
 etiam hiftoria apud Hectorem Bœtiũ,
 & alios quofdam in imagine cereâ ad
 ignem plus ſatis incaleſcente, fuiſſe len-
 to quodam igne aſſatos, ut Duſſum Re-
 gem Scotorum? Sic in abſentes calorẽ,
 frigus aliasq; affectiones ad lubitum in-
 ducunt, quæ naturaliter fieri non poſſe
 omnes conſitentur. Quis non audivit
 ſagas unguento Magico delibutas per
 aërem vehi? Sed clariffimè ad rem noſtrã
 facit quod ſcribit *Paracelfus de morbis*
inviſibilibus, ſi quiſpiam ſit læſus, eſſe
 ctingendũ pedem, vel manum, aut aliud
 membrũ ad formam ejus quod ægrotat,
 vel etiam imaginẽ totius corporis, atq;
 illam eſſe inungendam, & obligandam,
 non dolentem hominem, imò & aliis
 morbis decumbentes pari modo eſſe ſa-
 nãdos ſcribit. Quis hæc naturaliter fieri
 credat, & tamẽ non minũs facile eſt hic
 recurrere ad virtutes magneticas, &
 ſympathias, ſpiritumq; Mundi, quàm in
 unguento armario. Hic ſunt exempla
 curationũ Magicarum ad diſtans, quæ o-
 mnino ſimiles inunctioni teli, nam ſicut
 imago inungitur & obligatur ad curan-

curandum vulnus, sic & telum, & sicut imago igni admota, aut gelu imposita absentem urere, aut cōgelare solet, sic & unguentum telo illitū, & sicut Rex scotorum apud Boëtiū in cereā imagine fermē cōsumptus fuit, facile idem vulnerato ex inuncto telo accidere potest, si qui inungit malitiosē telum ad ignem aut eo loco collocet ut damna sua ægrotātī communicet, quis non videt idem esse posse maleficii genus, Si qui ope imaginis hæc præstat diabolo vectore utitur, qui est spiritus hujus Mundi, verisimile est eundē esse autorem istius curationis, quam magneticam vocavere, ut scilicet virus suum occultarent specie naturalium actionum. Et meritō ob auctores Magiæ suspectos ipsum remediū suspectum esse debet. Nam *Paracelsus* & *Crollius* variis in locis magiā laudāt, & Medico necessariam esse volunt. Supponamus autē nihil hic adesse Magicū, curationē tamē falsam esse & inanē ulterius probabimus. *Quintō* igitur si spiritus sanguinis operatur omnia, & unguentū analogiam habet & familiaritatem cum spiritu qui est in sanguine, cur pariter alii morbi curari

non possunt, roboratis spiritibus, & balsamo sanguinis : nam tatetur *Crollius* fieri curationem a balsamo sanguinis, spiritus enim & balsami virtutes in corpore omnia perficiunt. *Sextò* si secundum *Hartmannum* sal sanguinis fixus absq; inunctione non attraheret spiritum ex unguento, sequitur nullam hic adesse vim magneticam, quia cōtactus corporeus necessarius est, & hinc pariter sequetur absq; simili contactu corporeo non posse ad distans operari, nec vires suas usq; ad vulneratū diffundere. Sanguis vel vires habet in seipso, vel ab unguento. Si in seipso, frustra est unguentum. Nec ab unguento, quoniam ipsum unguentum sympathiam cum spiritibus ægrotantis, quam habere dicitur, obtinet a sanguine, carne, adipe, & usneâ, quæ illius cōpositionem subeunt, ratione spirituum, qui in illis rebus remanere creduntur, sequitur unguentum nullas habere vires, quæ non antea in spiritibus laterent, & sic quoq; frustra esse unguentum cōcluditur. *Septimò* spiritus in sanguine, adipe, usneâ, vel diversæ sunt, vel ejusdem naturæ. Si diversæ sunt inter se naturæ

naturæ, haud dubiè diversas quoq; habent vires, nec eandem cum omnibus sympathiæ rationē, sed spiritus sanguinis cum sanguine, spiritus carnis, cum carne, spiritus usneæ cum cranio majorem habent affinitatem. Propterea ut rectius curatio succedat, & sympathia servetur, præter ægri sanguinem, & adeps, & ossa illius deberent cum telo unguento imbui, ut completa curatio fieret, & magnetica virtus absq; errore ad partes affectas deferretur, siquidem non eadem est in prædictis spiritibus. Si verò spiritus hi omnes ejusdem sunt inter se naturæ, frustra tam curiosè sanguis, adeps, caro, & usnea admiscētur, cum solus sanguis qui omnes istos spiritus complectitur, sufficere possit. *Octavo* legi historiam equi cujus pedes clavo læsi fuerant, ad curationem clavus prædicto unguento fuit inunctus, sicq; equus convaleuit, idemq; etiam *Crollius* fatetur. Unde sequitur esse quandam sympathiam & familiaritatem inter unguentum istud & spiritus equi, fateturq; vir quidā doctissimus, eandem virtutem balsamicam esse in homine, & in equo. Quæ si vera sunt,

frustra præfertur sanguis humanus equino, quæ enim sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, imo vult *Crollius*, non equum solum, sed & omnia animalia carnem & ossa habentia hoc unguento posse sanari. Et reverâ si curatio hæc certa esset, etiam quodlibet unguentum vulnerarium non minùs idoneum foret, quoniam illius vires ad ægrum, mediante spiritu pariter deferri possent. Non cum vulnere curatio non tantum simplicium, sed etiam maximorum & internerum a naturâ solâ sapissimè perficiatur, nam unire, carnem generare, opera sunt naturæ non artis, & fateatur *Crollius* in hac curâ magneticâ etiam balsamum naturale operari, mirum est cur non ipsi ægrotanti linimentum illud applicetur, cur ulcera non curet, cum omne vulnus tandem fiat ulcus, cum ex ulceribus etiam sanguis exire possit, cum præcipuæ indicationes vulneris, etiam in ulcere reperiantur, Cur ad vulnera sclopetorum & cum jacturâ substantiæ partium curanda non adhibeatur? Cur *Crollius* vulnera nervorum, arteriarum, & membrorum principalium exceperit?

Scilicet

Scilicet valet tantum ad simplicia, & solitaria in carne vulnera, quæ natura solâ deligatione, vi balsami naturalis, id est calidi innati, conglutinat, inde facile est, cum quotidie vulnus & linteis mundis, & recenti lotio detergeatur, illud sponte coalescere absq; ullâ unguenti alicujus administratione. Inutile igitur istud unguentum erit. Non est ergo quod experientiam nobis obtrudant, nam haud dubiè absq; unguento ejusmodi vulnera curari potuissêt. Unguentum enim istud nec vulnerum excrementa discutit, aut expurgat, nec partium temperiem conservat, corporis enim partes quæ possunt vulnerari varix sunt, sanguinæ, spermaticæ, nervosæ, membranosæ, carnosæ, homines ipsi biliosi esse possunt, aut sanguinei, melancholici, pituitosi, plethorici, cacochymi, & quibusdam aliis morbis etiam laborare, quibus omnibus non potest unicum unguentum esse accomodatum. Et de his satis.

CAP. XLIX.

De curatione Strumarum quæ dicitur fieri per contactum septimi fœtus.

QUoniam mihi innotuit nuperrimè quosdam qui se septimos fœtus masculinos esse prædicant, mira polliceri circa sanationem strumarum, quam solo contactu se perficere profitentur, sicq; populo nimium credulo fraudem faciunt, pauca de his dicenda sunt. Rogatus autem à quibusdam primariæ notæ Medicis hoc cœput addidi; Et quidem morbos quosdam solo remediorum quorundam contactu interdum sanari, præstantissimo: ū Medicorum authoritas suadet. Talia sunt amuleta, & periapta quædam, sicut *Galenus* oppensam pœoniam probat ad Epilepsiam, alii lapidem ætitem fœmori alligatum ad partûs difficultatē, variaq; ejusmodi exempla apud auctores reperiuntur, quæ plurimi se observasse dicunt, quanquam prædicta exempla de pœoniâ, & ætite lapide mihi periculum interdum facienti nunquam

succes-

successerint; Non nego tamen occultos
plurimarum rerum consensus & dissen-
sus, nec experientia, præstantiumq;
Medicorum authoritati repugnare cupio.
Verum longè majus est quod se posse
isti profitentur, scilicet solo contactu
strumas sanare, idq; quia septimi foetus
sunt. Id autem naturale esse vix quis-
quam credit. Quod enim naturale est,
ab intimis pendet principiis, omniq;
individuo illius speciei, si incolume il-
lud sit, & naturaliter sese habeat, con-
venit, ut omne Rhubarbarum purgat bi-
lem, omnis homo risibilis est. Nec pen-
det à numero, siquidem numerus nullam
habet agendi vim secundum Philoso-
phos, actiones enim sunt suppositorum,
& à formâ rerum dependent. Verum
septimus iste foetus vim habere dicitur
peculiarem, quæ sex fratribus prioribus
denegata est, quia scilicet septimus est.
Necesse igitur ejusmodi vim aliunde de-
pendere, cum nec à formâ, nec à numero
proficiscatur. Non quidè à cōtactu, quo-
niam tactus quâ tactus vim solam ha-
bet tangēdi. Quod si virtus quædam vel
noxia vel salutaris inest corpori, ea per
tactum

tactum quidem communicatur. Verum ipse tactus eam vim non possidet. Præterea cum omnium morborum curatio, solius causæ depulsione perficiatur, strumas pariter isti thaumaturgi non nisi sublatâ causâ tollunt. Cum autē strumarum causa secundum Medicos pituita sit, in glandulis confirmata, quæ in aliis partibus alios morbos parit, eodem cōtactu, eadem virtute aliis morbis ab eadem causâ profectis posset opitulari. Quod cum non fiat, necesse est vel miraculosam esse curationem, vel ægrotantis imaginatione totâ inuiti. At cum ægrotantium imaginatio variè sese habeat, in quibusdam fortior, in aliis imbecillior sit, incertus haud dubiè ex incertâ causâ eventus sperari debet. Miraculosam igitur esse necesse est, aut falsam, & Dæmoniacam. Miraculosam esse non facile credendum est. Cantactū olim sanabant Apostoli, & primi Christiani, ad maiore Dei gloriam, & Christianæ religionis incrementū. Verum non temere ad cuiuslibet arbitriū miracula fieri vult Deus, sic quod olim fecerunt Apostoli, non propriâ virtute, sed Domini nostri Iesu

Iesu Christi nomine se perfecisse docuerunt. Ideo septem illi fratres filii Scevæ Iudæi, qui pariter eodem nomine adjuvare voluerunt Dæmones, temerariæ audaciæ poenas dederunt vim a Dæmone passi. Sic non licet temere miraculorum effectione aggredi. Pariter Magnæ Britannia & Gallia Regibus ex gratiâ Dei, concessa est vis hæc strumas sanandi, quæ aliis Regibus Christianis denegata est, sicut etiam sanctus Edwardus Rex ob singularem pietatem non solum strumas (quod privilegium ad successores dimanavit) sed etiam alia ulcera solo contactu sanabat, quod tamen successores non possunt. Cum igitur ejusmodi gratia solis prædictis Regibus concessa sit, & tota in nomine Domini nostri Iesu Christi perficiatur, si idem alii Reges conarentur, temeraria ea foret, atq; audax nimiû divini numinis tentatio, qui hanc potestatem ipsis noluit cõcedere. Unde in Hispaniâ ipsa ubi morbus hic scrophularû quasi endemius est, & popularis, Franciscus primº Gallorû Rex captivus, eas contactu suo, ut in Galliâ solebat, curavit: quâ de re extat Epigramma Marulli.

Hispa.

*Hispanos inter sanat Rex Chæradas, est q̃,
Captivus superis gratus ut ante fuit.
Indicio tali, Regum Sanctissime, qui te
Arcent, invisos suspicor esse Deo.*

Notandum præterea prædictos Reges, quibus Deus id concessit, non habere id donum nisi cum certâ conditione, nec transire vim istam ad successores, nisi sint legitimi, & in Christianâ fide permaneant. Nam si prædator quispiam (ut fuerunt olim, Deusq; novit qualia futura sint regnorum fata) legitimû principem imperio dejiceret, unâ cum regno virtutem hanc sibi non acquireret : Nec pariter si Regû legitimè sibi succedentium quispiam (ut varia sunt hominum ingenia) abnegatâ religione Christianâ, ad aliam deficeret, jus istud retineret. Beatus enim Remigius, cum cujus unctione ad Reges Gallorum potestas hæc dimanavit, optimus haud dubiè hujuscerei Interpretres, vim hanc concessam Regibus edixit, quamdiu in Catholicâ fide sint permansuri, insinuans cessaturam eam si quando ab hac fide deficerent. Hæc cum ita sese habeant, quis credet quibuslibet hominibus, similem vim datam esse à sim-

simpliciter & absolutè nativitate perpetuam, quam soli Reges solummodo cum unctione consequuntur, atq; sub conditione si sint in fide Christianâ constantes, cum Deus miracula non faciat, nisi ad maiorem sui gloriam, & fidei confirmationē; Nec probabile est Deum donum hoc jam ejusmodi viris prius concessum, & propterea satis vulgare (cum septimus foetus non sit rarissimus) Regibus in pietatis testimoniū, & tesseram indulgisse, quod alii pariter possident, quibus interdum nulla religio est. Quod igitur Deus Regibus largitus est, tale esse debuit, ut ob raritatem & singulare privilegium, Dei gloriam magis patefaceret, quod non foret, si jam simile quibusdam aliis natalium jure tribuisset. Nec reperitur ulla promissio à Deo facta septimo foetui, nec ante religionis Christianæ prima incunabula, nec postea, & mirum nullos fuisse Apostolorū tempore septimos foetus, qui cum ipsis de virtute patrandi miracula concertarent, cum tamen haud dubiè plurimæ familiæ numerosissimâ sobole luxuriârint. Propterea certius est Diabolicam esse ejusmodi curationem,

rationē, si ulla est. Scimus enim Diabolum Dei æmulum, ut Illius cultū minuat, eadem imitari quæ Deus fecit, sicut virgas Magorum arte fallaci vertit in Serpentes, & ex confessione quorundā Magorum recentiorum in conventibus Magicis, venerandos Ecclesiæ ritus mimicè repræsentari curat; Sic pariter ut virtus hæc eximia, quam Regibus concessit Deus, veniat in contemptū per nefarios suos emissarios idem tentare audet. Verum Deus gloriam suam non dat alteri, non patitur vera à Dæmone fieri miracula, sed fallacia tantū & adumbrata. Ideo haud dubiè hunc Strumatum morbum aut nullomodo curant isti homines, quod facile experiētiā doceri potest, aut Dæmon ut in aliis morbis solet, per agentia naturalia, quorum vires habet cognitæ, morbum hunc citissimè sanat, quod idem facere possint Medici, si omnis Naturæ virtus ipsis foret explorata. Notandum tamen est mortū hunc pueris esse magis familiarem, atq; fieri à pituitā, quæ ætatum successione ex caloris incremento dissipatur, morbusq; sponte cessat, quod multis etiam puerorum morbis

morbis est familiare, quod si contingat,
non tangentis cuiuslibet incertæ virtuti,
sed naturæ tribuendum, quæ morborum
medicatrix ab *Hippocrate* vocatur.

FINIS.

Errata sic corrigantur.

P. Ag. 15. lin. 11. pro *dara*. lege *clara*. lin. 23. pro
de. lege *se*. Pag. 16. l. 7. lege *e*. Pa. 19. l. penult.
lege *se*. Pag. 21. l. 1. lege *posse*. P. 40. l. 13. lege
pamphylis. P. 44. l. 3. lege *eris*. lin. 14. lege *esse*.
Pag. 51. l. 24. lege *suo*. P. 54. l. 17. lege *acquiri*.
P. 56. l. 9. lege *pulsuum*. P. 85. l. 11. lege *aperiri*.
P. 86. l. 3. lege *num*. P. 98. l. 21. lege *erat*. P. 105
l. 3. lege *&*. P. 110. l. 1. lege *usu*. P. 117. l. 5. lege
inter. P. 129. l. 10. lege *efficitur*. P. 113. l. 16. lege
mitis. P. 149. l. 24. lege *es*. P. 153. l. 13. lege *il-*
lum. P. 163. l. 13. lege *tunc*. P. 187. l. ult. lege *sc.*
P. 193. l. 11. lege *de*. P. 116. l. 2. lege *arte*. P. 222
l. 2. post *adflansium* adde *virtus*. P. 229. l. 11. lege
urbs. P. 241. l. 19. lege *buic*. P. 251. l. 25. lege
salet. P. 256. in tit. cap. 13. pro *vena*. lege *cæna*.
P. 259. l. penult. adde *reducitur*. P. 266. l. ult. lege
eris. P. 270. l. 20. lege *pituitosus*. P. 271. l. 1. lege
miratur. P. 285. l. 10. lege *dicendum*. P. 287. l. 6.
lege *Græca*. P. 303. lege *inmaturum*. P. 313. l. 9
lege *quem*. P. 406. l. 18. post *magnificè*. adde *ab-*
sque. P. 395. l. 17. lege *& servorum*. lin. 18. lege
ice.

*Reliqua benevolus lector excusabit, ut commata
sæpe omissa, sæpe alieno loco posita, & alia ejus-*
modi.